

Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СТАНІШОВСЬКИЙ АРТУР СТЕПАНОВИЧ

УДК 378:629.5.072.8:005.336.3(043.3)

ДИСЕРТАЦІЯ

**МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У
КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ ДО СТАНДАРТІВ ПРОВІДНИХ КРАЇН НАТО**

015 Професійна освіта

01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ А. С. Станішовський

Науковий керівник – Литвин Андрій Віленович, доктор педагогічних наук,
професор

Львів – 2024

АНОТАЦІЯ

Станішовський А. С. Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття вищої освіти ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта. – Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів, 2024.

Дисертаційна робота присвячена теоретико-експериментальному дослідженню питання удосконалення підготовки офіцерів Збройних Сил України в контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО. Актуальність дослідження зумовлена наявністю науково-педагогічної проблеми підвищення якості професійної освіти курсантів тактичного рівня.

За результатами аналізу теоретико-методологічних засад підготовки офіцерів Збройних Сил України підкреслено актуальність адаптації системи військової освіти України до стандартів НАТО, включаючи доктринальну, оперативну та технічну стандартизацію; висвітлено прогресивні зміни, які відбулися у військовій освіті України з 2012 року, особливо в рамках програм НАТО та нові законодавчі ініціативи, які позитивно впливають на розвиток компетентності майбутніх офіцерів; обговорено особливості підготовки офіцерів тактичного рівня, включаючи важливість розробки комплексного переліку компетентностей для ефективної підготовки майбутніх офіцерів; проведено аналіз концепції та сучасних стандартів військової освіти провідних країн-членів НАТО, що є цінним для систематичного розвитку військової освіти в Україні; підкреслено важливість якісної військової освіти для забезпечення майбутніх офіцерів України необхідними навичками і компетенціями, а також важливість постійної трансформації та приведення у відповідність до світових стандартів.

За результатами пошуків практичних напрямів модернізації підготовки офіцерів Збройних Сил України показано, що вдосконалення якості військової

освіти потребує впровадження в науковий обіг і законодавчу базу нашої країни педагогічних понять «якість військової освіти», «гарантування якості військової освіти», «професійна військова підготовка курсантів», «професійна компетентність офіцера», що сприятиме результативності навчання, підвищенню ефективності освітньої та повсякденної діяльності в освітньому середовищі ВВНЗ.

Обґрунтованою є потреба в якісному психолого-педагогічному супроводі курсантів, доступності та популяризації цього інституту. Для цього створено орієнтовану модель діяльності науково-педагогічного працівника щодо здійснення психолого-педагогічного супроводу курсанта, яка включає діагностико-прогностичний, когнітивно-розвивальний і корекційно-рефлексивний етап.

Досить гостро стоїть питання оновлення навчально-матеріальної бази, інтеграції сучасного обладнання (зокрема, для проведення занять на засадах інтерактивного навчання). Інтеграція інноваційних технологій в методику проведення занять являється одним із найперспективніших і затребуваних напрямків в сучасній педагогіці. Це пов'язано, в першу чергу, із постійною модернізацією системи підготовки курсантів, появою нових технічних засобів навчання і науково-технологічним процесом в цілому. З урахуванням запропоновано Концепцію розвитку навчально-матеріальної бази ВВНЗ на 2025–2030 рр. яка включає поетапне оновлення та модернізацію вищих військових навчальних закладів, інтеграцію новітніх технологій та методик навчання, а також співпрацю з міжнародними партнерами.

Аналіз практики військової освіти дає підстави зробити висновок щодо нагальної потреби оновлення моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ шляхом модернізації підготовки здобувачів освіти (курсантів, слухачів) у вищому військовому навчальному закладі. Зокрема, подальше підвищення якості військової освіти має регламентуватися створенням Центру контролю якості військової освіти на території ВВНЗ, який опікувався би

проблемами гарантування якості професійної підготовки, що сприятиме формуванню позитивного образу офіцера – захисника Вітчизни. Розроблена схема організації Центру матиме ключове значення для забезпечення високих стандартів навчання, моніторингу та оцінки ефективності освітніх програм, а також для впровадження передових педагогічних методик і технологій.

За результатами експериментальної частини дисертації встановлено, що комплексне застосування теоретичних та емпіричних методів педагогічних досліджень, аналіз та порівняння отриманих результатів дозволили на якісному рівні вирішити завдання впровадження та перевірки практико-орієнтованої моделі, що включає педагогічну діагностику початкового та наступного рівнів сформованості професійної компетентності у курсантів; вибору ефективних форм і методів педагогічного взаємодії суб'єктів цього процесу; реалізації основних шляхів підвищення ефективності формування професійної компетентності у курсантів. Важливе місце у роботі із майбутніми офіцерами займає психологічна робота та запобігання професійному вигоранню, на що вказали висновки із проведеного опитування.

Аналіз результатів дослідження дають можливість стверджувати, що становлення офіцера–2030 відбуватиметься результативніше при впровадженні нової системи підготовки у вищому військовому закладі, удосконаленої системи грошового забезпечення курсантів і науково-педагогічних працівників.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України. У дослідженні:

- вперше теоретично обґрунтовані організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України (навчально-матеріальної бази ВВНЗ шляхом створення Концепції розвитку навчально-матеріальної бази ВВНЗ на 2025–2030 рр.; застосування системи імітаційного моделювання; модернізація навчально-

методичного забезпечення; вдосконалення психолого-педагогічного супроводу; створення центру якості освіти);

- побудовано нормативну схему та структурно-функціональну модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ з урахуванням досвіду провідних країн НАТО, що містить інтегральні, загальні, фахові компетенції офіцера–2030;

- побудовано орієнтовну модель діяльності науково-педагогічного працівника щодо здійснення психолого-педагогічного супроводу курсанта;

- побудовано схему організації та її положення Центру контролю якості військової освіти;

- визначено напрями імплементації стандартів НАТО в освітній процес українських ВВНЗ;

- уведено до наукового обігу провідні положення концепції військової освіти та сучасні стандарти військової освіти країн – членів НАТО;

- уточнено сутність базових понять дослідження («стандарти НАТО», «професійна компетентність офіцера», «якість військової освіти», «гарантування якості військової освіти», «професійна підготовка курсанта»); структуру професійної компетентності офіцерів Збройних Сил України; критерії, показники і рівні сформованості (критерії розумово-фізичної рівноваги; мотиваційно-ціннісні критерії; діяльнісно-технологічні критерії);

- подальшого розвитку набули сучасні освітні технології професійної підготовки майбутніх офіцерів; інноваційні методи і засоби освітньої та науково-дослідної діяльності в освітньому середовищі ВВНЗ; критерії, показники і рівні сформованості професійної компетентності офіцерів тактичного рівня ЗСУ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й апробації методичної системи підготовки офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ, яка містить методику формування загальної та фахової компетентності майбутніх офіцерів за обґрунтованих педагогічних умов; проєктуванні та реалізації навчально-методичного комплексу для працівників ВВНЗ щодо підвищення

ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України шляхом імплементації стандартів НАТО; розробленні методики визначенні рівнів сформованості професійної компетентності офіцера–2030 з урахуванням досвіду провідних країн світу на основі встановлених критеріїв і показників.

Ключові слова: професійна освіта, військова освіта, підготовка офіцерів, професійна компетентність офіцера, вищі військові навчальні заклади, Збройні Сили України, модернізація, стандарти НАТО.

ABSTRACT

Stanishovskyi A. S. Modernization of training of officers of the Defense Forces of Ukraine in the context of the transition to standards of leading NATO countries. – Qualification scientific work as a manuscript.

Dissertation for the Doctor of Philosophy Degree, specialty 015 Professional Education – Lviv State University of Life Safety, Lviv, 2024.

The dissertation is dedicated to the theoretical and experimental investigation of improving the training of officers in the Armed Forces of Ukraine in the context of transitioning to NATO standards, with the research relevance driven by the existing scientific and pedagogical problem of enhancing the quality of professional education for military specialists.

Based on the analysis of theoretical and methodological foundations of the training of officers in the Armed Forces of Ukraine, the relevance of adapting the Ukrainian military education system to NATO standards is emphasized, including doctrinal, operational, and technical standardization. The progressive changes in Ukraine's military education since 2012, particularly within NATO programs and new legislative initiatives positively impacting the development of future officers' competence, are highlighted. The specifics of training tactical-level officers, emphasizing the importance of developing a comprehensive set of competencies for effective preparation of future officers, are discussed. An analysis of the concepts and modern standards of military education in leading NATO member countries is conducted, providing valuable insights for the systematic development of military education in Ukraine. The importance of high-quality military education to equip future Ukrainian officers with necessary skills and competencies, as well as the significance of continuous transformation to align with global standards, is underscored.

The results of practical approaches to the modernization of officer training in the Armed Forces of Ukraine indicate that improving the quality of military education requires the incorporation of pedagogical concepts such as «quality of military education» and «guaranteeing the quality of military education» into the scientific and

legislative framework of our country. This will contribute to the effectiveness of learning, enhancing the efficiency of educational and daily activities within the military educational environment. The need for quality psychological support for cadets, accessibility, and popularization of this institution is substantiated. The issue of updating the material and technical base, integrating modern equipment (particularly for training based on stimulation learning principles), is crucial. The integration of innovative technologies into teaching methods is one of the most promising and demanded directions in modern pedagogy, primarily due to the constant modernization of the specialist training system, the emergence of new technical training means, and the overall scientific and technological progress.

The analysis of military education practice provides grounds for the conclusion about the urgent need to update the model of officer formation in the Armed Forces of Ukraine through the reform of the training of education seekers (cadets, trainees) in higher military educational institutions. In particular, further improvement in the quality of military education should be regulated by modern regulatory and legal frameworks and involve the establishment of a center within the organizational structure of the military educational institution, addressing the issues of ensuring the quality of professional training for graduates, which will contribute to shaping a positive image of an officer as a defender of the Homeland.

Based on the results of the experimental part of the dissertation, it was established that the comprehensive application of theoretical and empirical methods of pedagogical research, analysis, and comparison of the obtained results allowed solving the task of implementation and verification of the practice-oriented model at a qualitative level. This model includes pedagogical diagnostics of the initial and subsequent levels of formation of professional competence in cadets; selection of effective forms and methods of pedagogical interaction between the subjects of this process; implementation of the main ways to improve the effectiveness of forming professional competence in cadets. Psychological work and prevention of professional burnout play

an important role in working with future officers, as indicated by the conclusions from the conducted survey.

The analysis of the research results allows stating that the development of the officer of 2030 will be more effective with the implementation of a new training system in the higher military institution, an improved system of financial support for cadets and scientific-pedagogical staff.

The scientific novelty of the obtained results lies in substantiating the organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence in future officers of the tactical level of the Armed Forces of Ukraine. In the study:

- For the first time, the organizational and pedagogical conditions for the formation of professional competence in future officers of the tactical level of the Armed Forces of Ukraine have been theoretically substantiated (updating the material and technical base of military educational institutions; applying a system of simulation modeling; modernizing educational and methodological support; improving psychological and pedagogical support; establishing a center for education quality);
- A structurally-functional model for the formation of professional competence in future officers has been developed, taking into account the experience of leading countries worldwide. This model includes integrated, general, and professional competencies of an officer;
- Developed a model for the formation of an Officer–2030 according to the standards of leading NATO countries;
- Identified directions for implementing NATO standards into the educational process of Ukrainian higher military educational institutions;
- Introduced key provisions of the military education concept and modern military education standards of NATO member countries into the scientific discourse;
- Clarified the essence of key research concepts («NATO standards,» «professional competence of military personnel,» «quality of military education,» «ensuring the quality of military education»); the structure of professional competence of the Armed Forces of Ukraine officers; criteria, indicators, and levels of competence

formation (criteria for cognitive-physical balance; motivational-value criteria; activity-technological criteria);

- Modern educational technologies for the professional training of future officers have further developed; innovative methods and means of educational and research activities in the educational environment of military educational institutions; criteria, indicators, and levels of formation of professional competence of tactical-level officers of the Armed Forces of Ukraine.

The practical significance of the obtained results lies in the development and testing of a methodological system for the training of tactical-level officers in military educational institutions, which includes the methodology for forming general and professional competencies of future officers under justified pedagogical conditions; designing and implementing an educational-methodical complex for the staff of military educational institutions to improve the efficiency of the professional training of future tactical-level officers of the Armed Forces of Ukraine through the implementation of NATO standards; development of methodologies for determining the levels of formation of professional competence of the officer–2030, taking into account the experience of leading countries in the world based on established criteria and indicators.

Key words: professional education, military education, officer training, professional competence of the officer, higher military educational institutions, Armed Forces of Ukraine, modernization, NATO standards.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Станішовський А. С. Основи модернізації підготовки офіцерів Збройних сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО : посібник. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 100 с.

2. Станішовський А. С., Зорик І. В. Проблема якості підготовки військових фахівців. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : монографія / за наук. ред. М. Ковалю, Н. Ничкало; упоряд. А. Кузик, А. Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 214–217.
<https://books.ldubgd.edu.ua/index.php/m/catalog/view/189/140/609-1>

3. Lavnikov O., Leshchenko H., Maksymenko L., Stanishovskyi A., Vovchasta N., Sheliukh O. Formation of the future translators individual style. *AD ALTA : Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. Vol. 11. Issue 2. Special issue XXII. P. 6–11. Web of Science <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/PDF/110222.pdf>

4. Stanishovskyi A. The use of interactive methods in the training of tactical officers in military educational institutions. *Economics & Education: International Scientific Journal*. 2022. Vol. 7, Issue 2. P. 20–25. DOI: <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2022-2-3>

5. Станішовський А. С. Окремі аспекти та напрямки імплементації досвіду країн ЄС щодо вдосконалення системи військової освіти в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 84. С. 238–244. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.43>

6. Станішовський А. С. Методика використання психолого-педагогічного супроводу курсантів ВВНЗ в процесі освітньої діяльності. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. Вип. № 12(18). С. 1023–1031. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12\(18\)-1023-1031](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12(18)-1023-1031)

7. Станішовський А. С. Напрями підвищення якості підготовки майбутніх офіцерів у військових вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2023. № 1(10). С. 235–251. DOI: <https://doi.org/10.32755/sjeducation.2023.01.235>

8. Станішовський А. С. Аналіз інтегрованої компетентності випускника вищого військового навчального закладу. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. №. 9(15). С. 696–707. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9\(15\)-696-707](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9(15)-696-707)

9. Станішовський А. С. Концептуальні засади трансформації військової освіти: європейський дискурс. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2023. № 14(32). С. 441–451. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14\(32\)-441-451](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(32)-441-451)

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Станішовський А., Литвин А. До питання підготовки офіцерів Збройних Сил України за стандартами провідних країн НАТО. *Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи* : матеріали VIII регіонального наукового семінару, м. Львів, 10 травня 2020 р. Львів, 2022. С. 172–176.

11. Станішовський А. Особливості підготовки офіцерів тактичного рівня сухопутних військ. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 10 червня 2022 р. / гол. ред. О. М. Тогочинський. Чернігів : Академія ДПтС, 2022. С. 38–41.

12. Станішовський А., Литвин А. Завдання модернізації професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України. *Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності* : збірник тез доповідей І наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Львів, 20–21 жовтня 2022 р. Львів : ЛДУБЖД, 2022. С. 373–376.

13. Станішовський А. С. Наукова діяльність курсанта як засіб покращення теоретичних знань із загальновійськових дисциплін. *Modern problems of science, education and society* : Proceedings of the 10th International scientific and practical conference, Kyiv, Ukraine, 4–6 December 2023. Kyiv : SPC “Sci-conf.com.ua”, 2023. P. 881–883.

14. Станішовський А. С. Шляхи підвищення результативності самостійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів. *Current challenges of science and education* : Proceedings of the 4th International scientific and practical conference, Berlin, Germany, 11–13 December 2023. Berlin : MDPC Publishing. 2023. P. 415–417.

15. Станішовський А. С. Основні напрямки вдосконалення іншомовної компетентності науково-педагогічних працівників. *Science and society: modern trends in a changing world* : Proceedings of the 1st International scientific and practical conference, Vienna, Austria, 18–20 December 2023. Vienna : MDPC Publishing, 2023. P. 21–27.

Праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Станішовський А. Методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня в українських вищих військових навчальних закладах : метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 32 с.

17. Станішовський А. Трансформація системи військової освіти в Україні та сучасні стандарти військової освіти країн НАТО: метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 24 с.

18. Станішовський А. Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України : метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 26 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	16
ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	26
1.1 Професійна підготовка майбутніх військових фахівців як педагогічна проблема.....	26
1.2 Трансформація системи військової освіти в Україні на сучасному етапі.....	39
1.3 Особливості підготовки офіцерів тактичного рівня у вищих військових навчальних закладах	49
1.4 Концепція та сучасні стандарти військової освіти провідних країн – членів НАТО	57
Висновки до першого розділу.....	69
РОЗДІЛ 2 МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ В УКРАЇНСЬКИХ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	72
2.1 Структура професійної компетентності офіцерів Збройних Сил України з урахуванням стандартів НАТО.....	72
2.2 Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України.....	82
2.3 Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України	100
2.4 Методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ.....	113
Висновки до другого розділу	128

РОЗДІЛ 3 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ У ВІЙСЬКОВИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО.....	132
3.1 Методика експериментальної перевірки підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у ВВНЗ	132
3.2 Організація підготовки офіцерів тактичного рівня у вищих військових навчальних закладах України	147
3.3 Дослідно-експериментальна реалізація моделі, організаційно-педагогічних умов і методичної системи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ	159
Висновки до третього розділу.....	176
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	178
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	185
ДОДАТКИ.....	219

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВВНЗ – вищий військовий навчальний заклад

ВВО – вища військова освіта

ВНП ЗВО – військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти

ЕГ – експериментальна група

ЄС – Європейський Союз

ЗСУ – Збройні Сили України

КГ – контрольна група

НАСВ – Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного

НАТО – Організація Північноатлантичного договору (альянсу)

НУОУ – Національний університет оборони України імені Івана
Черняховського

ОВТ – озброєння та військова техніка

ОП – освітня програма

DEEP – Defence Education Enhancement Program

NATO – North Atlantic Treaty Organization

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Як свідчить практика ведення бойових дій щодо відсічі неспровокованої агресії російської федерації, успішне виконання Збройними Силами України (далі – ЗСУ) усього комплексу військових завдань суттєво залежить від рівня професіоналізму захисників Вітчизни, передусім керівної ланки різного рівня [237]. Сучасні складні військові операції оборонного та наступального характеру потребують висококваліфікованого управління. Зважаючи на це, нагальною потребою є модернізація підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України.

На підвищення професіоналізму військових фахівців спрямовані положення Законів України «Про освіту» [131], «Про вищу освіту» [118], Стратегія воєнної безпеки України [176], Указу Президента України «Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» [132], Постанов Кабінету Міністрів України «Про трансформацію системи військової освіти» [133], «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» [119], «Про затвердження нормативів чисельності студентів (курсантів), аспірантів (ад'юнктів), докторантів, здобувачів наукового ступеня кандидата наук, слухачів...» [122], «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [123], «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» [124], «Положення про вищі військові навчальні заклади» [125], «Положення про акредитацію закладів вищої освіти і спеціальностей...» [112], «Порядок формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» [128], низки наказів Міноборони України і МОН України [114; 121; 126; 127; 129; 130], а також вимог професійних стандартів [134].

Розроблення теоретичних і методичних засад модернізації професійної підготовки військових та їх реалізація в освітньому процесі є першочерговим завданням. З огляду на проголошений курс нашої держави щодо вступу до

міжнародної Організації Північноатлантичного договору (North Atlantic Treaty Organization, NATO), тривалу та плідну військово-організаційну співпрацю з її структурами і всебічну допомогу союзників Альянсу за час повномасштабної війни ця підготовка має відповідати вимогам, які висувують до військових фахівців країни-члени НАТО [165, с. 237]. Це дасть змогу ЗСУ досягнути військових критеріїв, необхідних для членства в НАТО, включно з підвищенням їх сумісності зі збройними силами інших держав.

Питання підготовки військових, як свідчить аналіз наукової літератури, має високий інтерес серед дослідників. Вивчення цієї проблематики нині здійснюється в контексті педагогічних особливостей освіти у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ). Теоретичні та методичні засади підготовки військових фахівців розглянули О. Бойко [14], М. Варій [23], Д. Вітер [26; 98], О. Заболотний [57; 58], А. Зельницький [59; 60], Д. Іщенко [66], О. Капінус [68], А. Кучерявий [18; 64; 79], О. Мітягін [26; 98; 194], М. Нещадим [104; 105], Л. Олійник [107-108], С. Полторак [114-115], Ю. Приходько [116; 178; 179; 197], В. Рахманов [137], В. Рижиков [64; 139-143; 215], В. Телелим [178-179], І. Толок [1; 183-184], Ю. Черних [13; 18; 64; 194-197], В. Ягупов [203-204; 206-207] та ін.

Особливості військової освіти висвітлені в працях зарубіжних науковців О. Boe [221], G. Forsythe [234], D. Jalili, H. Annen [244], J. Johnson-Freese [247], J. Österberg [264-265], D. Richard [270], N. Shadlow, R. Lacquement [273], E. Simpson [275], D. Smith, J. Rosenstein [277], J. Soeters [278], A. Sookermany [279], A. Waggener [299]. Також досліджено різні аспекти підготовки фахівців сектору безпеки і оборони: Г. Артюшин [4], С. Білявець [11; 69], А. Галімов [31; 230], О. Діденко [44-47; 69; 230], О. Євсюков [52], І. Коваль [70; 85; 303], М. Коваль [23; 71; 100], М. Козяр [23; 72], А. Литвин [85; 100; 230], В. Мірошніченко [97], О. Повстин [110], О. Торічний [185-186] та ін.

Теоретичним підґрунтям дослідницького пошуку є наукові праці з проблем: філософії освіти (В. Андрущенко [3], Г. Васянович [24], І. Зязюн [63], В. Кремень [77-78]); педагогіки і психології професійної освіти (С. Гончаренко [36-38],

Р. Гуревич [42], Г. Єльнікова [54; 55], А. Литвин [84; 86; 268], В. Луговий [90], С. Максименко [94-95], О. Миропольська [96], Н. Ничкало [106], В. Радкевич [136], В. Рибалка [138], Л. Руденко [86; 145; 230], С. Сисоєва [150], Д. Чернілевський [198] та ін.).

Аналіз наукових досліджень дає підстави зробити висновок про необхідність більш широкого розгляду реформування військової освіти, стандартизації військової освіти в контексті інтеграції до НАТО, визначення відповідних професійних компетентностей офіцерів нового рівня.

Актуальність і доцільність всебічного дослідження цієї наукової проблеми посилюється необхідністю усунення суперечностей, що мають місце в сучасній системі вищої військової освіти, а саме:

- між підвищенням вимог суспільства до якості професійної освіти майбутніх офіцерів Збройних Сил України і недостатнім рівнем сформованості у випускників ВВНЗ професійних компетентностей, передусім щодо діяльності у воєнний час;
- між потужним потенціалом сучасних освітніх технологій для підвищення якості військової освіти і недостатнім рівнем їх реалізації в освітньому процесі вищих військових навчальних закладів;
- між необхідністю підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ на основі стандартів країн НАТО і нерозробленістю науково-методичного забезпечення цього процесу в українських ВВНЗ.

Актуальність, недостатня теоретична розробленість проблеми і потреба подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми нашого дослідження: *«Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою частиною комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності з тем «Психолого-педагогічні технології

підготовки фахівців до діяльності в особливих умовах та її психологічний супровід» (РК № 0116U005307) і «Педагогічне забезпечення та психологічний супровід професійної підготовки та збереження здоров'я фахівців ризиконебезпечних професій у закладах вищої освіти» (РК № 0122U001531).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (протокол № 7 від 17.09.2019 р.)

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх офіцерів Збройних Сил України у військових вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – особливості підготовки курсантів ВВНЗ Сил оборони України у контексті переходу до стандартів країн НАТО.

Мета дисертаційного дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці комплексу організаційно-педагогічних заходів щодо модернізації підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України тактичного рівня у військових вищих навчальних закладах відповідно до стандартів країн НАТО.

В основу дослідження покладено **гіпотезу** про те, що ефективність професійної підготовки офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України підвищиться в разі продуманої імплементації у військових вищих навчальних закладах стандартів і досвіду провідних країн світу шляхом впровадження в освітній процес новітньої моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України та методичної системи підготовки офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ, а також дотримання відповідних організаційно-педагогічних умов.

Відповідно до мети та гіпотези визначено **завдання дослідження**:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України;
2. Виявити особливості та стан підготовки офіцерів у ВВНЗ України;
3. Визначити структуру професійної компетентності офіцерів Збройних Сил України, уточнити критерії, показники і рівні її сформованості;

4. Побудувати й апробувати модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України;

5. Обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ;

6. Розробити й експериментально перевірити інноваційну методичну систему підготовки офіцерів тактичного рівня та запропонувати напрями модернізації професійної підготовки в українських ВВНЗ.

Методологічну основу дослідження становлять: принципи наукової теорії пізнання, взаємозв'язку чуттєвого та раціонального в навчанні та вихованні, професійної спрямованості навчання; ідеї системного, особистісного, діяльнісного та компетентнісного підходів; висновки науковців про особливості діяльності та підготовки військових фахівців, специфіку формування особистості офіцера, модернізацію освітнього процесу у ВВНЗ та ін.

У дослідженні використано такі **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації та систематизації, які дозволили вивчити і систематизувати дослідницькі матеріали, нормативно-правові, міжнародні документи щодо модернізації вищої військової освіти; моделювання для розроблення нормативної схеми і моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ; класифікації для визначення компонентів професійної компетентності офіцерів, критеріїв, показників і рівнів її сформованості; вивчення й узагальнення практичного досвіду для обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів, визначення напрямів модернізації їхньої професійної підготовки за стандартами НАТО; *емпіричні* – логіко-педагогічний аналіз змісту та методів професійної підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ; спостереження, діагностичні (бесіда, опитування, інтерв'ю), тестові методики для визначення стану підготовки офіцерів у ВВНЗ України та рівнів сформованості професійної компетентності курсантів; педагогічний експеримент для перевірки ефективності моделі та

організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ; табличні методи – для опрацювання, кількісного та якісного аналізу дослідженого матеріалу; математичної статистики – статистичної перевірки (критерій χ^2), кореляційного аналізу для оброблення емпіричних даних, виявлення тенденцій і значущих відмінностей, доведення вірогідності експериментальних досліджень; графічні – для ілюстрації та порівняння результатів експерименту.

Дослідження модернізації підготовки офіцерів Збройних Сил України в контексті переходу до стандартів НАТО використовує змішаний дизайн дослідження з використанням якісних і кількісних методів дослідження. Це забезпечило всебічне розуміння теми і було основою для отримання надійних практичних висновків. На додаток до опитувань використовувались інтерв'ю з ключовими зацікавленими сторонами, такими як досвідчені офіцери, інструктори й експерти з військової освіти, подали більш глибокі якісні дані. Ці інтерв'ю надали контекстуальне розуміння практичності та потенційних труднощів переходу на стандарти НАТО, а також кроків, необхідних для такого переходу. Разом ці методи забезпечили цілісний погляд на поточний стан підготовки офіцерів у Збройних Силах України і дали чітке уявлення про кроки, необхідні для успішної модернізації відповідно до сучасних тенденцій і викликів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі НАСВ протягом 2021–2023 рр. У дослідженні взяли участь 107 курсантів і 32 науково-педагогічні працівники ВВНЗ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше*:

- теоретично *обґрунтовані* організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України (оновлення навчально-матеріальної бази ВВНЗ; застосування системи імітаційного моделювання; модернізація навчально-методичного забезпечення; вдосконалення психолого-педагогічного супроводу курсантів; створення Центру контролю якості військової освіти);

- *побудовано* нормативну схему та структурно-функціональну модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів з урахуванням досвіду провідних країн світу, що передбачає поетапне опанування інтегральних, загальних і фахових компетентностей курсантів за роками навчання;
- *визначено* напрями модернізації професійної підготовки в українських ВВНЗ;
- *уведено* до наукового обігу провідні положення концепції військової освіти та сучасні стандарти військової освіти країн – членів НАТО;
- *уточнено* сутність базових понять дослідження («стандарти НАТО», «професійна компетентність офіцера», «якість військової освіти», «гарантування якості військової освіти», «професійна військова підготовка»); структура професійної компетентності офіцерів Збройних Сил України; критерії (розумово-фізичної рівноваги, мотиваційно-ціннісні, діяльнісно-технологічні), показники і рівні сформованості професійної компетентності офіцерів тактичного рівня ЗСУ;
- *подальшого розвитку* набули сучасні освітні технології професійної підготовки майбутніх офіцерів; інноваційні методи і засоби освітньої та науково-дослідної діяльності в освітньому середовищі ВВНЗ.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й апробації інноваційної методичної системи підготовки офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ, яка містить методику формування загальної та фахової компетентності майбутніх офіцерів–2030 за обґрунтованих педагогічних умов; проєктуванні та реалізації навчально-методичного комплексу для працівників ВВНЗ щодо підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України шляхом імплементації стандартів НАТО; виявленні напрямів модернізації професійної підготовки в українських ВВНЗ; розробленні методики визначенні рівнів сформованості професійної компетентності офіцерів тактичного рівня ЗСУ з урахуванням досвіду провідних країн світу на основі встановлених критеріїв і показників.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Військової академії (м. Одеса) (акт № 5/31/560 від 22.02.2024 р.), Військового інституту Київського Національного університету імені Тараса Шевченка (акт б/н від 14.05.2024 р.), Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (акт б/н від 07.04.2024 р.), Житомирського Військового інституту імені С. П. Корольова (акт № 519/2486 від 30.04.2024 р.), Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (акт б/н від 13.05.2024 р.).

Апробація результатів дисертації відбувалася на 7 науково-практичних конференціях, а саме: міжнародних – «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (м. Львів, 4–5 листопада 2021 р.), «Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук» (м. Чернігів, 10 червня 2022 р.), «Modern problems of science, education and society – Сучасні проблеми науки, освіти та суспільства» (м. Київ, 4–6 грудня 2023 р.), «Current challenges of science and education – Сучасні виклики науки та освіти Сучасні виклики науки та освіти» (м. Берлін, Німеччина, 11–13 грудня 2023 р.), «Science and society: modern trends in a changing world – Наука і суспільство: сучасні тенденції в мінливому світі» (м. Відень, Австрія, 18–20 грудня 2023 р.); всеукраїнських – «Соціально- психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності» (м. Львів, 20–21 жовтня 2022 р.), регіональних – «Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи» (м. Львів, 10 травня 2022 р.). Основні результати і висновки дослідження обговорювалися та позитивно оцінені на засіданнях кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (2021–2024 рр.).

Особистий внесок здобувача. У статтях, підготовлених у співавторстві: з І. Зорик «Проблема якості підготовки військових фахівців», автор розкрив актуальні проблеми реформування військової освіти в Україні на основі принципів підготовки військових фахівців у країнах-членах НАТО; з О. Лавніковим, Г. Лещенко, Л. Максименко, Н. Вовчастою, О. Шелюх «Formation

of the future translators individual style», автор розробив питання застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для ефективного формування вмінь і навичок іншомовного перекладу, у тому числі військових фахівців для комунікації з представниками країн НАТО; у матеріалах і тезах конференцій, підготовлених у співавторстві з А. Литвином здобувач визначив основні завдання і напрями модернізації професійної підготовки офіцерів тактичного рівня ЗСУ.

Публікації. Основні результати дослідження за темою дисертації опубліковано у 18 наукових працях (14 одноосібних), із них: 1 розділ монографії, 1 посібник, 5 статей у фахових виданнях України з педагогічних наук, 1 – у закордонному виданні, проіндексованому в базі даних Web of Science, 1 – у закордонному періодичному виданні, 6 публікацій у матеріалах наукових конференцій, 3 праці – методичні рекомендації.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (304 найменувань, із них 92 – іноземними мовами) і 14 додатків (на 79 стор.). Основна частина містить 10 таблиць і 12 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 298 сторінок, основний текст – 170 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

1.1. Професійна підготовка майбутніх військових фахівців як педагогічна проблема

Багатовікова практика ведення бойових дій у різних регіонах світу свідчить, що надзвичайно важливою для їх успіху є якість військової підготовки офіцерського корпусу. Цю тезу повною мірою підтвердив тривалий досвід оборони України від російської агресії на східних теренах, яка починаючи від 2014 р. велася так званими «гібридними» методами, а 24.02.2022 р. переросла в повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України із застосуванням усіх сил і засобів бронетехніки, ракет, артилерії, авіації тощо.

Вже перші сутички Збройних Сил України та інших силових структур нашої країни із протидії проросійським силам і російським військам під час антитерористичної операції (АТО) на Сході України у 2014 р. виявили гостру потребу забезпечення висококваліфікованим офіцерським складом, готовим до реалізації новітніх методів і способів професійної взаємодії та успішного виконання посадових обов'язків у будь-яких обставинах, використовуючи новітні засоби ведення бою. Практика бойових оборонних і наступальних дій засвідчила, що основною проблемою військової освіти є потреба вдосконалення професійної підготовки офіцерських кадрів тактичного рівня, тобто фахівців, які вирішують в ході воєнних дій тактичні бойові завдання.

Дослідження проблеми навчання військових фахівців є актуальним питанням, оскільки їхня діяльність нині суттєво змінюється, трансформується, ускладнюється та, водночас, підлягає уніфікації та стандартизації. Передусім ця тенденція притаманна для країн – членів НАТО. На теперішній час завдання полягає не просто в удосконаленні підготовки військових фахівців тактичного рівня, а гарантуванні якості результатів їхньої підготовки [137, с. 243].

Теоретичні та методичні засади та окремі складові підготовки військових фахівців розглянули А. Алімпієв [1], К. Аністратенко [3], Л. Барановська [8], І. Біжан [9], С. Богунов [13], О. Бойко [14], Г. Бондарев [16], Р. Ваврик [21], М. Варій [23], Д. Вітер [26; 98], Г. Гапоненко та С. Гапоненко [32], О. Заболотний [57; 58], А. Зельницький [59; 60], Д. Іщенко [66], О. Капінус [68], Г. Капосльоз [187], П. Круть [16], А. Кучерявий [18; 64; 79], А. Лісовський [88], О. Мітягін [26; 98; 194], М. Нещадим [104; 105], Л. Олійник [107-108], Є. Подтергера [111], С. Полторак [114-115], Ю. Приходько [116; 178; 179; 197], В. Рахманов [137], В. Рижиков [64; 139-143; 215], А. Сиротенко [149], В. Сідаш [151], С. Стріха [177], Ю. Супрунов [184], В. Телелим [178-179], І. Толок [1; 183-184], О. Устименко [187], Ю. Черних [13; 18; 64; 194-197], В. Ягупов [203-204; 206-207] та ін.

Особливості військової освіти висвітлені в працях зарубіжних науковців О. Boe [221], G. Forsythe [234], D. Jalili, H. Annen [244], J. Johnson-Freese [247], J. Österberg [264-265], D. Richard [270], N. Shadlow, R. Lacquement [273], E. Simpson [275], D. Smith, J. Rosenstein [277], J. Soeters [278], A. Sookermany [279], A. Waggener [299]. Також досліджено різні аспекти підготовки фахівців сектору безпеки і оборони: Г. Артюшин [4], С. Білявець [11; 69], А. Галімов [31; 230], О. Гриньків [40], О. Діденко [44-47; 69; 230], О. Євсюков [52], І. Коваль [70; 85; 303], М. Коваль [23; 71; 100], М. Козяр [23; 72], А. Литвин [85; 100; 230], В. Мірошніченко [97], О. Повстин [110], О. Торічний [185-186], А. Чудик [200], О. Шинкарук [201] та ін. Загалом сучасні науковці розглядають теоретико-методологічні засади особистісно орієнтованої військової освіти.

При цьому дослідження з питань якості військової освіти – Т. Бажан [6], С. Гончаренка [36-38], А. Зельницького [59], В. Телелима [178-179], В. Ягупова [203-207], оцінювання якості освіти – А. Алімпієва, М. Литвиненка, І. Толока [1], моніторингу якості підготовки і гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів – А. Зельницького [60], В. Рахманова [137] свідчать про відсутність упроваджених в освітню практику істотних змін, які значно покращували б результати професійної військової підготовки.

Теоретико-методологічною основою нашого дослідницького пошуку є наукові праці з проблем: філософії освіти (В. Андрущенко [3], Г. Васянович [24], І. Зязюн [63], В. Кремень [77-78]); психології професійної освіти (М. Варій [23], С. Максименко [94-95], В. Рибалка [138]); теорії та методики професійної освіти (С. Гончаренко [36-38], Р. Гуревич [42], Г. Єльнікова [54; 55], А. Литвин [84; 86; 268], А. Лігоцький [87], В. Луговий [90], Н. Ничкало [106], В. Радкевич [136], Л. Руденко [86; 145; 230], С. Сисоєва [150], Д. Чернілевський [198] та ін.).

Поняття «професійна підготовка» досліджується досить давно, і вчені трактують її різним чином, наприклад професійна підготовка визначається як «цілеспрямований процес навчання наявних (працюючих) і потенційних (студентів) працівників професійних знань і вмінь із метою набуття навичок, необхідних для виконання певних видів робіт» [30, с. 102], «процес формування фахівця для однієї з галузей трудової діяльності, пов'язаний з опануванням певного роду занять, професії» [36], «здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю» [118].

Професійну підготовку науковці розглядають як розвиток професійних здібностей: «стійких властивостей людини, які виявляються в її навчальній, виробничій та іншій діяльності й є необхідною умовою успіху» [89, с. 75]. При цьому кожен вчений розглядає поняття «професійна підготовка» по-різному, як за змістом, так і повнотою, оскільки підготовка є складною системою, яка залежить від багатьох факторів навчально-виховного процесу та мотиваційних чинників. М. Коваль зазначає, що «професійна підготовка як система змістових і організаційних заходів не обмежена лише формуванням знань, умінь, навичок, а зорієнтована на особистісний розвиток здобувача освіти; метою та кінцевим результатом є формування здатності та готовності особистості до подальшої професійної діяльності» [71, с. 53].

Українські науковці наголошують, що проблему підготовки фахівців слід розглядати, як «мультипрофесійну» підготовку фахівців, здатних ефективно діяти не лише в межах окремих традиційних галузей науки, а й у сфері нових наукових

галузей, що виникають упродовж професійної діяльності фахівця як наслідок невинної науково-технічної еволюції [282]; підготовка фахівця до професійної діяльності в сучасних обставинах вимагає не стільки різнобічних енциклопедичних знань, скільки вміння віднайти й отримати необхідну інформацію та зробити правильні висновки, а також оволодіти специфічними професійними психомоторними навичками; отримання освіти впродовж усього життя та розвиток нових форм навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій дають змогу гнучко й оперативно реагувати на потреби ринку праці [17]. Водночас, безперечно, професійна підготовка має бути цілісною системою заходів, методів і прийомів; будуватися з урахуванням особистісних якостей фахівця; мати чітко визначену структуру та специфіку. Вона повинна інтегрувати в собі комплекс різних методів, які використовуються як для загальної, так і для спеціальної підготовки фахівця [56]. При цьому нині «...відбувається корекція основної мети ПП: крім формування у фахівців професійних знань і умінь в сфері виробництва і послуг, необхідне формування у здобувачів освіти особистих якостей направлених на усвідомлений вибір майбутньої кар'єри» [50].

Сучасні науковці характеризують професію офіцера як самостійну, поліфункціональну, розумову, творчу, полікомунікативну, динамічну та стресогенну [1, с. 84]. Аналіз наукових праць щодо професійної підготовки офіцерів свідчить про те, що більшість науковців трактують поняття професійна підготовка як цілеспрямований процес набуття курсантами професійних знань, умінь і навичок з метою виконання завдань за призначенням залежно від спеціальності. Ураховуючи орієнтацію України на вступ до Євросоюзу, дослідник В. Чернявський слушно наполягає, що підготовка майбутніх офіцерів має відбуватися відповідно до міжнародних стандартів, норм і правил [199].

В основу вибору оптимального варіанта підвищення професіоналізму військових фахівців доцільно покласти поєднання двох, взаємозалежних основних складових їхнього ступеневого професійного навчання:

- освітньої – фундаментальна військова освіта з підготовки на посади офіцерського складу на певному рівні вищої освіти з присудженням відповідного ступеня вищої освіти і видачею диплома державного зразка після успішного завершення навчання [299];

- професійної – курсова підготовка офіцерів і військових фахівців, що проводиться у процесі виконання ними службових функцій на посадах у військах (силах) на основі лідерських курсів перед призначенням на вищі посади з видачею відповідного сертифікату [244; 300].

Вважаємо, що для зростання ефективності військової освіти і формування висококваліфікованого кадрового потенціалу тактичної ланки ЗСУ необхідно послідовно та системно підвищувати якість обох складових підготовки.

У педагогічній літературі «професійна підготовленість» складається з таких компонентів:

- усвідомлення своїх потреб, цілей і завдань, вирішення яких призводить до їх задоволення;
- осмислення й оцінювання умов, у яких відбуватимуться дії;
- визначення на основі власного досвіду найбільш імовірних способів розв’язання завдання;
- прогнозування вияву своїх інтелектуальних, емоційних, вольових і мотиваційних процесів;
- оцінювання співвідношення власних можливостей, мобілізація сил відповідно до умов і завдань діяльності [79, с. 43].

Звернемось до словників [39; 51; 208] за змістовною характеристикою поняття «готовність». У тлумачному словнику української мови «готовність – це бажання зробити що-небудь» [51, с. 210]. Поняття «готовність», на думку С. Максименка [94], є цілеспрямованим вираженням особистості, що містить її переконання, погляди, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, вміння, навички, настанови [94]. Тож, учені розглядають готовність майбутнього офіцера ЗС України до професійної діяльності як сукупність цих складників за

військовою спеціальністю. Нам імпонує думка В. Ягупова, що стан психологічної готовності – це «спрямованість і змобілізованість психіки воїнів на подолання майбутніх бойових труднощів, яка забезпечує результативність і якість виконання бойових завдань, адекватно їх складності, значущості та важливості» [203].

Для формування військових кадрів, здатних до ефективного збройного протистояння, необхідна професійна військова освіта (*Professional Military Education*). Її специфіка в тому, що вона регулюється і законодавчо-нормативними документами з питань освіти, і нормативно-правовими актами оборонного відомства. Це характерно для більшості країн НАТО і нашої країни [69, с. 96-97].

Досліджуючи професійну підготовку офіцерів, маємо визначитись із теоретико-методологічною основою нашого науково-педагогічного пошуку [200]. Методологія як наукова галузь систематизує теоретичні знання про методи дослідження і систему методологічних засад організації теоретичної та практичної діяльності [37]. Д. Чернілевський та інші науковці стверджують, що розвиток методології наукового пізнання має передбачати обґрунтування отриманого результату і вихідних положень, логіку дослідження, запланований результат і спосіб одержання цього результату. Розроблення такого обґрунтування – безпосереднє завдання дослідження в галузі педагогіки [198-199]. Метод дослідження є сукупністю норм, правил, прийомів, способів, приписів, вимог та принципів розв'язання конкретного завдання в певній сфері діяльності, тобто досягнення мети пошукової діяльності [37].

Як відомо, нині виділяють чотири рівні методології педагогічної науки в загальній системі методологічного знання. Перший – філософський, досліджує загальні принципи пізнання та категоріальний устрій науки в цілому, другий – загальнонауковий, охоплює змістові загальнонаукові концепції та підходи, котрі впливають на всі чи достатньо велику сукупність наукових дисциплін і характеристику різних типів наукових досліджень, їх етапів та елементів, третій – конкретно-науковий рівень, що обіймає в нашому випадку сукупність наукових

підходів, методів, принципів педагогічного дослідження і процедур. Четвертий рівень складають методика і техніка авторського дослідження теорії та методики професійної військової освіти, тобто процедур, ще забезпечують отримання достовірного емпіричного матеріалу та його оброблення, на яких будуються висновки щодо вдосконалення обраного напрямку військової підготовки [148].

Вивчення філософських основ і методології підготовки офіцерів ЗСУ за зразками провідних країн НАТО передбачало глибоке аналізування принципів гуманізму, прогресу, лібералізму та співробітництва. Це сприяло аналізу програм і стратегій військової освіти, орієнтованих на визначення фундаментальних концепцій і принципів, покладених в основу підготовки офіцерів. Дослідження онтологічного аспекту військової освіти, спрямованого на визначення ролі курсанта ВВНЗ у контексті трансформації військової освіти дало змогу виявити позицію курсанта щодо формування особистості сучасного офіцера, що сприяло покращенню якості навчання та мало вплив на подальший розвиток військово-педагогічної системи.

Аналіз епістемологічного аспекту, спрямованого на розуміння та аналіз методів і підходів, що використовуються у військовому навчальному процесі, дав можливість визначити найбільш ефективні стратегії формування сучасного офіцера відповідно до стандартів НАТО. Розгляд аксіологічного аспекту передбачає визначення цінностей та етичних положень, на яких ґрунтується військова освіта, військової дисципліни, відданості, відповідальності та інших моральних аспектів, які визначають характер і поведінку майбутнього офіцера.

Під час наукового дослідження застосовувалась загальнонаукова методологія, спрямована на вивчення наукових концепцій і підходів, що впливають на цей процес. Метою було виявлення тенденцій і чинників, що визначають трансформацію військової освіти, а також ідентифікація найефективніших методологічних підходів для досягнення стандартів НАТО у військовій підготовці. Також проводився аналіз міжнародного досвіду в галузі військової освіти, що дозволило виявити кращі практики і найкращі методи,

відповідні стандартам НАТО. Крім того, вивчення наукових досліджень та аналіз нормативно-правових актів уможливили з'ясування провідних тенденцій і проблем у цій царині. Застосування різноманітних методів (емпіричні розвідки, синтез наукових підходів, міждисциплінарні пошуки, експериментальні дослідження, оцінювання та моніторинг результатів і вироблення рекомендацій) дали можливість розробити комплексну стратегію трансформації військової освіти відповідно до вимог НАТО.

Під час систематичного аналізу наукових підходів, методів і процедур, що використовуються у вищих військових навчальних закладах ми звернули увагу на їх ефективність і доцільність у контексті вимог НАТО. Зокрема проаналізовано навчальні програми щодо їх відповідності стандартам і вимогам НАТО з урахуванням сучасних військових реалій і потреб; вивчено різноманітні методики викладання, традиційні та інноваційні технології з метою визначення їх ефективності у формуванні сучасного офіцера згідно зі стандартами НАТО; розглянуто систему оцінювання курсантів на предмет об'єктивності.

Власні методологічні напрацювання полягали у пошуку ключових підходів і принципів, що визначають модернізацію військової освіти; встановленні зв'язків між ними і вимогами НАТО. На цій основі розроблялися й апробувалися авторські методики підготовки офіцерів, спрямовані на підвищення ефективності освітнього процесу. Вони містять інноваційні підходи до навчання, застосування новітніх освітніх технологій, а також враховують сучасні стандарти НАТО.

Крім того, наш науковий пошук спрямовувався на аналіз найдієвіших стратегій і методів, які застосовуються в країнах-членах НАТО для підготовки офіцерського корпусу. Це допомогло виявити кращий досвід та успішні практики, які доцільно впровадити в українських ВВНЗ, сприяло зближенню освітнього процесу з теорією та методикою світових лідерів у галузі військової освіти.

Загалом, професійну підготовку у військових навчальних закладах науковці розглядають як комплекс системного, андрагогічного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного, ресурсного, синергетичного та інших

методологічних підходів, що відображено в керівних документах із питань освітньої діяльності, де результатом підготовки є професійна компетентність як здатність застосовувати здобутий комплекс знань, умінь, навичок, професійно-важливих якостей і сформована готовність молодих офіцерів до виконання бойових завдань. Отже, професійна підготовка майбутніх офіцерів ЗС України – це складний і багатоетапний процес, спрямований на індивідуально-професійний розвиток. підготовку майбутніх офіцерів будемо розглядати як сукупність процесів засвоєння курсантами професійних знань, умінь і навичок, розвиток професійно-важливих якостей і здібностей для виконання завдань на основі діяльнісного, компетентнісного та інших підходів.

Проблема вдосконалення якості ВО потребує впровадження в науковий обіг і законодавчу базу нашої країни педагогічних понять «якість військової освіти», «гарантування якості військової освіти», «професійна військова підготовка курсантів» та «професійна компетентність офіцера», що сприятиме результативності навчання, підвищенню ефективності освітньої та повсякденної діяльності в середовищі ВВНЗ.

На слушну думку вітчизняних науковців, «одним із найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації системи вищої освіти України є забезпечення якості підготовки фахівців на рівні міжнародних вимог» [175, с. 21]. В Україні забезпечення якості освіти регулюється законодавством, нормативними актами Кабінету Міністрів України, державних органів та навчальних закладів [131, 118, 112, 113].

Питання якості військової освіти досліджується досить давно, тому нині необхідно визначитися з термінами «якість військової освіти» і «гарантування якості військової освіти», адже результати освітньої діяльності безпосередньо впливають на успішність виконання бойових завдань молодими офіцерами після закінчення ВВНЗ. Практика ведення бойових дій висуває певні вимоги до концепції забезпечення якості військової освіти, та актуалізує проблему гарантування якісних результатів підготовки молодих офіцерів, здатних виконати

бойові завдання без втрат особового складу, озброєння та військової техніки. Зазначимо, що результати освіти нині визначаються категорією «компетентність», яка охоплює інтелектуальні й емоційно-ціннісні характеристики фахівця, практичний досвід, соціальну поведінку, комунікативні й управлінські якості, а головне – здатність застосовувати набуті знання, вміння та навички у складних професійних потребах. Стосовно офіцера ЗСУ, професійна компетентність – це здатність ефективно виконувати конкретні службові функції та вирішувати завдання щодо оборони країни відповідно до завдань і місії військового фахівця [165, с. 242]. Стандарти професійної освіти, зокрема вищої, відповідно до вітчизняного законодавства нині створені на компетентнісних засадах [118]. У нашій роботі ми використовуватимемо термін «компетентність» відповідно до визначення її сутності та структури у нормативних документах як «динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [102, с. 43]. Безперечно, компетентність охоплює не лише знаннєвий і процесуальний, а й мотиваційний, аксіологічний, соціально-поведінковий складники.

Міжнародний стандарт якості ISO 9000:2015 Quality management systems трактує поняття «якість» як ступінь відповідності сукупності притаманних характеристик об'єкта визначеним вимогам [49; 170]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови якість – «внутрішня визначеність предмета, яка становить специфіку, що відрізняє його від усіх інших» [19, с. 1423]. У Законі України «Про вищу освіту» визначення якості освіти подано як «...рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її компетентність відповідно до стандартів вищої освіти» [118].

Беручи до відома різноманітні дефініції, наукову літературу та проблематику військової освіти, вважаємо доцільним подати таке визначення: «якість військової освіти» – це відповідність програмних результатів навчання (сукупності професійних компетентностей, морально-бойових якостей,

демократичного світогляду та творчих здібностей) вимогам, встановленим стандартами військової освіти, які характеризуються як готовність випускників успішно виконувати посадові обов'язки і завдання професійної діяльності в мирний і воєнний час [165, с. 242-243].

У словосполученні «гарантування якості» ключовим словом є гарантія (франц. *garantie* < *garant* – поручитель), де: гарант – державний орган (установа; підприємство чи особа), що бере на себе відповідальність у виконанні певних зобов'язань; дає гарантію щодо чого-небудь; гарантія – забезпечення; запорука в чому-небудь [153]. «Гарантію якості вищої військової освіти» необхідно трактувати як рівень сформованості компетентностей (загальних, фахових та інтегральної) випускників, де гарантом якості освіти виступає вищий військовий навчальний заклад [59-60]. У контексті цього питання погоджуємося з позицією В. Ягупова, який наголошує на необхідності неухильно дотримуватися основних характеристик навчання військовослужбовців: систематичність, цілісність, комплексність, послідовність, орієнтація на практичний результат, тривалість та організованість. Глибоке і точне розуміння цих аспектів сприяє високоякісній організації та проведенню складного, різноаспектного й інформативного військово-педагогічного процесу [206, с. 19]. Більш широко розвиває цю тезу О. Діденко, який підкреслює, що базові вимоги до якості освіти майбутніх офіцерів запасу, а також перелік компетентностей, необхідних для належного виконання ними в майбутньому покладених обов'язків, визначаються у кваліфікаційній характеристиці [47]. При цьому головну проблему в контексті оновлення змісту підготовки автор вбачає у неоперативності. Погоджуємося з цією тезою, проте ще одним чинником, який стоїть на заваді вирішення проблем – тривала відсутність довгострокової програми розвитку. Мова йде про невизначеність щодо розуміння того, чи бере українська військова сфера за основу певну закордонну модель та втілює її у вітчизняну практику, чи розвивається як цілковито незалежний, унікальний інститут, основою якого є наукові доробки і вітчизняна військова практика [46].

На наш погляд, вартісну думку висловив С. Полторак: «Організація системи якісної військової освіти зумовлена об'єктивною соціальною потребою у створенні високопрофесійного, оптимально збалансованого офіцерського корпусу, здатного ефективно вирішувати завдання, поставлені перед ЗСУ, суспільством і державою» [114]. При цьому відповідальність за якість освіти у ВВНЗ несе керівник закладу освіти, адже він здійснює відбір науково-педагогічних працівників на посади викладацького складу, які безпосередньо впливають на рівень формування компетентності та професіоналізму випускників, а також організовує та контролює всю освітню та іншу діяльність ВВНЗ через навчальний відділ, вчену раду та інші структурні підрозділи [274]. Отже, враховуючи зазначене, «гарантія якості військової освіти» – це освітні, управлінські, організаційні та морально-психологічні запоруки, за допомогою яких керівник ВВНЗ забезпечує належні результати освітньої діяльності та як результат – якість військової освіти випускників.

Зазначимо, що радянська система управління особовим складом, яка все ще впливає на діяльність українських військовослужбовців, суттєво гальмує формування необхідних компетентностей майбутніх офіцерів, знижує якість військової освіти [92]. Г. Грант слушно зазначає: «Система, що базується на застосуванні влади, є застарілим похміллям радянської епохи і не підходить для нової сучасної України. Це вбиває ЗСУ. Радянський менталітет вимагає контролю і покарання винних. Його потрібно замінити делегуванням, мотивацією і винагородою. Офіцери, які покладаються на застосування влади і контроль, повинні бути відсторонені, тому що вони ніколи не матимуть інтелектуальної спритності або мудрості, щоб навчати війська і воювати в динамічній війні» [237]. Не даремно результати досліджень відомих іноземних науковців J. Österberg, E. Oskarsson, J. Nilsson, N. Hellum, L. Rydstedt свідчать про необхідність зосередитися на визначенні шляхів подолання розриву між практичними військовими діями та освітою [264-266]. Особливо гостро ця проблема проявлялася до 2015 р., нівелюючи розвиток вітчизняних Збройних Сил.

Описану ситуацію влучно резюмує О. Капінус у дослідженні, присвяченому формуванню професійної суб'єктності в майбутніх офіцерів ЗСУ. Автор наголошує, що сформована система професійної освіти офіцерів ЗСУ у ВВНЗ, педагогічні вимоги і ставлення до курсантів з боку професорсько-викладацького складу та командирів підрозділів неповністю відповідають цілям підготовки цієї особливої професійної групи [68, с. 158].

На наше переконання, в цьому контексті доцільно звернути увагу на систему підготовки офіцерських кадрів тактичного рівня країн-членів НАТО, авторитет військової освіти яких є незаперечним в усьому світі. Завдяки реалізації на законодавчому рівні педагогічних понять «якість військової освіти» і «гарантія якості військової освіти» та комплексному застосуванню зарубіжних моделей військової освіти зростає соціальний статус навчання у ВВНЗ. Це впливатиме на популяризацію військових навчальних закладів та імідж військової служби [165, с. 248] – комплекс образів, соціальних ролей і настанов, з якими у суспільній свідомості асоціюються військові та за якими складається враження про армію та військову службу [187, с. 219]. Після початку війни, від лютого 2022 р. підготовка до виконання бойових завдань офіцерів і рядового складу часто ведеться пліч-о-пліч із військовослужбовцями інших країн. Це передбачає системну імплементацію кращого світового досвіду у вітчизняну практику військової освіти.

Упровадження в освітній процес на нормативному рівні таких ключових термінів, як *гарантія якості військової освіти*, *професійна військова підготовка курсантів*, *професійна компетентність офіцера* та *якість військової освіти*, є критично важливим для зміцнення та підвищення стандартів військової освіти. Розроблений глосарій ключових термінів забезпечує чітке визначення та розуміння цих понять, що створює надійну основу для всебічного розвитку військової освіти (додаток А). Це сприяє систематичному вдосконаленню освітнього процесу у ВВНЗ, забезпечуючи високий рівень військової підготовки курсантів. Законодавче закріплення цих термінів сприятиме формуванню професійно підготовлених офіцерів, здатних ефективно виконувати свої обов'язки

відповідно до сучасних вимог і стандартів НАТО. Такі заходи гарантують, що освітні програми залишатимуться актуальними, інноваційними і відповідатимуть найкращим міжнародним практикам. Це підвищить престиж військової служби, залучатиме молодь до лав Збройних Сил України і забезпечить нашу країну професійними, морально стійкими і компетентними захисниками Вітчизни, готовими діяти відповідно до викликів часу.

Отже, професійна підготовка майбутніх офіцерів ЗСУ є ваговою науково-педагогічною проблемою, яка передбачає вирішення багатьох питань, зокрема вдосконалення нормативно-правової бази військової освіти, інтенсифікації освітньої та оптимізація повсякденної діяльності ВВНЗ, підвищення мотивації суб'єктів навчання, забезпечення необхідних психолого-педагогічних умов навчання тощо. Здійснений нами аналіз праць науковців, які досліджували актуальні питання забезпечення якості військової освіти, свідчить про недостатню дієвість упроваджених в освітню практику інновацій. Тому вважаємо доцільним означити профіль майбутнього офіцера – «офіцера–2030», визначити принципи і напрями модернізації підготовки офіцерів тактичного рівня, побудувати модель та обґрунтувати педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах.

1.2. Трансформація системи військової освіти в Україні на сучасному етапі

Потужним чинником реформування та поштовхом до модернізації вітчизняної військової освіти, безперечно, є збройна агресія Російської Федерації проти України. Унаслідок бойових сутичок із військами противника та колаборантами, які співпрацювали з окупаційною владою на шкоду нашій країні, виявлено низку недоліків і суперечностей у підготовці офіцерської ланки Збройних Сил. Це спонукало до реформи системи вітчизняної військової освіти з урахуванням світового досвіду підготовки військових фахівців і офіцерів та вимог Болонського процесу, яка перебуває на завершальному етапі. В умовах

міжнародної співпраці та активного впровадження стандартів НАТО в оборонну сферу нашої країни особливої актуальності набувають вивчення, адаптування та імплементація в українські ВВНЗ практики Північноатлантичного альянсу [237, с. 239]. Тому, в період реформування військової освіти, досвід армій країн НАТО має бути враховано задля вдосконалення підготовки офіцерського складу ЗСУ. Водночас, безсумнівно, доцільно широко враховувати кращі вітчизняні здобутки у веденні війни, традиції української військової школи, козацтва тощо [177].

Погоджуємось із твердженням, що українська система військової освіти, на яку довгі роки впливала радянська практика, суттєво відрізняється від провідних країн світу [149]. Зазначимо, що професійна освіта в розвинутих країнах є гнучкою, інтегрованою, застосовує найбільш продуктивні варіанти підготовки фахівців. Безперечно, вітчизняна професійна освіта теж гостро потребує приведення у відповідність до потреб стейкхолдерів, системного оновлення матеріально-технічної бази і науково-методичного комплексу, загалом модернізації – «удосконалення державної політики на основі розвитку соціального партнерства; забезпечення адекватного фінансування та продуманого стимулювання суб'єктів навчання; створення незалежної атестації професійної кваліфікації; реалізація здорової конкуренції; урахування кращого зарубіжного досвіду шляхом реалізації міжнародних проєктів» задля підвищення якості результатів до європейського рівня [86, с. 129, 131].

Згідно зі словником, *модернізувати* означає «змінювати, вдосконалювати відповідно до сучасних вимог і смаків», новітніх потреб [10; 19]. З огляду на це, *модернізацію сектору безпеки та оборони України* розглядаємо в межах реалізації державної політики у воєнній галузі, що передбачає виконання завдань зі зміцнення кадрового потенціалу ЗСУ, а також розвитку військового резерву задля досягнення технічної та оперативної сумісності з провідними країнами Організації Північноатлантичного договору [85, с. 337].

Підготовка військових віхівців відповідно до норм, принципів НАТО та стандартів якості можлива за умов доктринальних, експлуатаційних і технічних

стандартизацій [216]. Тому стандартизація є пріоритетним компонентом удосконалення військової освіти, і оцінювання якості освіти потрібно здійснювати на основі стандартизованих вимог відповідно до основних нормативних документів [261] і відповідних директив стратегічного командування НАТО [218-220], які детально розглянуті в підрозділі 1.4.

Новий етап розвитку військової освіти України розпочався з жовтня 2012 р. із залученням до Програми удосконалення оборонної освіти НАТО (Defence Education Enhancement Program, DEEP), спрямованої на покращення навчальних програм і методики проведення занять у ВВНЗ [256]. Цю програму розпочали в 2007 р. науково-педагогічні працівники ВВНЗ НАТО, Бюро міжнародної мовної координації, Центру досліджень із питань європейської безпеки, Оборонного коледжу НАТО, як один із засобів реформування, що надає практичну підтримку окремим країнам у розвитку професійних військових навчальних закладів. Нині в ній беруть участь 12 країн [61]. Проєкт підтримують Військовий коледж армії США, Канадська академія оборони, Національний університет оборони Польщі [194], Національний університет оборони Румунія, Чеський університет оборони [195], Академія збройних сил Словаччини, Женевський центр політики безпеки, Центр Джорджа С. Маршалла в Гарміш-Партенкірхені (Німеччина) та Консорціум оборонних академій та інститутів безпеки Партнерства заради миру [193].

DEEP – це інструмент для розвитку військових навчальних закладів сектору оборони та сприяння всім аспектам взаємодії. Основною метою є посилення міжнародної безпеки шляхом професіоналізації системи освіти офіцерів і цивільних службовців у країнах-партнерах відповідно до стандартів НАТО [228]. Завдяки тренінгам із підвищення кваліфікації викладацького складу, розробленню навчальних планів і консультаціям між партнерами за системою «рівний–рівному» DEEP сприяє зростанню обороноздатності, нарощуванню можливостей співпраці та стандартизації, а також сприяє сумісності процесів і методологій для зміцнення демократичних інститутів [229]. Ключовий аспект – це зв'язки, які виникають між викладачами ВВНЗ країн НАТО й афілійованих закладів та

установ. Важливою функцією DEEP є сприяння підтримці регіональної стабільності шляхом налагодження мобільності багатонаціональної освіти і наукових досліджень [223; 286; 302].

Шляхом діалогу та заохочення DEEP намагається впливати на партнерів задля досягнення таких цілей [267]:

- скеровувати і підтримувати реформи у професійній і військовій освіті;
- сприяти навчанню, орієнтованому на здобувачів, та інноваційному використанню продуктивних навчальних технологій;
- заохочувати і спонукати використовувати цілі навчання, які сприяють його поглибленню, застосуванню практики і власного досвіду [250];
- допомагати у розробленні планів дій і оцінок викладачів щодо застосування цих методів для досягнення цілей партнерів.

Експерти НАТО визначили напрями взаємодії з питань співпраці в межах DEEP і розробили Дорожню карту реалізації цієї програми в Україні. Найважливіші, на нашу думку, напрями вдосконалення системи військової освіти, передбачені Дорожньою картою: розвиток дистанційної освіти; інноваційні методики навчання та викладання; мовна підготовка; лідерство; психологічна підготовка; опанування стандартів НАТО; військові ігри та комп'ютерне моделювання навчально-практичної діяльності.

За програмою DEEP офіцери ЗСУ пройшли курси: з питань виховання доброчесності, запобігання та профілактика корупції; з питань Спільної політики безпеки та оборони Європейського Союзу; з вивчення стандартів НАТО – стажування в Школі НАТО тощо. Ці курси були стартом для налагодження системи внутрішнього забезпечення якості військової освіти у ВВНЗ України.

Керівники вищих військових навчальних закладів за програмою DEEP особисто ознайомились із навчальними закладами провідних країн НАТО для можливості подальшого впровадження здобутих знань в освітню діяльність. Для прикладу, за останні роки Національна академія сухопутних військ імені гетьмана

Петра Сагайдачного, що є провідним навчальним закладом підготовки офіцерів тактичного рівня (далі – НАСВ) взяла участь у понад 186 заходах програми DEEP.

Внаслідок цього в освітньому процесі закладу відбулися такі позитивні зміни щодо якості системи військової освіти:

- запроваджено однорічні Курси лідерства для осіб з вищою освітою;
- запроваджено курси капітанів відповідно до рекомендацій НАТО;
- проведено адаптацію програми Курсів лідерства відповідно до рекомендацій НАТО;
- розпочато роботу з оновлення освітніх програм з метою врахування рекомендацій НАТО, викладених у Типовому базисному навчальному плані;
- на 15 % збільшено кількість годин на вивчення іноземної мови, тривалість курсу – до 690 год.;
- створено штатну групу організації та супроводу дистанційного навчання;
- запущено пілотний проєкт із запровадження дистанційного навчання;
- упроваджено підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників із питань методології викладання [209; 262; 269].

За допомогою іноземних партнерів (США, Канади, Німеччини, Данії, Литви) у липні 2019 р. був запроваджений пілотний курс базової підготовки офіцерів (однорічна програма) для 65 здобувачів, які мали диплом бакалавра або магістра. Цей курс передбачав підготовку офіцерів механізованих, танкових військ і польової артилерії та відповідав підходам НАТО щодо лідерства. Програма підготовки цього курсу, як і програма курсу капітанів, були прив'язані до підготовки курсантів за 4/5 річними програмами [53].

Новий тримісячний курс підготовки капітанів теж був розроблений за допомогою іноземних партнерів із Канади, Данії, Німеччини і США. Він призначений для офіцерів механізованих і танкових військ із метою навчити їх управляти ротою та бути готовими до призначення на посади в штабі батальйону. Підготовка відповідає підходам НАТО [20].

Цей курс поділяється на три модулі:

1) бойове застосування роти та управління ротою в загальновійськовому бою – увагу зосереджено на використанні процедури НАТО TLP (50% загального бюджету часу);

2) робота штабу батальйону щодо планування та ведення бойових дій – увага зосереджена на процедурі «MDMP» (30% загального бюджету часу);

3) лідерство та повсякденна діяльність; за основу взято Базисний типовий план підготовки НАТО (20% загального бюджету часу).

Звернемо увагу, що від початку співпраці з країнами НАТО у вітчизняній військовій освіті запроваджено систему імітаційного моделювання бойових дій та інші інформаційні технології, які сприяють професійному розвитку майбутніх офіцерів за стандартами провідних країн світу та суттєво піднімають рівень оперативної та бойової підготовки частин ЗСУ. Імітаційне моделювання – це відтворення існуючої реальності (людей, дій, умов тощо) методами функціональної реалізації моделей у межах певного проміжку часу. Основою професійної підготовки майбутніх офіцерів є спеціалізовані інформаційно-навчальні технології «Follow Me», «J-CATS» і «Battle Command» [180].

У провідних ВВНЗ України впроваджено центри імітаційного моделювання, які сприяють формуванню компетентності з питань штабної роботи майбутніх офіцерів. Зокрема, у 2015 р. у НАСВ було вперше проведено навчання з основ прийняття рішень за матеріалом Курсу підготовки офіцерів Багатонаціональних Штабів. Метою такого заходу є вивчення процедур прийняття рішень, планування та принципів штабної роботи рівня «батальйон – бригада» із зосередженням уваги на військовій термінології відповідно до стандартів НАТО. Кількість заходів із питань роботи штабів внаслідок співпраці з НАТО зросла в десятки разів [180].

На сьогоднішній день курсанти ВВНЗ за загальновійськовими дисциплінами («Тактика», «Військова топографія» тощо) вивчають процедуру ухвалення рішення та управління військовими підрозділами за програмами європейських країн. Із 2017 р. курсанти відпрацьовують оперативні та бойові документи з вищезгаданих військових дисциплін за стандартом НАТО APP,

також у практичній діяльності застосовують графічні умовні позначки армій країн НАТО, які впроваджено в наказі начальника Генерального штабу – Головнокомандувача Збройних Сил України від 25 квітня 2018 р. № 170 «Про затвердження Порядку оформлення оперативних (бойових) документів».

У межах підготовки штабу батальйону, кафедра тактики НАСВ проводить підготовку курсантів щодо використання процедури ухвалення військових рішень (Military Decision-Making Process) (30 год.) для курсантів. Кожен курсант має продемонструвати навички практичного володіння цією процедурою під час навчань. Відповідні процедури також включені в програму підготовки Курсу капітанів. Водночас, традиційні (адаптовані радянські) підходи до прийняття рішень також викладаються. Це буде продовжуватися до того часу, поки маневрені батальйони не змінять власну організаційно-штатну структуру і не будуть відповідати сучасній структурі НАТО тактичного рівня.

Міністр оборони України затвердив Дорожню карту вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України на 2021-2025 роки. Міністерство оборони розробляє план розвитку навчання англійської мови, а підтримка надаватиметься не лише в країні, а і за її межами [62]. Кількість годин на вивчення англійської мови у ВВНЗ за останні два роки збільшилася на 15% (з 600 до 690 год. – 450 год. аудиторних занять і 240 год. самопідготовки). Ведеться робота зі створенням нових програм навчальних дисциплін з мовної підготовки. 15 офіцерів НАСВ пройшли посилений курс мовної підготовки; розпочато щотижневий дискусійний клуб «English Speaking Club»; раз на тиждень запроваджено «День англійської мови»; запроваджено навчання іноземної мови для офіцерів; залучаються іноземні військовослужбовці з тренувальних місій та іноземні радники; проведено курси з викладачами кафедри під керівництвом данських і британських інструкторів [61].

З 2015 р. НАСВ навчає майбутніх офіцерів питань протидії корупції. Курсанти 3-го курсу отримують 12 год. на вивчення цієї теми. Загалом тематика протидії корупції оновлюється щорічно, а необхідні зміни можуть вноситися щотижня.

Набирає обертів у вітчизняних ВВНЗ дистанційна форма навчання, яка є пріоритетом в удосконаленні освітнього процесу провідних країн НАТО. За сприяння академії оборони Норвегії [221; 264] і Центру Джефферсона в Національному університеті оборони України імені Івана Черняховського (НУОУ) створено клас дистанційного навчання з використанням 27 робочих спеціалізованих станцій, а також оновлено програмне забезпечення платформи MOODLE, що реалізується як система управління навчанням тощо. Також, технології дистанційного навчання широко впровадженні в НАСВ і НУОУ, що дає змогу проводити підготовку здобувачів заочної форми освіти. Розвиток дистанційного навчання у ВВНЗ передбачав: 1) перенесення електронних видань бібліотеки закладу до центрального репозитарію вебресурсів системи дистанційного навчання ЗСУ; 2) поглиблення компетентностей науково-педагогічних працівників із планування та організації дистанційного навчання; 3) підвищення рівня використання технологій дистанційного навчання для підготовки курсантів; 4) створення модуля для дистанційного навчання для Курсу підготовки і підвищення кваліфікації; 5) створення дистанційного курсу для покращення та підтримання рівня володіння англійською мовою. Це дає змогу в процесі здобуття вищої військової освіти і професійної підготовки охопити навчанням широке коло військових фахівців різного рівня [210].

На наш погляд, для успішної організації дистанційного навчання позитивним і вагомим є впровадження в організаційно-штатну структуру ВВНЗ посад групи організації та упровадження дистанційного навчання, яке передбачено наказом Міністра оборони [129]. Це покращить ефективність дистанційного навчання через реалізацію чіткої системи управління, що є вагомим критерієм якості військової освіти в провідних країнах НАТО.

Група організації та упровадження дистанційного навчання ВВНЗ має взяти курс на удосконалення дистанційної освіти за програмою Міністерства оборони США «Доступний університет» (Army University Access Online), який більш відомий під назвою свого Інтернет-порталу eArmyU. Він дає військовим доступ

до більш ніж 100 курсів у акредитованих коледжах і університетах. За допомогою eArmyU здобувачі мають можливість отримати сертифікат або диплом про підвищення кваліфікації, ступінь бакалавра або магістра в коледжі, а також прослухати курси в декількох коледжах. Веб-курси дають можливість вчитися в будь-який час і в будь-якому місці, паралельно з виконанням службових обов'язків [73].

Відбулися позитивні зміни з питань законодавчої бази щодо військової освіти, які безпосередньо впливають на рівень формування компетентностей майбутніх офіцерів, а саме:

- затверджено Кабінетом Міністрів України нові Ліцензійні умови провадження освітньої діяльності [119], внесені вимоги щодо знання англійської мови науково-педагогічними працівниками за мовним стандартом НАТО STANAG-6001 на рівні не нижче СМР-2;

- наявність статусу учасника бойових дій, участь у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки і військових навчаннях є пріоритетом у професійній діяльності науково-педагогічних працівників, що забезпечить ВВНЗ висококваліфікованими кадрами задля реалізації якісної підготовки майбутніх офіцерів на високому рівні [119];

- ухвалено Кабінетом Міністрів України нове «Положення про вищі військові навчальні заклади» [125], яке формулює завдання ВВНЗ, регулює його структуру, визначає питання управління закладом, регулює діяльність учасників освітнього процесу, фінансово-економічні відносини в діяльності навчального закладу, питання міжнародного співробітництва та контролю за діяльністю ВВНЗ.

Аналіз нинішнього стану системи військової освіти, а також світових тенденцій і досвіду провідних країн-членів НАТО щодо розвитку освітньої галузі засвідчує наявність низки проблем і стримуючих чинників ефективного функціонування військової освіти, що зумовлені, здебільшого, новими викликами, які постали перед суспільством, державою, ЗСУ та ВВНЗ, і на які потрібно адекватно реагувати. До причин виникнення цих проблем відносимо такі [53; 87]:

- несформованість обрису офіцера щодо уявлення про його професійні, ділові, світоглядні, громадянські, психофізіологічні якості та ціннісні орієнтації;
- недієва система відповідальності ВВНЗ і військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (ВНП ЗВО) за якість підготовки здобувачів освіти, реалізацію внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освіти;
- неоптимальність підходів щодо використання нормативно уведених військових і цивільних галузей знань і спеціальностей при плануванні підготовки військових фахівців у ВВНЗ і ВНП ЗВО;
- нераціональний військово-професійний відбір кандидатів до вступу у ВВНЗ, ВНП ЗВО, навчальні центри і військові ліцеї, незадовільний рівень інтелектуальної, психологічної та фізичної підготовленості вступників [83];
- неефективність системи конкурсного відбору на посади педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників;
- нестійкість мотивів значної частини кандидатів на навчання у ВВНЗ, ВНП ЗВО і курсантів щодо подальшого проходження військової служби у ЗСУ;
- повільне та неефективне впровадження в освітній процес сучасних інформаційно-комунікаційних, інтерактивних, особистісно орієнтованих педагогічних технологій і технологій дистанційного навчання;
- невідповідність рівня володіння іноземними мовами здобувачами щодо впровадження стандартів і процедур НАТО, досягнення взаємосумісності зі збройними силами країн-членів Альянсу;
- повільне впровадження вимог стандартів НАТО в діяльність ВВНЗ і освітній процес підготовки офіцерів;
- недостатня ефективність інтеграції інноваційної, наукової, науково-технічної діяльності з освітнім процесом ВВНЗ, ВНП ЗВО.
- застарілість матеріально-технічної бази закладів військової освіти, недостатня кількість (відсутність) сучасних зразків озброєння та військової техніки, навчально-тренувальних комплексів, полігонів, лабораторій, центрів моделювання тощо у ВВНЗ і ВНП ЗВО [57].

Отже, модернізацію української системи військової освіти доцільно здійснювати за сукупністю компонентів освіти, рівнів і ступенів, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також відповідних нормативних актів [149].

Аналіз виконаних досліджень і практики ВО дає підстави зробити висновок щодо нагальної потреби оновлення моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ шляхом модернізації (реформування й оптимізації) професійної підготовки здобувачів освіти (курсантів, слухачів) у вищому військовому навчальному закладі з урахуванням кращого досвіду провідних у військовому аспекті країн, які є реальними та потенційними партнерами нашої держави у царині безпеки та оборони. Зокрема, подальше підвищення якості ВО має регламентуватися сучасною нормативно-правовою базою та передбачати створення в організаційно-штатній структурі ВВНЗ підрозділу, який опікувався би проблемами гарантування якості [172, с. 216] професійної підготовки випускників – захисників Вітчизни.

1.3. Особливості підготовки офіцерів тактичного рівня у вищих військових навчальних закладах

Висока компетентність і готовність до ефективного виконання завдань із захисту Вітчизни, участі в міжнародній військовій співпраці є основою професійної діяльності сучасних офіцерів. Це потребує формування у ВВНЗ комплексу компетентностей, необхідних майбутнім офіцерам.

Основними керівними документами системи військової освіти тактичного рівня є Закони України «Про освіту» [131], «Про вищу освіту» [118] та «Про військовий обов'язок і військову службу» [117], Указ Президента України від 10 грудня 2008 року № 1153 «Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» [132] та Постанова Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 р. № 1410 «Про трансформацію

системи військової освіти» [133], а також затверджена Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021 Стратегія воєнної безпеки України, яка визначає воєнну політику та спрямовує країну до інтеграції у міжнародний безпековий простір [176]. Стратегія наголошує на зміцненні кадрового потенціалу ЗСУ за допомогою розвитку військової освіти з використанням методики, принципів і стандартів НАТО [85, с. 333].

Окрім того, вагомими для підготовки офіцерів у ВВНЗ є низка Постанов Кабінету Міністрів України, а саме: «Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади» [125], «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності» [119], «Про затвердження Порядку формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів» [128], «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [123], «Про затвердження нормативів чисельності студентів (курсантів), аспірантів (ад'юнктів), докторантів, здобувачів наукового ступеня кандидата наук, слухачів, інтернів...» [122], «Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників» [124] та ін.

Важливими для нашого дослідження були також накази Міністерства оборони України: «Про організацію підготовки офіцерського, сержантського і старшинського складу у вищих військових навчальних закладах, закладах фахової передвищої військової освіти Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти» [130], а також «Положення про військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти» [126], «Порядок заміщення на конкурсній основі вакантних посад науково-педагогічних працівників у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти та керівників закладів фахової передвищої військової освіти, військових ліцеїв, що належать до сфери управління Міністерства оборони України» [121], «Положення про особливості організації освітньої діяльності у

вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти» [127], «Типові нормативи для розробки штатів (штатних розписів) вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та військових ліцеїв» [129] тощо.

Департамент військової освіти і науки Міністерства оборони України здійснює загальне керівництво вищими військовими закладами відповідно до його положення, особливо, основним завдання є впровадження в освітню систему стандартів НАТО [29]. Загалом, освітню діяльність у Збройних Силах України, що належать до Сухопутних військ, провадять 12 вищих військових навчальних закладів і 33 кафедри військової підготовки у галузі знань 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», які є осередком підготовки високоякісних фахівців, що здобувають вищу освіту.

Освітня діяльність у Збройних Силах України реалізується відповідно до чинного законодавства України з питань освіти, європейських стандартів, а також декларується врахування стандартів НАТО, які в сукупності забезпечують якість підготовки військових фахівців. Зазначимо, що в Україні курсанти здобувають тактичний рівень ВО за ліцензованими й акредитованими спеціальностями і спеціалізаціями, які щорічно затверджуються Вченою радою ВВНЗ, погоджуються в Департаменті військової освіти та науки Міністерства оборони України і фіксуються у правилах прийому до конкретного закладу.

Вищий військовий навчальний заклад складається з підрозділів управління, основних підрозділів (факультети, кафедри, навчальні курси, наукові центри тощо) та підрозділів забезпечення. Структура вищого військового навчального закладу залежить від кількості здобувачів освіти і визначається Міністерством оборони України і Міністерством освіти і науки України [129]. Щорічно ВВНЗ здійснюють розрахунок чисельності науково-педагогічного складу відповідно до державного замовлення Збройних Сил України і на основі розрахунку чисельності

курсантів та науково-педагогічних працівників представники організаційно-штатної роботи здійснюють погодження та затвердження змін до штату [181].

Завдання вищого навчального закладу визначені статтею 26 Закону України «Про вищу освіту», зокрема: «формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах» [118]. Відповідно до «Положення про вищі військові навчальні заклади» завданнями ВВНЗ є [125]:

«1) провадження освітньої діяльності, що забезпечує підготовку військових фахівців за рівнями вищої та військової освіти, а також професійний розвиток військовослужбовців за програмами післядипломної освіти, зокрема:

- підготовка осіб офіцерського складу на основі повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої чи вищої освіти для здобуття відповідних ступенів вищої освіти і відповідних рівнів військової освіти;
- підвищення кваліфікації військовослужбовців, працівників Збройних Сил, посадових осіб інших складових сектору безпеки і оборони України та державних службовців;
- виконання державного замовлення на підготовку військових фахівців для Збройних Сил та інших складових сектору безпеки і оборони України, а також підготовку військових фахівців іноземних держав;
- здійснення військової підготовки студентів закладів вищої освіти та громадян України, які мають вищу освіту не нижче освітнього ступеня «бакалавр», за програмою підготовки офіцерів запасу;
- здійснення підготовки військовослужбовців та цивільних осіб (студентів) за рахунок коштів фізичних (юридичних) осіб;

2) для військових університетів, академій, інститутів – провадження наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в інтересах Збройних Сил та інших складових сектору безпеки і оборони України шляхом проведення

наукових досліджень і забезпечення творчої діяльності учасників освітнього процесу, підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації, використання отриманих результатів в освітньому процесі» [125].

Одним з основних нормативних документів є Стандарт вищої освіти за спеціальністю для кожного з трьох рівнів вищої освіти [156], який ґрунтується на професійному стандарті [134], затверджується наказом Міністерства освіти і науки України та погоджується Головою Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. У цьому документі зазначається перелік компетенцій, які має набути здобувач для зайняття посад командного складу тощо. Стандарт вищої освіти щодо підготовки фахівців ступеня бакалавр (магістра) в галузі знань 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» за спеціальністю 253 «Військове управління (за видами збройних сил)» за кожною спеціальністю містить опис предметної області, переліку компетентностей випускника, результатів навчання тощо [156]. Аналіз документа засвідчує, що зміст підготовки майбутнього офіцера ЗС України визначається, передусім, блоком загальновійськових дисциплін.

З урахуванням вимог стандартів розроблено перелік компетентностей, які визначають зміст і обсяг підготовки майбутнього офіцера тактичного рівня у ВВНЗ (додаток Б, табл. Б.4). Звернемо увагу на інтегральну компетентність, яка охоплює «здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми професійної діяльності у сфері озброєння та військової техніки або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій й методів військових та технічних наук і характеризується комплексністю та невизначеністю умов» [174]. Детальніше питання компетентностей розглянемо в підрозділах 2.1 і 2.2.

Навчальний заклад здійснює підготовку військових фахівців за відповідними освітньо-професійними чи освітньо-науковими програмами на рівнях вищої та військової освіти (тактичний, оперативний, стратегічний) із присудженням відповідного ступеня вищої освіти в разі успішного виконання здобувачем освітньої чи наукової програми за переліком галузей знань і

спеціальностей, за якими здійснюється підготовка [123], затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266, відповідно до державного замовлення на підготовку військових фахівців [124].

Нині в усіх ВВНЗ Міністерства оборони України підготовка офіцерів відбувається за освітніми програмами для отримання ступенів бакалавра та магістра одночасно з вивченням відповідного курсу професійної військової освіти [109]. Перед присвоєнням чергового звання та призначенням на посаду кожен офіцер опановуватиме відповідні курси професійної військової освіти [137, с. 247]. Освітня програма підготовки військових фахівців забезпечує послідовність форм і засобів за логікою та послідовністю навчально-виховного процесу від курсу до курсу з поступовим зростанням обсягу знань і складності набутих умінь і навичок у процесі навчання.

Освітньо-професійна програма підготовки майбутніх офіцерів складається з комплексу загальноакадемічних дисциплін і дисциплін професійного спрямування, які містять практичну підготовку та стажування. У навчальних планах ВВНЗ визначено розподіл навчальних дисциплін за різними роками навчання курсантів, який складається на підставі структурно-логічної схеми підготовки та освітньо-професійної програми. Навчальні програми дисциплін (силабуси) розроблено на основі навчального плану спеціалізації, відповідно до вимог і методичних рекомендацій Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України, які регламентують форми і зміст підготовки військовослужбовців, її мету, методику та засоби оцінювання набутих знань, навичок, умінь та особистісних якостей у процесі навчання.

Протягом навчання курсанти поглиблено вивчають іноземну мову, науково-педагогічний склад використовує основні міжнародні терміни під час проведення занять, кращі курсанти мають можливість поїхати на навчання за кордон. Після навчання кожному випускнику присвоюють офіцерське військове звання «лейтенант» і скеровують на посаду для проходження військової служби за контрактом у військових частинах залежно від рейтингу навчання.

Чітка організація освітнього процесу у ВВНЗ сприяє поступовому та поглибленому засвоєнню навчальних дисциплін, що сприяє формуванню професіоналізму курсантів. До освітнього процесу залучаються офіцери, які брали участь у бойових діях, мають оперативний рівень військової освіти і схильність до науково-педагогічної діяльності.

Розглянемо особливості підготовки офіцерів тактичного рівня на прикладі Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Відповідно до отриманих ліцензій НАСВ здійснює підготовку офіцерів тактичного рівня за спеціальностями: управління діями підрозділів механізованих військ; управління діями підрозділів танкових військ; управління діями підрозділів артилерії; управління діями інженерних підрозділів; озброєння та техніка інженерних військ; морально-психологічне забезпечення підрозділів; військова культурологія; комплекси, прилади та пристрої артилерійської розвідки [102]. Для задоволення потреб інших військових формувань України на базі ліцензованих спеціальностей НАСВ забезпечує підготовку майбутніх офіцерів відповідно до державного замовлення для Державної служби транспорту, Державної прикордонної служби тощо [33].

В основу навчання курсантів у цьому ВВНЗ покладено професійно орієнтовані дисципліни професійного та загальновійськового спрямування. Обсяг професійної та практичної підготовки складає близько 55%, загальноосвітньої підготовки – близько 24 %, математичної та природничо-наукової – близько 9 %, гуманітарної та соціально-економічної підготовки – близько 12 %. Навчальні плани враховують специфіку завдань і діяльності Збройних Сил України з урахуванням практики бойових дій на території України, починаючи з Антитерористичної операції на сході (2014–2018 рр.), Операції Об'єднаних сил (2018–2022 рр.) і сучасного воєнного протистояння.

Теоретичні та практичні заняття відбуваються в спеціально обладнаних аудиторіях, навчально-тренувальних комплексах і спеціально відведених майданчиках на полігоні з використанням сучасних методів і засобів навчання,

зокрема новітніх навчальних тренажерів, що дозволяє курсантами опанувати уміння та якісно застосовувати практичні навички на практиці.

Навчально-тренувальна база дає можливість курсантам НАСВ опанувати професійно важливі навички щодо професійної діяльності за спеціалізацією, проте не повною мірою та не на повну потужність використовуються можливості сучасного озброєння, яке надано провідними країнами НАТО для боротьби з агресором [237]. Загалом, навчальні плани НАСВ спрямовують основну увагу викладачів на практичну підготовленість курсантів, що відповідає нововведенням, орієнтованим на стандарти НАТО. Разом із цим, відкритим залишається питання щодо їх змістового наповнення, що потребує подальшого вдосконалення та підвищення якісних показників.

Кожен військовий стикається з низкою викликів і ситуацій, які вимагають від нього не лише професійних знань і навичок, а й високої мотивації. Мотивація є важливим чинником, який спонукає людину до дії, допомагає їй протистояти труднощам та виконувати свій обов'язок незалежно від обставин. Вагомими чинниками, що негативно впливають на якість військової освіти, як свідчать наукові пошуки і наші дослідження, є: слабкість або відсутність у курсантів мотивів професійного становлення як майбутніх офіцерів; залишки радянської авторитарної системи управління особовим складом; недоліки матеріально-технічної бази; недосконалий психолого-педагогічний супровід освітньої діяльності курсантів [165; 182].

Як свідчить проведений нами аналіз, формування компетентностей у здобувачів вищої військової освіти потребує комплексної модернізації всіх складників освітнього процесу у вітчизняних ВВНЗ з урахуванням кращого досвіду країн із сучасними високоефективними системами професійної підготовки у цій царині.

1.4. Концепція та сучасні стандарти військової освіти провідних країн – членів НАТО

Експансіоністська риторика російської федерації та розпочаті нею загарбницькі військові дії на Європейському континенті спонукають увесь світ зміцнювати власні сили оборони, адже безпека будь-якої держави у випадку військового конфлікту залежить від озброєності армії та професіоналізму військовослужбовців. При цьому гарантувати безпеку може лише колективне протистояння агресору – Партнерство заради миру.

Сьогодення свідчить, що Організація Північноатлантичного договору виступає чи не єдиною силою, джерелом стабільності в невизначеному та непередбачуваному світі в епоху, коли швидке реагування є життєво важливим, універсальність критичною, а ресурси обмежені [260; 261]. На сьогоднішній день Альянс, що був створений у 1949 р., зріс із 12 до 32 держав-союзників. Отже, розширюються можливості альянсу, а також зобов'язання та оборонні завдання країн-учасників [227]. Війська країн НАТО мають бути спроможними виконати бойові та миротворчі операції в будь-якому регіоні земної кулі. Роль НАТО у підтриманні єдності, безпеки і свободи євроатлантичного регіону нині продовжує зростати. Його статус найуспішнішого у світі політично-військового альянсу не викликає сумнівів. Партнерство заради миру та Рада євроатлантичного партнерства забезпечують основу для співпраці НАТО в Європі та Євразії [260].

У відповідь на нові загрози і виклики як глобальні світові тенденції країни НАТО мають зміцнювати міжнародну безпеку, захищати свободу та сприяти верховенству права. З огляду на це їхні заклади військової освіти спрямовують діяльність на вдосконалення освітнього процесу відповідно до сучасних стандартів, успішної взаємодії військовослужбовців різних країн на полі бою. Як результат, професійна освіта та військова підготовка військових фахівців є ключовим аспектом забезпечення місії, процедур і планів Альянсу.

Військово-освітня діяльність у країнах НАТО регламентується міжнародними документами, серед яких відзначимо такі: Політика НАТО: Освіта,

Підготовка, Навчання і Оцінювання (NATO Education, Training, Exercise and Evaluation Policy, MC 0458/3) [261], а також спільні директиви стратегічних командувань НАТО: Освіта та підготовка (Education and Training Directive, 075-002), Колективне навчання та вправи (Collective Training and Exercise Directive, 075-003), Освіта й індивідуальна підготовка (Education and Individual Training Directive, 075-007) [218–220]. Ці основні документи визначають стандарти якості військової освіти в Альянсі.

Загалом, *стандарт НАТО* – документ, що встановлює загальні правила, визначає спільний порядок дій, єдину термінологію; його призначено для застосування органами військового управління країн-учасниць Північноатлантичного договору, організаціями і підрозділами. Стандарти НАТО є складною сукупністю різних нормативних документів, серед яких: власне стандарти (NATO STDs) – оперативні, адміністративні, технічні; угоди (STANAGs); рекомендації зі стандартизації (STANRECs); стратегічні плани із стандартизації (NSO/NSA Strategic Plan); а також документи, пов'язані із стандартами (Standardization Related Documents, SRDs) – доктрини, директиви, настанови, довідники, тренувальні матеріали тощо [85, с. 335]. Стандартів НАТО існує близько 2000, а угод (STANAGs) – близько 1300. Стандартизація країн Альянсу передбачає розроблення та реалізацію концепцій, процедур і проєктів із метою досягнення уніфікації та підтримання функціональної взаємозамінності, необхідних для забезпечення належного рівня сумісності й оптимізації використання ресурсів у різнобічній діяльності, матеріально-технічному забезпеченні, управлінні й адмініструванні [85, с. 335].

Провідні засади щодо підготовки військового контингенту, прийняті в країнах НАТО, ґрунтуються на підході «освіта впродовж військової кар'єри» і відображені у вимогах стандарту Vi-SCD 075-007 «Освіта та індивідуальна підготовка», E&ITD [220], який є директивою стратегічного командування НАТО. Відповідно до цих підходів здобуття військової освіти відбувається за такими рівнями: тактичний рівень військової освіти (L-1B – фаховий курс; L-1C –

командний курс; L-2 – командно-штабний курс); оперативний рівень військової освіти (L-3 – курс офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня); стратегічний рівень військової освіти (L-4 – курс вищого керівного складу; L-5 – курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики) [64; 85]. Відповідно будуються освітні програми підготовки військових фахівців [109].

В альянсі НАТО освітня система та навчальні підходи суттєво стандартизовані за допомогою нормативних документів, як MC 0458/3 [261] і директив Bi-SCD 075 [218-220], що регулюють освіту, тренінги, вправи й оцінювання досягнень. Наприклад, у Сполучених Штатах і Великій Британії акцент робиться на інтегровані тренінгові програми, які передбачають використання симуляторів і віртуальної реальності для підготовки військовослужбовців. В Україні, незважаючи на активні намагання інтегрувати стандарти НАТО у військову освіту, брак ресурсів і застарілі навчально-методичні підходи суттєво ускладнюють цей процес. Вищі військові навчальні заклади мають труднощі з сучасними методами навчання через обмежене фінансування, необхідне для впровадження новітніх технологій, зокрема симуляційних систем та інструментів віртуальної реальності, що повсякчас використовуються в арміях країн НАТО. Це призводить до відчутної різниці в можливостях Збройних Сил України порівняно із США, Німеччиною та іншими країнами, які мають доступ до передових освітніх ресурсів.

Розвиток цифрових навчальних платформ і впровадження новітніх засобів інтерактивних симуляцій підвищують ефективність підготовки майбутніх офіцерів, зближуючи його зі стандартами НАТО. Це вимагає покращення інфраструктури й обладнання навчальних класів і центрів, щоб курсанти отримували компетентності, необхідні для роботи в міжнародних місіях. Забезпечення доступу до сучасних методик і технологій, які використовуються у відомих військових академіях (наприклад, Вест-Пойнт і Сандхерст), дасть змогу підготувати українських військовослужбовців до реалій сучасних військових конфліктів і сприятиме кращій інтеграції ЗСУ в міжнародні оборонні структури.

Процес акредитації військових освітніх установ у НАТО є більш регульованим і прозорим порівняно з тим, що існує в нас. Зокрема Німеччина та Франція використовують багатоетапні процедури перевірки, щоб забезпечити відповідність освітніх програм міжнародним стандартам. Збройні сили України працюють над адаптацією та застосуванням цих стандартів, але зіштовхується з різними труднощами, такими як обмежені бюджетні ресурси, застаріле обладнання та необхідність значних структурних реформ. Ці та інші проблеми ускладнюють впровадження нових освітніх стандартів і методів навчання, наближених до тих, що використовуються країнами НАТО.

Для виконання вимог акредитації Міністерство оборони України має зосередитись на покращенні матеріально-технічної бази ВВНЗ, а також на залученні міжнародних експертів для розроблення та впровадження оновлених освітніх програм підготовки офіцерів. Окрім того, важливим є і забезпечення прозорості процесу акредитації, що має передбачати вироблення чітких критеріїв оцінювання та механізмів моніторингу успішності реалізації програм. Для вдосконалення чинної системи військової освіти також потрібно працювати над створенням власних стандартів вищої освіти, які враховували б міжнародний досвід і, водночас, специфіку національних оборонних потреб. Це дасть змогу створити гнучку й адаптивну систему професійної підготовки, здатну оперативно реагувати на змінні умови і виклики. Завдання полягає в застосуванні системного підходу до модернізації вищої військової освіти, що охоплює не лише оновлення програм, а й форм і методів навчання, вдосконалення технологічної бази і налагодження зв'язків із міжнародними освітніми структурами.

Ключовим аспектом освітніх програм НАТО є інтегроване управління якістю, яке використовує цикл PDCA (Plan Do Check Act – «плануй–виконуй–перевірй–дій») для постійного вдосконалення навчальних курсів. В Україні також починається впровадження схожих інструментів управління якістю військової освіти, але підходи залишаються менш систематизованими і зосереджені переважно на відповідності вітчизняним регуляторам (передусім,

МОН і НАЗЯВО), ніж на міжнародній уніфікації, інтеграції та стандартизації. Це пояснюється, зокрема, історично сформованими методиками професійної підготовки, які потребують суттєвої трансформації для досягнення світових стандартів. Однак, зусилля нашої держави з налагодження співпраці з НАТО і залучення міжнародних консультантів мають забезпечити поступове впровадження інноваційних та ефективних практик управління якістю ВО. З метою імplementування стандартів НАТО Україна повинна модернізувати систему військової освіти, відкрити її для глобальних тенденцій, водночас зберігаючи національні особливості військової підготовки.

У різних країнах НАТО, наприклад, Канаді та Польщі, значна увага приділяється розробленню кроскультурних освітніх програм, що передбачають багатонаціональні військові навчання, вправи, симуляції. В Україні, попри зусилля щодо інтеграції з НАТО, освітні програми переважно залишаються національно орієнтованими, спрямованими на внутрішні військові потреби.

Індивідуальні освітні підходи в НАТО, як відображено в директиві 075-007, зосереджуються на розвитку лідерських якостей та управлінських навичок через інтерактивне та ситуаційне навчання. У Великій Британії (Військова Академія Сандхерст) такі програми роблять акцент на формуванні лідерів, готових до різноманітних міжнародних місій. Наша держава адаптує подібні ідеї, однак орієнтуючись на національну обороноздатність і власні воєнні стратегії.

У країнах НАТО освітні стандарти інтегровані в загальний процес військового планування й оперативної підготовки, що дозволяє досягти високого рівня підготовленості й ефективної взаємодії між збройними силами Альянсу. Українська військова освіта поступово приймає ці завдання, особливо в контексті сучасних викликів ведення війни і міжнародної безпеки загалом.

Світова практика чітко орієнтується на системну закономірність розвитку військової освіти, основою якої є захист національних інтересів і гарантування національної безпеки держави. Для НАТО життєво-необхідно налаштовувати загальні доктрини і підходи системи військової освіти, що дасть змогу офіцерам із

різних країн зрозуміти один одного [116]. Саме ці чинники є джерелом розвитку військової освіти. Тому, побудова військової освіти відбувається за структурою [228], поданою на рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Структурна побудова військової освіти країн НАТО [260]

Військова освіта, передусім тактичного рівня в усіх провідних країнах світу – це корпоративна система підготовки військових фахівців, призначення яких – виконання завдань, зумовлених специфікою функціонування збройних сил і потребою їх застосування в конкретних умовах [159]. При цьому залишаються чинними головні критерії вимог до військової освіти: державі потрібні висококваліфіковані військові фахівці, здатні керувати військами (силами) в бою (операції), навчанням, вихованням, розвитком, психологічною підготовкою особового складу в мирний і воєнний час; створювати, експлуатувати і застосовувати найскладніші системи озброєння та військової техніки; супроводжувати і здійснювати фундаментальні, прикладні дослідження; організовувати, проводити й контролювати дослідно-конструкторські роботи з випереджального створення нових поколінь озброєння, військової та спеціальної

техніки; ефективно діяти при виконанні завдань, які виникають під час здійснення міжнародних антитерористичних і миротворчих операцій, участі в ліквідації локальних воєнних конфліктів тощо [116; 257].

Доцільно порівняти характеристики систем підготовки військових фахівців у країнах НАТО та Україні [74; 152].

Таблиця 1.1 – Порівняльні дані систем підготовки військових різних країн

Параметри порівняння	Країни					
	США	Німеччина	Франція	Велика Британія	Польща	Україна
Мета/класифікація системи освіти	Підготовка лідера	Професійна військова підготовка / освіта	Професійна військова підготовка / освіта	Професійна військова підготовка	Професійна військова освіта	Вища військова освіта
Відповідн. Болонському процесу	-/ цивільна акредитація	Відповідає	Відповідає	Відповідає	Відповідає	Відповідає
Освітні рівні	Магістр	Професійне підвищення кваліфікації + цивільний магістр (за бажанням)	-	Магістр (за бажанням)	Магістр / бакалавр	Магістр
	Бакалавр	Бакалавр із цивільної спеціальн.	Професійне підвищення кваліфікації	Професійне підвищення кваліфікації (з попереднім отриманням університетської освіти (90%))	Професійне підвищення кваліфікації	Бакалавр
Рівні військової освіти	Стратегіч.	Оперативно-стратегічний	-	Стратегічний	Оперативно-стратегічн.	Стратегічн.
	Оперативн.	Оперативно-тактичний	Оперативний	Оперативний	Командно-штабний	Оперативн.
	Тактичний	Тактичний	Тактичний	Тактичний	Тактичний	Тактичний
Термін навчання (очно)	СР – 1 рік	ОСР – 2 роки	-	СР – 11 міс	ОСР – 10 міс	ОСР – 2 роки
	ОР – 10 міс.	ОР – 1 рік	ОР – 10 міс.	ОР – 11 міс	КШР – 10 міс	ОТР – 2 роки
	ТР – 4 роки	ТР – 4-5,5 роки	ТР – 3 роки	ТР – до 44 тижнів базової підготовки офіцера + спеціалізація (1-2 + роки)	ТР – 3 роки	ТР – 4-5 років

Дослідивши порівняльні дані основних характеристик систем підготовки військових фахівців країн НАТО та України, можемо впевнено стверджувати, що структура ВО України суттєво відрізняється та потребує вдосконалення.

На нашу думку, найдосконалішою є німецька система військової освіти тактичного рівня, в якій усі кандидати в офіцери розпочинають навчання за єдиною програмою, що охоплює три етапи, подані на рис. 1.2 [295-296]:

Рисунок 1.2 – Схема підготовки майбутніх офіцерів у Німеччині

Початкова військова підготовка у ФРН становить 6 місяців, які поділяються на загальну початкову підготовку протягом 3 місяців і підготовку за спеціальністю – 3 місяці [197]. Курсанти вивчають основи тактики – 30%, спеціальні військові дисципліни, фізичну підготовку – 16%, розвивають командирські навички, опановують курс мовної підготовки. У разі підписання контракту на 12-15 років, курсанти проходять подальшу підготовку із здобуттям цивільної спеціальності без відриву від військової служби [287; 296]. Під час

навчання курсанти отримають військові звання залежно від курсу навчання, рівня академічної успішності тощо.

Тримісячна програма бойової підготовки охоплює водіння та технічне обслуговування транспорту, тактику стрільби, танкової та розвідувальної техніки. Інструктори-наставники мають можливість проаналізувати потенціал здобувачів освіти та визначити напрями їхнього подальшого навчання за родами військ, опанування технічної чи гуманітарної спеціальності.

Отримавши диплом із цивільного фаху, офіцери навчаються протягом 3 місяців на другому спеціалізованому курсі, посилено вивчаючи тактику, лідерство та інші військові дисципліни, удосконалюють командирські навички і фізичну підготовленість. Наступним етапом формування офіцера є 10-ти місячний офіцерський курс з особливостей військової служби за призначенням із подальшим 3-и місячним стажуванням на посадах командира взводу та заступника командира роти. Останній курс є важливим, оскільки передбачає формування стійкості до специфічних умов проходження військової служби, містить дисципліни «Вживання у складних умовах» і «Рейнджерська підготовка». Навчання у ВВНЗ складне та передбачає різні етапи здобуття офіцерського звання, але характерним є соціальне забезпечення курсантів, гідна стипендія та можливість здобуття цивільної освіти, яку він може застосувати після проходження військової служби за контрактом.

Програма підготовки рядового та сержантського складу, як суцільний компонент військової освіти також функціонує в Данії, де становить загалом 12 місяців. Після цих програм курсанти продовжують 4-річне навчання для отримання офіцерського звання [270].

Більшість провідних країн світу таких, як США, Канада, Франція та ін. вимагають, щоб офіцер будь-якого рівня та військового звання мав диплом про вищу освіту, однак, наприклад, Швейцарія і Швеція такої вимоги не висувають. У збройних силах Ізраїлю вища освіта є вимогою для офіцера, який проходить курс підвищення кваліфікації з метою отримання військового звання підполковник і

вище; офіцери авіації та військово-морських сил отримують наукові ступені в межах своїх програм підготовки. Такий етап формування особистості як офіцера є безперечно позитивним, оскільки основна увага приділяється професіоналізації військовослужбовця під час професійного зростання.

У Великій Британії існує три основні способи отримання офіцерських звань, перший – здобуття вищої військової освіти у ВВНЗ. У другому та третьому – військовослужбовці проходять службу на різних посадах рядового та сержантського складу і шляхом кар’єрного просування здобувають і офіцерське звання, і диплом про вищу освіту. У британській армії військовослужбовець конкретної служби має пройти 44-тижневий курс підготовки майбутнього офіцера в Королівській військовій академії Сандхерст або курс офіцерів запасу, який складається з чотирьох двотижневих модулів. Перші два модулі офіцери запасу можуть проходити протягом двох років у Корпусі підготовки офіцерів, останні два – проходити в Сандхерсті. Для кандидатів у офіцери Королівського флоту та Королівських військово-повітряних сил майбутні офіцери мають пройти 30-тижневий курс у Британському Королівському військово-морському коледжі або 24-тижневий курс у Коледжі Крануелла (RAF College Cranwell). Майбутні офіцери морської піхоти проходять підготовку в Центрі підготовки командос під час виснажливого 15-місячного курсу. Курси передбачають не лише тактичну та бойову підготовку, а й навчання лідерства, управління, етикету та міжнародних відносин.

Загалом, більшість провідних країн світу основну увагу приділяють формуванню особистості офіцера, що потребує динамічного, багатопланового та складного освітнього процесу. Для прикладу розглянемо актуальними нині основні аспекти військової освіти різних країн, які викладені в додатку В. Як свідчить аналіз даних табл. В.1, країни НАТО використовують різні моделі підготовки військових фахівців і, відповідно, існує європейська, англійська, французька й американська моделі гарантування якості військової освіти. Комплексне врахування та поєднання переваг цих моделей дасть змогу

забезпечити підвищення якості підготовки офіцерів в Україні. Зокрема, імплементацію внутрішньої самооцінки ВВНЗ за англійською моделлю, зовнішнього оцінювання за французькою моделлю, оцінювання освітніми агентствами за Європейською моделлю й оцінювання незалежними агенціями за американською моделлю сприятиме підвищенню якості військової освіти в Україні, конкурентоспроможності вітчизняних ВВНЗ і зростанню соціального статусу військових фахівців [141].

Загалом, у провідних країнах НАТО професійна військова освіта базується на військовій підготовці з такими вимогами [235]:

- формування здатності керувати військами (силами) в бою (операції), навчанням, вихованням, психологічною підготовкою особового складу в мирний і воєнний час;
- розвиток критичного та стратегічного мислення, умінь ухвалювати рішення в умовах невизначеності та високого ступеня ризику;
- забезпечення адаптивності до змін організаційної структури та технологій військової діяльності;
- формування здатності до спільного планування, розуміння та здійснення співпраці зі структурами НАТО на оперативному та стратегічному рівнях;
- набуття вмінь і навичок з експлуатації та застосування найскладніших систем озброєння та військової техніки;
- формування здатності ефективно діяти під час виконання завдань, які виникають у процесі здійснення міжнародних антитерористичних і миротворчих операцій, участі в ліквідації локальних воєнних конфліктів;
- забезпечення суворого добору кандидатів для навчання у ВВНЗ і розвиток дієвої системи відсіву здобувачів освіти, неспроможних до навчання тощо [235].

У процесі дослідження реальної практики ВВНЗ іноземних держав особливу увагу привертають доступність та обов'язковість проходження курсантами низки курсів он-лайн, що охоплюють різні етапи професійного

становлення майбутнього офіцера. Призначенням цих курсів є опанування знань і вмінь за конкретним видом діяльності, які переростають у навички шляхом поетапного проходження з подальшим удосконалення практичних компетентностей і складання відповідного іспиту.

На початку 2006 р. задля вдосконалення військової освіти спеціальна група НАТО, до складу якої увійшли високопоставлені представники із США, Канади, Швейцарії, а також відомі освітяни, розробила засади програми DEEP, вже згаданої нами у підрозділі 1.2. Ця ініціатива була спрямована на модернізацію військової освіти через інтеграцію новітніх підходів і методологій, визнаних у провідних країнах НАТО. Підтримана зусиллями понад 900 експертів із 75 ВВНЗ у країнах-членах НАТО та країнах партнерів, програма зосередилася на підвищенні якості навчальних програм і методик викладання, сприяючи таким чином поширенню найкращих практик в області військової підготовки. Зараз ініціативи DEEP активно реалізуються в низці країн, включаючи пострадянські. Це свідчить про масштабність і довготривалість проєктів НАТО із модернізації військової освіти в усьому світі. [283].

DEEP має на меті підтримати професіоналізацію військових навчальних закладів із підготовки особового складу та допомогти щодо взаємодії та потенційної інтеграції в спільних операціях НАТО. DEEP прагне розвивати потенціал країн-партнерів через колегіальну взаємодію [26]. Кардинальні зміни структури системи військової освіти, характерні для більшості країн-членів НАТО, мають на меті побудову сучасної моделі військової освіти, що забезпечує підготовку офіцерів, здатних на практиці вирішувати складні завдання, пов'язані з усім комплексом проблем, що виникають в оперативному середовищі [288].

Щорічно DEEP проводить ретельну оцінку досягнень освітнього процесу в країнах-партнерах, що дозволяє виміряти ефективність впроваджених методик і програм. Робоча група DEEP, складена з міжнародних експертів, аналізує досягнутий прогрес у військовій освіті та підготовці, звертаючи увагу на виконання визначених цілей і рекомендацій. Оцінювання передбачає не лише

кількісні показники, а й якісні аспекти навчання, такі як удосконалення навчальних планів, впровадження новітніх технологій і підвищення педагогічних компетентностей викладачів. Для DEEP особливо важливі такі інтереси, як безпека союзників і партнерів, а також повага до загальнолюдських цінностей і підтримання міжнародного порядку. Ці напрями демонструють зобов'язання програми сприяти глобальній стабільності та безпеці через удосконалення військової освіти і професійної підготовки в країнах-учасниках [115].

Відзначимо, що хоч Україна робить значні кроки до інтеграції з НАТО та впровадження міжнародних освітніх стандартів, вона все ще зіштовхується з викликами, пов'язаними із забезпеченням ресурсів, технологічною модернізацією та культурною адаптацією. Водночас, успішні практики країн НАТО слугують орієнтиром для подальшого розвитку української військової освіти, забезпечуючи сумісність і взаємне визнання навчальних стандартів і кваліфікацій. Вважаємо, що ефективною схемою модернізації підготовки майбутніх офіцерів у ВВНЗ є обґрунтоване поєднання переваг німецької та американської систем підготовки військових фахівців.

Виконаний аналіз концептуальних засад і сучасних стандартів військової освіти провідних країн – членів НАТО, а також їхньої поступової імплементації у вітчизняну освітню практику дає підстави стверджувати, що для підвищення якості підготовки в українських ВВНЗ доцільно розробити новітню модель та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови формування професійних компетентностей майбутніх офіцерів.

Висновки до першого розділу

Професійна підготовка майбутніх офіцерів – це цілеспрямований і багатоаспектний процес, що охоплює не лише набуття теоретичних знань і практичних умінь у військовій сфері, а й формування особистісних якостей, необхідних для ефективного виконання професійних обов'язків. Підготовка

офіцерів вимагає інтеграції традиційних та інноваційних підходів, урахування особливостей ведення війни і відповідності міжнародним вимогам.

Сучасний етап розвитку військової освіти в Україні характеризується значними трансформаціями, що є реакцією на виклики збройної агресії та необхідністю адаптації до стандартів НАТО та вимог Болонського процесу. Провідними тенденціями є впровадження сучасних освітніх технологій, зокрема імітаційного моделювання, дистанційного навчання, оновлення освітніх програм з урахуванням новітніх реалій і глобальних тенденцій, збільшення обсягу та якості вивчення іноземних мов, а також акценту на розвиток лідерських якостей та психологічної підготовки курсантів. Сприяє посиленню професіоналізації підготовки офіцерів програма вдосконалення оборонної освіти (DEEP). Адаптація до міжнародних стандартів передбачає не лише оновлення змісту освіти, а й модернізацію методів навчання.

Освітні програми підготовки офіцерів тактичного рівня враховують специфіку застосування Збройних Сил України, включаючи досвід бойових дій на сході країни. Упроваджені у ВВНЗ освітні програми охоплюють широкий спектр загальновійськових і професійно орієнтованих дисциплін, що дає змогу майбутнім офіцерам здобути комплексне розуміння сутності військової служби й опанувати управління підрозділами. Значну увагу приділено вивченню іноземних мов, що відкриває можливості для міжнародного обміну досвідом і співпраці. Науково-педагогічний склад ВВНЗ активно використовує сучасні методи і педагогічні технології, що сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу.

Аналіз концепцій і стандартів військової освіти країн-членів НАТО вказує на загальну тенденцію оптимізації освітніх процесів та їх адаптації до нових загроз і викликів, зокрема шляхом оптимізації змісту навчання, створення й упровадження уніфікованих технологій, стандартизацію методик навчання та міжнародної взаємодії. Основою військової освіти є не лише оволодіння озброєнням і військовою технікою, а й розвиток критичного мислення, лідерських

якостей, навичок стратегічного планування та міжкультурної комунікації. Завдяки вивченню міжнародного досвіду стає очевидною необхідність інтеграції кращих практик та імплементації інноваційних рішень у вітчизняну систему військової освіти. Це дозволить підвищити якість підготовки майбутніх офіцерів, забезпечити їх професійними компетентностями, необхідними для ефективної служби в ситуаціях складних воєнних конфліктів і миротворчих місій, сприятиме формуванню позитивного образу офіцера – захисника Вітчизни, підвищенню обороноздатності та безпеки нашої держави.

Основні положення, викладені в першому розділі, детальніше розкриті в публікаціях автора [159; 160; 162; 168; 172-174].

РОЗДІЛ 2

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ В УКРАЇНСЬКИХ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

2.1. Структура професійної компетентності офіцерів Збройних Сил України з урахуванням стандартів НАТО

Державна політика в царині безпеки та оборони має сприяти формуванню висококваліфікованого офіцерського складу Збройних Сил, який професійно та віддано займається військовою діяльністю. А система військової освіти відповідно до сучасних викликів має забезпечувати підготовку фахівців високого рівня за всіма спеціальностями і спеціалізаціями, наділених належним професіоналізмом, інтелектом, компетентністю, загальною та військово-професіональною культурою, здатних ефективно виконувати поставлені завдання щодо оборони України, розвитку власної креативності, індивідуальності, спроможності ухвалювати оптимальні рішення в нестандартних ситуаціях, наполегливо самотійно засвоювати нові знання й уміння протягом військової служби, що позитивно впливатиме на рівень боєздатності та боєготовності оборонного відомства нашої держави [40, с. 15]. Офіцеру ЗСУ мають бути притаманні розвинені соціально значущі якості, тому він має:

- поділяти духовні цінності українського суспільства, прагнути до розвитку власного характеру, ціннісних орієнтацій, власної професійної позиції [213];
- виявляти ініціативу, демонструвати впевненість у собі, чесність, сумлінність, креативність, мужність, відвагу, критичне мислення;
- нести відповідальність за власні рішення у будь-якій швидко мінливій, невизначеній і складній обстановці, швидко пристосовуватися до нових умов;
- бути дисциплінованим, витривалим і сміливим у виконанні обов'язків у звичайних та екстремальних умовах; усвідомлено виконувати вимоги Статутів ЗСУ, поводитися відповідно до прийнятих норм і правил;

- бути патріотом, самовідданим у служінні народу України, її Збройним Силам;
- ставити пріоритетами виконання особистих і групових професійних завдань на високому рівні;
- поважати почуття власної гідності кожної людини, адекватно та вимогливо ставитися до себе та інших, налагоджувати конструктивні відносини, бути авторитетом для підлеглих;
- швидко орієнтуватися, ставити цілі, окреслювати шляхи їх досягнення, поводитися впевнено та рішуче, у тому числі в ризиконебезпечних обставинах тощо [59-60].

Офіцер несе персональну відповідальність «за бойову готовність підрозділу; за успішне виконання особовим складом бойових завдань у постійно змінюваних; екстремальних умовах впливу стресогенних чинників середовища та діяльності; за ефективне використання сучасних систем озброєння і військової техніки; за бойову підготовку; виховання; військову дисципліну; морально-психологічний стан особового складу; за його здоров'я і життя; за своєчасне та якісне виконання наказів і розпоряджень командирів і начальників» [59]. Звернемо увагу, що вимоги до професійної підготовки курсантів упродовж навчання мають відповідати національній ментальності та сучасним потребам Збройних Сил, що діють за стандартами НАТО.

Професійну підготовку офіцерів розглядаємо як сукупність процесів засвоєння курсантами професійних знань, умінь і навичок, розвиток професійно-важливих якостей і здібностей для виконання завдань на основі комплексу методологічних підходів (підрозділ 1.1). Враховуючи вимоги до сучасного офіцера та новітні психолого-педагогічні положення, професійну підготовку у ВВНЗ трактуємо як поетапний процес набуття майбутніми офіцерами професійних компетентностей та інтегрування їх у цілісну здатність досконало виконувати власні функціональні обов'язки.

Нагадаємо, що сучасні науковці визначили сукупність компетентностей, потрібних особистості, які, зокрема, поділяють на «ціннісно-орієнтаційні, інтелектуально-знаннєві, діалого-комунікативні, творчо-інноваційні, художньо-творчі» [90]. Безперечно, важливими для особистості є ті з них, що пов'язані з галузевою специфікою професійної діяльності [90, с. 20]. Це дає підстави дослідникам і практикам розглядати професійну компетентність, «зміст якої визначається рівнем відповідності професійних знань, умінь і навичок до нормативних вимог, що свідчить про рівень підготовленості випускника до діяльності в певній сфері» [110, с. 197]. Важливо усвідомлювати, що компетентність особистості – це не лише сукупність її професійних і світоглядних знань, умінь і навичок, а й сформовані морально-духовні та інші якості [63], у тому числі професійно важливі, та так звані *soft skills* – загальні, неспецифічні для конкретного фаху навички та якості. Нині виділяють такі групи якостей, що потребують розвитку в майбутніх офіцерів: соціально значущі, в яких проявляються риси особистості та властивості психіки; професійно значущі, які відображають рівень кваліфікації; організаційно-управлінські, що забезпечують здатність організувати і мобілізувати підлеглих на виконання завдань; лідерські, які визначають спроможність очолювати особовий склад; психолого-педагогічні, що допомагають реалізувати виховний вплив на підлеглих [110, с. 53].

Науковці та практики приділяють значну увагу фізіологічним, психофізіологічним, медичним аспектам структури особистості військового фахівця [71, с. 134]. М. Коваль наголошує, що для майбутньої діяльності за військовою спеціальністю в курсантів ВВНЗ необхідно виробити такі якості: динамічне мислення; добре розвинену реакцію; загальну фізичну підготовленість; технічну підготовленість; тактичну підготовленість; морально-психологічну стійкість [71, с. 135]. На погляд В. Ягупова, військово-професійна діяльність офіцерів містить такі складові: «діагностичну, орієнтовно-прогностичну, конструктивно-проектувальну, організаційну, практичну, комунікативно-стимулювальну, аналітично-оцінювальну та дослідницько-творчу» [207].

Опираючись на узагальнення результатів аналізу сутності сучасних наукових положень і визначень, ми розглядаємо **професійну компетентність офіцера** як здатність аналітично мислити й ефективно виконувати конкретні службові функції та вирішувати складні завдання щодо оборони країни відповідно до обов'язків і місії військового фахівця, в динамічних умовах, з урахуванням вимог і стандартів НАТО (додаток А). Уточнюючи структуру професійної підготовки майбутніх офіцерів ЗС України, пропонуємо програмним результатом професійної підготовки курсантів вважати належний рівень професійної компетентності, яка забезпечує здатність і готовність випускників ВВНЗ до професійної діяльності за спеціалізацією спільно з військовослужбовцями країн-партнерів НАТО, що охоплює комплекс знань, умінь і навичок за професійною діяльністю, комплекс ціннісних орієнтацій, професійних мотивів, іншомовної компетентності, спроможність офіцера–2030 продуктивно та творчо вирішувати професійні завдання та бути внутрішньо мотивованим до подальшого навчання та професійного самовдосконалення.

Перелік педагогічних цілей, якими керуються викладачі в підготовці майбутніх офіцерів, а також їх взаємозв'язок і співвідношення детермінують побудову педагогічної системи. Це безпосередньо впливає на загальну й інтегральну компетентності рядового складу та компетентність за цивільною спеціальністю. Зазначимо, що під інтегральною компетентністю прийнято розуміти опис кваліфікаційного рівня, який визначає базові компетентнісні характеристики рівня відносно навчання та професійної діяльності. Під загальною компетентністю розуміють універсальні (ті, що не включені до предметної області знань) уміння, навички, знання, погляди, способи мислення, необхідні для соціально-професійної діяльності фахівця, його особистісного розвитку. Інтегральна компетентність курсантів першого та другого року навчання передбачає здатність розв'язувати типові спеціалізовані завдання під час освітнього процесу та практичні проблеми у галузі воєнних наук, національної безпеки, безпеки державного кордону з питань забезпечення військ (сил) (за

видами, родами Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України) окремих родів військ видів Збройних Сил, інших військових формувань та правоохоронних органів під час спільного виконання завдань в операціях угруповань військ (сил) та міжвидових органів військового управління із застосуванням теорії і методів воєнної науки, що передбачає проведення досліджень, здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності обираються з переліку проєкту TUNING («Гармонізація освітніх структур в Європі») [290]. Головне завдання європейської освіти полягає не в уніфікації вимог чи досягненні одноманітності при формуванні навчальних програм, а навпаки – у пошуку спільного знаменника, точки зближення різних освітніх систем. Проєкт вбачає своєю місією розроблення опорних засад саме на рівні предметної області, які базуються на термінах навчання, кінцевих бажаних (програмних) результатах і компетентностях курсантів-випускників [290].

Зміст професійної діяльності офіцерів ЗСУ тактичного рівня відображений в освітньо-кваліфікаційних характеристиках, вимогах стандартів вищої освіти [156] та освітньо-професійних програмах, що регламентують підготовку майбутніх фахівців у ВВНЗ. Вивчення цих освітніх документів українських ВВНЗ вказує на те, що формування професійних компетентностей у процесі навчання дещо відрізняється від практики провідних країн НАТО. Мова йде про такі групи складників (компонентів) професійної компетентності офіцера ЗСУ, як (табл. Б.4):

- інтегральні (охоплюють здатність сучасного офіцера аналітично мислити в складних умовах, вирішувати складні бойові задачі та застосовувати спеціалізовані знання в динамічних умовах). Ці компетентності вимагають від офіцерів не лише теоретичних знань, а й інноваційного підходу до їх практичного застосування, зокрема у впровадженні нових рішень та адаптації до непередбачуваних обставин військового середовища [251]. Оцінювання показників сформованості цих компетентностей передбачає кількість і якість

розроблених і реалізованих рішень, ефективність управління в кризових ситуаціях, а також здатність швидко навчатися та застосовувати нові технології (додатки Г.1, Г.2). *Рівні сформованості* цих компетентностей розрізняються від початкового, де офіцери вирішують стандартні задачі під керівництвом, до середнього, де вони самостійно вирішують більшість задач та ініціюють інновації, і до високого, на якому офіцери є лідерами у впровадженні нових підходів, відмінно адаптуються до змін і вирішують комплексні міжнародні проблеми;

- загальні (відображають важливі навички для ефективної міжособистісної взаємодії та комунікації). Вони базуються на вмінні ефективно спілкуватися, виявляти емоційний інтелект, працювати в команді, проявляти лідерські якості, а також на здатності розуміти та адаптуватися в мультикультурних умовах. *Оцінювання* цих компетентностей передбачає аналіз рівня задоволеності та ефективності взаємодії з колегами і підлеглими, успішність виконання міжнародних і полікультурних місій, а також здатність управляти конфліктами і стресовими ситуаціями. Щодо *рівнів сформованості*, початковий рівень передбачає базові комунікативні навички з потребою в покращенні управління конфліктами, середній рівень демонструє ефективну взаємодію в різних культурних контекстах із розвиненими лідерськими якостями, тоді як високий рівень характеризується визнаними лідерськими здібностями, здатністю навчати інших і вирішенням складних професійних завдань;

- фахові (зосереджені на специфічних професійних знаннях, уміннях і навичках, критично важливих для виконання військових завдань). Вони демонструють глибоке розуміння військових операцій, здатність до стратегічного планування, виконання складних місій та управління ресурсами та бойовою технікою. *Оцінювання* цих компетентностей здійснюється через аналіз ефективності виконаних бойових місій, кількість успішно реалізованих стратегічних проєктів, рівень знань і вмінь, які відповідають сучасним технологіям в оборонній сфері. *Рівні сформованості* варіюються від початкового, де офіцери виконують базові завдання та потребують додаткового навчання для

складніших місій, до середнього, де офіцери ефективно керують ресурсами і самостійно планують місії, і до високого, на якому офіцери є лідерами у плануванні та виконанні міжнародних операцій і допомагають іншим офіцерам.

Звернемо увагу на цю категорію більш детально, виділивши у фахових компетентностях такі види: загальнопрофесійні, професійно-особистісні, професійно-інструментальні, спеціально-професійні.

Загальнопрофесійні компетентності офіцера формують широкий спектр навичок, необхідних у подальшій роботі. Зокрема, йдеться про:

- виконання поставлених завдань з урахуванням потреб щодо забезпечення національної безпеки та оборони;
- здатність до аналізу та комплексного розуміння міжнародних відносин, ключових тенденцій їх розвитку і чинників впливу, шляхів досягнення сумісності та інтеграції України до країн-членів НАТО;
- вміння практичного використання воєнної стратегії, теорії управління міжвидовими оперативно-тактичними угрупованнями військ (сил), оперативного мистецтва у процесі нейтралізації потенційних і реальних загроз національній безпеці;
- застосування основ оперативного планування військових операцій, міжвидовими оперативно-тактичними угрупованнями сил, їх всебічне забезпечення та найбільш повне використання можливостей таких військ;
- організаційні навички у площині повсякденної діяльності, підтримка бойової та мобілізаційної готовності, вжиття заходів із відновлення боєздатності, об'єктивне оцінювання досягнутих результатів;
- спроможність аналізувати та осмислювати здобутий досвід, історичні події та встановлювати причино-наслідкові зв'язки сучасних збройних конфліктів; вміння застосовувати здобутий передовий досвід на благо Батьківщини;
- розв'язання складних практичних задач та пошук оптимальних способів вирішення управлінських питань за частинами родів військ.

Професійно-особистісні також складають значну групу навичок майбутнього військовослужбовця. Вони репрезентовані синергією суб'єктивних характеристик індивіда із тими вимогами, які перед ним ставить обрана професія. При цьому, як правило особистісні чинники придатні до напрацювання, відточуються, формуються в процесі становлення особистості та її професійного росту. Мова йде про відданість справі, сумлінність, гідність, старанність, справедливість.

До числа *професійно-інструментальних* ми відносимо вміння практичного застосування технологій і методик впливу на морально-психологічний стан особового складу, використовувати в роботі технології психодіагностики особистості, вивчати та належним чином реагувати на аномальні соціально-психологічні явища у військовому колективі. Навички професійно-інструментального характеру напям'язані залежать від впевненості дій і виконання завдань інженерного забезпечення у різних видах бою, орієнтації на місцевості. До вказаної категорії також належить проєктно-конструкторська діяльність офіцера. Мова йде про розуміння базових основ та загальних алгоритмів побудови дій; більш детально розкривається у вміннях офіцерів організовувати і виконувати роботи по підготовці техніки, озброєння, пристроїв для бойового застосування, дотримуючись встановлених вимог техніки безпеки. Окрім зазначеного, в межах цієї вимоги майбутній офіцер має продемонструвати спроможність розроблення бойових документів (схем, розпоряджень, робочих карт тощо), оформлення та ведення технічної документації на зброю, бойові машини, пристрої. Проєктно-конструкторські навички сприяють інтенсифікації інноваційної діяльності. У такому випадку, курсанти виступають в ролі генераторів нових ідей, при цьому демонструючи здатність до:

- швидкої орієнтації в динамічних і змінних ситуаціях; здійснення пошуку, систематизація, аналіз інформації для постановки і реалізації нових проєктів;
- визначення шляхів та способів розроблення інноваційних проєктів;

- самостійного або в команді розроблення науково-прикладних проєктів із використанням інформаційних та інших технологій;
- визначення ефективності інноваційних продуктів та умов їх інтеграції, в тому числі в освітнє середовище.

Детальне розкриття змісту останнього блоку *компетентностей* (*спеціально-професійні*) можливе за умови конкретизації роду військ, про компетенції яких йде мова. До прикладу, якщо ми беремо за основу офіцерів-прикордонників, то тут принципового значення набувають знання в частині фундаментальної теоретичної підготовки щодо охорони державного кордону [35]. Окрім зазначеного, стандарти НАТО надають пріоритет напрацюванням навичок рефлексії – здатності до мисленнєвих операцій, предметом яких є аналіз професійних питань, на досить високому рівні (класифікація, порівняння, аналіз, синтез, генерування нових ідей). Більше того, це є частиною лідерських якостей офіцерів, що зводяться до самостійного прийняття рішень, відсутності страху відповідальності, налагодження горизонтального та вертикального рівнів взаємодії між підпорядкованим складом.

Загалом, усі розглянуті компетентності окреслюють профіль майбутнього офіцера – «офіцера–2030». Проте, незважаючи на цілісність і продуманість компонентів компетентностей, що формуються під час навчання майбутніх офіцерів у ВВНЗ, відзначимо відсутність чіткого змісту розвитку інтегральної професійної компетентності за кожним роком навчання – послідовного формування особистості військовослужбовця як солдата, командира відділення, головного сержанта взводу, командира взводу тощо. На наш погляд, це перешкоджає досягненню стандартів НАТО у вищій військовій освіті.

Натомість ключовим аспектом підвищення якості військової освіти у ВВНЗ є всебічна мотивація до професійного становлення майбутнього офіцера:

- на першому курсі навчання – мотив пізнавального інтересу за обраною спеціальністю на рівні командира відділення;

- на другому та третьому курсах – мотив становлення курсанта, як командира взводу за обраною спеціальністю;
- на четвертому та п'ятому курсах – мотив закріплення практичних навичок за обраною спеціальністю, вивчення іноземною мови (на рівень Advanced), удосконалення практичних дій як командира взводу, покращення навичок роботи із системами імітаційного моделювання бойових дій військ і автоматизованих систем управління [192].

Отже, традиційна система навчання майбутніх офіцерів потребує вдосконалення шляхом поетапного формування професійних компетентностей, що сприятиме професійному саморозвитку та самовдосконаленню протягом навчання [234]. На наш погляд, ефективне виконання завдань, у тому числі пліч-о-пліч із військовослужбовцями країн-членів НАТО залежить від чітко визначених і систематизованих компетентностей, які охоплюють весь необхідний перелік індивідуальних якостей і сформовані за допомогою поетапного успішного опанування змісту теоретичних і практичних курсів протягом навчання, вироблення професійно-практичних умінь і навичок за напрямом спеціалізації та виховання потрібних офіцеру психологічних властивостей. Результатом професійного становлення офіцера–2030 як складової процесу професійної підготовки вважатимемо сформованість у курсантів сукупності професійних компетентностей – від рядового до командира взводу. Така підготовка майбутніх офіцерів можлива на основі поєднання німецької та американської систем підготовки військового фахівця у ВВНЗ.

Підсумовуючи, зазначимо, що професійна підготовка офіцерів тактичного рівня в Україні нині підлягає невпинному коригуванню змісту та оптимізації форм організації та методів навчання, проте цього недостатньо для повноцінного виконання випускниками ВВНЗ значного об'єму професійних обов'язків, зокрема у воєнний час. Це потребує створення нової, більш ефективної моделі підготовки офіцерів Збройних Сил України, яка відповідатиме потребам сьогодення.

2.2. Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України

Моделювання як метод дослідження ми використали для вдосконалення структури професійної підготовки курсантів у ВВНЗ, зокрема посилення мотивів становлення та оптимізації механізмів формування сукупності професійних компетентностей майбутніх офіцерів–2030 у процесі військової освіти.

Проблему педагогічного моделювання висвітлювали багато вчених, зокрема І. Бахов [215], С. Вітвицька [25], О. Джеджула [43], Г. Єльнікова [55], М. Коваль [100], А. Козир [215], А. Литвин [100], В. Рижиков [215], О. Avidov-Ungar [214], В. Flyvbjerg [233] та ін. Науковці трактують цей метод як «засіб пізнання, узагальнення та відтворення окремих елементів певної системи у формі базових компонентів та описових характеристик» [55], «імітування внутрішньої організації та структури оригінального об'єкта чи явища, яке вивчається» [100].

Як відомо, «моделювання дає змогу з метою відтворення та дослідження виділяти саме ті характеристики, параметри чи властивості модельованих об'єктів, котрі безпосередньо підлягають вивченню» [188, с. 392]. У нашому дослідженні модель (від лат. *modulus* – *міра, зразок*) формування професійної компетентності майбутніх офіцерів відображає процес професійної підготовки, який поданий за допомогою схематичного зображення з відтворенням зв'язків усіх елементів, де складовою підготовки є поетапне формування професійних компетентностей офіцера–2030 від рядового до командира взводу з одержанням цивільної освіти і відповідною мотивацією, а система військової освіти є підсистемою професійної освіти.

Метою розроблення моделі є проєктування «визначальних характеристик, принципів внутрішньої організації та функціонування, провідних властивостей та ознак» процесу професійної мотивації та всебічної підготовки майбутніх офіцерів [188, с. 391].

Розвиток професійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів пов'язаний з аналізом психологічних, виховних (пізнавальних), фізичних

процесів, тому критично важливим для правильного визначення комплексної професійної компетентності майбутнього офіцера є коректна і повне оцінювання кожної складової. Педагогічні дослідження дали змогу виявити основні тенденції активізації пізнавальної діяльності курсантів в процесі навчання у ВВНЗ та на їх основі розробити педагогічну модель формування професійної компетентності курсантів, а також методику оцінювання одержаних результатів.

Педагогічна модель є основним компонентом нашого дослідницького пошуку, тобто так званім процедурним елементом. Вона розглядається як узгоджена концептуальна схема проєктованої освітньої системи, що містить елементи процесу розгортання професійної підготовки курсантів, які навчаються у військових вищих навчальних закладах із використанням засобів психологічної, виховної, фізичної підготовки, а також відображає зміст навчання, його структуру та застосовані методи і технології навчання. Сама модель покликана слугувати орієнтиром щодо розвитку професійної компетентності курсантів, які навчаються у ВВНЗ. З цього виходить, що навчальна діяльність курсантів становить основу методичної системи, яка будується на основі окресленої моделі.

Щоб обґрунтовано підійти до побудови педагогічної моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗС України доцільно розробити нормативну схему процесу професійної підготовки і діяльності науково-педагогічних працівників, яка відображає етапи становлення офіцера–2030, передбачені в попередньому підрозділі (рис. 2.1).

Проаналізуємо особливості та переваги функціонування запропонованої інноваційної схеми формування професійної компетентності в курсантів ВВНЗ.

Передусім наголосимо, що формування професійної компетентності курсантів на кожному етапі проєктується з урахуванням мотивації їхньої діяльності. Тісний зв'язок цілей і мотивів освітнього процесу вказує на інтегральну природу військової освіти, синтез виховних і навчальних компонентів із домінуванням перших. До основних мотивів належать потреби, інтереси, вподобання та емоції, цілі та настанови, ідеали та цінності, життєва орієнтація.

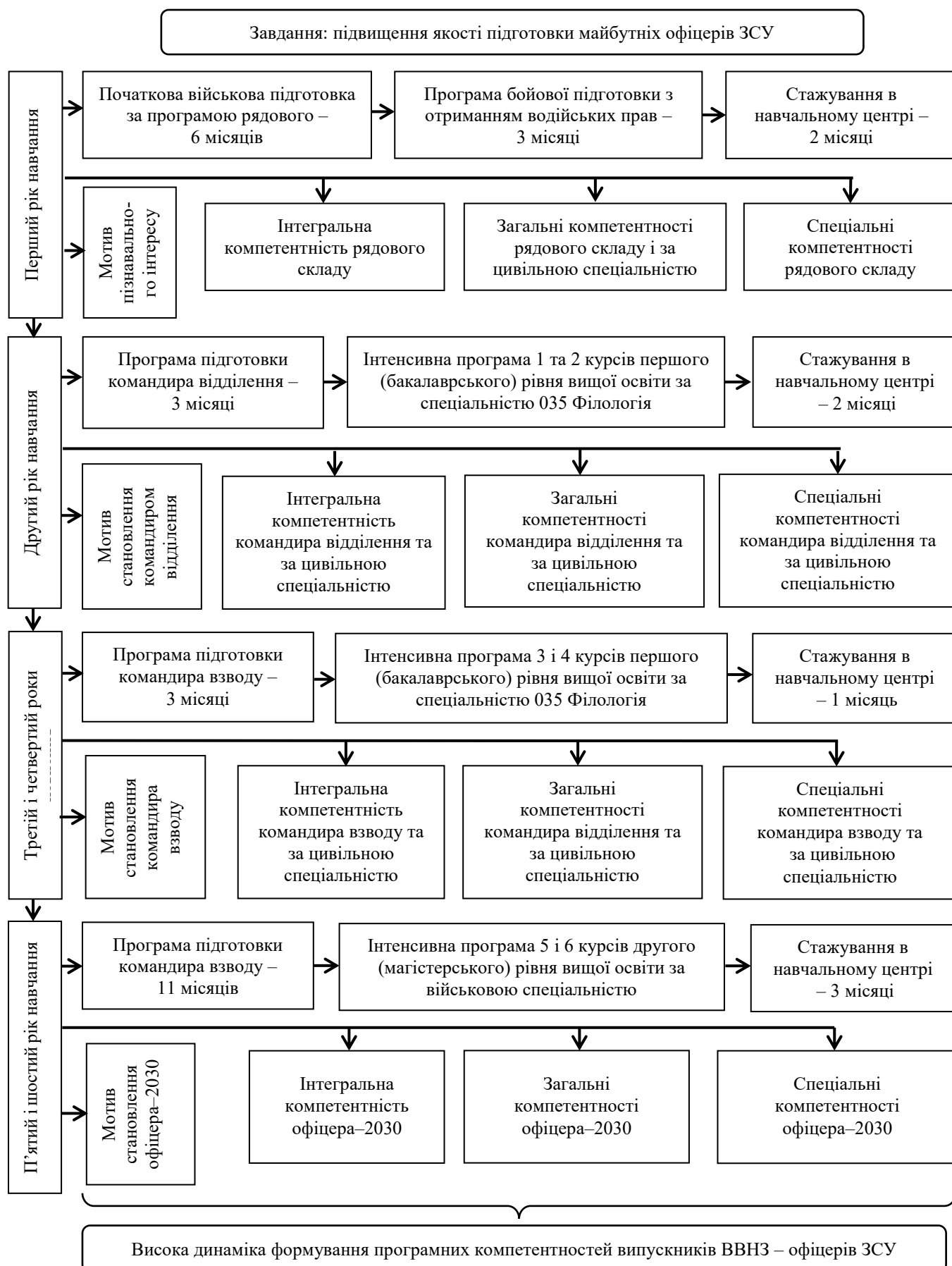

Рисунок 2.1 – Нормативна схема формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України

У психолого-педагогічних дослідженнях диференціюють декілька груп мотивів пізнавального процесу військовослужбовців. До першої групи відносимо мотиви, ідентифіковані суб'єктивними переконаннями і потребами майбутнього військового, політико-естетичними ідеалами. Друга група містить перелік мотивів, що прямо пропорційно залежать від динамічності, складності та характеру професії. Третя група акумулює мотиви, що виходять із вимог старших керівників (виконання бойових завдань, тактичні і стратегічні дії тощо). Згідно з іншим класифікаційним підходом виокремлюють соціальні й особистісні мотиви, які пробуджують пізнавальний процес майбутніх військовослужбовців.

До переліку основних мотивів пізнавальної діяльності курсантів відносимо:

- усвідомлення себе як людини / громадянина, що виконує особливу соціально значиму роль, яка відрізняє його та його товаришів із лав ЗСУ від інших членів соціуму;
- своєрідна форма прояву інстинкту самозбереження, життя бойових товаришів і командирів, населення країни і нації;
- потреба проявити себе у битві із ворогом;
- віра в національне відродження, недоторканість, територіальну цілісність держави;
- слідування традиціям підрозділу, виду війська, недопущення вчинків та дій, які будуть засуджені колективною думкою, статутами і законами.

I. Перший етап військової підготовки, а саме *перший рік навчання* у ВВНЗ присвячено становленню курсанта як рядового протягом 6 місяців навчання з подальшим проходженням тримісячної програми бойової підготовки і стажування у навчальному центрі протягом двох місяців.

Відповідно до нашої концепції, метою професійної підготовки на першому році навчання майбутніх офіцерів ЗС України на основі зарубіжного досвіду визначено формування інтегральної, загальної та спеціальної компетентностей, що дає змогу курсантам досягати високих результатів за посадою рядового складу, а саме стрільця, розвідника, кулеметника, гранатометника тощо.

Завданням початкової військової підготовки за програмою рядового є надання курсантам базових знань і навичок, необхідних для виконання бойових завдань у складі механізованого взводу. До освітнього процесу залучаються курсанти, які успішно пройшли відбір для навчання у ВВНЗ.

Протягом першого року навчання курсанти інтенсивно практикуються з тактичної підготовки, а саме ведення бойових дій малими групами, удосконалюючи фізичну підготовку та застосування інших військових дисциплін в процесі вивчення тактичної підготовки, таких як топографія, інженерна підготовка, рукопашний бій, вогнева підготовка тощо. Науково-педагогічний склад спілкується англійською мовою, мотивуючи курсантів до взаємодії з використанням іноземної мови. Цей етап формує індивідуальні знання, вміння та навички, необхідні для подальшого навчання: курсанти також розвивають дисциплінованість, почуття відповідальності та здатність працювати в команді. Важливу роль у процесі інтенсивного курсу тактичної підготовки і міні-курсів за різними військовими дисциплінами відіграє психолого-педагогічний супровід курсантів науково-педагогічними працівниками, робота психологів з урахуванням складності цих курсів.

Наступним кроком є програма бойової підготовки з отриманням водійських прав протягом трьох місяців. На цьому етапі курсанти проходять спеціалізовану підготовку, що містить бойові курси з таких дисциплін як тактична медицина, курс стрільби зі стрілецької зброї з використанням приладів нічного бачення, курс стрільби з гранатометів і вогнеметів, курсу стрільби ПТРК, курс стрільби з протитанкових систем Javelin і NLAW, курс снайперської стрільби, курс БПЛА, курс стрільби з ЗРК, курс інженерної розвідки, курс військової розвідки, курс тактичного маневрування, курс прикриття та стрільби з позицій прикриття, курс ближнього бою та самозахисту, курс дій в умовах недостатньої видимості, курс комунікацій і зв'язку та курс водіння БТР. Всі ці курси будуть повністю інтегруватися в процесі базової підготовки протягом 6 місяців, оскільки основним

завданням є відшліфовування знань, умінь і навичок за основними військовими дисциплінами і практичних навичок водіння.

Стажування в навчальному центрі протягом першого року підготовки забезпечує практичний досвід в умовах військової служби. Курсанти працюють у навчальних підрозділах, де застосовують отримані знання на практиці, що дозволяє їм краще зрозуміти умови і вимоги служби, підвищує рівень підготовки та адаптації до майбутніх завдань.

Залучення курсантів до активного навчання та розвиток інтересу до військової справи сприяє підвищенню ефективності навчання та розвитку особистісних якостей. Це стимулює курсантів до глибокого засвоєння матеріалу та постійного самовдосконалення. Інтегральна компетентність відображає всі знання, вміння та навички, які набувають курсанти. Це комплексна здатність ефективно виконувати службові обов'язки, працювати в команді, ухвалювати обґрунтовані рішення та адаптуватися до змінних умов. Загальні компетентності передбачають здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, працювати в команді, критично мислити і вчитися протягом життя. Вони є важливими як для військової, так і для цивільної кар'єри, забезпечуючи курсанту широкі можливості для професійного розвитку. Спеціальні компетентності репрезентують конкретні знання, вміння і навички, потрібні для виконання службових обов'язків у військовій частині. Це знання зброї, тактики, управління технікою та інші професійні навички, необхідні для ефективного виконання військових завдань.

Враховуючи особливості військової підготовки цього етапу навчання, виділимо компетентності, що формуються в курсантів під час першого року навчання (додаток Б, табл. Б.1).

Етап навчання курсанта першого курсу забезпечує всебічний розвиток як загальних, так і спеціальних компетентностей. Поєднання теоретичної підготовки, практичних навичок, мотивації пізнавального інтересу та реального досвіду дає змогу підготувати висококваліфікованих військових фахівців, здатних ефективно

виконувати свої обов'язки як у військовій, так і цивільній сфері. Цей підхід сприяє формуванню інтегральної компетентності, що є ключовим для успішної військової кар'єри та особистісного розвитку.

II. Наступний етап відображає *другий рік навчання*, що містить програму підготовки командирів відділення з інтенсивною програмою на основі набутих знань, умінь і навичок першого року навчання та відповідним двомісячним стажуванням. Головне завдання зводиться до активізації навчально-пізнавальної діяльності курсанта ВВНЗ, поглиблене удосконалення загальних та спеціальних компетентностей, необхідних для ефективного виконання службових обов'язків як у військовій, так і в цивільній сфері з філології, для прикладу.

Програма другого року навчання зосереджена на розвитку лідерських навичок, управління підрозділом, тактичного мислення та ухвалення рішень в умовах бойових дій. Містить курси з тактики, управління ресурсами, планування операцій та ефективної комунікації. Курсанти навчаються командувати відділенням у різних бойових ситуаціях, розробляти стратегії та тактики, ухвалювати обґрунтовані рішення.

Інтенсивна програма 1–2 курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» забезпечує курсанту широке коло знань у галузі філології, зокрема іноземних мов, що є критичним для комунікації в міжнародних військових операціях. Програма містить курси з теорії та практики перекладу, літературознавства, лінгвістики і культури, що сприяє розвитку навичок міжкультурної комунікації та аналітичного мислення. Важливо, що курсанти мають можливість відпочити і розвивати навчально-пізнавальну діяльність.

Стажування на другому році навчання дає змогу курсантам застосовувати набуті знання на практиці, виконуючи обов'язки командира відділення у реальних умовах. Це сприяє закріпленню лідерських навичок, розвитку управлінських компетентностей та адаптації до командної роботи.

Мотиваційний аспект становлення командира відділення полягає у прагненні до лідерства, самовдосконалення та служіння країні. Курсанти отримують можливість проявити себе як лідери, відповідальні за успіх підрозділу, що сприяє розвитку їхньої мотивації до подальшого професійного зростання. Інтегральна компетентність командира відділення та за цивільною спеціальністю передбачає комплексне володіння знаннями, вміннями і навичками, необхідними для управління підрозділом та виконання професійних обов'язків у цивільній сфері. Вона забезпечує здатність командира діяти відповідально, ухвалювати обґрунтовані рішення та адаптуватися до змінних умов.

Враховуючи особливості підготовки курсантів другого року навчання, можемо виділити компетентності, що формуються в них (додаток Б, табл. Б.2).

Навчально-пізнавальна діяльність, як багаторівнева цілісна структура, акумулює різноманітні форми регуляції та видозміни диференційованих педагогічних систем (теоретичних і методичних). Особливою продуктивністю відзначається комунікація НПП і курсантів, заснована на бажанні досягти спільної пізнавальної мети, тобто за наявності інтересу і мотивації обох сторін. Ціль пізнавального процесу безпосередньо впливає на вибір методів, засобів, педагогічних технологій, як наслідок – дає відповідь на питання: «для чого ми навчаємось?». Ціль навчального процесу в межах військової освіти має кореспондуватися з навчальними завданнями (охоплюючи предметні, естетичні, етичні, життєві, професійні), а здатність їх вирішувати на практиці курсант отримує на основі здобутих теоретичних навичок. Його переконання та настанови корегуються під час опанування відповідних дисциплін, спілкування з досвідченим науково-педагогічним складом, однолітками, консультантами-практиками. Ми поділяємо позицію Л. Олійника, який зазначає, що в реальній педагогічній практиці навчальна мета досконало не описується. Власне оволодіння певними знаннями й уміннями слід сприймати як проміжну мету, за умови організаційної здатності адекватно оцінити ступінь і міру їх засвоєння конкретною особою [107].

Другий рік навчання курсанта спрямований на поглиблення й удосконалення знань, здобутих на першому році, з особливим акцентом на розвиток лідерських якостей і управлінських навичок. Поєднання спеціалізованих військових курсів, інтенсивної академічної програми, стажування та мотиваційних аспектів забезпечує всебічний розвиток компетентностей, необхідних для ефективного виконання ролі командира відділення. Це дає змогу готувати висококваліфікованих, морально стійких і компетентних військових лідерів, готових до викликів служби як у військовій, так і в цивільній сфері.

III. Подальші етапи навчання спрямовані на поглиблення та вдосконалення знань, умінь і навичок, здобутих на попередніх стадіях. Основна мета – підготувати курсанта до ролі командира взводу, здатного ефективно управляти підрозділом у складних умовах бойових дій та інших ситуаціях, що потребують високого рівня професійної компетентності. Збільшується кількість практичних занять, відповідно, їх результативність буде високою у тому випадку, коли навчально-матеріальна база буде здатна забезпечити навчання особового складу в умовах та обстановці, які є максимально наближеними до реальних бойових. Ця програма містить інтенсивний курс навчання, зосереджений на розробленні та виконанні тактичних операцій, управлінні взводом у бойових умовах, плануванні та координуванні дій підрозділу. Курсанти вивчають передові методи командування, управління ресурсами та ефективної комунікації. Особливу увагу приділено розвитку навичок стратегічного мислення та ухвалення рішень в умовах обмеженого часу та ресурсів.

Запропонована програма підготовки складається з попередніх курсів найвищої складності протягом 6 місяців, із додатковим введенням курсів англійською мовою: курсу антидронові боротьби, курсу технічного обслуговування та ремонту малих безпілотних літальних комплексів, курсу організаційно-штатної, мобілізаційної, кадрової роботи й оборонного планування, курсу тактичного планування та виконання операцій, курсу управління взводом у бойових умовах, курсу стратегічного мислення та прийняття рішень, курсу

управління ресурсами, курсу ефективної комунікації, курсу командних ігор і симуляцій, курсу з управління бойовими системами, курсу із логістики, курсу з інженерної підтримки тактичних операцій, курсу артилерійської підтримки тактичних операцій, курсу радіоелектронної боротьби, курсу оперативного забезпечення, курсу з управління боєприпасами та їх зберігання, курсу військової психології, курсу лідерства та командної роботи, курсу стресостійкості й емоційної стійкості, курсу ефективної комунікації, курсу педагогічних навичок для командирів, курсу підтримки військової дисципліни, курсу адаптації до бойових умов, курсу кризового менеджменту, курсу з морально-етичного виховання, курсу організації та проведення тренувань.

Тривалий час одним із найбільш проблемних у досягненні залишається володіння іноземною мовою на одному (згідно стандарту НАТО STANAG 6001) із шести рівнів. Міністерство оборони України наголошує на потребі підтримання досягнутого мовного рівня у процесі службової діяльності, передбачивши для цього щонайменше 4 год./тиждень, що тим самим забезпечить реалізацію принципу безперервності освіти [48].

Інтенсивна програма 3 та 4 курсів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 035 «Філологія» забезпечує поглиблене вивчення мов і культур, розвиток навичок міжкультурної комунікації, критичного мислення та аналітичних здібностей. Курсанти опановують методи ефективного перекладу, літературного аналізу та академічного письма, що є важливими для комунікації у міжнародному військовому середовищі.

Стажування дає змогу курсантам застосовувати набуті знання та вміння в реальних умовах, виконуючи обов'язки командира взводу. Це сприяє практичному застосуванню лідерських якостей, управлінських компетентностей і підвищенню впевненості у власних силах. Мотивація досягнення нових висот у кар'єрі, прагнення до лідерства та самовдосконалення є важливими елементами освітнього процесу. Курсанти формують внутрішню мотивацію до

відповідальності за успіхи та невдачі взводу, розуміючи значущість своєї ролі у підвищенні боєздатності підрозділу.

Враховуючи особливості військової підготовки курсанта третього та четвертого років навчання, виділимо такі компетентності, що розвиваються в нього протягом цього періоду (додаток Б, табл. Б.3).

При цьому інтегральна компетентність формується через всебічний підхід до навчання, який охоплює:

Поглиблення знань і вмінь: Протягом третього та четвертого років навчання курсанти отримують поглиблені знання з військових дисциплін, таких як тактика, управління ресурсами, стратегічне мислення та планування операцій тощо.

Розвиток лідерських якостей і управлінських навичок: Курсанти вдосконалюють свої лідерські якості та управлінські навички через спеціалізовані курси, такі як військова психологія, лідерство, командна робота та стресостійкість.

Інтенсивна академічна програма: містить курси з управління тактичними операціями, стратегічного мислення, ефективної комунікації й аналітичних навичок, що дає змогу курсантам ухвалювати рішення в складних умовах.

Стажування: Практичний досвід, набутий під час стажувань, дає можливість курсантам застосовувати теоретичні знання в реальних умовах, виконуючи обов'язки командира відділення та взводу. Це сприяє вдосконаленню лідерських якостей та управлінських компетентностей.

Мотиваційні аспекти: Важливим елементом освітнього процесу є формування внутрішньої мотивації курсантів до досягнення нових висот у кар'єрі, прагнення до лідерства та самовдосконалення, що сприяє підвищенню боєздатності підрозділу.

Підготовка до нових викликів: Програма містить курси з адаптації до бойових умов, кризового менеджменту, антидронові боротьби, управління ресурсами та інших сучасних аспектів військової служби, що сприяє формуванню готовності до швидкої адаптації та реагування на загрози, що виникають.

Програма підготовки командира взводу, інтенсивна академічна програма, стажування та розвиток мотиваційних аспектів забезпечують всебічне становлення компетентностей, необхідних для ефективного виконання ролі командира взводу. Це сприяє підготовці висококваліфікованих, морально стійких і компетентних військових лідерів, готових до викликів сучасної служби як у військовій, так і в цивільній сфері.

IV. П'ятий і шостий роки навчання спрямовані на глибоке вдосконалення компетентностей, здобутих у попередні роки, і підготовку курсанта до ролі офіцера–2030. Особлива увага приділяється розвитку стратегічного мислення, управлінських навичок і технологічних компетентностей.

Програма підготовки командира взводу протягом 11 місяців обіймає широкий спектр тем, охоплюючи розробку та виконання складних тактичних операцій, управління взводом у різних умовах, планування та координацію дій підрозділу, а також управління ресурсами. Курсанти вивчають передові методи командування, стратегії використання сучасного озброєння та військової техніки, а також застосування технологій штучного інтелекту у військових операціях.

Інтенсивна програма 5 і 6 курсів другого (магістерського) рівня вищої освіти за цивільною спеціальністю забезпечує поглиблене вивчення філології, зокрема, розвиток навичок міжкультурної комунікації, критичного мислення й аналітичних здібностей. Курсанти опановують методи ефективного перекладу, літературного аналізу, академічного письма, а також основи кібербезпеки і використання штучного інтелекту [253].

Програма підготовки командира взводу, інтенсивна академічна програма, стажування та розвиток мотиваційних аспектів забезпечують всебічний розвиток компетентностей, необхідних для ефективного виконання ролі офіцера–2030 (додаток Б, табл. Б.4). Вона спрямована на підготовку висококваліфікованих, морально стійких і компетентних військових лідерів.

Як наслідок поетапного формування професійних компетентностей від рядового до командира взводу передбачається інтенсифікація військової освіти і

підвищення якості професійної підготовки випускників ВВНЗ – офіцерів ЗСУ. Оцінювання результатів і досягнень курсантів здійснюється з дотриманням низки принципів: плановості, об'єктивності, прозорості, тематичності, економічності, систематичності та системності, врахування індивідуальних досягнень і потенційних можливостей конкретного освітянина, єдності вимог. Досить влучно зарубіжні [216] і вітчизняні науковці наголошують на суттєвому значенні психологічної ролі оцінки, якій відведена стимулювальна (відображається на емоційно-вольовій сфері особистості, частково переймає виховні завдання) та орієнтувальна функції [6].

Таким чином, реалізація у ВВНЗ представленої схеми дає змогу забезпечити досягнення запланованого результату – формування належної професійної компетентності випускників ВВНЗ – офіцерів ЗСУ. Вона відображає проведення навчання офіцерів тактичного рівня за ступеневим принципом.

Модернізація військової освіти за зразками провідних країн НАТО передбачає розроблення моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України, що забезпечить їм підготовленість до ефективного вирішення завдань у міжнародних місіях та операціях за стандартами НАТО, з акцентом на інтеграцію сучасних навчальних технологій і міжкультурну компетентність.

Слід зазначити, що педагогічні модель формування професійної компетентності має також передбачати систематичний розвиток критичного мислення, аналітичних навичок і лідерських здібностей, які допоможуть офіцерам адаптуватися до швидкозмінних умов сучасних військових конфліктів і місій.

Загалом, педагогічна модель має реалізувати підготовку офіцера–2030, а отже – враховувати передові підходи до військової освіти, акцентуючи на комплексному розвитку курсантів, їхній здатності до інноваційного мислення та високому рівні професіоналізму, що відповідають міжнародним стандартам, включно зі стандартами НАТО. Модель є відображенням сучасних науково-педагогічних вимог до військових фахівців і глобальних вимог безпеки, оскільки

містить розроблення педагогічних умов і принципів навчання, що сприяють всебічному професійному зростанню.

Побудована модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України реалізує інтегративний підхід до військової освіти, акцентуючи на всебічному розвитку курсантів за стандартами НАТО (рис. 2.2). Вся сукупність елементів моделі зосереджена у трьох основних блоках: цільовому, змістово-практичному та діагностично-результативному. Цільовий блок визначає чіткі навчальні цілі для курсантів, змістово-практичний блок інтегрує знання та практичні навички, необхідні для виконання військових завдань у міжнародних місіях, а діагностично-результативний блок реалізує оцінювання та корекцію освітнього процесу з використанням сучасних методів визначення успішності курсантів, включаючи симуляції та інтерактивні вправи.

Розглянемо їх функції детальніше.

У *цільовому блоці* моделі визначено мету: підготувати майбутніх офіцерів до ефективної діяльності в міжнародних місіях та операціях згідно із стандартами НАТО, шляхом розроблення та впровадження комплексних програм, які передбачають інтеграцію сучасних навчальних технологій, а також розвиток не лише професійних, а й міжкультурних компетентностей. Тобто удосконалення професійної підготовки у ВВНЗ відбувається на основі компетентнісного підходу.

Модель також передбачає систематичний аналіз та оцінювання освітніх програм з урахуванням стандартів НАТО, що залучає зовнішнє та внутрішнє оцінювання якості діяльності військових навчальних закладів. Це допомагає ідентифікувати прогалини в навчанні та виробляти пропозиції для їх вирішення, сприяючи неперервному вдосконаленню освітнього процесу. За задумом, модель має допомогти створити систему професійної підготовки, в якій кожен курсант має можливість розвиватися як професіонал, готовий до співпраці, тренувань і взаємодії в міжнародному військовому середовищі, відповідно до найвищих стандартів, що сприятиме ефективній кооперації із союзниками з НАТО та підвищенню боєздатності Збройних Сил України.

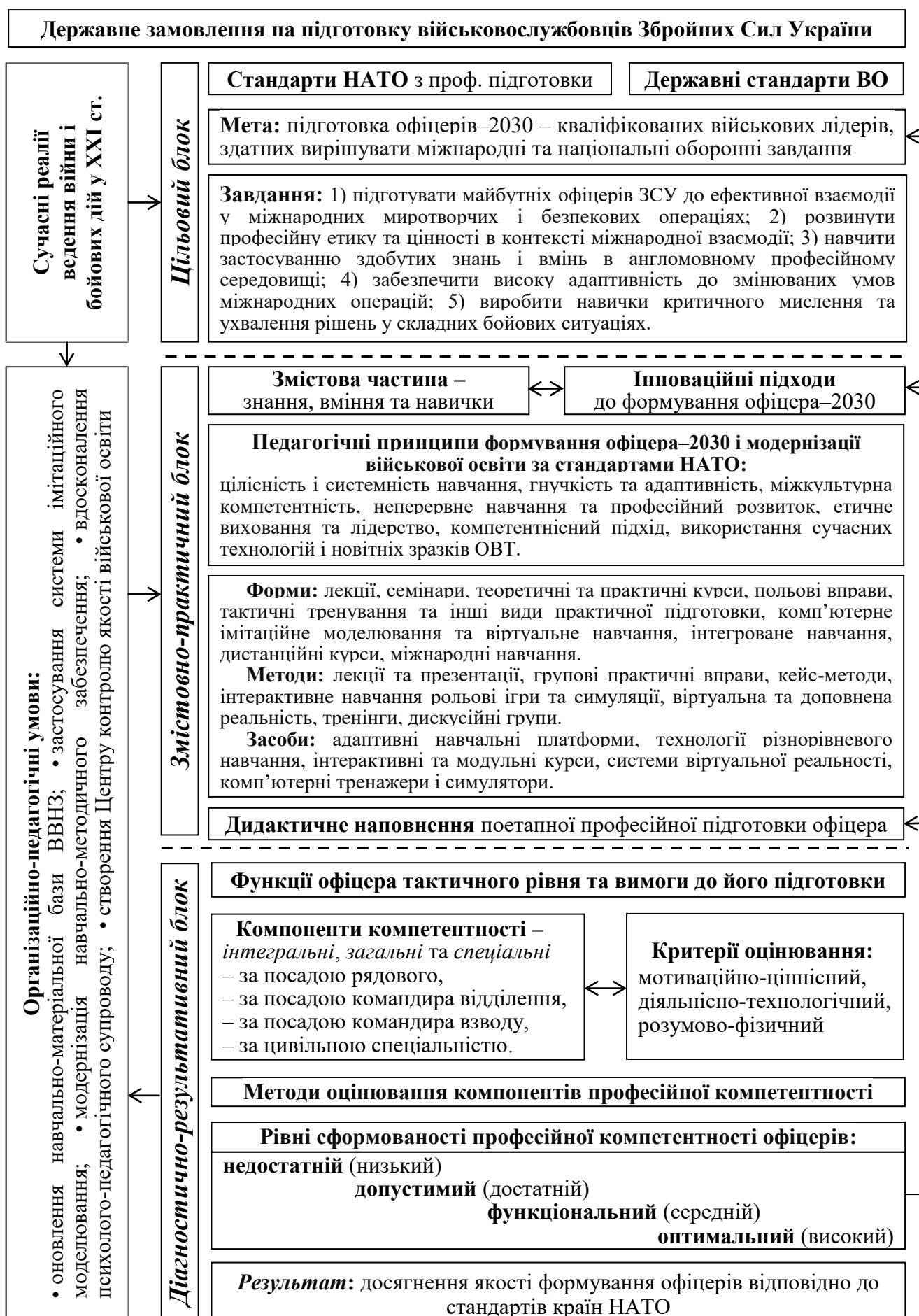

Рисунок 2.2 – Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України

Значна увага приділяється аналізу професійних компетентностей і морально-бойових якостей здобувачів освіти, що дозволяє адаптувати навчальні плани до потреб сучасних військових операцій. Врахування стану матеріально-технічної бази закладу і вироблення пропозицій щодо його покращення забезпечує адекватне ресурсне забезпечення освітнього процесу ВВНЗ.

Щоб сформувати сукупність компетентностей, необхідних майбутньому офіцеру–2030 у педагогічній системі вищої військової освіти необхідно переглянути з урахуванням системного та інших наукових підходів, а також стандартів НАТО такі елементи як зміст, мета, методи, засоби, результат, завдання, форми і педагогічна взаємодія. Тому *змістово-практичний блок* моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України містить ретельно розроблені навчальні дисципліни та практичні модулі, спрямовані на забезпечення глибокого розуміння військової тактики, стратегії та оперативного мистецтва згідно з міжнародними вимогами. Цей блок передбачає застосування інтерактивних методів, таких як варіативні військові симуляції, віртуальна реальність та технологічні засоби, які допомагають курсантам відпрацьовувати навички в умовах, наближених до реальних військових операцій.

Також цей блок спрямований на розвиток міжнародної співпраці шляхом інтеграції з програмами і курсами, що пропонуються військовими навчальними закладами країн-членів НАТО. Це забезпечує курсантам можливість обміну досвідом і навчання в міжнародному контексті, що розширює їхнє розуміння глобальних військових стандартів і підходів.

У цьому блоці також приділено увагу формуванню лідерських якостей і морально-бойових компетентностей, які є критично важливими для майбутньої кар'єри військового офіцера. Освітній процес за нашою моделлю є динамічним і відповідає сучасним вимогам військової освіти, сприяючи формуванню висококваліфікованих, адаптивних і морально стійких військових лідерів, здатних ефективно діяти у складних і швидкозмінних умовах сучасних бойових операцій з огляду на реалії ведення війни і бойових дій у XXI ст.

Модернізація військової освіти до стандартів НАТО та формування офіцера-2030 потребує інтеграції в освітній процес сучасних технологій військової діяльності та новітніх навчальних технологій, удосконалення процесів оцінювання і моніторингу якості освіти. Це вимагає розроблення і застосування освітніх програм, які включають інноваційні методики навчання, що сприяють формуванню професійних компетентностей, необхідних для виконання міжнародних місій. Також важливим є регулярне оновлення навчальних планів на основі аналізу й оцінювання поточних потреб обороноздатності та безпеки, адаптація курсантів до міжкультурного спілкування і взаємодії в міжнародному військовому середовищі. Нарешті, забезпечення психолого-педагогічного супроводу курсантів є ключовим для підтримки їхньої ефективності та вмотивованості протягом всього періоду навчання.

Діагностично-результативний блок моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України зосереджується на оцінюванні та аналізі навчальних результатів, забезпечуючи об'єктивне вимірювання рівня засвоєння курсантами професійних знань та навичок протягом навчання. Цей блок охоплює регулярне проведення тестувань і практичних вправ, які допомагають визначити ефективність навчальних методик і виявити потенційні прогалини в освітньому процесі.

Особлива увага приділяється адаптації оцінювання до міжнародних стандартів, зокрема тих, які встановлені НАТО, що забезпечує не лише внутрішнє, але й зовнішнє визнання кваліфікацій випускників. Процедури зовнішнього і внутрішнього моніторингу впроваджуються для постійного поліпшення якості освіти та підготовки кадрів.

Важливим елементом цього блоку є реалізація системи психолого-педагогічного супроводу, яка допомагає курсантам адаптуватися до вимог і стресів військової служби, а також забезпечує індивідуальний підхід у вирішенні особистісних і професійних проблем. Окрім того, в межах діагностично-результативного блоку активно використовуються зворотній зв'язок та

оцінювання викладацького складу та освітніх програм, що сприяє вдосконаленню навчального процесу та забезпеченню відповідності стандартів освіти динамічним реаліям сучасних військових конфліктів.

Забезпечення комплексу організаційно-педагогічних умов, як сукупності чинників, націлених на формування професійних якостей, є важливою складовою успішної підготовки курсантів. Основними *організаційно-педагогічними умовами* формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України за нашою моделлю є: • оновлення навчально-матеріальної бази ВВНЗ; • застосування системи імітаційного моделювання; • модернізація навчально-методичного забезпечення; • вдосконалення психолого-педагогічного супроводу; • створення Центру контролю якості військової освіти. Ці умови сприяють всебічному розвитку курсантів, підвищують їхню мотивацію до навчання та забезпечують високий рівень готовності до виконання професійних обов'язків у складних і непередбачуваних ситуаціях. Детально визначені організаційно-педагогічні умови будуть розглянуті в наступному підрозділі.

У підсумку, професійна підготовка за нашою моделлю, як свідчить апробація, дає змогу забезпечити у ВВНЗ якість формування майбутніх офіцерів Збройних Сил України відповідно до стандартів країн НАТО.

Отже, побудовано педагогічну модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України у процесі їхньої професійної підготовки у ВВНЗ, що є системою взаємопов'язаних елементів, об'єднаних у структурні блоки, які описують становлення та розвиток офіцера–2030 під час навчання за зразком провідних країн НАТО. Модель відображає мету, концептуальні підходи, завдання, особливості й умови організації та проведення багаторівневого, ступеневого навчання офіцерів тактичного рівня за розробленою схемою (рис. 2.1). На наш погляд, розроблену модель можна використовувати як інструмент оптимізації професійної підготовки військових фахівців задля підвищення рівня їхньої професійної компетентності.

2.3. Організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України

Враховуючи виконаний аналіз недоліків вітчизняної системи військової освіти в контексті підготовки у ВВНЗ висококомпетентного військового професіонала тактичного рівня запропонуємо власне бачення шляхів її вдосконалення. Вивчення наукових джерел свідчить, що для оптимізації процесу формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України під час професійної підготовки у ВВНЗ необхідно обґрунтувати і реалізувати належні організаційно-педагогічні умови.

Термін «умова» позначає: необхідні обставини, що роблять можливим здійснення чого-небудь, сприяють чомусь; обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається що-небудь; правила, встановлені в певній галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чогось; сукупність положень, що покладені в основу [304]. У наукових дослідженнях поняття «педагогічні умови» стосується тих проблем освітнього процесу, які можуть бути вирішені в разі створення / забезпечення певних умов. Їх обґрунтування є відображенням цього процесу в авторському баченні дослідника [84; 198].

На погляд А. Лігоцького, доцільно виділити три групи умов: *ресурси* (матеріальні, трудові, часу, енергетичні, фінансові) – визначають можливості досягнення запланованих результатів; *вимоги* – ставляться до властивостей системи і результатів її функціонування; *зовнішні обставини* – розкривають середовище, причому задаються характеристики, які впливають на результати функціонування системи [87]. За спрямованістю педагогічні умови поділяють на: «мотиваційні, мотиваційно-цільові, змістові, процесуально-змістові, операційні, організаційно-технологічні, суб'єктно орієнтовані» [84, с. 42].

Зокрема, доцільним вважаємо поділ педагогічних умов на організаційні, методичні та технологічні. Наприклад, науковці пропонують такі професійно-педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованого підходу в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів управління тактичного рівня [8].

Організаційні: створення освітньо-виховного середовища; реалізація навчального процесу в єдності професійного та особистісного компонентів; забезпечення єдності наукових знань, емоційно-ціннісних суджень та практичних дій військовослужбовців; індивідуалізація та диференціація навчання; реалізація принципу варіативності, форм, методів, прийомів і засобів навчання; поєднання групового навчання з фронтальним та індивідуальним; удосконалення самостійної роботи курсантів на засадах особистісної орієнтації.

Методичні: гармонізація змісту та форм підготовки військових фахівців; створення сприятливих умов навчання та відпочинку курсантів; формування особистісного сенсу навчання на основі стимулювання розвитку мотивів професійного становлення курсантів; методичне забезпечення реалізації самоаналізу, самооцінювання, самовдосконалення; забезпечення формування внутрішньої мотивації до самостійного навчання курсантів; дотримання логіки вивчення дисциплін; варіативність занять щодо особистісної орієнтації; інтеграція та поєднання традиційних методів з інтерактивними тощо [281].

Технологічні: вибір педагогічно доцільних форм, методів, засобів навчання на принципах особистісної орієнтації; авторських схем і моделей занять, визначення їх структури й очікуваного результату; розроблення способів стимулювання діяльності курсантів; дотримання структури особистісно орієнтованих навчальних занять; взаємна відповідальність і звітність у групах; забезпечення особистісної взаємодії у малих групах і колективі в цілому; систематизація знань і відповідних умінь і навичок курсантів із вивчених тем з урахуванням досвіду кожного учасника процесу професійної підготовки; співставлення очікуваних і реальних результатів, аналіз загальної та індивідуальної динаміки; заохочення курсантів, стимулювання навчальної діяльності; організація зворотного зв'язку; організація систематичного контролю, взаємо- та самоконтролю під час навчання [281].

Оскільки, як зазначалося вище, освітньо-професійна програма підготовки майбутніх офіцерів складається з комплексу загальноакадемічних дисциплін і

дисциплін професійного спрямування (профільних), що мають враховувати стандарти НАТО, її впровадження потребує низки кроків. Передусім, це потребує таких *організаційних заходів*:

- посилення взаємодії військових факультетів (кафедр) цивільних ВНЗ і представників замовників воєнних кадрів (участь педагогічного складу у заходах із мобілізаційної підготовки військ, проходження ними стажування, підвищення кваліфікації, участі у бойових заходах тощо);
- залучення керівних осіб відділів, департаментів, управлінь Міністерства оборони України до організації освітнього процесу у ВВНЗ. Зокрема, щонайменше один раз на півроку проведення ними занять із майбутніми офіцерами з обговоренням актуальних проблем військової теорії та практики, контроль за підсумковими практичними заняттями, включення їх до складу екзаменаційної комісії.

Крім того, для трансформації військової освіти відповідно до стандартів НАТО і формування офіцера–2030 вважаємо доцільним також:

- 1) інтеграцію в освітній процес сучасних технологій військової діяльності;
- 2) розвиток у ВВНЗ міжнародної наукової та академічної співпраці з військово-навчальними закладами країн-членів НАТО;
- 3) систематичне оцінювання та моніторинг якості освіти;
- 4) зміцнення міжкультурної компетентності викладачів і курсантів;
- 5) впровадження психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу на всіх рівнях;
- 6) адаптацію освітніх програм до міжнародних стандартів із метою реалізації мобільності учасників освітнього процесу;
- 7) постійний аналіз і оцінювання компонентів професійних компетентностей, здобутих курсантами;
- 8) покращення та розвиток матеріально-технічної бази ВВНЗ;
- 9) активізацію мотиваційних процесів серед викладачів і курсантів;
- 10) забезпечення відкритості та прозорості надання освітніх послуг.

Не менш важливими є *психолого-педагогічні засади*, які, на жаль, повсякчас не беруться до уваги у вітчизняній практиці, хоча в освітніх стандартах країн-

членів НАТО саме їм приділяється особлива увага. Це досить важливо, адже вони суттєво впливають на широкий спектр чинників:

- усвідомлення курсантами ролі та значення військової освіти для стабільного соціально-економічного розвитку, безпекової ситуації та власного професійного становлення;
- проєктування змісту військової підготовки з урахуванням її міждисциплінарних зав'язків із професійною підготовкою (залучення курсантів до проєктної діяльності, результат якої має комплексний характер; усунення дублювання змістового компоненту програм);
- модернізація форм, методів і навчально-методичного забезпечення, базуючись на компетентісному підході (збільшення ваги самостійної роботи курсантів щодо вирішення складних завдань і ситуацій, визначення результативності здобутих знань в еквіваленті компетентностей, практико-орієнтований характер освіти) тощо.

Спираючись на думки провідних науковців, *організаційно-педагогічними умовами формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України* вважаємо комплекс спроектованих нами заходів щодо оптимізації змісту, форм, методів освітнього процесу, які забезпечують ефективність системи військової освіти у ВВНЗ і внаслідок цього – підвищення мотивації курсантів та якості їхньої професійної підготовки.

Зважаючи на особливості сучасної підготовки офіцерів тактичного рівня, а також з огляду на стандарти військової освіти провідних країн – членів НАТО, сформулюємо такі *організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ*:

- оновлення навчально-матеріальної бази ВВНЗ;
- застосування системи імітаційного моделювання;
- модернізація навчально-методичного забезпечення;
- вдосконалення психолого-педагогічного супроводу;
- створення Центру контролю якості військової освіти.

Розглянемо їх детальніше.

I. Особливо гостро в останні роки постало питання *оновлення навчально-матеріальної бази ВВНЗ*. Навчально-матеріальна база ВВНЗ – це ресурсне забезпечення освітнього процесу, яке безпосередньо визначає ефективність навчання, виховання та професійного розвитку здобувачів (передусім, професійно-практичної підготовки). Вона охоплює сукупність навчально-тренувальних, імітаційно-тренувальних, навчально-методичних комплексів із сучасним навчальним озброєнням, військовою технікою та майном, які безпосередньо впливають на процес підготовки здобувачів освіти, що навчаються малими групами для оволодіння практичних навичок і «відточення» їх до автоматизму, необхідного військовим. Важливим є комплектування цих комплексів новітнім обладнанням, озброєнням і військовою технікою, які будуть актуальні протягом подальших 20–30 років, це дозволить мінімізувати обсяги перепідготовки і підвищення кваліфікації офіцерських кадрів ЗСУ [173].

II. Ефективне навчання нині важко уявити без *застосування системи імітаційного моделювання* (симуляційної технології набуття практичних навичок), що потребує відповідної комп'ютерної техніки і програмного забезпечення. З цією метою використовується сучасне програмне забезпечення типу Follow Me, VBS-3, J-CATS. Зокрема, така практика є притаманною для НУОУ, НАСВ та Міжнародного центру миротворчості і безпеки. Практичні заняття з дисциплін «Тактика» й «Управління діями підрозділів» проходять із застосуванням системи MILES (Multiple Integrated Laser Engagement System), призначеної для імітації реального бою в тактичній підготовці [115]. Водночас, не всі вітчизняні ВВНЗ проводять заняття з послідовним, систематичним використанням систем імітаційного моделювання. Доцільність цієї практики підтверджує професійність і кваліфікованість американських військових. Адже ВВНЗ США традиційно використовують значну кількість тренажерів різних типів і видів, які розподіляють на декілька груп:

1. *Навчання на основі технології віртуальної (VR) або доповненої (AR), реальності*, що допомагають створити реалістичне бойове середовище. Апаратне забезпечення пристроїв здатне «ошукати» почуття людей і досягти бажаної мети – імітувати і викликати у здобувачів відчуття загрози, небезпеки, озброєного конфлікту. Як правило, це дисплеї, що кріпляться на голову (включаючи інтерфейси для навушників, окуляри віртуальної реальності, слуховий отвір). На сьогодні армія США широко застосовує технологію віртуальної реальності для індивідуальних базових тренувань та командно-штабного навчання [236]. Зазначимо, що на початку ведення військових дій в Іраку під час війни в Перській затоці, для вирішення проблеми польового супроводу, військові США оперативно розробили відповідну систему симуляційного навчання, повною мірою відтворивши осередок м. Багдад [232]. Тренування військових, які в подальшому брали участь у війні на цій території, полегшили розуміння й усвідомлення способів виконання завдань командирів, спростили прокладання важливих маршрутів, дали змогу виробити реакцію на несподівані атаки. Система підтримує Joint Conflict and Tactical Simulation (JCATS) – програму для конструктивного моделювання конфлікту на полі бою на рівні окремого солдата та техніки.

2. *Розширене розподілене інтерактивне навчання*. Через розподілену мережу підключають обладнання, програмне забезпечення та військових до єдиного сформованого віртуального бойового середовища, пов'язаного в часі і просторі. На практиці, розподілена інтерактивна технологія може поєднувати зброю та обладнання, інструменти симуляції, тренажери, які працюють у дистанційному режимі для створення злагодженої структури симуляційної освіти.

3. *Навчання в режимі реального часу або з елементами доповненої реальності*. Активно пропагуючи імітаційні методики здобуття практичних навичок, у США також приділяють велику увагу контрольній діяльності. Це реалізується шляхом поєднання симуляційного навчання з фактичними (теоретичними) здобутками кожного курсанта. Низка країн ЄС і США у підготовці курсантів ВВНЗ на заняттях із стрільби використовують

вправи, що поєднують реальний бій, віртуальний бій і правила поводження із зброєю [65]. Практикують проведення індивідуального інтегрованого навчання (офіцери тренуються із тренерами, командирами батальйонів) із залученням імітаційних технологій, що забезпечує вищий рівень і ширший діапазон натренованих практичних навичок, прискорює розуміння та підходи до виконання завдань командирами, а також (на психологічному рівні) спрощує перехід від симуляційної обстановки до реальної бойової діяльності [248].

Імітаційні технології у ВО не заміщують повністю теоретичне навчання, а навпаки – підвищують фактичний рівень підготовки і покращують професійні навички офіцерів. Поширення інтерактивних методів у педагогічній діяльності, що базуються на залученні віртуальних способів взаємодії, акумулюють кращі переваги доступних навчальних ресурсів у підготовці кваліфікованих кадрів.

III. *Модернізація навчально-методичного забезпечення* має спрямовуватись на практичну діяльність і фундаменталізацію теоретичної складової, що нині потребує особливої уваги, оскільки впливає на якість викладання навчального матеріалу. Це надзвичайно актуально в обставинах, коли з огляду на зростання обсягів підготовки до викладацької роботи залучено багато науково-педагогічних працівників із недостатнім рівнем педагогічної майстерності, без наукового ступеня та достатнього досвіду методичної та дослідницької роботи.

Відповідно, ми пропонуємо Концепцію розвитку навчально-матеріальної бази ВВНЗ на 2025–2030 рр., яка регламентує систематичне оновлення та модернізацію навчальних засобів, інтеграцію новітнього обладнання для проведення занять на засадах інтерактивності, впровадження інноваційних технологій у методику проведення занять, а також проведення аудиту наявної матеріально-технічної бази, розроблення комплексного плану модернізації, залучення інвестицій і міжнародної допомоги, підготовку викладачів та інструкторів до роботи з новими технологіями, реконструкцію та будівництво навчальних корпусів, лабораторій і полігонів, що забезпечить ефективне навчання і підготовку курсантів відповідно до вимог і стандартів НАТО (додаток Д).

IV. *Удосконалення психологічного супроводу* здобувачів потребує врахування специфіки військової освіти. Незважаючи на зростання популярності спеціальності «психологія» у вітчизняній вищій школі, кількість кваліфікованих військових психологів, а також літератури з цієї проблеми є критично низькою. Як правило, більшість наукових джерел і навчально-методичних посібників орієнтовані на реабілітацію постраждалих від постстресових психічних розладів [41; 88; 154; 155; 190], у свою чергу, можливість отримати кваліфіковану консультацію, підтримку та пораду на початку і в процесі навчання, допоможе легше адаптуватися до військово-професійного середовища. Психологічна робота необхідна і з цієї позиції, щоб належним чином встановити та дослідити індивідуальні особливості курсанта. Це важливо для виявлення у здобувачів освіти стійкої мотивації та формування готовності до продовження військової служби на офіцерських посадах.

Відзначимо окремі українські видання, які розглядають актуальні питання військової психології з урахуванням сучасних досліджень відомих вітчизняних і зарубіжних учених [16], розкривають основні розуміння психологічних особливостей військово-професійної діяльності, складових її успішності, методи управління психологічною роботою з військовослужбовцями [88], подають новітні підходи щодо розуміння психологічних особливостей сучасних бойових дій та їх впливу на бойову діяльність військовослужбовців [41].

Психологічний супровід у розрізі всього освітнього процесу охоплює декілька етапів. Перший – відбір кандидатів для проходження навчання, який передбачає психологічне тестування, на основі якого формується висновок про готовність до подальшого отримання військової освіти [146]. Практика показує, що саме на цьому етапі важливо провести індивідуальну роботу із кожним потенційним здобувачем, виявити потреби і скласти орієнтовний план психологічного супроводу [147]. Наступний етап є найдовшим у часовому вимірі, триває протягом всього навчання у ВВНЗ і має містити:

- індивідуальну комунікацію з курсантами;

- дослідження автобіографічних даних офіцерів, аналіз загальної картини навчальних досягнень, співвідношення освітніх уподобань із профільними дисциплінами, які вивчаються у ВВНЗ згідно з обраною спеціалізацією;
- систематичне психологічне тестування;
- актуалізація питань, які стосуються психологічної готовності в межах проведення практичних занять;
- опанування курсантами лідерських вмінь і навичок, розуміння основ і засад командування особовим складом.

Практика показує, що формування психологічної готовності до продовження служби на посадах офіцерів у військах залежить від низки чинників. По-перше, на ефективність і результативність освітнього процесу значно впливає рівень матеріально-технічного забезпечення під час проведення занять. Робота зі зразками застарілої техніки, відсутність сучасних навчально-тренувальних комплексів значно знижує мотивацію до опанування військових спеціальностей. По-друге, негативний вплив має недостатня професійна та методична підготовленість науково-педагогічних працівників. З іншого боку, поєднання суворої дисципліни, вимогливості та специфіки викладання – позитивно впливає на формування сприятливого ставлення до служби в армії. Після кожного етапу відбувається ґрунтовна аналітична робота, адже офіцерам різних вікових груп, статі, спеціальностей властиві різні спрямованості мотивації, ціннісні орієнтації, рівні професійної підготовленості, дисциплінованості, соціальної активності. Практика показує, що фахівці, які бажають продовжувати службу, більш впевнено виконують нормативи зі спеціальної підготовки, не мають проблем у професійному розвитку, їм частіше допомагають товариші по службі, і, що особливо примітно, вони краще оцінюють власну морально-психологічну підготовку, отриману під час навчання у ВВНЗ. Відповідно, навчальна група, в якій домінують такі курсанти, має низький рівень конфліктності як з безпосереднім начальством, так і з колегами.

Окрім наявності відповідних фахівців – військових психологів у ВВНЗ, стимулювання до проведення індивідуальних психологічних консультацій має здійснюватися на рівні закладу. Пропаганда із проведення індивідуальних консультацій (за потреби) має базуватися на ідеї усунення потенційних особистісних та міжособистісних конфліктів, виступати як профілактичний елемент, буденна практика у роботі із курсантами. Відсутність у курсантів ВВНЗ культури взаємодії із профільними психологами, страх зробити перший крок, побоювання відверто розповісти про проблеми, із якими стикаються в процесі навчання, мають наслідком зниження мотивації до подальшого навчання, зміни професії в майбутньому.

Відповідно, вважаємо за доцільне вітчизняним ВВНЗ активізувати роботу з психологічного супроводу навчання. Це кореспондується з військовими стандартами НАТО, які належать до системи «управління людськими ресурсами» [144]: STANAG 2508 – Об'єднана спільна доктрина психологічних операцій (Allied Joint Doctrine For Psychological Operations, AJP 3.10.1), STANAG 2564 – Перспективне збереження ментального здоров'я (Forward mental health care), STANAG 2566 – Запобігання самогубствам (Suicide prevention), STANAG 2568 – Гострі стресові розлади (Acute stress disorders), STANAG 2569 – Психологічне управління потенційними травматичними подіями (Psychological management of potential traumatic events) та ін [190].

Застаріла, з окремими радянськими пережитками система управління особовим складом суттєво впливає на морально-психологічний стан і мотивацію курсантів, що сповільнює процес теоретичної та практичної підготовки. Належний психолого-педагогічний супровід курсантів, як свідчить освітня практика, сприяє швидкій адаптації до військової служби, формуванню мотивів професійного становлення, всебічного розвитку особистості, засвоєння навчальної інформації, формування ціннісних орієнтацій та професійної компетентності в цілому. При цьому за розвиток особистості та виховання курсантів відповідає курсова ланка навчального підрозділу за штатними

категоріями військових звань: капітан-майор, де середній вік курсового офіцера та начальника навчального курсу – 27–33 роки. Зазвичай, курсова ланка є досвідченим персоналом, який має за плечима досвід військової служби, досвід ведення бойових дій. Однак значна кількість здобувачів військової освіти нині – військовослужбовці, які проходили службу у військових частинах, брали участь у бойових операціях, а їхня вікова категорія становить від 20 до 30 років, що є певною перешкодою для проведення їхнього психолого-педагогічного супроводу молодими офіцерами. Тому, на нашу думку, штатні посади курсової ланки мають бути науково-педагогічними, з більш високою категорією військового звання. Пріоритетом під час укомплектування цих посад має бути: досвід військової служби не менше 15 років, участь у бойових діях і науково-педагогічний стаж не менше 3 років. Крім цього, враховуючи велику кількість курсантів, що навчаються у ВВНЗ, і складність військової служби, варто впровадити систему наставництва силами науково-педагогічного складу, результат якої враховуватиметься під час визначення рейтингу викладачів. Це позитивно впливатиме на результати навчання та виховання майбутніх офіцерів [165, с. 245-246; 172, с. 214].

Враховуючи проблеми психолого-педагогічного супроводу курсантів, запропоновано напрями діяльності науково-педагогічних працівників щодо здійснення психолого-педагогічного супроводу курсантів, яка передбачає комплексний підхід до цього аспекту роботи, забезпечуючи всебічний розвиток курсантів, підтримку їхньої мотивації та адаптацію до вимог військово-професійного середовища, сприяє формуванню психологічної готовності до продовження служби на офіцерських посадах (додаток Е).

V. Створення Центру контролю якості військової освіти є одним із шляхів оптимізації професійної підготовки майбутніх офіцерів, що відповідають вимогам НАТО. Центр контролю якості військової освіти на фондах ВВНЗ із прямим підпорядкуванням Департаменту військової освіти і науки Міністерства оборони України покликаний забезпечити піднесення на належний рівень та гарантувати

якість військової освіти (додаток Ж). Вважаємо це однією з вагомих організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ.

Центр контролю якості військової освіти співпрацюватиме з Управлінням якості військової освіти Департаменту військової освіти і науки Міністерства оборони України. Основні завдання Центру визначені Положенням (додаток К):

- розвиток міжнародної співпраці з вищими військовими навчальними закладами країн-членів НАТО у сфері військової освіти;
- загальне експертне оцінювання якості освіти у ВВНЗ;
- аналіз та оцінювання рекомендацій і стандартів НАТО з урахуванням особливостей підготовки офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України;
- аналіз та оцінювання професійних компетентностей і морально-бойових якостей здобувачів освіти, кандидатів на навчання та випускників [67];
- аналіз професійних компетентностей і морально-бойових якостей науково-педагогічного складу, рівня їхньої підготовленості до занять із регулярним оприлюдненням рейтингів викладачів;
- аналіз навчальних планів підготовки військових фахівців, бюджету навчального часу на вивчення навчальних дисциплін, зокрема на теоретичну та практичну підготовку;
- аналіз освітньо-професійних програм підготовки військових фахівців;
- аналіз стану матеріально-технічної бази ВВНЗ та вироблення пропозицій щодо його покращення;
- аналіз мотивації та стимулювання змінного та науково-педагогічного складу щодо підвищення ефективності освітнього процесу;
- проведення зовнішнього та внутрішнього моніторингу формування професійних компетентностей здобувачів освіти;
- реалізація системи психолого-педагогічного супроводу в процесі професійної підготовки;

- аналіз стану та вдосконалення системи індивідуальної та колективної підготовки здобувачів освіти [165, с. 246-247];
- розроблення та підтримка електронних платформ для дистанційного навчання та управління освітнім процесом;
- упровадження вимог і стандартів НАТО в програмне забезпечення для підтримки освітніх програм та оцінювання якості освіти;
- розроблення систем для автоматизації процесів оцінювання, моніторингу, аналізу та звітності;
- забезпечення стабільної роботи програмного забезпечення, його оновлення та вдосконалення;
- проведення заходів із захисту даних та інформаційних систем від кіберзагроз.

Діяльність працівників Центру контролю якості військової освіти, зокрема аналіз ефективності системи військової освіти і безперервний пошук внутрішніх резервів її інтенсифікації та оптимізації сприятиме формуванню майбутніх офіцерів, яким притаманні визначені особистісно-ділові та професійно значущі якості (впевненість, чесність, креативність, сміливість, самокритичність, відповідальність, дисциплінованість, витривалість, сміливість, самовідданість, толерантність, рішучість у ризиконебезпечних обставинах тощо), а також високий професіоналізм, зокрема: знання принципів діяльності НАТО, інших країн, вміння створювати ефективні команди (підрозділи і відділи) в оперативних і міжнародних операціях із підтримання миру та безпеки, в умовах безперервної зміни військових організаційних структур і технологій [58].

Отже, вдосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня ЗСУ потребує розв'язання низки проблем, які ми сформулювали й обґрунтували як організаційно-педагогічні умови ефективного формування їхньої професійної компетентності у процесі професійної підготовки. Обґрунтовані організаційно-педагогічні умови дають змогу вдосконалити методику професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня, адекватну

сучасним і перспективним завданням військової освіти, про що йтиме мова в наступному підрозділі. Вважаємо, що підвищення компетентності випускників ВВНЗ – майбутніх офіцерів ЗСУ у процесі професійної підготовки на основі запропонованих організаційно-педагогічних умов дасть змогу оптимізувати діяльність закладів вищої освіти, які готують військових фахівців, внаслідок чого підвищиться обороноздатність нашої держави.

2.4. Методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ

Зазначимо, що загалом «для входження України до європейського простору вищої освіти потрібно впровадити ... широкомасштабну довгострокову стратегію системної модернізації всієї системи освіти» [175, с. 24], невід'ємною частиною якої є ВВНЗ. Вища освіта має на меті збалансувати теоретичні знання з практичними навичками, розвиваючи переконання курсантів через взаємодію з викладачами, командирами, однокурсниками, іншими курсантами.

Вважаємо, що позитивна динаміка формування професійних компетентностей під час навчання у ВВНЗ забезпечується фундаменталізацією теорії та суттєвим збільшенням обсягу практики, при цьому спиратимемося на досвід професійної підготовки у провідних країнах НАТО. Досліджуючи практику діяльності та розвитку вищих військових навчальних закладів іноземних держав, передусім країн-членів Альянсу (підрозд. 1.4), що ґрунтується на аналізі реальних воєнних дій і загроз війни, ми переконалися, що значне підвищення вимог до професійної компетентності офіцерів спонукає заклади до збільшення переліку та діапазону різноманітних навчальних курсів. Враховуючи стандарти НАТО, які використовуються в підготовці майбутніх офіцерів, беремо до уваги ключові елементи нової освітньої системи, що базується на освітній, загальній і професійній складовій (додаток Л).

Для підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня необхідно забезпечити належну спеціально-професійну та психолого-педагогічну кваліфікацію

колективу науково-педагогічного складу, здатного створити в закладі освіти сприятливе освітньо-виховне середовище, де всі суб'єкти зацікавлені у продуктивній взаємодії з метою отримання теоретичних знань і практичних навичок. З цією метою, обирається провідний професійно-педагогічний підхід, що детермінує продуктивність методичної системи професійної підготовки у ВВНЗ, гарантує належну якість результатів навчання, досягнення програмних компетентностей і готовності випускників – майбутніх офіцерів до професійної діяльності. Для реалізації ефективної системи педагогічного впливу методична система професійної підготовки спирається не лише на здобутки педагогіки, а й положення педагогічної психології, фізіології, логіки, кібернетики [78, с. 494].

Аналіз робіт Л. Барановської [8], О. Діденка [45-47], О. Євсюкова [52], М. Ковалю [71], Є. Подтергера [111], О. Торічного [186] та ін. дав змогу встановити, що однією із прогресивних методик у системі взаємодії «викладач (командир) – курсант» – є поєднання особистісно орієнтованого та компетентісного підходів. За своєю сутністю, ці підходи передбачають розвиток індивідуальних здібностей курсантів, пошук оптимальних шляхів і напрямів неперервного саморозвитку та самоідентифікації, формування професійної компетентності та культури життєдіяльності. Крім того, щоб сформувати необхідні компетентності майбутнього офіцера–2030 доцільно використовувати системний та інтегративний підходи.

Педагогічні технології – технології, які забезпечують перетворення педагогічного процесу в закладі освіти на цілеспрямовану діяльність усіх його суб'єктів [78, с. 661]. Під «особистісно орієнтованою освітньою технологією «розуміють процес і результат створення адекватної до потреб і можливостей особистості й суспільства системи соціалізації, особистісного і професійного розвитку людини» [78, с. 661]. Професійна підготовка має поєднувати традиційні та інноваційні професійно-орієнтовані технології навчання для комплексного розв'язання дидактичних питань побудови освітнього процесу [150].

Принципи, на яких базується особистісно орієнтовне навчання:

- пріоритет індивідуальності курсантів, усвідомлення ними цінності власних знань, врахування бекграунду (інтелектуального та культурного рівнів, попередньої підготовки, ступеня освіченості, життєвого та професійного досвіду) та потреби в саморозвитку;
- пропорційне співставлення вимог професійного середовища з освітніми технологіями і методиками, які використовуються у ВВНЗ;
- активний та інтерактивний характер освіти;
- визначення дієвості організованого в закладі інформаційно-освітнього середовища [189].

Незважаючи на те, що механізми військової освіти багато в чому не відповідають засадам індивідуалізації, без розкриття здібностей і навчальних уподобань кожного курсанта неможливо сформувати кваліфікованого фахівця та створити умови для його всебічного гармонійного розвитку. Власне нині на перший план виходить виховна та розвивальна функції освіти.

Засади особистісно орієнтованого навчання мають свої організаційні, методичні та технологічні характеристики. Практичне впровадження особистісно орієнтованої освіти, її результативність та ефективність у роботі з майбутніми офіцерами залежить від коректності вибудованого змісту навчання. Більшою мірою це стосується оновленого навчального контенту, з мінімальним застосуванням застарілих джерел. Розширення обсягу знань, структурування, інтегрування, узагальнення матеріалу має відбуватися так, щоб набутий суб'єктивний досвід в межах одного заняття частково виходив зі змісту попереднього та сполучався з наступним. Таким чином відбувається узгодження досвіду, курсанти стають більше мотивованими до самоосвіти і саморозвитку.

Напрями інтеграції стандартів НАТО та методичні вказівки щодо професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ доцільно розділити на дві групи:

- щодо роботи в польових умовах (навчальні тренування);
- щодо аудиторної роботи.

Практичний досвід у роботі зі здобувачами ВВНЗ дає змогу узагальнити низку методичних засад щодо інтенсифікації професійного становлення курсантів у процесі польової навчальної діяльності.

Першочергово наголосимо на заходах із мотивації курсантів і науково-педагогічних працівників у процесі навчання (рис. 2.3). Відповідно до аналізу представлених даних (табл. 2.1), пропонується внести зміни на рівні чинного законодавства, які закріплюватимуть фінансові способи мотивації курсантів і науково-педагогічних працівників у процесі навчання. Ці методи визнані як одні з найбільш ефективних для стимулювання якісного освітнього процесу. Мотиваційні виплати пропонується встановлювати на основі курсу, який проходить курсант, та його військового звання, що дасть змогу забезпечити справедливість і адекватність наданої підтримки. Згідно з цією системою, встановлюється коефіцієнт мотивації, прив'язаний до прожиткового мінімуму, визначеного законодавчо у відповідному році [120]. Це уможливило автоматичну адаптацію розміру виплат до економічних змін у країні, забезпечує стабільність та адекватність фінансової підтримки освітнього процесу.

Так, до шостого року навчання курсанти, які перебувають на низькому освітньому рівні і не показують особливих успіхів у навчанні, позбавляються грошового забезпечення. Це викликано потребою стимулювати курсантів до вдосконалення їхньої навчальної діяльності.

З іншого боку, курсанти вищих військових навчальних закладів, які досягли прогресу в межах освітнього процесу і отримали військові звання старшого солдата, молодшого сержанта, сержанта, старшого чи першого сержанта протягом навчання, мають право на щомісячні фінансові дотації. Таке стимулювання є вагомим для вдосконалення професійних компетентностей курсантів.

Коефіцієнт мотивації, який застосовується для курсантів із високими навчальними досягненнями, є динамічним та варіюється від 7,5 на початкових етапах до 8,3 на останньому році навчання.

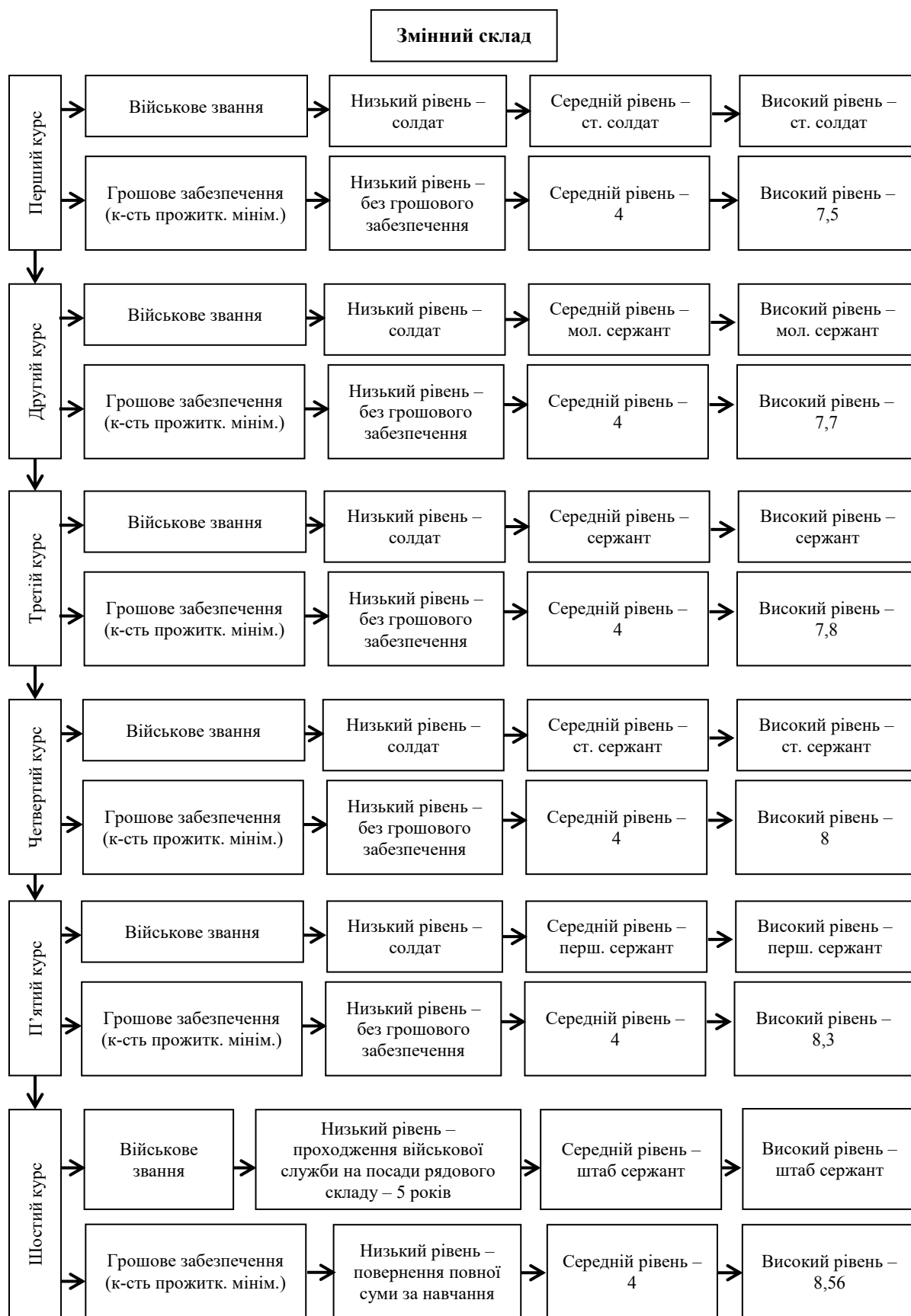

Рисунок 2.3 – Мотивація курсантів і науково-педагогічних працівників у процесі навчання

Це відображає прогрес в освітній діяльності та винагороджує найбільш успішних курсантів. Для курсантів із середнім рівнем успішності дотації залишаються на стабільному рівні, тоді як максимальна сума допомоги, з коефіцієнтом 8,56, встановлена для тих, хто вирізняється високим рівнем фізичної підготовки, теоретичних знань та практичних навичок. Ця система винагороджує курсантів, які продемонстрували видатні досягнення в усіх аспектах свого навчання, спонукаючи інших до підвищення власних стандартів.

Безумовно, ця схема не позбавлена недоліків з точки зору її практичної реалізації. Зокрема, можна припустити, що фінансовий бік питання може слугувати елементом для корупційних правопорушень у ВВНЗ. Відповідно, обґрунтованою є потреба у чіткій нормативно-правовій регламентації цього питання, формуванні та впровадженні процедурних документів на рівні ВВНЗ.

За аналогічною до попередньої схеми системою формується фінансова мотиваційна система для науково-педагогічного складу. Посаді і штатному військовому званню відповідає певний коефіцієнт, помножений на визначений прожитковий мінімум (варіюється від 9,5 для капітана до 13 для полковника). Додатково нараховується надбавка за вислугу років, індексація та інші виплати відповідно до чинного законодавства.

Окрім когнітивно-процесуального компонента, що означає наявність необхідних знань, та оперативно-рефлексивного компонента, що передбачає наявність практичних навичок, важливою є мотиваційна складова, що ідентифікує готовність педагога до освітньо-наукової діяльності. Суб'єктивна оцінка власної мотивації в межах навчальної діяльності впливає на її безпосередні результати [258].

Вважаємо необхідним наголосити на широкому використанні перевірених часом колективних форм навчання курсантів, які передбачають взаємодопомогу та взаємонавчання у процесі виконання навчально-бойового завдання та досягнення кінцевого результату лише спільними зусиллями військового колективу (парна та групова діяльність, рольові ігри тощо [142]).

Таблиця 2.1 – Методика мотивації науково-педагогічних працівників у ВВНЗ

№ з/п	Посада	Штатне військове звання	Грошове забезпечення (кількість прожиткових мінімум)	Критерії оцінення науково-педагогічних працівників								Дострокове присвоєння військового звання на ранг вище (дозволяється раз за уся службу)		Конкурс на науково-педагогічного працівника проводиться щорічно, якщо загальна сума п.м. складає менше ніж
				Високий рівень оцінення	Наявність наук. ступеня «доктор філософії»	Наявність наукового ступеня «доктор наук»	Наявність вченого звання «доцент»	Наявність вченого звання «професор»	Психолого-педагогічний супровід	Оперативний рівень військової освіти	Наявність сертифікату В-2 від British Council	При наявності прожиткових мінімум:	Вислуга років у наявному військовому званні	
1	Асистент	Капітан	9,5	1	1	1	1	1	1	1	1	13	1,5	13
2	Викладач	Майор	10	1	1	1	1	1	1	1	1	14	2	14
3	Старший викладач	Підполковник	11	1	1	1	1	1	1	1	1	15	2	15
4	Доцент	Підполковник	11,5	1	1	1	1	1	1	1	1	15,5	2	15,5
5	Професор	Підполковник	12	1	1	1	1	1	1	1	1	16	2	16
6	Заступник начальника кафедри	Підполковник	12,5	1	1	1	1	1	1	1	1	16,5	2	16,5
7	Начальник кафедри	Полковник	13	1	1	1	1	1	1	1	1	-	-	-

Мова йде про технології інтерактивного навчання, основне завдання яких полягає в інтенсифікації пізнавальної функції, стимулюванні до самоосвіти. Ця технологія пов'язана з безпосереднім опануванням дисципліни, формуванням системи наукових знань і світогляду, розвитком загальнонавчальних та інтелектуальних навичок, а також формуванням спеціальних військово-професійних навичок. Водночас, інтерактивне навчання орієнтоване на успішну

комунікацію (взаємозв'язане з розвитком когнітивної та перцептивної складової спілкування). У ВВНЗ інтерактивне навчання здійснюється на основі загальних (нормативні вимоги, включаючи військове законодавство, нормативно-правові акти і Закони, які регулюють питання вищої освіти, внутрішні розпорядчі документи, статuti, стандарти НАТО, відповідні імplementовані норми європейських директив тощо) і спеціальних (принцип практичного спрямування, навчання на засадах діалогу та полілогу, співробітництва) принципів. Його реалізація є найбільш доречною на заняттях із «Тактики» та «Управління діями підрозділів».

Наступний чинник, на якому варто наголосити, – це контекстно-евристичний підхід до формування змісту тактико-спеціальних занять. Вітчизняна військова педагогіка тяжіє до здатності оперувати останніми досягненнями у галузі військової справи. У свою чергу, більша частина педагогів вимушена обмежуватися застарілим матеріально-технічним обладнанням. «Польові виходи» передбачають опанування, як мінімум, техніки пересування особового складу в призначений район у складі підрозділу; виконання вправ зі стрільби; облаштування місць розташування підрозділу на місцевості, його охорона та оборона; боротьба з танками (обкатка особового складу бойовими засобами); надання першої медичної допомоги; приготування їжі, підготовка місць відпочинку особового складу в польових умовах тощо. Відповідно, кожен із перелічених видів діяльності вимагає належного технічного забезпечення та інвентарю (намети УСТ-56, УСБ-56 та намет УЗ-68, фільтровентиляційне обладнання, сітки, аптечки, кухонні прибори тощо). Фінансування ВВНЗ із державного бюджету було і залишається однією з найбільш гострих і не вирішених проблем, які негативно відображаються на успішності курсантів. Війна з Російською Федерацією, порушення територіальної цілісності України показує наслідки кадрового голоду. Разом із тим, зміна парадигми і усвідомлення важливості підтримки в країні сильної, готової до бою, професійної армії,

ймовірно стимулюватиме громадські організації та меценатів виділяти кошти на вищу військову освіту.

Не можна оминати увагою важливість удосконалення у викладацького складу навичок організації управління колективною навчальною діяльністю курсантів, удосконалення навичок педагогічного спілкування, що мобілізують творче мислення курсантів. За умови, коли викладач виступає в ролі ментора (наставника) спілкування з курсантами безперечно видозмінюється, із формальної площини переходить у наставницький, дружній формат. Тут важливо відобразити істинні лідерські якості викладача, командира. На практиці далеко не кожен педагог є лідером. Ймовірно отримати посаду внаслідок певних педагогічних чи військових досягнень (професіоналізм, відданість, готовність до понаднормової роботи тощо), а от стимулювати курсантів дослухатися до власної думки і слідувати їй – здатна не кожна особа. Коли мова йде про лідерські якості викладача, йдеться про зовсім інші характеристики, зокрема високі стандарти ділової та соціальної поведінки, здатність бути прикладом для інших, раціональний вибір методів заохочення та стягнень, відповідальність і відсутність страху тощо. Погоджуємося з твердженням, що саме від науково-педагогічного працівника, його якостей і компетентності залежить успішний результат освітнього процесу [241, с. 94].

Тільки педагог / командир, який фактично є лідером, може сформувати у курсантів внутрішню корпоративну культуру, комфортну соціально-психологічну атмосферу, мотивувати їх брати активну участь у науково-дослідній, спортивно-тренувальній діяльності та інших заходах з метою різнобічного збагачення особистості. Саме лідер здатний створити умови і можливості для розкриття творчого потенціалу кожного курсанта, забезпечити конструктивну взаємодію із колегами. Сформовані лідерські якості командира / педагога (вимогливість, моральність, уміння реалізовувати власний трудовий потенціал в командній роботі, ініціативність) межують з емоційно-вольовою регуляцією (харизматичність, працездатність, енергійність, оптимізм, емоційна стабільність).

Особливо успішні курсанти, які показали відмінні результати під час польового навчання, мають бути стимульовані на удосконалення своїх практичних навичок, розвиток здібностей. Зокрема, їхня кандидатура може стати представницькою в міжнародних змаганнях, багатонаціональних військових навчаннях (до прикладу, у липні 2021 р. в Україні проходили командно-штабні мультикультурні навчання «Три мечі»).

У центрі аудиторних занять із профільних дисциплін на систематичній основі мають перебувати проблемні ситуації, світоглядні парадокси, обговорення фундаментальних (резонансних) експериментів, дидактичні ігри, авторські задачі пізнавального характеру, рефлексія логіки викладу, різноманітні форми самостійної та колективної роботи. Вітчизняна практика підготовки військових фахівців робить акцент на домінуванні колективних (групових) занять, що, як слушно зауважують дослідники, суперечить європейським підходам, які вбачають за раціональне переважання індивідуальних занять [111].

Професійна підготовка має поєднувати: продуктивні форми (лекції, семінари, теоретичні та практичні курси, польові вправи, тактичні тренування та інші види практичної підготовки, комп'ютерне імітаційне моделювання та віртуальне навчання, інтегроване навчання, дистанційні курси, міжнародні навчання); традиційні та інноваційні професійно орієнтовані методи (лекції та презентації, групові практичні вправи, кейс-методи, інтерактивне навчання рольові ігри та симуляції, віртуальна та доповнена реальність, тренінги, дискусійні групи); новітні засоби (адаптивні навчальні платформи, технології різнорівневого навчання, інтерактивні та модульні курси, системи віртуальної реальності, комп'ютерні тренажери і симулятори).

Управління навчальною діяльністю курсантів з боку викладача ВВНЗ є невід'ємною складовою освітнього процесу. Тому, незалежно від навчальної дисципліни, воно передбачає:

- діагностику пізнавальних можливостей курсантів;
- попередню ідентифікацію загальної мети і навчальних цілей заняття;

- визначення змісту, обсягу, характеру, ступеня складності навчальних завдань і методів взаємодії із курсантами;
- педагогічний аналіз навчальної діяльності окремих груп;
- оцінювання результатів навчальної роботи, відповідності досягнутого рівня засвоєння навчального матеріалу програмним вимогам і потенційним можливостям курсантів;
- корегування навчальної діяльності за потреби.

Управління професійною підготовкою спрямоване на повне, цілеспрямоване використання інтелектуальних, емоційних і вольових ресурсів усіх учасників навчальної групи, створення умов, що забезпечують їхню діяльність на рівні потенційних можливостей. Воно передбачає отримання викладачем і самими курсантами зворотної інформації (реакція у відповідь – фідбек), її перероблення та відповідне коригування процесу навчання.

Європейська військова освітня практика наголошує ще на одному важливому аспекті організації навчання та виховання військовослужбовців – проблемі толерантності. У психолого-педагогічному ракурсі на вирішення цієї проблематики також націлений особистісно орієнтований підхід. Його філософія полягає в тому, що у процесі навчання нероздільними є інтелектуальні, емоційні та вольові компоненти, оскільки жодна емоція, вольове рішення та дія не виникають поза людиною, її сприйняттям навколишнього світу. У спільній (освітній) діяльності розкривається особистість викладача та формуються якості особистості курсанта. Вони взаємопов'язані та взаємозумовлені.

У час різкого загострення політико-економічних взаємовідносин між різними країнами світу та міждержавними об'єднаннями, внаслідок систематичного зростання соціальної напруги в усьому світі простежується проблема міждержавних, міжетнічних взаємовідносин [289, 298]. Водночас, поза увагою суб'єктів військового освітнього процесу залишаються окремі виховні та соціально-психологічні характеристики й аспекти, не належно здійснюється профілактика етно- та ксенофобій, виховання толерантності. Тому, вагому роль у

розвитку професійних чеснот, духовного становлення майбутніх офіцерів у ВВНЗ (особливо під час проведення тактико-спеціальних занять і навчань, військових ігор тощо) відіграє військовий викладач: розкриваються його особистісні та професійні якості; спілкування з курсантами набуває неформального характеру; стає більш затребуваним його військовий досвід; курсанти починають бачити у ньому старшого товариша, з яким можна і потрібно обговорювати свої проблеми; зростає зацікавленість викладача у підвищенні професійної майстерності, тому що від неї залежить успішність виконання колективом курсантів навчально-бойового завдання та якість набуття необхідних військово-професійних знань, умінь і навичок.

До методів розвитку професійної компетентності ми відносимо також міжнародні освітні ініціативи. Зокрема, як уже згадувалось, Україна долучена до Програми вдосконалення оборонної освіти (DEEP). У нашій державі програма націлена не лише на розвиток професійної компетентності сержантського й офіцерського складу. Зокрема, в межах цього проєкту було створено та успішно діють три окремі школи для навчання сухопутних, військово-морських і повітряних сил. Такі критично важливі бойові спеціальності як піхота (стрілецькі, механізовані, мотопіхотні, гірсько-штурмові підрозділи), танкові війська і артилеристи проводять тримісячне навчання, цільовим завданням якого є розвиток лідерських якостей (акцент на побудові взаємовідносин сержантського та офіцерського складу, командування місіями, командні групи тощо) [294].

Лідерство є важливою умовою формування психолого-педагогічної культури майбутніх офіцерів як військових спеціалістів вищої кваліфікаційної категорії, які згодом поповнять офіцерський резерв ЗС України [14]. У цьому аспекті значну роль відіграють комплексні тренінгові програми, на що вказує досвід США. З огляду на це, видаються важливими напрацювання вітчизняних фахівців з імплементації закордонного досвіду, що відображає практичну площину [276]. Зокрема, наголошують на результативності інтеграції робочої програми з дисципліни «Військова наука та лідерство», розробленої на основі

навчального плану: «Військова наука та лідерство» (Courses (MILS) Military Science and Leadership), за освітнім стандартом США за напрямом: «Військові науки: офіцер запасу» (курс підготовки офіцерів запасу армії (ROTC)). Програма орієнтована на цивільні заклади вищої освіти, та передбачає формуванні якостей, необхідних справжнім професіоналам, а саме компетентності, цілеспрямованості, відповідальності, мобільності та відданості справі.

Навчальна дисципліна «Військова наука та Лідерство» містить розділ «Методика роботи з особовим складом», спрямований на якісний розвиток вихідних компонентів готовності майбутніх офіцерів запасу до професійної діяльності, а саме: пізнавальної, мотиваційної, особистісно орієнтованої, емоційно-вольової. Вона складається з двох змістових модулів. «Базовий курс» (Basic Course) розкриває методологічні та теоретичні основи фундаментальних концепцій і доктрин лідерства, практики, ефективні навички, які лежать в основі вирішення проблем; аналізуються армійські цінності, очікувана етика поведінки та досвід офіцерів [267; 292; 293]; вирішення особистих проблем і компетентності, які є критично важливими для ефективного лідерства та спілкування [291]. З-поміж іншого, курсанти дізнаються, як особисті якості (культура мовлення й поведінки, мотивація, тайм-менеджмент, стрес-менеджмент, здатність до активного слухання та зворотного зв'язку, комплексна фізична підготовка) пов'язані з лідерством [135].

Структура управлінської діяльності розглядається у форматі, який передбачає конструктивну, організаційну, мотиваційну, стимулювальну та контролювальну складові [3, с. 9]. Однак, як не дивно, вважається, що управлінські здібності майбутніх офіцерів мають середній рівень значущості [254-255]. На наш погляд, ці навички управління є надзвичайно важливими для офіцерів, які бажають бути компетентними у сфері військового забезпечення. Ці навички належать до основних логістичних якостей і здатностей, оскільки сприяють виконанню функцій управління та деяких інших, пов'язаних з ними, таких як інформаційно-аналітична, планувальна та організаційна. Уміння

керувати, за експертними оцінками, пов'язане з інтелектуально-психологічними особливостями людини, зокрема її нервово-психічною стійкістю. Також вони є важливою умовою ефективної діяльності під час ухвалення рішень і контролю за виконанням визначених завдань. Розвиток цих якостей і здатностей, на наш погляд, є вагомим способом ефективного формування інтегральної компетентності майбутніх офіцерів, зокрема підрозділів (сил) забезпечення армії.

Другий модуль «Просунутий курс» (Advanced Course) містить інформацію з історії українського війська від давньослов'янської цивілізації до сучасності. В його межах курсанти опановують етику командного мікроклімату; розвивають навички письмового та усного ділового спілкування [239]; вивчають засади суб'єктивної мотивації та організаційних змін, основи лідерства [238]. Модель лідерства розроблена таким чином, щоб допомогти курсантам максимально розкрити і реалізувати свій потенціал.

НАТО охоче ділиться з партнерами своїм досвідом у сфері обороноздатності, зокрема за допомогою процесу планування та аналізу (PARP), добровільного механізму, який допомагає визначити сили і можливості партнерів та оцінює реалізацію цілей, пов'язаних з обороною, встановлених на індивідуальній основі в рамках різних пакетів співпраці. Існують додаткові механізми для партнерів, які мають особливі правовідносини з НАТО, такі як спеціальні робочі групи або очолювані НАТО багатонаціональні групи експертів, що задовольняють вимоги до освіти і підготовки, перелічені в індивідуальних планах дій.

Важливо згадати й фізичне виховання майбутніх офіцерів – комплекс систематичної підготовки і вправ, що передбачає цілеспрямований вплив на організм курсантів шляхом раціонального навантаження. Фізичне виховання курсантів ВВНЗ розподіляється на два напрями: загальну фізичну та спеціалізовану фізичну підготовки. Обидві ці складові взаємопов'язані та важливі для всебічного розвитку майбутніх офіцерів. Загальна фізична підготовка слугує основою для розвитку спеціалізованих навичок, необхідних у військовій професії.

Вона обіймає тренування, спрямовані на покращення основних фізичних якостей, таких як сила, витривалість, швидкість, гнучкість і координація. Спеціалізована фізична підготовка, у свою чергу, зосереджена на розвитку конкретних навичок, які безпосередньо пов'язані з військовими обов'язками і завданнями, наприклад, тактичними рухами, навичками рукопашного бою, здатністю до тривалого маршу або перенесення важких вантажів.

Основою для розробки і впровадження програм фізичної підготовки є концептуальні засади, які включають цілі, завдання та принципи фізичного виховання. Кінцевим результатом цих програм є досягнення високого рівня фізичної підготовленості, який є важливим для виконання військових завдань. З цією метою педагоги ВВНЗ застосовують рівномірний, змінний, інтервальний, повторний, змагальний, контрольний методи розвитку фізичних кондицій і фізичної культури курсантів.

Підсумовуючи, зауважимо, що методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня має передбачити формування кожного компонента компетентності та враховувати низку вимог стандартів НАТО. Запропонована нами методика суттєво відрізняється від традиційної саме за рахунок комплексу складових: особистісної орієнтованості, інноваційності, інтегративності та спрямованості на розвиток компетентності. Її суть полягає в застосуванні принципово інших педагогіко-організаційних засобів мотивації курсантів у процесі навчання; підвищення якості освітньої діяльності курсантів ВВНЗ за рахунок інтеграції кращих методик і практик; злагодженому співвідношенні всіх необхідних чинників (орієнтація на формування професійної компетентності, психологічну та фізичну готовності майбутніх офіцерів) [245].

Досвід країн-членів альянсу НАТО вказує на потенційну дієвість підготовки офіцерів за такою програмою. Разом із тим, у вітчизняних реаліях (переважанні в багатьох випадках усталених непродуктивних педагогічних підходів, недостатніх ресурсів і матеріально-технічного забезпечення, слабкої вмотивованості абітурієнтів і здобувачів, нестабільної державної політики щодо розвитку

військової освіти) підтвердження або спростування ефективності та доцільності наших інновацій потребує прискіпливої експериментальної перевірки згаданих вище положень.

Висновки до другого розділу

Модернізація професійної підготовки офіцерів Збройних Сил України охоплює різні аспекти, які в сукупності передбачають імплементацію стандартів НАТО в усі складові діяльності ВВНЗ. У цьому контексті передусім йде мова про формування та розвиток особистісних якостей курсантів, з акцентом на лідерство, стійкість, доброчесність та адаптивність. Разом вони складають *професійну компетентність офіцера* – здатність аналітично мислити й ефективно виконувати конкретні службові функції та вирішувати складні завдання щодо оборони країни відповідно до обов’язків і місії військового фахівця, в динамічних умовах, з урахуванням вимог і стандартів НАТО. Вона забезпечує здатність і готовність випускників ВВНЗ до професійної діяльності спільно з військовослужбовцями країн-партнерів НАТО, охоплюючи комплекс знань, умінь і навичок за професійною діяльністю, сукупність ціннісних орієнтацій, професійних мотивів, іншомовних комунікаційних навичок, спроможність офіцера–2030 продуктивно та творчо вирішувати професійні завдання та бути внутрішньо мотивованим до подальшого навчання та професійного самовдосконалення.

Структуру професійної компетентності офіцерів Збройних Сил України розглядаємо як комплекс взаємопов’язаних інтегральних, загальних і спеціальних (фахових) компетентностей за посадою рядового, командира відділення, командира взводу та за цивільною спеціальністю, що формуються послідовно. У фахових компетентностях окремо виділяємо такі види: загальнопрофесійні, професійно-особистісні, професійно-інструментальні, спеціально-професійні, що відрізняються відповідно до конкретного виду військ або служби.

Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України розглядаємо як узгоджену концептуальна схеми проєктованої педагогічної системи, що містить елементи процесу розгортання професійної підготовки курсантів, які навчаються у військових вищих навчальних закладах із використанням засобів психологічної, виховної, фізичної підготовки, а також відображає зміст навчання, його структуру та застосовані методи і технології навчання. Модель покликана служити орієнтиром щодо розвитку професійної компетентності курсантів, які навчаються у ВВНЗ. Передусім було розроблено нормативну схему процесу професійної підготовки і діяльності науково-педагогічних працівників, яка відображає етапи становлення офіцера–2030. Формування компонентів професійної компетентності курсантів на кожному році навчання проєктувалося з урахуванням мотивації їхньої освітньої діяльності, завдань конкретного етапу та відповідного наповнення освітнього процесу. Спочатку курсанти проходять базову підготовку для виконання функцій військовослужбовця механізованого взводу. На другому курсі посилюється пізнавальна діяльність з акцентом на підготовку командирів відділень і стажування на різних посадах. На 3-5 курсах пріоритетною є підготовка командирів взводів, яка охоплює різноманітні курси від вогневої підготовки до вивчення іноземних мов із використанням практичних засобів навчання.

За задумом, модель має створити систему професійної підготовки, в якій кожен курсант має можливість розвиватися як професіонал, готовий до співпраці, тренувань і взаємодії в міжнародному військовому середовищі, відповідно до найвищих стандартів освіти, що сприятиме ефективній кооперації із союзниками з НАТО та підвищенню загальної боєздатності Збройних Сил України. Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ є системою взаємопов'язаних елементів, об'єднаних у структурні блоки, які описують становлення та розвиток офіцера–2030 у ході навчання за зразком провідних країн НАТО. Вона відображає мету, концептуальні підходи, завдання, особливості й умови організації та проведення багаторівневого, ступеневого навчання офіцерів

тактичного рівня за нашою нормативною схемою. Розроблену модель можна використовувати як інструмент оптимізації професійної підготовки військових фахівців. Як наслідок поетапного формування професійних компетентностей від рядового до командира взводу відбувається інтенсифікація військової освіти і підвищення якості професійної підготовки випускників ВВНЗ – офіцерів ЗСУ.

Удосконалення професійної підготовки офіцерів тактичного рівня ЗСУ потребує вирішення низки проблем, які ми сформулювали й обґрунтували як організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України – комплекс спроектованих нами заходів щодо оптимізації змісту, форм, методів освітнього процесу, які забезпечують ефективність системи військової освіти у ВВНЗ. Обґрунтовані організаційно-педагогічні умови передбачають оновлення матеріально-технічної бази військових навчальних закладів, використання систем імітаційного моделювання, модернізацію освітніх методик, покращення психологічного забезпечення, створення Центру контролю якості військової освіти. Ці взаємопов'язані заходи спрямовані на формування компетентного, добре підготовленого офіцерського корпусу, готового протистояти сучасним військовим викликам.

Методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичної ланки у вищих військових навчальних закладах має охоплювати: стандарти і конкретні рекомендації НАТО як для польової підготовки, так і для аудиторної роботи; заходи щодо мотивації курсантів і науково-педагогічних працівників у процесі навчання; контекстно-евристичний підхід до змісту тактико-спеціальних занять; удосконалення у викладацького складу навичок організації колективної навчальної діяльності курсантів і педагогічного спілкування; участь у міжнародних освітніх ініціативах; використання напрацювань вітчизняних фахівців з імплементації закордонного досвіду військової освіти; розвиток управлінських і лідерських якостей курсантів; удосконалення методів фізичної підготовки і розвитку фізичної культури курсантів. Методична система

професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня має передбачити формування кожного компонента компетентності та враховувати низку вимог стандартів НАТО.

Для підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня необхідно забезпечити належну спеціально-професійну та психолого-педагогічну кваліфікацію колективу науково-педагогічного складу, здатних створити в закладі освіти сприятливе освітньо-виховне середовище, де всі суб'єкти зацікавлені у продуктивній взаємодії. Запропонована нами методика відрізняється за сукупністю складових: особистісної орієнтованості, інноваційності, інтегративності та спрямованості на розвиток компетентності. Її суть полягає в застосуванні сучасних психолого-педагогічних засобів мотивації курсантів; комплексної модернізації системи навчання; підвищенні якості освітньої діяльності курсантів ВВНЗ за рахунок інтеграції кращих методів і технологій; узгодженні всіх виявлених чинників.

Основні матеріали другого розділу висвітлено в публікаціях автора [157; 158; 163-166; 169-171].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ У ВІЙСЬКОВИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЗА СТАНДАРТАМИ НАТО

3.1. Методика експериментальної перевірки підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у ВВНЗ

У Розділі 1 дисертації продемонстровано, що необхідність формування офіцера–2030 висуває нові вимоги як до самої особистості майбутніх офіцерів, так і до системи їхньої підготовки у ВВНЗ. Причиною цього є низка об'єктивних (особливості ведення війни, використання сучасного озброєння та військової техніки країн НАТО, взаємодія військовослужбовців різних країн під час ведення бойових дій, обмеження часу в підготовці в період оголошення воєнного стану тощо) і суб'єктивних (наприклад, «людський фактор») причин. Враховуючи специфіку професійної діяльності офіцера тактичної ланки підготовка майбутніх офіцерів має бути поетапною відповідно до переліку можливих посад структурного підрозділу, який офіцер може очолити після закінчення навчального закладу за відповідною спеціальністю [134].

Розробляючи методику експериментального дослідження професійної підготовки щодо професійного становлення офіцера–2030, за основу ми використовували науково-методичні рекомендації таких авторів: С. Гончаренка [37], Г. Лаврентьєвої [80], С. Сисоєвої [150], Д. Чернілевського [198], В. Ягупова [206-207] та ін.

Метод дослідження є сукупністю норм, правил, прийомів, способів, приписів, вимог і принципів розв'язання конкретного завдання в певній сфері діяльності, тобто досягнення пошукової мети [37]. Д. Чернілевський трактує термін «методи педагогічного дослідження» як способи вивчення педагогічних явищ, отримання наукової інформації про них з метою встановлення закономірних зв'язків, відношень і побудови наукових теорій [198]. Водночас,

В. Ягупов вважає, що правильність, економічність, контроль за дослідницькою маніпуляцією та за дотриманням умов і правил проведення наукових пошуків, обґрунтованість є тими характеристиками методики педагогічного дослідження, які будуть відповідати її функції, а саме – організації дослідницької діяльності [206]. Таким чином, методика експериментальної перевірки за певною схемою визначає певні алгоритми дослідження конкретного об'єкту в обґрунтованих і створених на практиці умовах.

З метою пошуку результативних шляхів розвитку професійної підготовки щодо формування офіцера–2030 у контексті переходу до стандартів країн НАТО було здійснено науково-педагогічне дослідження із застосуванням розробленої нами методики. Науково-педагогічне дослідження – це особлива форма процесу пізнання педагогічної дійсності, систематичне цілеспрямоване вивчення її явищ і процесів, в якому використовуються засоби і методи науки і яке завершується формулюванням знання про досліджуваній об'єкт [198, с. 220]. Для того щоб вирішити поставлені завдання ми використовували в процесі дослідження сукупність теоретичних, експериментальних, емпіричних і статистичних методів дослідження.

У нашій дисертаційній роботі головним завданням є побудувати модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України. Це супроводжується обґрунтуванням організаційно-педагогічних умов і розробленням інноваційної методичної системи підготовки офіцерів тактичного рівня. Всі інновації, які спрямовані на імплементацію стандартів НАТО необхідно експериментально перевірити щодо відповідності їх реаліям української освіти і вимогам ЗСУ.

Науково-педагогічне дослідження ефективності вдосконаленої методики професійної підготовки курсантів і реалізації забезпечення якості вищої освіти відбувалися в чотири етапи, а саме:

- підготовчо-констатувальний;
- аналітико-пошуковий;

- дослідно-експериментальний;
- завершувально-узагальнювальний [198].

Підготовчо-констатувальний етап полягав у визначенні мети, завдання, об'єкта та предмета дослідження з урахуванням результатів аналізу й узагальнення наукових даних.

Було проаналізовано й узагальнено наукову літературу, психолого-педагогічні дослідження, які були здійснено з курсантами для удосконалення освітньої системи, а саме: педагогічні та психологічні чинники становлення сучасного офіцера–2030. За допомогою методу опитування з'ясовано вмотивованість курсантів і науково-педагогічних працівників, проблему звільнення військовослужбовців із ВВНЗ, проблему гарантування якості військової освіти у ВВНЗ. Опитування проводилися з курсантами та НПП НАСВ, випускниками, ліцеїстами (Львівський ліцей імені Героїв Крут) й офіцерами, які звільнилися з військової служби. Особисті дані військовослужбовців в жодних документах не вказувалися, оскільки вважаються службовою інформацією. Були задіяні метод спостереження під час аудиторної роботи, а також опитування із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (Google Forms). До їх переваг відносять адаптивність (перегляд, створення та редагування матеріалів доступно на усіх пристроях), автоматичне збереження відповідей респондентів, доступність (робота з додатком можлива із будь-якого куточку світу за наявності Інтернет-з'єднання), простота у використанні.

Відповідно, структуру взаємодії із респондентами зображено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Структура взаємодії з респондентами під час підготовчо-констатувального етапу дослідження

Цільова аудиторія	Формат роботи
Кількість залучених осіб	107
Методи проведення експериментальної роботи	Анкетування, тестування, практична робота (з використанням ресурсу Google Forms)

Перевірці підлягали такі компоненти професійної компетентності (підрозділ 2.1) як соціально значущі, загальнокультурні, загальноінструментальні, загальнопрофесійні, професійно-особистісні, професійно-інструментальні та соціально-професійні [5].

Зазначимо, що для визначення рівня сформованості професійної компетентності курсантів використовуються різні критерії [70, с. 141]. Мова йде не лише про професійну компетентність як сукупність набутих теоретико-практичних знань і здатність їх застосування в роботі, а й про фізичну та психологічну підготовленість до виконання визначених обов'язків.

Розглянемо критерії та показники рівнів сформованості професійної компетентності. Сутність концепту «критерій» у науково-педагогічній літературі прийнято розкривати через призму вимог, встановленого мірила, розробленого з метою оцінки ознаки, предмета, явища. До них висувається вимога щодо чіткого формулювання та регламентації, адже лише тоді можна забезпечити надійність і еквівалентність оцінювання, мінімізувавши суб'єктивні впливи [175]. Як правило, оцінювання на основі визначених критеріїв не лише дозволяє констатувати сформованість або несформованість професійної компетентності майбутнього офіцера, а й відобразити реальний етап розвитку, стадію формування цих компетентностей. Їх завдання полягає в демонстрації ефективності та якості освіти, отриманої у ВВНЗ, що залежить від поставлених цілей і витраченого часу.

До критеріїв також висуваються певні вимоги, зокрема, вони мають передбачати одиниці вимірювання, бути розгорнутими, чітко розмежовувати рівні сформованості. Для одного критерію можуть бути властивими декілька показників. Як засіб вимірювання, показник характеризує досліджуваний об'єкт, опосередковує зв'язок між об'єктом і суб'єктом пізнання та характеристиками, за якими проводиться спостереження [93].

В основі оцінювання професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ (офіцерів–2030), проведеного в межах нашого дослідження, покладені такі критерії: розумово-фізичний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-технологічний.

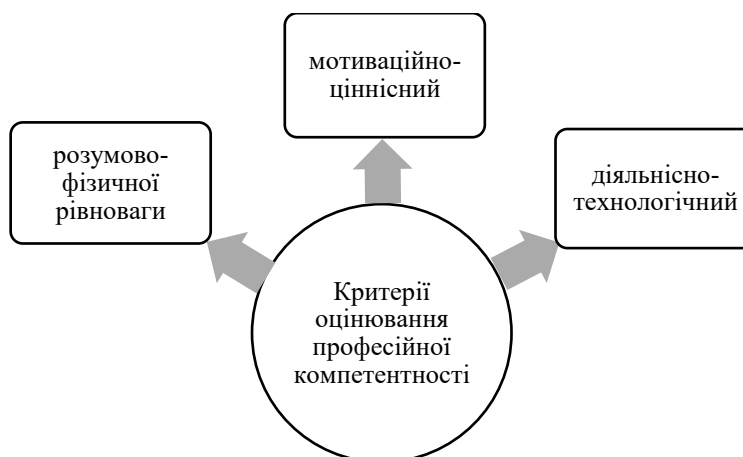

Рисунок 3.1 – Критерії оцінювання професійної компетентності

Мотиваційно-ціннісний критерій професійної компетентності характеризує потреби і прагнення офіцерів щодо покращення своїх теоретичних знань, відточення бойової майстерності, розуміння тактики, навичок застосування ОВТ, саморозвитку та самовдосконалення в професійному зростанні.

Основні показники мотиваційно-ціннісного критерію подані на рис. 3.2.

Рисунок 3.2 – Показники мотиваційно-ціннісного критерію професійної компетентності офіцерів ЗСУ

Військові традиції – стійкі, історично утворені, укорінені у свідомості військових форми діяльності, поведінки, професійних та міжособистісних відносин військовослужбовців у воєнний та мирний час, які передаються від покоління до покоління воїнів і є фундаментальними основами функціонування військової системи у державі. Вони мають регламентуючий характер, що зафіксований нормативно або за переданням у середовищі військових і визначає правила, звичаї та норми поведінки, несення військової служби і виконання військовослужбовцями бойових завдань [28].

Ознаками військових традицій є: стійкість, наступність, масовість прояву, ціннісний характер, історична зумовленість, повторюваність. Зміст військових традицій охоплює: порядок, правила і норми поведінки військовослужбовців (статути, положення, та ін. документи військового законодавства); стосунки між собою (взаємна виручка, бойове братерство, побратимство, висока вимогливість командирів до підлеглих у поєднанні з турботою про них; самопожертва заради досягнення загальної перемоги; зневага до боягузів і зрадників, масовий героїзм і мужність в періоди, коли вирішується доля незалежності Вітчизни); духовні цінності (офіцерська честь, слово офіцера, честь мундиру, слава української зброї); моральні настанови (надання переваги гідної смерті полону); традиції комунікації, мовні й мовленнєві традиції тощо [28].

Для оцінювання рівня професійної компетентності курсантів застосовувались дві анкети – коротка та розширена. Ці інструменти відіграють важливу роль у систематичному й об'єктивному оцінюванні знань, умінь і навичок здобувачів, що є ключовими компонентами їхньої професійної компетентності. Запропонована коротка анкета дозволяє швидко отримати загальне уявлення про рівень підготовки курсанта, оперативно приймати рішення щодо коригування навчального процесу та мотивує курсантів до подальшого розвитку (додаток Г.1). Розширена анкета забезпечує детальний аналіз рівня професійної підготовки курсанта, включаючи теоретичні знання, практичні навички, лідерські якості, морально-бойові компетентності тощо, дозволяючи

розробити індивідуальні плани розвитку для кожного курсанта та відстежувати їхній прогрес (додаток Г.2). Використання обох типів анкет забезпечує комплексний підхід до оцінювання, сприяє вдосконаленню навчального процесу та підвищує стандарти військової освіти до міжнародного рівня, зокрема стандартів НАТО.

Мотивація під час підготовки курсантів відіграє вагоме значення, адже взаємодія з викладачем відбувається опосередковано, відповідно на перший план виходить суб'єктивний чинник. Особливу увагу ми зосереджували на виявленні лідерських якостей молоді, що є важливою складовою військово-професійної підготовки. Оцінка мотиваційної складової здійснюється за результатами підрахунку балів, одержаних за методом середніх величин.

Діяльнісно-технологічний критерій передбачає оцінювання професійно-важливих теоретичних знань, яке проходить у процесі усного чи письмового поточного, проміжного та підсумкового контролю за чотирирівневою шкалою: оптимальний, функціональний, допустимий, недостатній.

Багато в чому таке оцінювання перекликається з визначенням практичних командирських і професійно-операційних умінь і навичок офіцерів (діяльнісно-технологічний і організаційно-управлінський критерії). Тому контрольні зрізи за цими компонентами можна організовувати одночасно, комплексно. Основні показники діяльнісно-технологічного критерію професійної компетентності офіцерів ЗС України подано на рис. 3.3.

Перевірку рівня отриманих курсантами знань і вмінь доцільно проводити у формі комплексного екзамену [7]. Його зміст передбачає вирішення тактичних, тактико-спеціальних (оперативно-тактичних, оперативно-стратегічних) завдань (комплексних кваліфікаційних завдань) з організації, ведення і забезпечення бойових дій, як правило, на місцевості, на командних пунктах (пунктах управління) з використанням штатних засобів управління, зв'язку, а також озброєння та військової техніки [114].

Тактика	Здатність ведення документації та управління механізованими підрозділами
Інженерне забезпечення	Вміння орієнтуватися в обладанні
Захист від зброї МУ	Вміння організувати роботу із забезпечення радіаційного, хімічного та біологічного захисту підрозділів
Організація зв'язку	Вміння готувати радіостанції до роботи і проводити радіообмін
Військова топографія	Вміння орієнтуватися на місцевості
Вогнева підготовка	Вміння виконувати вправи стрільб зі стрілецької зброї
Експлуатація бронетанкового озброєння	Вміння організувати вилучення техніки та озброєння
Водіння бойових машин	Вміння виконувати вправи з водіння бойових машин
Військові статuti ЗСУ	Вміння організувати дії особового складу за сигналами бойової готовності

Рисунок 3.3. – Показники діяльнісно-технологічного критерію професійної компетентності офіцерів ЗСУ

Кваліфікаційні завдання можуть бути ускладнені (питання розміщені в хаотичному порядку, містять завдання з різних дисциплін) або позиціонуватися як завдання помірної складності (структуровані за блоками). Вони спрямовані, в тому числі, на активізацію рефлексивно-психологічної діяльності курсантів.

Критерій розумово-фізичної рівноваги поєднує сукупність якостей, на які орієнтується викладач при оцінюванні досягнень кожного курсанта, його розумові (інтелектуальні, комунікативні) та фізичні здібності:

- швидкість (здійснення рухових дій і подолання дистанції в найкоротші терміни);

- витривалість (здатність тривалий час виконувати роботу на високому рівні без зниження її ефективності та протистояти стомленню в процесі службово-бойової діяльності [83, с. 13]);
- спритність (координоване і точне виконання завдань, поставлених викладачем зненацька);
- сила (здатність долати зовнішній опір за рахунок натренованих і розвинутих м'язів тіла);
- психологічна стійкість (здатність діяти в екстремальних, ризиконебезпечних умовах).

Відзначимо, що вагому частину компетентностей становлять комунікативні. Йдеться про мистецтво спілкування рідною та володіння іноземними мовами, що особливо актуально в контексті міжнародної військової співпраці, в тому числі з країнами НАТО. Тестування в цьому аспекті можливо за допомогою кваліфікованих фахівців із риторики, а також викладачів іноземної мови. Враховуючи можливість суб'єктивної оцінки викладачів, залучення більшої їх кількості забезпечить вищий ступінь неупередженості. Відповідно, перевірку пропонуємо проводити комплексно, в три етапи, перші два з яких є простими:

- тестування та письмо / аудіювання / говоріння іноземною мовою на визначення знання з іноземної мови;
- ораторська промова державною мовою (за спеціальністю);
- третій етап – ускладнений, адже необхідно підготувати коротку промову іноземною мовою на задану тему та викласти її, не користуючись нотатками.

Значна увага при підготовці, індивідуальних і колективних тренуваннях приділяється підтягуванню на перекладині, ривку гирі, подоланню загальновійськової смуги перешкод, бігу на 100 м., комплексу рукопашного бою, прискореному пересуванню, плаванню. Курсант має підтвердити відповідність свого фізичного та психоемоційного рівня на практиці, за потреби – чітко пояснити і показати вправу, вибрати раціональну методику її виконання, раціонально дозуючи фізичне навантаження.

Оцінювання власне фізичної підготовки можна відобразити в цифровому значенні за результатами виконання єдиних завдань для всіх курсантів за призначенням (бали). Показником цього критерію є збалансований розвиток основних фізичних якостей, прикладних рухових навичок і здатність вільно виконувати всі вправи згідно з програмою навчання, що в сукупності становить зміст практичної підготовки. Сюди ж відносимо психологічну складову: тверду та непохитну волю, вміння контролювати свої емоції та почуття, волю інших людей в умовах небезпеки і ризику, спрямовувати їх на беззаперечне виконання наказів і розпоряджень у бойовій обстановці та в мирний час. Компетентний офіцер зобов'язаний бути сильним і вправним, вміти впевнено виконувати весь перелік поставлених перед ним завдань, володіти культурою самовдосконалення. Відповідно, в основу оцінювання цього показника покладено проходження розгорнутого анкетування, а також індивідуальна бесіда з психологом, що в комплексі дозволяють діагностувати рівень підготовленості курсантів.

Рисунок 3.4 – Показники критерію розумово-фізичної рівноваги професійної компетентності офіцерів ЗСУ

На рис. 3.4 подано основні показники критерію розумово-фізичної рівноваги.

Показники учасників експерименту за мотиваційно-ціннісним, діяльнісно-технологічним, розумово-фізичним критерієм оцінюються таким чином:

- на оптимальний (високий) рівень вказує понад 95% правильних і повних відповідей і високий рівень вмотивованості (здобувач добре засвоїв і володіє знаннями із профільних дисциплін, виявляє здатність до креативних рішень);
- функціональний (середній) рівень характеризує $\approx 75\%$ правильних відповідей і належний рівень вмотивованості;
- допустимий (достатній) рівень – співвідношення правильних відповідей (вмотивованості) із помилками становить приблизно 50 / 50, знання засвоєні не в повному обсязі, а їх коректне застосування можливе за відповідних інструкцій;
- недостатній (низький) рівень – відповідь правильна лише в певній частині, окремі помилки є суттєвими (відсутнє розуміння покладених обов'язків, доручення керівництва не несуть практичної ваги і значущості, професійні навички належним чином не сформовані, не здатен ухвалювати правильні рішення внаслідок несформованості базових знань і вмінь).

Курсанти з низьким рівнем професійної компетентності за окремими показниками викликають занепокоєння, адже вони не в змозі самотійно й оперативно відновити й актуалізувати знання та вміння, особливо у воєнний час. Відповідно, вважаємо за доцільне визначати придатність до проходження служби у ЗСУ за умови отримання оцінки «достатньо» в результаті проведення комплексного аналізу рівня компетентності випускника.

Отже, оцінювання критеріїв професійної компетентності є важливим аспектом у визначенні придатності (здатності та готовності) військових фахівців до виконання своїх службових обов'язків. Щоб надати цій оцінці об'єктивності та виразності, розглядаються три основних групи критеріїв: 1) критерій розумово-фізичної рівноваги, що вимірює інтелектуальну, когнітивну та фізичну підготовленість фахівця, його готовність до виконання завдань, що вимагають

фізичної витривалості та координації; 2) мотиваційно-ціннісний критерій, показники якого дозволяють визначити глибину внутрішньої спрямованості та бажання фахівця до професійної діяльності, його ставлення до професії та мотивацію до покращення своїх навичок; 3) діяльнісно-технологічний критерій, показники якого які зосереджені на оцінюванні здатності фахівця застосовувати здобуті знання, вміння та навички на практиці, його підготовленості до виконання технічних завдань і застосування новітніх технологій. Ці критерії є основою для нашого експериментального дослідження. Показники і методи, які будуть використовуватися для оцінювання за цими критеріями, докладно описані в наступних розділах.

У процесі дослідження особливу увагу було звернуто на інтенсифікацію лідерських якостей майбутніх офіцерів, ключові відмінності в цьому аспекті підготовки у країнах-членах НАТО та Україні. Дослідження проводилося у Національній академії сухопутних військ імені Гетьмана Петра Сагайдачного.

Аналіз емпіричних даних засвідчив, зокрема, що курсанти недостатньо вмотивовані поступати до ВВНЗ, курсанти недостатньо вмотивовані навчатися, науково-педагогічні працівники не вмотивовані активно впроваджувати і використовувати новітні методи викладання та особистого розвитку здобувачів освіти тощо. Було з'ясовано, що все вищезгадане викликало потребу внести зміни в систему військової освіти та, зокрема, мотивацію навчання у ВВНЗ і провести відповідне науково-педагогічне дослідження.

Низька мотивація майбутніх офіцерів ЗСУ та науково-педагогічних працівників, обґрунтована потреба пошуку нових педагогічних методик підготовки у ВВНЗ, вимога формування потужної та обороноздатної української армії потребують планування та проведення педагогічного експерименту. Суть експериментальної роботи полягала у визначенні якісних і кількісних показників мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісно-технологічного, організаційно-управлінського, спеціально-фізичного, а також психологічного аспектів освітньої взаємодії курсантів і НПП у період військово-професійної підготовки.

Хоча мотиви відіграють суттєву роль у професійній підготовці, вони є лише однією з численних складових, що формують гармонійно розвиненого спеціаліста. Багато інших факторів, таких як практичний досвід, комунікативні навички, адаптаційні здібності та підготовленість до командної роботи, також мають велике значення в діяльності ефективного військового професіонала.

На цьому етапі одержані емпіричні дані, які дали підстави стверджувати про суперечності та певні недоліки в підготовці офіцерів Збройних Сил України, а також визначити напрями наукового пошуку щодо їх усунення та підвищення ефективності формування професійної компетентності курсантів ВВНЗ. Таким чином, були виявлені: розбіжності між чинною підготовкою та мотивацією ЗСУ та армій провідних країн світу; необхідності поетапного становлення майбутнього офіцера від рядового до командира взводу з отриманням цивільної професії з майбутнім працевлаштуванням після закінчення військової служби і недостатньою розробленістю методики професійної підготовки у ВВНЗ; потребою об'єктивного оцінювання Центром контролю якості військової освіти при ВВНЗ розвиненості професійної компетентності майбутніх офіцерів і НПП та недостатньо ефективною законодавчою базою з питань освітньої діяльності, недостатньою вмотивованості курсантів і НПП тощо.

Під час аналітико-пошукового етапу вирішено такі завдання:

- визначити суть і особливості професійної підготовки офіцерів;
- визначити й теоретично обґрунтувати мотиви професійного становлення офіцера–2030;
- здійснити педагогічне моделювання професійної підготовки (формування професійної компетентності) курсантів у ВВНЗ;
- розробити пропозиції щодо зміни законодавчої бази з питань удосконалення системи освіти, що гарантуватимуть якість військової освіти;
- розробити пропозиції щодо вдосконалення психолого-педагогічного супроводу курсантів;

- розробити пропозиції щодо вдосконалення навчально-матеріальної бази вищих військових навчальних закладів;
- розробити пропозиції щодо загального аналізу розвитку професійної компетентності офіцера-випускника.

Передусім на цьому етапі дисертаційного дослідження за допомогою теоретичних методів проаналізовано суть і особливості військово-професійної підготовки офіцерів. Досліджено специфіку професійного становлення курсантів і науково-педагогічних працівників, їхні потреби, а також нову систему підготовки майбутнього офіцера, що буде гарантом якості освіти, успішності виконання бойових завдань, що дає змогу завдяки методам системного аналізу, узагальнення, систематизації та конкретизації дослідницьких даних змінити структуру підготовки майбутніх офіцерів і мотивацію здобувачів і НПП.

За допомогою теоретичних методів узагальнення, конкретизації та систематизації відповідно до другого завдання було визначено й обґрунтовано мотиви професійного становлення офіцера–2030, які забезпечать підвищення результативності формування компонентів професійної компетентності з підвищенням динаміки рівнів їх розвиненості впродовж навчання.

Для розв'язання третього завдання методом педагогічного моделювання була розроблена педагогічна модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України у процесі їхньої професійної підготовки, яка відображає логічну структуру професійного становлення майбутнього офіцера на різних посадах від рядового до командира взводу з додатковим отриманням цивільної спеціальності.

Розв'язуючи четверте завдання, обґрунтовано зміст і структурні складові організаційно-штатної структури Центру контролю якості військової освіти.

Для розв'язання п'ятого завдання та забезпечення професійного становлення офіцера–2030 ми розробили і запропонували зміни до законодавчої бази з питань військової освіти, необхідність яких зумовлена завданням покращення всієї системи підготовки здобувачів у ВВНЗ відповідно до стандартів

НАТО. Розроблені зміни, які гарантуватимуть якість військової освіти, містять пропозиції щодо вдосконалення системи освіти що включають поправки до низки законодавчих і нормативних актів.

Метою дослідно-експериментального етапу було вхідне діагностування за обґрунтованими критеріями, показниками і рівнями та проведення формувального експерименту, на якому апробовано авторську модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України, зміни до освітньої законодавчої бази, експериментально перевірено результативність обґрунтованих організаційно-педагогічних умов і розробленої інноваційної методичної системи підготовки офіцерів тактичного рівня. Визначено рівні професійної компетентності курсантів до початку та після формувального етапу та здійснено статистичну перевірку достовірності одержаних результатів.

Передусім були сформовані експериментальна та контрольна групи здобувачів спеціальностей 255 «Озброєння та військова техніка», «Озброєння та техніка інженерних військ» та «Ракетно-артилерійське озброєння» (107 осіб) першого (бакалаврського) рівня освіти, галузь знань 25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону. Дослідження проводилося у природних умовах освітньої діяльності ВВНЗ. Щодо обсягу вибірки, цілком обґрунтованою вважаємо теорему Глівенка-Кантеллі: вибіркова функція розподілу зводиться до її теоретичного аналогу із збільшенням обсягу вибірки, тобто чим більший обсяг вибірки, тим точнішим є її результат.

Формувальний етап педагогічного експерименту проходив у два блоки. Перший блок включав роботу з викладачами ВВНЗ у частині реалізації соціально-педагогічних умов: актуалізація та посилення роботи з майбутніми офіцерами із розвитку їхніх компетентностей (загальних і фахових) на основі інтеграції змісту та міждисциплінарних зв'язків; збагачення викладених дисциплін актуальними текстами, кейсами, завданнями відповідного змісту. Другий блок – підготовка викладачів кафедр НАСВ до участі в експериментальній роботі, визначення ролей і ступеня залученості.

Загалом, як засвідчило порівняння динаміки становлення кожної із компетентностей за відповідними критеріями, формувальний етап експерименту підтвердив ефективність психолого-педагогічних заходів щодо модернізації підготовки офіцерів у ВВНЗ згідно стандартів НАТО.

На завершально-узагальнювальному етапі основні емпіричні дані були згруповані, подані в табличній і графічній формі, виконана статистична перевірка одержаних результатів, сформульовано загальні висновки за результатами дослідження, розроблено та запропоновано рекомендації щодо розвитку професійної підготовки офіцерів ЗСУ за зразком армій провідних країн НАТО.

Результати експерименту лягли в основу комплексних пропозицій з удосконалення вітчизняної військової освіти – модернізації підготовки офіцерів Збройних Сил України тактичного рівня у військових вищих навчальних закладах відповідно до стандартів країн НАТО.

3.2. Організація підготовки офіцерів тактичного рівня у військових вищих навчальних закладах України

Для виявлення стану підготовки офіцерів тактичного рівня у військових вищих навчальних закладах України на основі побудованої та апробованої моделі, була проведена відповідна експериментальна робота. Відносно завдань нашого дослідження, практична частина передбачала:

- розроблення змісту та послідовності етапів проведення педагогічного експерименту;
- визначення, обґрунтування та експериментальна перевірка організаційно-педагогічних умов формування компетентності майбутніх офіцерів;
- узагальнення й аналіз результатів експериментальної роботи;
- розроблення пропозицій щодо підвищення ефективності методичного забезпечення підготовки майбутніх офіцерів у освітньому процесі ВВНЗ.

Таким чином, метою експериментальної роботи є оцінювання ефективності організаційно-педагогічного забезпечення на основі застосування розробленої

моделі та обґрунтованих організаційно-педагогічних умов, тобто їх впливу на сформованість професійної компетентності майбутніх офіцерів. Ціль дослідницької роботи полягала в тому, щоб простежити, якою мірою практичні результати відповідають передбаченим очікуванням від теоретико-методологічних інновацій, а також підготувати рекомендації, врахування та реалізація яких сприятиме ефективному педагогічному забезпеченню формування професійної компетентності майбутніх офіцерів під час навчання у ВВНЗ.

Експеримент проводився у НАСВ протягом 2021–2023 н. р. Його метою було вивчення ефективності формування професійної компетентності курсантів очної форми навчання. Тривалість експерименту становила дев'ять місяців, що дозволило здійснити глибокий аналіз та оцінювання результативності впроваджених наших педагогічних інновацій. Основна увага була зосереджена на розвитку компонентів професійної компетентності та вдосконаленні освітнього процесу, що відповідає потребам військової освіти з урахуванням впровадження стандартів НАТО.

Для проведення експерименту було створено відповідну навчально-матеріальну базу, що включала аудиторії, спеціалізовані класи та лабораторії з сучасними інформаційно-комунікаційними засобами. Таке обладнання сприяло інтеграції теоретичних знань з практичними навичками, що є критично важливим для підготовки майбутніх офіцерів. Навчально-методичні комплекси були адаптовані для забезпечення належного рівня освітнього процесу.

У межах експерименту було відібрано 107 курсантів і 32 науково-педагогічних працівників. Процес відбору був ретельно організований, щоб забезпечити високу якість дослідження та його об'єктивність. Курсанти були обрані на основі критеріїв, які включали не лише академічну успішність, а й мотивацію, психологічну стійкість та адаптивність до змін. Забезпечено необхідну різноманітність учасників за спеціалізаціями і роками навчання, що є важливим для наукової репрезентативності. Науково-педагогічні працівники НАСВ обрані за критеріями професійного досвіду, готувались до експерименту,

включаючи ознайомлення з новими підходами до викладання та методами оцінювання навчальних результатів.

Підготовка учасників експерименту включала використання віртуальних технологій, що сприяло кращій практичній реалізації здобутих знань. Курсанти були проінформовані про цілі та завдання дослідження, демонстрували високий рівень залученості та вмотивованості. Науково-педагогічні працівники також пройшли додаткові тренінги з аналізу даних і методів критичного оцінювання освітніх процесів, що дозволяло їм адекватно реагувати на виклики, які виникали під час проведення експерименту, та вносити корективи в навчальні плани згідно з потребами і результатами курсантів. Усебічна підготовка учасників є ключем до успішного проведення наукового пошуку, що спрямований на покращення військової освіти.

Вимірювальний комплекс обіймав:

- показники академічної успішності;
- тести, анкети, методики, опитувальники;
- напрями діяльності курсантів.

Перевірку рівня підготовки офіцерів тактичного рівня у військових вищих навчальних закладах здійснено в три етапи.

Етап 1. Проведено низку інтелектуальних тестів і фізичних завдань, основне призначення яких – дослідження та вимірювання рівня розумово-фізичних навичок курсантів. Об'єктом виміру є реальні результати (здатності) курсантів до виконання пізнавальних процесів і функцій (логічного та алгоритмічного мислення, уваги, пам'яті, а також рівень загальної обізнаності) та фізичного розвитку.

Основними методами оцінювання розумово-фізичної рівноваги курсантів військових вищих навчальних закладів є тестування, ситуативні завдання, анкетування, промови тощо.

Таблиця 3.2 – Методи оцінювання розумово-фізичної рівноваги курсантів

Критерій	Методи оцінювання
Інтелектуальний розвиток	Тест структури інтелекту Р. Амтхауера.
Комунікативна компетентність	Оцінка здатності спілкування в групових завданнях, анкетування для врахування соціокультурних особливостей, ораторська промова державною мовою
Фізична готовність	Проведення фізичних випробувань, оцінка здатності тривалий час виконувати завдання, спостереження за координацією рухів і фізичним навантаженням
Психологічна готовність	Тестування на стресостійкість, анкетування про реакції в екстремальних умовах, спостереження за емоційною стабільністю
Іноземні мови	Тестування знань мови (письмо, аудіювання, говоріння), промова іноземною мовою на задану тему без нотаток, аналіз здатності користуватися мовою в різних ситуаціях

Для виміру в курсантів рівнів інтелектуального розвитку використовувався тест групової оцінки структури інтелекту німецького психолога Р. Амтхауера. Тест складався з комплексу вербальних, математичних і конструктивних субтестів – загалом 9 субтестів (додаток М).

За результатами виконання субтесту «доповнення пропозицій» можна стверджувати про наявність елементарних відомостей і знань у курсанта, за результатами субтесту «виключення слова» – про аналітико-синтетичні здібності, вміння порівнювати предмети, якісні показники і явища між собою. Субтест «аналогії» діагностував здатність майбутніх офіцерів до узагальнення, давав інформацію про потенційні можливості учасника, показував формування професійно-спеціалізованих компетенцій. Субтест «узагальнення» визначав спроможність до абстракції. За його результатам було зроблено висновок про рівень сформованості у курсантів системи наукових понять та загалом про рівень його розвитку, якого він досяг. Результати субтесту «арифметичні завдання» свідчили про розвиток таких розумових операцій, як математичний аналіз, синтез, абстракція, узагальнення, а також здатність до логічних висновків; наочно демонстрував сформованість професійно-спеціалізованих компетенції. Субтести «просторова уява» та «просторове узагальнення» визначали здатність до оперування просторовими образами.

Цінність тесту Р. Амтхауера полягає у здатності всебічно оцінити когнітивні функції курсантів, що є вирішальним для їхньої адаптації до високих вимог військової професії. Зокрема, субтест на узагальнення дозволяв оцінити, як курсанти інтегрують різномірну інформацію в узагальнені категорії, що є фундаментальною здібністю для розробки стратегічних рішень на полі бою. Також субтест на встановлення аналогій виявляв здатність курсантів до швидкого виявлення схожостей і відмінностей між концепціями, що є важливим для ефективної комунікації та прийняття обґрунтованих рішень у стресових умовах. Аналіз результатів цих субтестів надав інформацію про критичне мислення та здатність курсантів до стратегічного планування.

Результати субтестів на арифметичні завдання та просторове мислення додатково свідчили про рівень аналітичних здібностей курсантів, що є невід'ємними для виконання технічних завдань і маневрування в різноманітних тактичних сценаріях. Здатність до математичного аналізу, логічного синтезу та абстрактного мислення вказувала на потенціал курсантів у складних і динамічних умовах, що є характерними для військових операцій. Також важливою була здатність курсантів до візуалізації та просторового аналізу, оскільки це безпосередньо впливає на їх спроможність визначати позиціонування та координувати дії у комплексному бойовому середовищі.

Показники фізичної готовності курсантів ВВНЗ вивчалися за двома напрямками: загальної та спеціалізованої фізичної підготовки, однаково важливими для визначення функціональної підготовленості майбутніх офіцерів.

Етап 2. Проведено тестування мотивації військово-професійної діяльності майбутніх офіцерів ЗС України за методикою К. Замфір в обробці А. Реана [197], яка була спеціально адаптована для курсантів ВВНЗ. Ця методика включала анкету з переліком мотивів (бажання досягти успіху, відповідальність за виконання професійних завдань, взаємодія з командою, інтерес до військової служби тощо), що впливають на професійну діяльність майбутніх офіцерів. Курсанти оцінювали кожен мотив за трьома рівнями мотивації: низький, середній,

високий, де середній і високий рівні вважалися достатніми для визначення адекватної мотивації для підготовки офіцерів тактичного рівня.

Значення цього тестування полягає у виявленні мотиваційних драйверів курсантів, що впливають на їхню професійну ефективність у процесі становлення сучасного офіцера. Аналіз мотиваційної сфери допомагає забезпечити більш ціленаправлене й особистісно орієнтоване навчання, що сприяє розвитку лідерських якостей і покращанню морально-психологічного клімату серед курсантів.

Розглянемо критерії мотивації, які були обрані для дослідження:

Військові традиції. Військові традиції відіграють ключову роль у формуванні професійної ідентичності та моральних цінностей курсантів. Вони закладають основу для розвитку витривалості, відданості, та дисципліни, які є критично важливими для військової служби. Через наступність та повторюваність, військові традиції забезпечують зв'язок з історією та культурою, виховуючи в курсантів почуття гордості та відповідальності. Масовість прояву традицій сприяє створенню єдиного військового співтовариства, де курсанти вчаться цінувати командний дух та взаємодопомогу, формуючи міцний фундамент для майбутньої кар'єри у військовій сфері.

Задоволення від самого процесу та результатів роботи. Для деяких військових важливо не лише отримувати матеріальні блага, але й отримувати задоволення від самої роботи, відчувати гордість за свої досягнення.

Прагнення до просування по службі. Кар'єрний ріст та можливість займати вищі посади також є важливим критерієм мотивації. Військові, які прагнуть розвиватися, будуть докладати більше зусиль для досягнення кращих результатів у своїй роботі.

Прагнення уникати можливих покарань і неприємностей. Військова дисципліна вимагає строгого дотримання правил, тому страх перед покаранням може бути важливим мотивуючим чинником.

Потреба в досягненні соціального престижу і поваги з боку інших. Військова служба є шанованою у багатьох суспільствах, і багато військових прагнуть заслужити повагу та визнання від своїх колег та громадськості.

Можливість найбільш повної самореалізації в діяльності. Багато людей шукають способи самовиразу в своїй професійній діяльності. Військова служба може надати таку можливість, дозволяючи людині реалізувати свій потенціал.

Грошовий заробіток. Для багатьох людей грошовий заробіток є однією з основних причин, чому вони обирають певний вид діяльності. У військовому середовищі це може бути важливим стимулом для більшої відданості службі.

Кожен із цих критеріїв є важливим для вивчення мотиваційної складової компетенції військового. Вони допомагають зрозуміти, що спонукає військового діяти, які фактори впливають на його рішення та як вони можуть бути використані для підвищення ефективності його роботи.

Ціннісно-мотиваційний компонент компетентності майбутніх фахівців охоплює низку особистісних якостей, які відображають їхню готовність і спрямованість. Серед цих якостей виділяють:

- Гуманістична та екологічна спрямованість особистості: це виявляється у свідомому ставленні до громадянських цінностей, здатності співчувати та розуміти потреби інших людей, а також у відповідальному відношенні до екологічних аспектів і збереження навколишнього середовища.

- Готовність ефективно вирішувати соціально-особистісні та професійні завдання з використанням гуманно орієнтованих та здоров'я зберігальних технологій. Це передбачає здатність вирішувати завдання таким чином, щоб вони сприяли здоров'ю та добробуту інших осіб та суспільства в цілому.

- Здатність до самоосвіти та оволодіння інноваційними технологіями військової професії та їх відповідальне використання. Це означає, що майбутні фахівці повинні бути готові навчатися новим технологіям, бути відкритими до інновацій та використовувати їх з урахуванням відповідальності перед суспільством та професійними стандартами.

Не менш важливе практичне значення мали результати досліджень за результатами роботи, проведеної із курсантами та з офіцерами, які звільнилися з військової служби. Питання мотивації перебували в центрі індивідуальних бесід, спрямованих на виявлення чинників та факторів, які слугували вирішальними критеріями у прийнятті рішення щодо зміни сфери діяльності опитаними.

Із 22 осіб, з якими було проведено індивідуальне інтерв'ю, більшість наголошували на втрату авторитетності військової служби та відсутність співмірності в системі «кількість затрачених трудових сил» із «отриманою (потенційною) платнею». Опитаний М. під час спілкування наголосив на такому: «У моїй родині військова служба позиціонувалась як одна із найбільш престижних робіт. Сформувався такий собі стереотип про надійність, авторитетність, соціальну захищеність військових. Відповідно, вибір даної сфери зайнятості відбувся «за замовчуванням»... Ілюзії розвіялись тоді, коли я власне два роки провчився за обраною спеціальністю.... Мова йде не про підхід до навчання, а радше про зміст самої діяльності... Велику ясність внесло спілкування із більш досвідченими колегами, реальне розуміння структури військової служби, ієрархії...». У свою чергу, в інтерв'ю з колегою А., що проводилось після початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України, прослідковуємо зміну підходу, переосмислення ставлення до військової справи: «Свого часу я прийняв рішення докорінно змінити сферу діяльності, залишивши навчання на третьому році. І зараз я, чесно сказати, жалкую. Мені вдалося себе реалізувати в новому амплуа, проте цікаво було б пройти і пережити ті трансформації, розквіт і становлення української армії, відчувати переосмислення філософії військової справи, яке відбувається саме зараз. Я надзвичайно пишаюсь хлопцями і дівчатами, які проявляють мужність і обороняють країну саме зараз.... Відчуття причетності до спільної великої справи – воно досить мотивує... Гадаю, що по завершенню війни, система освіти, відношення громадськості до військових, підхід державно-владних структур – все

модифікується у кращу сторону, буде максимально кореспондуватися із вимогами та стандартами НАТО».

Етап 3. На третьому етапі здійснюється оцінювання діяльнісно-технологічної складової шляхом аналізу ситуативних завдань на полігоні, тестування, практичних завдань, симуляційних вправ і виконання завдань під збільшеним тиском умов, що наближені до реальних бойових ситуацій. Це дозволяє оцінити адаптивність, швидкість реакції курсантів та їхню здатність застосовувати теоретичні знання на практиці в динамічних та непередбачуваних обставинах. Також аналізується їх здатність до командної взаємодії, лідерські якості та стресостійкість, що є критично важливими для успішного виконання завдань в екстремальних умовах. Оцінка цих компетенцій відбувається з використанням спеціально розроблених критеріїв і метрик, що враховують індивідуальні досягнення та командну ефективність, що є невід'ємною частиною підготовки майбутніх офіцерів.

Розглянемо ключові методи оцінювання діяльнісно-технологічної складової, подані в табл.3.3.

Таблиця 3.3 – Методи оцінювання діяльнісно-технологічної складової

Критерій	Метод оцінювання
Тактика	Аналіз виконання ситуативних завдань на полігоні.
Інженерне забезпечення	Тестування на знання технічних характеристик обладнання.
Захист від зброї МУ	Практичні вправи з радіаційного, хімічного та біологічного захисту.
Організація зв'язку	Практичні завдання з роботи радіостанцій та засобів зв'язку.
Військова топографія	Тестування з орієнтації на місцевості за допомогою карти та компаса.
Вогнева підготовка	Стрільби на полігоні з різних видів зброї.
Експлуатація бронетанкового озброєння	Практичні вправи з експлуатації техніки.
Водіння бойових машин	Практичний іспит з водіння бойових машин на полігоні.
Військові статuti ЗСУ	Теоретичний тест на знання норм та правил військового статуту.

Механізм отримання узагальнених результатів вимірювання критерію тактики передбачало систематичне спостереження та документування виконання курсантами різноманітних тактичних маневрів у контрольованих умовах.

Проведено збір даних з багатьох джерел, зокрема результатів успішності, безпосередніх спостережень, та введення результатів у спеціалізовані системи для подальшого аналізу. Виконання кожного завдання оцінювалося за декількома параметрами: швидкість реакції, точність виконання, дотримання тактичних процедур, здатність до адаптації та командна взаємодія. Отримані дані аналізуються з використанням статистичних методів для визначення загальної ефективності та виявлення потенційних векторів розвитку кожного курсанта.

Тестування на знання технічних характеристик інженерного обладнання, що було проведено в рамках критерію «Інженерне забезпечення», мало кілька особливостей у проведенні, які значно вплинули на зібрані результати. По-перше, тестування включало в себе різні формати запитань: від багатоваріантних тестів до завдань на відкриту відповідь, що дозволяло оцінити не лише знання фактів, але й глибину розуміння курсантами принципів роботи обладнання. По-друге, було організовано практичні заняття перед тестуванням, на яких курсанти мали можливість ознайомитися з обладнанням, що значно підвищило ефективність навчання. Для точності оцінювання, результати були автоматизовано оброблені через спеціалізоване програмне забезпечення, що дозволило швидко виявити слабкі та сильні сторони курсантів по кожному сегменту обладнання. Аналіз даних був здійснений з використанням статистичних методів, зокрема кореляційного аналізу та аналізу дисперсії, для визначення взаємозв'язків між різними аспектами знань.

Механізм отримання узагальнених результатів вимірювання критерію «Захист від зброї масового ураження» включає комплексну підготовку та виконання серії задач, що імітують реальні умови можливих атак. Курсанти проходять через ретельно контрольовані сценарії, де вони мають виявляти, реагувати та нейтралізувати різноманітні хімічні, біологічні та радіаційні загрози. Ці вправи супроводжуються постійним моніторингом науково-педагогічного працівника, які оцінюють здатність курсантів до швидкого рішення проблем, адекватності заходів безпеки та ефективності використання захисного

обладнання. Дані зібрані під час вправ, включаючи час реакції, точність виконання процедур і здатність до командної взаємодії, узагальнюються за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення, що дозволяє провести детальний аналіз результатів і визначити області для подальшого вдосконалення навчальних програм і методик.

Аналогічно було проведено вимірювання таких критерій як «Організація зв'язку», «Військова топографія», «Вогнева підготовка», «Експлуатація бронетанкового озброєння», «Водіння бойових машин» і «Військові статuti ЗСУ», з використанням відповідних методів оцінювання, таких як практичні тести, симуляції, письмові екзамени та полігонні вправи. Кожен з цих критеріїв оцінювався через спеціалізовані завдання, які відображають реальні умови та вимоги, що ставляться перед військовослужбовцями. Наприклад, для критерію «Організація зв'язку» використовувались завдання на встановлення та підтримання зв'язку в різних умовах, тоді як «Військова топографія» передбачала орієнтування на місцевості з використанням карт. «Вогнева підготовка» включала стрільбу з різних типів озброєння, а «Експлуатація бронетанкового озброєння» та «Водіння бойових машин» вимагали демонстрації навичок управління та обслуговування техніки в полі.

Внаслідок аналізу результатів констатувального педагогічного експерименту виявлено вже апробовані та потенційні механізми імплементації стандартів НАТО в освітній процес українських ВВНЗ.

Важливим завданням, яке вирішувалося під час дослідно-експериментальної роботи, стало питання переосмислення філософії самовдосконалення курсантів щодо розвитку професійної компетентності. У ході дослідження здійснювалося вивчення індивідуально-психологічних особливостей курсантів, їх готовності до покращення своїх знань, умінь і навичок. Як показала дослідно-експериментальна робота, професійно спрямоване самовдосконалення курсантів щодо розвитку військової компетентності, нерозривно пов'язане з теоретичними та практичними знаннями, рівнем розвитку мотивації навчальної

діяльності, інтересами курсантів, і не тільки сприяє формуванню навичок та умінь, а й інтенсифікує творчий потенціал майбутніх офіцерів. Більшість учасників, які брали участь у педагогічному експерименті, мають високий рівень мотивації до навчання у ВВНЗ. Разом з тим, ґрунтовному аналізу піддавалися чинники демотивації курсантів і способи викорінення цієї проблеми.

Проведена дослідно-експериментальна робота показала, що напрямами посилення мотивації курсантів щодо розвитку професійної компетентності є:

- визначення індивідуально-психологічних особливостей курсанта з метою розроблення системи педагогічного впливу на нього;
- формування здорового морально-психологічного клімату в колективах курсантських підрозділів;
- формування та розвиток мотивації до майбутньої професійної діяльності у військовому колективі;
- оптимізація проведення самостійної роботи курсантів;
- виконання індивідуальних творчих завдань, що визначаються курсантами під час тактико-спеціальної підготовки;
- наукова організація самостійної праці курсантів;
- навчання вмінню планувати свою діяльність;
- активне залучення курсантів до науково-дослідної діяльності;
- удосконалення системи підготовки від солдата до командира взводу;
- вдосконалення системи грошового забезпечення курсантів;
- впровадження додаткових спортивних ігор у процес самостійної підготовки;
- проживання курсантів від 1 до 6 курсу навчання за межами ВВНЗ, окрім польових виходів, які покращуються самоорганізованість і дисципліну;
- упровадження в організаційно-штатну структуру ВВНЗ додаткових підрозділів забезпечення, які виконуватимуть повсякденні заходи господарської діяльності, оскільки більшу частину таких заходів все ще виконують курсанти;

- психолого-педагогічний супровід підготовки курсантів науково-педагогічними працівниками.

Власне тому відчутною є потреба у створенні та систематизації уніфікованих вимог до всіх напрямів і рівнів військово-професійної підготовки здобувачів вищої освіти, передусім підготовки офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ. Йдеться не лише про загальні та спеціалізовані знання, вміння та навички, а й належну фізичну підготовку, знання іноземних мов країн – членів НАТО (передусім, англійської), володіння основами психології та педагогіки, вміння ними оперувати на практиці тощо.

3.3. Дослідно-експериментальна реалізація моделі, організаційно-педагогічних умов і методичної системи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ

Проведемо аналіз результатів упровадження експериментальних чинників у спеціальну підготовку майбутніх фахівців, що здобували освіту за очною формою навчання. Наслідки дослідження вказують на значний відсоток курсантів, які досягли високого та достатнього рівня успішності за кожним із критеріїв.

На першому етапі було здійснено оцінювання інтелектуального розвитку курсантів за низкою показників. Загалом слід зазначити, що результати курсантів експериментальної групи показують кращі показники ніж контрольної, що підтверджує ефективність запропонованої моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ.

Для аналізу даних проведено описову статистику, розраховано середнє значення та стандартне відхилення, а також проведено t-тест для порівняння середніх значень між контрольною та експериментальної групами (додаток). Результати статистичних розрахунків показують, що t-статистика становить приблизно -3.84. Це значення порівнюється з критичним значенням t для відповідного рівня значущості та ступенів свободи, щоб визначити, чи є різниця між групами статистично значущою.

Для кожного з інших показників (класифікація понять, встановлення аналогій, узагальнення понять тощо) проведено аналогічні розрахунки для порівняння контрольної та експериментальної груп.

Таблиця 3.4 – Результати оцінювання інтелектуального розвитку курсантів

Показники	Контрольна група				Експериментальна група			
	до експ.	після 4 міс.	після 6 міс.	після 9 міс.	до експ.	після 4 міс.	після 6 міс.	після 9 міс.
Загальна обізнаність	43,0	43,9	52,3	55,1	43,0	49,5	55,1	64,5
Класифікація понять	34,6	36,4	42,1	55,1	34,6	44,9	57,9	67,3
Встановлення аналогій	39,3	42,1	54,2	60,7	39,3	44,9	57,0	65,4
Узагальнення понять	40,2	41,1	53,3	58,9	40,2	44,9	55,1	61,7
Математичні задачі	55,1	57,0	60,7	61,7	55,1	61,7	66,4	69,2
Числові закономірності	57,0	57,9	61,7	66,4	57,0	61,7	68,2	71,0
Просторове мислення	43,0	43,0	55,1	63,6	43,0	55,1	66,4	73,8
Об'ємне мислення	44,9	45,8	58,9	62,6	44,9	58,9	66,4	71,0
Запам'ятовування слів	44,9	44,9	57,0	63,6	44,9	54,2	64,5	73,8
Середнє значення:	44,7	45,8	55,0	60,9	44,7	52,9	61,9	68,6

Загальна обізнаність вимірює рівень знань курсантів у різних областях. Для контрольної групи цей показник зростав від 43,0% (до експерименту) до 55,1% (після 9 місяців), в той час як для експериментальної групи – від 43,0% до 64,5%. Це свідчить про те, що експериментальна група показала більший прогрес.

Класифікація понять відображає здатність особи категоризувати і розрізняти різні поняття за допомогою аналізу їх характеристик. У контрольній групі результати показали зростання з 34,6% (до експерименту) до 55,1% (після 9 місяців). З іншого боку, експериментальна група виявила покращення від 34,6% до 67,3%. Ці дані вказують на зростаючу компетентність курсантів, проте експериментальна група виявилася ще більш успішною.

Встановлення аналогій концентрується на здатності особи знаходити подібності між різними поняттями та об'єктами. Узагальнення понять досліджує здатність індивіда об'єднувати окремі поняття під однією загальною категорією. Контрольна група показала зростання від 39,3% (до експерименту) до 60,7%

(після 9 місяців), тоді як експериментальна група від 39,3% до 65,4%. Це свідчить про поліпшення в обох групах, але експериментальна група має вищу ефективність у встановленні аналогій.

Здатність вирішувати прості математичні задачі та оперувати числовими закономірностями дає змогу оцінити спроможність індивіда знаходити та розуміти патерни у числових послідовностях. У контрольній групі ми спостерігаємо невелике підвищення результатів: від 55,1% (до експерименту) до 61,7% (після 9 місяців). Експериментальна група також показала стабільність у результатах, коливаючись від 55,1 % до 69,2%. Це може свідчити про те, що арифметичні навички вже були на високому рівні у більшості учасників на початку дослідження.

Просторове мислення досліджує здатність особи візуалізувати та маніпулювати двовимірними фігурами в уяві. Об'ємне мислення центрується на здатності особи уявляти та маніпулювати тривимірними об'єктами. Контрольна група показала зростання від 43,0% (до експерименту) до 63,6% (після 9 місяців), в той час як експериментальна група підвищилася від 43,0% до 73,8%. Це вказує на поліпшення просторового мислення у курсантів обох груп, з невеликою перевагою у експериментальній групі.

Запам'ятовування слів відображає здатність особи запам'ятовувати та відтворювати словесну інформацію, а також здатність особи швидко і ефективно асимілювати нову лексику та термінологію. Контрольна група показала зростання від 44,9% (до експерименту) до 63,6% (після 9 місяців). Експериментальна група також показала позитивний тренд: від 44,9% до 73,8%.

Дані дослідження свідчать про покращення рівня інтелектуального розвитку в обох групах. Проте експериментальна група, в більшості показників, демонструє вищі результати порівняно з контрольною групою. Це може свідчити про ефективність використаних методик або інших умов експерименту.

Розглянемо загальний стан розумово-фізичної рівноваги курсантів. Табл. 3.5 надає інформацію про динаміку розвитку п'яти ключових аспектів курсантів

контрольної та експериментальної груп протягом трьох різних часових проміжків (див. рис. 3.2).

Таблиця 3.5 – Результати оцінювання професійної компетентності курсантів за критерієм розумово-фізичної рівноваги

Показники	Контрольна група				Експериментальна група			
	до експ.	після 4 міс.	після 6 міс.	після 9 міс.	до експ.	після 4 міс.	після 6 міс.	після 9 міс.
Інтелектуальний розвиток	44,6	45,8	55	60,8	44,6	53	61,9	68,8
Комунікативна компетентність	46,7	48,6	52,3	56,1	46,7	52,3	57,9	66,4
Фізична готовність	51,4	54,2	66,4	72,0	52,3	61,7	75,7	86,0
Психологічна готовність	50,5	52,3	57,9	61,7	51,4	66,4	77,6	85,0
Іноземні мови	41,1	42,1	43,9	45,8	41,1	47,7	50,5	52,3
Середнє значення:	46,9	48,6	55,1	59,3	47,2	56,2	64,7	71,7

Інтелектуальний розвиток відображає рівень когнітивних здібностей та розуміння курсантів. Контрольна група показала зростання з 44,6% до 60,8% протягом 9 місяців, тоді як експериментальна група продемонструвала зростання з 44,6% до 68,8%. Це вказує на покращення інтелектуальних здібностей обох груп, проте експериментальна група має трохи вищий рівень розвитку.

Комунікативна компетентність відображає навички спілкування та взаємодії. Динаміка контрольної групи зростала від 46,7% до 56,1%, тоді як експериментальна група показала зростання від 46,7% до 66,4%. Остання показала вищий рівень комунікативних здібностей на завершення дослідження.

Фізична готовність вимірює загальний стан фізичної підготовленості майбутніх офіцерів. Контрольна група показала зростання від 51,4% до 72,0%, тоді як експериментальна – з 52,3% до 86,0%, підтверджуючи високий рівень фізичної підготовленості учасників експерименту.

Психологічна готовність відображає психологічний стан і спроможність курсантів адаптуватися до різних обставин. Контрольна група показала зростання з 50,5% до 61,7%. Проте експериментальна група виявилася значно психологічно стійкішою, показуючи зростання від 51,4% до 85,0%.

Іноземні мови – критерій відображає здатність курсантів вивчати і використовувати іноземні мови. Контрольна група продемонструвала незначне зростання з 41,1% до 45,8%, тоді як експериментальна показала стабільне зростання з 41,1% до 52,3%.

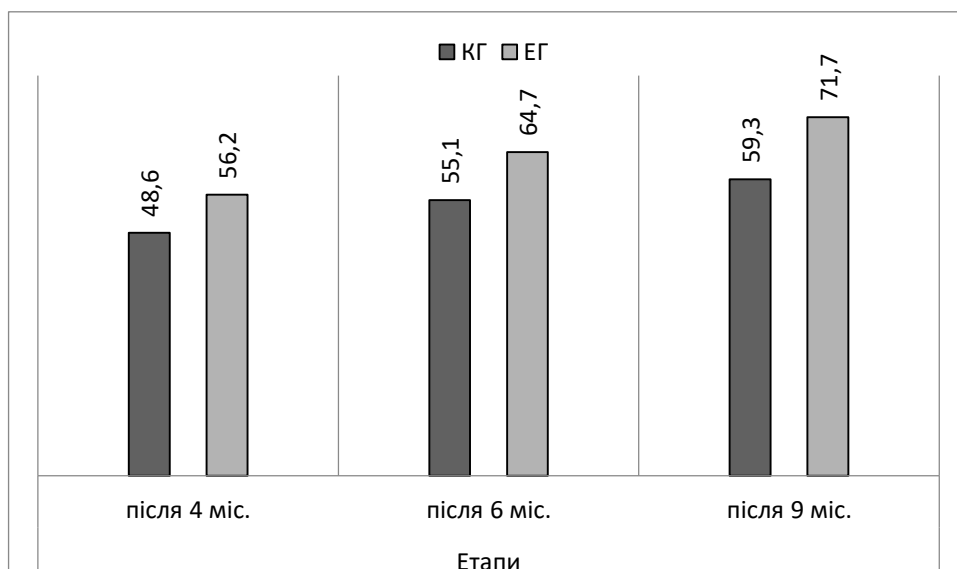

Рисунок 3.5 – Рівень професійної компетентності курсантів у контрольній та експериментальній групах за критерієм розумово-фізичної рівноваги

Аналізуючи динаміку розвитку професійної компетентності майбутніх офіцерів обох груп за критерієм розумово-фізичної рівноваги, робимо висновок, що експериментальна група в цілому показала кращі результати за всіма показниками. Ефективність навчання за 9 місяців суттєво зросла в порівнянні з початковим рівнем, який зафіксований після 4-місячної підготовки курсантів і досягнула: у КГ – 59,3 %, в ЕГ – 71,7 % майбутніх офіцерів із достатнім і високим рівнями професійної компетентності за критерієм розумово-фізичної рівноваги. Це свідчить про ефективність запропонованих і використаних нами методів і підходів у навчанні цієї групи. Проте важливо також враховувати інші зовнішні фактори, які могли вплинути на якість професійної підготовки.

Подібні результати одержані щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів за мотиваційно-ціннісним і діяльнісно-технологічним критеріями.

За наслідками проведеного оцінювання мотивації отримані такі показники: загалом рівень мотивації серед здобувачів є високим, при цьому на початку дослідження він приблизно однаково високий в експериментальній, та контрольній групі. Розглянемо більш детально мотиваційно-ціннісні показники стану професійної підготовки у ВВНЗ (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Результати оцінювання професійної компетентності курсантів за мотиваційно-ціннісним критерієм

Показники	Контрольна група				Експериментальна група			
	до експ.	після 4 міс.	після 6 міс.	після 9 міс.	до експ.	після 4 міс.	після 6 міс.	після 9 міс.
Військові традиції	80,4	82,2	86,9	89,7	80,4	85,0	88,8	92,5
Задоволення від самого процесу та результатів роботи	85,0	86,9	87,9	88,8	85,0	95,3	97,2	100,0
Прагнення до просування по службі	84,1	86,0	89,7	91,6	84,1	85,0	92,5	97,2
Прагнення уникати можливих покарань та неприємностей	38,3	40,2	29,9	27,1	38,3	44,9	31,8	25,2
Можливість найбільш повної самореалізації в даній діяльності	80,4	82,2	85,0	87,9	80,4	96,3	99,1	100,0
Грошовий заробіток	89,7	91,6	92,5	93,5	89,7	93,5	96,3	98,1
Середнє значення	76,3	78,2	78,7	79,8	76,3	83,3	84,3	85,5

Із даних, отриманих після завершення тестування видно, що всі опитані відповіли ідентично на два останні запитання, тим самим ототожнивши для себе (за мотиваційним критерієм) важливість рівня задоволення від самого процесу та результату роботи із можливістю найбільш повної самореалізації саме в даній діяльності. До чинників, які позитивно мотивують курсантів ВВНЗ навчатися та опановувати професію було віднесено патріотизм і бажання бути гідним захисником своєї Батьківщини, задоволеність від процесу військово-професійної діяльності та навчання за відповідною спеціальністю, самоідентифікація себе із обраною професією. Група зовнішньо-позитивної мотивації розкривається також через три складові: матеріальне забезпечення, кар'єрний ріст, соціальний престиж

і досягнення поваги зі сторони інших. Після заповнення бланків відповідей, показники курсантів підраховано і розраховано середнє арифметичне.

- Військові традиції. Первинне значення цього показника становило 80,4%. Після експерименту в контрольній групі воно зросло до 89,7%, а в експериментальній групі – до 92,5%. Це зростання свідчить про підвищену цінність військових традицій у сприйнятті курсантів, особливо в контрольній групі, де було зафіксовано найбільші зміни. Це може вказувати на зростання поваги і відданості традиціям серед курсантів.

- Задоволення від самого процесу та результатів роботи. Значення цього показника на початку було високим (85,0%) і зросло до 100,0% в експериментальній групі, показуючи повне задоволення курсантів від своєї діяльності. Це свідчить про ефективність навчального процесу та його позитивний вплив на мотивацію курсантів.

- Прагнення до просування по службі. Цей показник також зазнав зростання з 84,1% до 97,2% в експериментальній групі. Це відображає зростаюче бажання курсантів розвиватися та просуватися по службі, що є позитивним сигналом для майбутнього кадрового потенціалу.

- Прагнення уникати можливих покарань та неприємностей. Початковий рівень був 38,3%, і він знизився до 25,2% в експериментальній групі. Це зниження може свідчити про зростання дисциплінованості та відповідальності серед курсантів, а також зменшення страху перед можливими негативними наслідками.

- Можливість найбільш повної самореалізації в даній діяльності. Початкове значення в 80,4% зросло до 100,0% в експериментальній групі. Це зростання підкреслює, що навчальний процес та умови надають курсантам можливості для повноцінного розвитку та самовираження в їхній професійній діяльності.

- Грошовий заробіток. Оскільки значна більшість оцінили його у середньому на 98,1%, очевидно, що грошова винагорода є вирішальною мотивацією для офіцерів. Це свідчить про те, що конкурентоспроможна платня є важливим чинником для залучення та утримання офіцерів у Збройних Силах.

Підсумовуючи результати мотиваційно-ціннісної складової навчання курсантів, можна відзначити значне підвищення цінностей, пов'язаних із військовою професією та їх роллю в цьому процесі. Значний ріст індикаторів, таких як військові традиції, задоволення від самого процесу та результатів роботи, прагнення до просування по службі, і можливість найбільш повної самореалізації, свідчить про зростаюче розуміння та прийняття курсантами основних цінностей військової служби. Спостережене зростання цінності військових традицій вказує на більш глибоке засвоєння та повагу до історії та культури військової служби. Це сприяє формуванню професійної ідентичності курсантів. Високі показники задоволення від навчання та роботи свідчать про те, що курсанти цінують і отримують задоволення від своєї діяльності, що є ключовим чинником для довгострокової мотивації та відданості професії.

Підвищене бажання просування по службі та можливості для самореалізації вказують на амбіційність та активне прагнення курсантів до розвитку та досягнення професійних вершин у своїй кар'єрі.

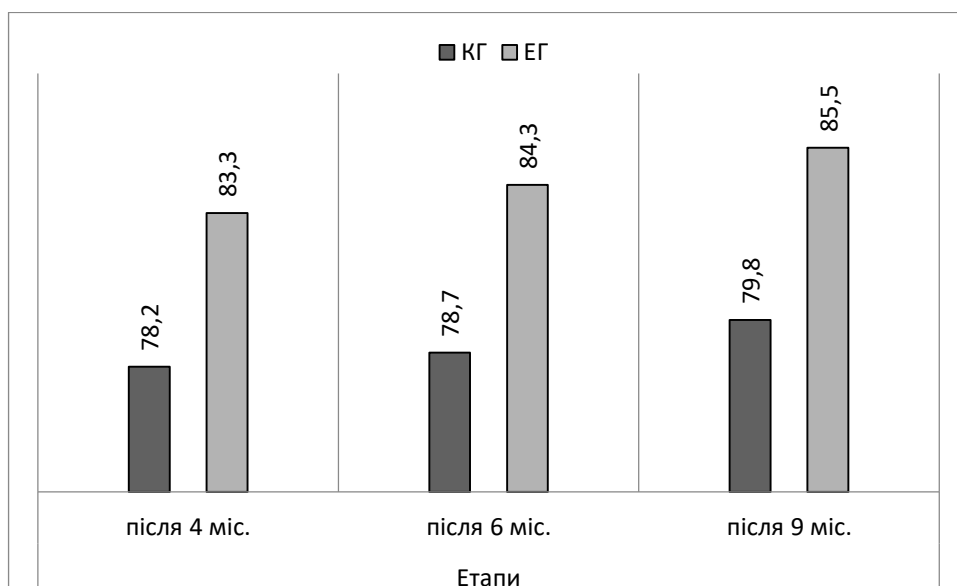

Рисунок 3.6 – Рівень професійної компетентності курсантів у контрольній та експериментальній групах за мотиваційно-ціннісним критерієм

Проаналізувавши одержані дані (рис. 3.6) щодо середнього рівня вмотивованості майбутніх офіцерів тактичного рівня бачимо, що за результатами

навчання в експериментальній групі вона становить 86%, у той час як у контрольній є також достатньо високою і складає 80%.

Розглянемо ключові критерії діяльнісно-технологічної складової в табл. 3.7.

Таблиця 3.7 – Результати оцінювання професійної компетентності курсантів за діяльнісно-технологічним критерієм

Показники	Контрольна група				Експериментальна група			
	до експ.	після 4 міс.	після 6 міс.	після 9 міс.	до експ.	після 4 міс.	після 6 міс.	після 9 міс.
Тактика	26,2	28,0	73,8	91,6	26,2	29,9	76,6	98,1
Інженерне забезпечення	28,0	29,9	74,8	94,4	28,0	31,8	79,4	99,1
Захист від зброї	27,1	28,0	72,9	93,5	27,1	30,8	77,6	98,1
Організація зв'язку	28,0	29,0	72,0	92,5	28,0	30,8	76,6	98,1
Військова топографія	24,3	25,2	59,8	92,5	24,3	28,0	72,0	97,2
Вогнева підготовка	26,2	27,1	74,8	93,5	26,2	29,9	77,6	98,1
Експлуатація бронетанкового озброєння	27,1	28,0	73,8	92,5	27,1	29,9	76,6	99,1
Водіння бойових машин	27,1	29,0	74,8	91,6	27,1	30,8	80,4	100,0
Військовий статут ЗСУ	29,9	31,8	74,8	95,3	29,9	33,6	82,2	100,0
Середнє значення	27,1	28,5	72,4	93,0	27,1	30,6	77,7	98,7

Відповідно до результатів оцінювання розглянемо, яким чином змінилися компетентності курсантів внаслідок експериментальної роботи.

Результати оцінювання діяльнісно-технологічної готовності курсантів відображають рівень їхньої підготовки до професійної діяльності у військовій сфері. Розглядаючи отримані дані, можна визначити динаміку розвитку компетентностей курсантів у КГ та ЕГ протягом різних періодів навчання.

Тактика є основою військової стратегії та діяльності. Значення для військовослужбовця полягає в здатності приймати правильні рішення на полі бою та організовувати взаємодію підрозділів. Динаміка показує зростання від 26,2% до 91,6% у контрольній групі та від 26,2% до 98,1% у експериментальній групі з 107 респондентів. Це свідчить про ефективність навчального процесу та збільшення кількості курсантів, які опанували дану дисципліну.

Інженерне забезпечення є важливим для життєдіяльності війська, оскільки охоплює роботу з обладнанням, машинами та іншими технічними засобами. За результатами опитування, динаміка зростання у контрольній групі становить від 28,0% до 94,4%, тоді як у експериментальній – від 28,0% до 99,1%.

Для кожного військового фахівця здатність захистити себе від різних видів зброї є життєво важливою. Динаміка у контрольній групі свідчить про зростання від 27,1% до 93,5%. В експериментальній групі показники зросли від 27,1% до 98,1%. Освоєння цього критерію має особливе значення, оскільки безпосередньо впливає на безпеку військовослужбовця в умовах бойових дій.

Ефективна організація зв'язку відіграє вирішальну роль у координації дій підрозділів та передачі важливої інформації. Динаміка у контрольній групі показала зростання від 28,0% до 92,5%, у той час як у експериментальній групі – від 28,0% до 98,1%. Необхідно звернути увагу на підготовку військових фахівців до роботи з новітніми системами зв'язку.

Розуміння військової топографії є ключем до успішного маневрування на полі бою. Динаміка у контрольній групі вказує на зростання від 24,3% до 92,5%, у експериментальній – від 24,3% до 97,2%. Особливу увагу слід приділити практичним навичкам роботи з картою та компасом.

Вміння вести вогонь та правильно користуватися зброєю є однією з основних компетенцій військовослужбовця. Зростання у контрольній групі становить від 26,2% до 93,5%, у експериментальній – від 26,2% до 98,1%. При цьому важливо зосередити увагу на безпеці користування зброєю.

Знання та вміння ефективно експлуатувати бронетехніку є важливим для військових підрозділів. Динаміка у контрольній групі зросла від 27,1% до 92,5%, у експериментальній групі – від 27,1% до 99,1%. Слід звертати увагу на підготовку до роботи з новітніми зразками озброєння, військової техніки та обладнання.

Здатність керувати бойовою технікою в умовах воєнних дій є важливою для мобільності підрозділу. Динаміка зростання в контрольній групі складає від 27,1%

до 91,6%, у експериментальній групі – від 27,1% до 100,0%. Особлива увага має бути приділена практичному водінню в екстремальних умовах.

Військовий статут є основою дисципліни та порядку в армії. Зростання у контрольній групі показало від 29,9% до 95,3%, у експериментальній – від 29,9% до 100,0%. Важливо зосередити увагу на осмисленні норм і правил статуту.

Розглянемо середні показники діяльнісно-технологічної складової компетентності курсантів (рис. 3.7). За результатами впровадження експериментальних чинників можна побачити, що рівень професійної компетентності за діяльнісно-технічним критерієм за 9 місяців суттєво зріс у порівнянні із початковим та зафіксованим на етапі 3-місячної підготовки курсантів. За результатами навчання 99% курсантів експериментальної групи засвоїли цю складову компетентності на високому та достатньому рівні. Також варто зазначити, що курсанти контрольної групи теж отримали достатньо високий показник засвоєння матеріалу, що складає 93%.

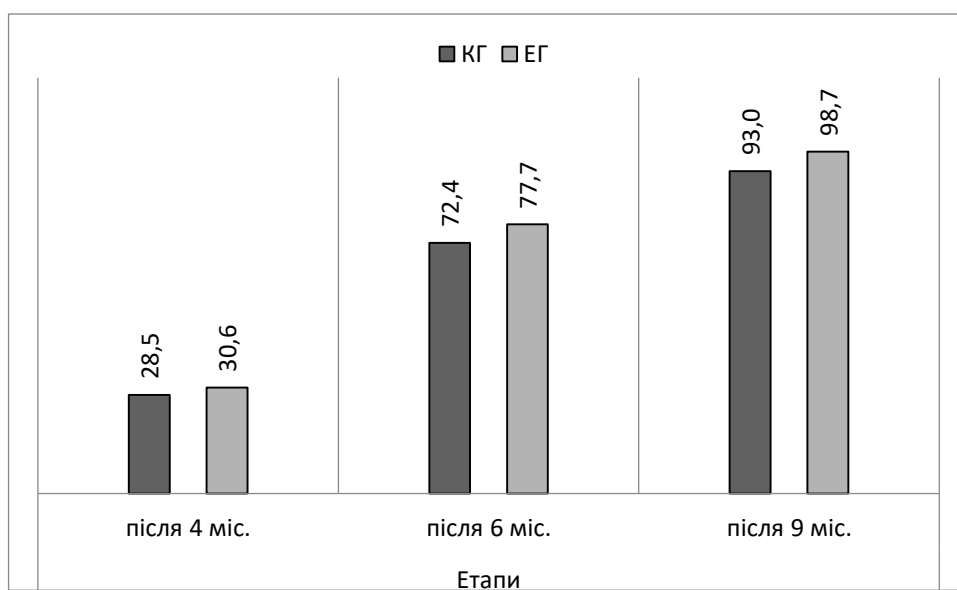

Рисунок 3.7 – Рівень професійної компетентності курсантів у контрольній та експериментальній групах за діяльнісно-технологічним критерієм

Показники діяльнісно-технічного критерію відіграють ключову роль для кожного військового фахівця. Це базові вміння та навички, завдяки яким військовослужбовець здатен ефективно та найбільш безпечно виконувати свої

обов'язки на полі бою. Експериментальна група продемонструвала високі показники, які свідчать про глибоке засвоєння діяльнісно-технічних знань, умінь і навичок, які становлять ядро їхньої професійної компетентності. Проте зазначимо, що і контрольна група показала належний рівень освоєння матеріалу, що свідчить про якість української військової освіти. Традиційні навчальні програми і методики загалом є ефективними, хоч і не повністю відповідають стандартам НАТО, що дає підстави для оптимізму щодо подальшого вдосконалення готовності та боєздатності наших військових.

За результатами дослідження виявлено, що різниця середніх значень за обраними критеріями складає 12,4% за розумово-фізичним, 5,8% за мотиваційно-ціннісним, 5,6% за діяльнісно-технологічним. Загалом це підтверджує ефективність розробленої педагогічної моделі, особливо за розумово-фізичним критерієм, однак дозволяє стверджувати і про відносну ефективність традиційного освітнього процесу.

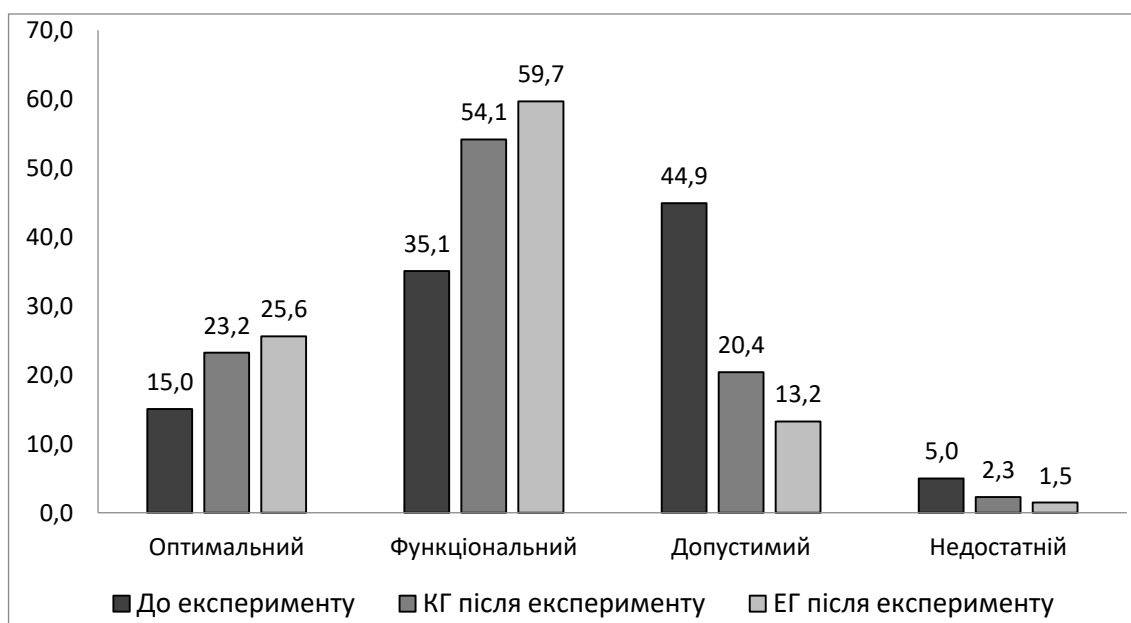

Рисунок 3.8 – Динаміка формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ в контрольній та експериментальній групах

Як видно з рис. 3.8, внаслідок впливу формувальних чинників у курсантів експериментальної групи показники оптимального рівня сформованості професійної компетентності зросли на 10,6%, функціонального – на 24,6%,

допустимого рівня знизилися на 31,7%, натомість показники недостатнього рівня зменшилися на 3,5%. У контрольній групі показники оптимального та функціонального рівнів підвищилися відповідно на 8,2% та 19,0%, а зменшення показників допустимого – на 24,5% і недостатнього – на 2,7%.

Проведемо статистичну перевірку достовірності експерименту.

У ході експериментальної частини дослідження було висунуто нуль-гіпотезу H_0 про однаковість розсіяння результатів підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ, які навчались за нашою моделлю (ЕГ) і тих, що навчались традиційно (КГ). Їй на противагу сформульована альтернативна гіпотеза про те, що інновації, які застосовувались до курсантів ЕГ, дають змогу збільшити рівень загальної мотивації до навчання, покращити розумово-фізичні навички і підвищити технологічний рівень знань і вмінь випускників.

Результати статистичного аналізу подаємо в табл.3.8.

Таблиця 3.8 – Статистична перевірка достовірності одержаних результатів

Показники	Розумово-фізичний		Мотиваційно-ціннісний		Діяльнісно-технологічний	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
1	60,8	68,8	89,7	92,5	91,6	98,1
2	56,1	66,4	88,8	100,0	94,4	99,1
3	72,0	86,0	91,6	97,2	93,5	98,1
4	61,7	85,0	27,1	25,2	92,5	98,1
5	45,8	52,3	87,9	100,0	92,5	97,2
6	59,3	71,7	93,5	98,1	93,5	98,1
7					92,5	99,1
8					91,6	100,0
9					95,3	100,0
Середнє значення	59,3	71,7	79,8	85,5	93,0	98,7
Дисперсія	72,21	158,80	669,3	879,6	1,55	0,90
t Stat	-2,01		-0,36		-10,84	
P(T<=t) one-tail	0,04		0,36		0,00	
t Critical one-tail	1,81		1,81		1,75	
P(T<=t) two-tail	0,07		0,73		0,00	
t Critical two-tail	2,23		2,23		2,12	

На основі даних табл. 3.8, робимо висновки про статистичну достовірність результатів експерименту за трьома критеріями.

Розумово-фізичний критерій:

- Середнє значення: зростання до 59,3 у контрольній групі (КГ) і до 71,7 в експериментальній групі (ЕГ), що свідчить про значне покращення.
- Статистична достовірність: значення $t_{Stat} (-2,01)$ та $P(T \leq t) \text{ two-tail } (0,04)$ вказують на статистичну значущість цих результатів, хоч і не дуже високу.

Мотиваційно-ціннісний критерій:

- Середнє значення: невелике покращення – 79,8 у КГ і 85,5 в ЕГ.
- Статистична достовірність: p -рівень для одностороннього тесту становить 0,3625, а для двостороннього тесту – 0,7250. Обидва ці значення вищі за 0,05, тому ми не відкидаємо нульову гіпотезу і припускаємо, що статистично значущої різниці між середніми значеннями контрольної та експериментальної групи немає.

Діяльнісно-технологічний критерій:

- Середнє значення: збільшення з 93 у КГ до 98,7 в ЕГ, що свідчить про певне покращення.
- Статистична достовірність: значення $t_{Stat} (-10,84)$ та $P(T \leq t) \text{ two-tail } (0,00)$ вказують на високу статистичну значущість цих результатів.

Отже, запропоновані освітні інновації ефективно покращують розумово-фізичні навички, мають обмежений вплив на мотиваційно-ціннісні аспекти і значно підвищують технологічні навички курсантів. До початку експерименту обчислені за всіма критеріями початкові показники професійної компетентності курсантів обох груп не мають статистично значущих розбіжностей. Водночас, показники ЕГ і КГ, одержані після завершення формувального експерименту, відрізняються з необхідною ймовірністю.

Таким чином, формувальний етап експерименту підтвердив ефективність психолого-педагогічних заходів щодо модернізації підготовки офіцерів у ВВНЗ

згідно стандартів НАТО. Порівнюючи динаміку становлення кожної із проаналізованих компетентностей за відповідними критеріями, відзначаємо таке:

- становлення мотиваційного компоненту відбувається із ростом інтересу до освітнього процесу, пропорційно збільшенню кількості практичної роботи, інтексіфікації та залученості здобувачів до науково-дослідної діяльності;
- когнітивний компонент формується від теоретичного пізнання значимості та необхідності засвоєння професійних компетентностей до самостійного досягнення успіхів у навчанні;
- ефективність розвитку фахових компетентностей залежить від інтелектуальних умінь, спроможності проєктувати співвідношення та відповідності між метою та результатом взаємодії до практичних навичок, здатності належним чином забезпечувати самореалізацію у професійній спільноті.

Отже узагальнені результати проведеного формувального експерименту свідчать про ефективність впливу розроблених і запропонованих нами моделі, організаційно-педагогічних умов і методичної системи формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ. Достовірність емпіричних даних забезпечена: обґрунтованим вибором методів і засобів наукового пошуку; репрезентативним обсягом вибірки учасників експерименту; статистичною перевіркою досліджуваних показників контрольної та експериментальної груп.

Аналіз даних формувального експерименту дає нам змогу стверджувати, що зростання кількості курсантів із високим і достатнім рівнем професійної компетентності є закономірним процесом, який пов'язаний із підвищенням якості військової освіти офіцерів тактичного рівня. Таким чином, завдання експерименту ми виконали, мети дослідження досягнули.

Безперечно, сучасна військова служба вимагає глибоких професійних компетентностей, які повсякчас ускладнюються. Курсанти повинні здобути вміння робити критичний аналіз, вирішувати тактичні завдання на різних рівнях, вміти використовувати сучасне озброєння та техніку, керувати підрозділами, бути стресостійкими і витривалими, а також володіти двома іноземними мовами.

Професійна підготовка офіцерів Збройних Сил України, заснована на стандартах НАТО (підрозділ 2.2), передбачає багатогранність і ступеневість навчання та поглиблений розвиток компетентностей курсантів. Наша модель підвищує навички критичного мислення, загальні, професійні та інтегральні компетентності, що дає змогу сформувати відповідальних, ініціативних і компетентних офіцерів, здатних ефективно працювати на основі сучасних міжнародних стандартів військової справи.

На підставі проведеного дослідження визначено такі *напрями модернізації* професійної підготовки в українських ВВНЗ щодо формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у процесі військової освіти:

- упровадити весь комплекс стандартів НАТО в освітній процес ВВНЗ;
- розвивати офіцера–2030 до здатності виконувати бойові завдання пліч-о-пліч з військовослужбовцями країн НАТО;
- поступово формувати професійну компетентність від рядового до командира взводу за фахом і спеціалізацією;
- забезпечити практичну складову професійної підготовки, що сприяє особистісному та професійному саморозвитку курсанта;
- цивільна спеціалізація з гуманітарних дисциплін для бакалаврату та військова для магістратури має слугувати мотиваційним чинником у формуванні офіцера–2030.

Висновки до третього розділу

Методика експериментальної перевірки професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах передбачала чотири етапи: підготовчо-констатувальний, аналітико-пошуковий, дослідно-експериментальний і завершально-узагальнювальний.

При оцінюванні професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України, виходячи з проведеного дослідження, основоположними були три ключові групи критеріїв: 1) критерії, що оцінюють розумову та фізичну гармонію,

аналізуючи фізичну підготовку спеціаліста та його спроможність виконувати завдання, що потребують фізичної стійкості; 2) критерії, що визначають мотиваційні аспекти та ціннісне ставлення до роботи, допомагаючи осмислити глибокі професійні прагнення спеціаліста, його ставлення до обраної сфери та бажання розвиватися; 3) критерії, спрямовані на аналіз умінь військового фахівця втілювати свої знання в дії, готовність реалізувати технічні завдання та впроваджувати сучасні технології. Під час експериментального навчання показники цих критеріїв детально досліджувались за допомогою різноманітних методів. Це забезпечило повноту та глибину аналізу, дозволило точно визначити ступінь розвитку кожного критерію у здобувачів та виявити потенційні можливості для подальшого покращення.

Експериментальне дослідження, проведене на базі НАСВ у 2021–2022 рр., мало на меті дослідити формування професійної компетентності в майбутніх офіцерів Збройних Сил України, що навчалися на денній формі навчання. Опитування засвідчили, що респонденти одностайно високо оцінили важливість самореалізації в обраній військовій професії, наголошуючи на задоволенні, яке вони отримують від процесу та результатів своєї роботи.

За результатами оцінювання розумово-фізичного компонента професійної компетентності курсантів у контрольній та експериментальній групах можна зробити висновок про те, що спостерігається позитивна динаміка розвитку в обох групах за різними показниками. Найбільший прогрес було досягнуто у фізичній готовності експериментальної групи з показником у 86% курсантів, що мають достатній рівень компетентності. Також варто зазначити значуще покращення в психологічній готовності експериментальної групи до 85%. Ці показники свідчать про високий рівень підготовки та ефективність використовуваних методик навчання. Водночас, показники інтелектуального розвитку та комунікативної компетентності також відзначаються покращенням, інтенсивнішим в експериментальній групі. Загальний рівень професійної компетентності курсантів за всіма показниками критерію розумово-фізичної рівноваги наприкінці

дослідження в контрольній групі становив 59,3%, а в експериментальній – досяг 71,7%.

Мотиваційними факторами для курсантів були внутрішні спонукання, такі як патріотизм, бажання бути надійним захисником своєї Батьківщини, а також особисте задоволення від військово-професійної діяльності та обраної спеціальності. Не менш важливою була їхня самоідентифікація з обраною професією, що передбачає глибоку відданість до свого професійного покликання. Значну роль відігравали і зовнішні мотиватори, що включали матеріальне забезпечення, можливості кар'єрного зростання, соціальний престиж, прагнення до поваги з боку колег і суспільства в цілому. Однак дослідження також виявило випадки професійного вигорання, що зумовлює необхідність розроблення та впровадження заходів із профілактики. Було виявлено, що ефективними є заходи з командування (спільні тренування з різних видів спорту, підвищення рівня фізичної активності та ініціативи, спрямовані на зміцнення колективного духу та згуртованості), що сприяли підвищенню індивідуальної стійкості та створенню сприятливого професійного середовища.

Результати опитування мотиваційної складової підготовки курсантів свідчать про те, що 100% курсантів отримують задоволення від самого процесу роботи та від її результатів. Стільки ж прагнуть до самореалізації в обраній сфері. При цьому, грошове забезпечення мотивує 98,1% респондентів, а 97,2% курсантів мають прагнення до кар'єрного росту. Загалом за усередненими даними мотиваційно-ціннісного критерію наприкінці експерименту 85,5% курсантів експериментальної групи успішно сформували необхідні якості. Серед курсантів контрольної групи таких виявилось 79,8%.

Показники компетентності курсантів за діяльнісно-технологічним критерієм виявили, що за час експерименту рівень професійної підготовки суттєво покращився. Згідно з даними, 98,7% курсантів експериментальної групи успішно засвоїли необхідні діяльнісно-технологічні компетентності. Курсанти контрольної групи продемонстрували 93,0% успішності за цим критерієм. Це підкреслює

важливість цього аспекту підготовки і дієвість обраних методик навчання. За результатами статистичної перевірки експериментальних даних можна стверджувати, що запропоновані освітні інновації ефективно покращують розумово-фізичні навички, мають обмежений вплив на мотиваційно-ціннісні аспекти і значно підвищують технологічні навички курсантів.

Загалом, педагогічний експеримент дав змогу визначити ключові чинники підвищення динаміки формування та розвитку професійних компетентностей майбутніх офіцерів у процесі навчання. Імплементация стандартів НАТО в освітній процес українських ВВНЗ полягає у розвитку критичного мислення, системного аналізу, знання суспільних процесів, ініціативності, відповідальності, комунікативних навичок, стресостійкості та володіння іноземними мовами. Вона підкреслює комплексний підхід до поетапної інтегрованої професійної підготовки, що охоплює навчання, виховання, професійний та особистісний розвиток майбутніх офіцерів.

Положення та висновки, викладені у третьому розділі, розкриті в публікаціях автора [157; 161; 165; 167; 171; 174].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

1. Розвиток військової освіти є одним із ключових завдань системи підготовки фахівців із безпеки та оборони, що виконують у складі Збройних Сил України та інших формувань важливе завдання захисту Вітчизни, національної безпеки, суверенітету, територіальної цілісності. Для належної реакції на сучасні виклики у військовій сфері державі потрібна нова формація військових кадрів, що безперервно оновлюють свій професійний рівень, вміють діяти в інноваційному середовищі. Професія військового – поліфункціональна, самостійна, полікомунікативна, розумова, творча, динамічна та стресогенна діяльність. Успішність формування висококваліфікованих фахівців військового профілю залежить від ефективності освітнього процесу у військових вищих навчальних закладах.

Виконаний теоретичний аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України дає змогу стверджувати, що сучасний етап розвитку військової освіти в Україні характеризується значними трансформаціями. Провідними тенденціями є впровадження сучасних освітніх технологій, зокрема імітаційного моделювання, дистанційного навчання, оновлення освітніх програм з урахуванням новітніх реалій і глобальних тенденцій, збільшення обсягу та якості вивчення іноземних мов, а також акценту на розвиток лідерських якостей та психологічної підготовки курсантів. Та найважливішим кроком щодо модернізації військової освіти є рішення щодо євроінтеграції України та імплементація стандартів НАТО в діяльність військових формувань і підготовку військовослужбовців.

В умовах російсько-української війни важливим є посилення військового потенціалу країни. Перехід на стандарти НАТО передбачає покращення військової та тактичної підготовки, що дасть змогу військовим формуванням України більш ефективно виконувати бойові завдання. Модернізація військової освіти також зумовлює кращу оперативну сумісність між Збройними Силами України і військами НАТО. Це має вирішальне значення під час спільних навчань

або багатонаціональних операцій, оскільки забезпечує безперерйну співпрацю та кращу координацію на полі бою, підвищуючи ефективність реалізації запланованих акцій. Крім того, це дає можливість ЗСУ перейняти досвід і кращі практики країн Північноатлантичного альянсу, що призведе до застосування більш ефективних методів, покращення процесів ухвалення рішень і більш оптимального використання ресурсів.

Упровадження у військову освіту стандартів НАТО матиме широкий вплив на майбутніх офіцерів, сприяючи підвищенню професіоналізму, дисципліни військовослужбовців і поваги до міжнародних норм і законів у військових формуваннях.

2. Особливості підготовки офіцерів в українських військових вищих навчальних закладах Міністерства оборони України полягають у поєднанні навчання за освітньо-професійними програмами ступенів бакалавра та магістра з вивченням курсу професійної військової освіти. Освітні програми підготовки офіцерів тактичного рівня враховують специфіку застосування Збройних Сил України, охоплюють широкий спектр загальновійськових і професійно орієнтованих дисциплін, що дає змогу майбутнім офіцерам здобути комплексне розуміння сутності військової служби й опанувати управління підрозділами. Значну увагу приділено вивченню іноземних мов, що відкриває можливості для міжнародної співпраці. Науково-педагогічний склад ВВНЗ активно використовує сучасні методи і педагогічні технології, що сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу.

Проте аналіз нинішнього стану системи військової освіти засвідчує наявність низки проблем і стримуючих чинників її ефективного функціонування, що зумовлені, здебільшого, новими викликами, які постали перед суспільством, державою, ЗС України та ВВНЗ. На жаль, абітурієнти не вмотивовані вступати до ВВНЗ, у курсантів бажання навчатися та самовдосконалюватися перебуває на низькому рівні, науково-педагогічні працівники не зацікавлені активно впроваджувати і використовувати новітні методи викладання. Це зумовлює

потребу змін у системі військової освіти, яка функціонує у ВВНЗ. Були виявлені недостатня розробленість структурної схеми і методики професійної підготовки у ВВНЗ; неефективне впровадження в освітній процес сучасних педагогічних технологій; потреба більш об'єктивного оцінювання компетентностей курсантів; повільне впровадження стандартів НАТО у процес підготовки офіцерів; недієва система відповідальності ВВНЗ за якість підготовки випускників тощо.

3. Професійна компетентність офіцера – це здатність аналітично мислити й ефективно виконувати конкретні службові функції та вирішувати складні завдання щодо оборони країни відповідно до обов'язків і місії військового фахівця, в динамічних умовах, з урахуванням вимог і стандартів НАТО. Вона забезпечує здатність і готовність випускників ВВНЗ до професійної діяльності спільно з військовослужбовцями країн-партнерів НАТО, охоплюючи комплекс знань, умінь і навичок за професійною діяльністю, сукупність ціннісних орієнтацій, професійних мотивів, іншомовних комунікаційних навичок, спроможність офіцера–2030 продуктивно та творчо вирішувати професійні завдання та бути внутрішньо мотивованим до подальшого навчання та професійного самовдосконалення.

Структуру професійної компетентності офіцерів Збройних Сил України розглядаємо як комплекс взаємопов'язаних інтегральних, загальних і спеціальних (фахових) компетентностей за посадою рядового, командира відділення, командира взводу та за цивільною спеціальністю, що формуються послідовно. У фахових компетентностях виділяємо загальнопрофесійні, професійно-особистісні, професійно-інструментальні, спеціально-професійні.

Для детального й об'єктивного оцінювання сформованості компетентностей курсантів розроблені три основні критерії: 1) розумово-фізичної рівноваги, що демонструє його інтелектуальний розвиток і здатність виконувати завдання, які вимагають фізичної витривалості; 2) мотиваційно-ціннісний критерій, показники якого враховують потреби майбутніх офіцерів щодо покращення знань, умінь і навичок; 3) діяльнісно-технологічний критерій, що визначає провідні професійні

якості військових фахівців – інженерне забезпечення; ведення документації та управління підрозділами; організацію радіозв'язку; вогневу підготовку; експлуатацію бронетанкового озброєння та водіння бойових машин; а також знання військових статутів ЗСУ й організацію дій особового складу. Усі критерії мають чітко визначені дескриптори і методики, що допомагають оцінити їх рівень у курсантів – недостатній (низький); допустимий (достатній); функціональний (середній); оптимальний (високий).

4. Педагогічна модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України побудована для вдосконалення структури професійної підготовки курсантів у ВВНЗ, зокрема посилення мотивів становлення та оптимізації механізмів формування сукупності професійних компетентностей майбутніх офіцерів–2030 у процесі військової освіти. Щоб обґрунтовано підійти до побудови педагогічної моделі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів ЗСУ розроблено нормативну схему процесу професійної підготовки і діяльності науково-педагогічних працівників, яка відображає етапи становлення офіцера–2030. Апробація цієї схеми у ВВНЗ дала змогу забезпечити досягнення запланованого результату – формування належної професійної компетентності випускників ВВНЗ – офіцерів ЗСУ. Вона відображає проведення навчання офіцерів тактичного рівня за ступеневим принципом багаторівневої професійної підготовки.

Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України реалізує інтегративний підхід до військової освіти, акцентуючи на всебічному розвитку курсантів за стандартами НАТО. Вся сукупність елементів моделі зосереджена у трьох основних блоках: цільовому, змістово-практичному та діагностично-результативному. Цільовий блок визначає чіткі навчальні цілі для курсантів, змістово-практичний блок інтегрує теоретичні знання та практичні навички, необхідні для виконання військових завдань у міжнародних місіях, а діагностично-результативний блок реалізує оцінювання та

корекцію освітнього процесу з використанням сучасних методів визначення успішності курсантів, включаючи симуляції та інтерактивні вправи.

5. Організаційно-педагогічними умовами формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України вважаємо комплекс спроектованих нами заходів щодо оптимізації змісту, форм, методів освітнього процесу, які забезпечують ефективність системи військової освіти у ВВНЗ і внаслідок цього – підвищення мотивації курсантів та якості їхньої професійної підготовки. До таких умов доцільно віднести

- оновлення навчально-матеріальної бази ВВНЗ;
- застосування системи імітаційного моделювання;
- модернізація навчально-методичного забезпечення;
- вдосконалення психолого-педагогічного супроводу;
- створення Центру контролю якості військової освіти.

Вважаємо, що підвищення компетентності випускників ВВНЗ – майбутніх офіцерів ЗСУ у процесі професійної підготовки на основі запропонованих організаційно-педагогічних умов дасть змогу оптимізувати діяльність закладів вищої освіти, які готують військових фахівців.

6. Встановлено, що інноваційна методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ має базуватися на виборі єдиної стратегії до підготовки професійних кадрів. В якості найбільш оптимального варіанту було обрано поєднання особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів, які передбачають розвиток індивідуальних здібностей курсантів, пошук оптимальних шляхів і напрямів неперервного саморозвитку та самоідентифікації, формування компонентів професійної компетентності та культури життєдіяльності. Крім того, щоб сформувати необхідні компетентності майбутнього офіцера–2030 доцільно використовувати системний та інтегративний підходи.

Методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичної ланки охоплює: стандарти і конкретні рекомендації НАТО для польової

підготовки та аудиторної роботи; заходи щодо мотивації курсантів і науково-педагогічних працівників; контекстно-евристичний підхід до змісту тактико-спеціальних занять; удосконалення у викладацького складу навичок організації колективної навчальної діяльності та педагогічного спілкування; участь у міжнародних освітніх ініціативах; використання напрацювань вітчизняних фахівців з імплементації закордонного досвіду військової освіти; розвиток управлінських і лідерських якостей курсантів; удосконалення методів фізичної підготовки і розвитку фізичної культури курсантів.

Професійна підготовка має поєднувати: продуктивні форми (лекції, семінари, теоретичні та практичні курси, польові вправи, тактичні тренування та інші види практичної підготовки, комп'ютерне імітаційне моделювання та віртуальне навчання, інтегроване навчання, дистанційні курси, міжнародні навчання); традиційні та інноваційні професійно орієнтовані методи (лекції та презентації, групові практичні вправи, кейс-методи, інтерактивне навчання рольові ігри та симуляції, віртуальна та доповнена реальність, тренінги, дискусійні групи); новітні засоби (адаптивні навчальні платформи, технології різнорівневого навчання, інтерактивні та модульні курси, системи віртуальної реальності, комп'ютерні тренажери і симулятори).

Експериментальна перевірка ефективності запропонованих інновацій засвідчила, що учасники експериментальної групи систематично виявляли кращі показники формування професійної компетентності за всіма компонентами. Загальний рівень професійної компетентності курсантів за всіма показниками розумово-фізичного критерію наприкінці дослідження у контрольній групі становив 59,3%, а в експериментальній – досяг 71,7%. за усередненими даними мотиваційно-ціннісного критерію наприкінці експерименту 85,5% курсантів експериментальної групи успішно сформували необхідні якості. Серед курсантів контрольної групи таких виявилось 79,8%. 98,7% курсантів експериментальної групи досягли високого рівня компетентності за показниками діяльнісно-технологічного критерію, тоді як у контрольній групі цей показник становив

93,0%. Такі результати свідчать про зростання якості військової освіти та підтверджують ефективність і доцільність наших інновацій.

Розроблена інноваційна методична система підготовки офіцерів тактичного рівня передбачає такі *напрями модернізації професійної підготовки в українських ВВНЗ*: упровадження стандартів НАТО в освітній процес; формування здатностей офіцера–2030 до співпраці в бойових умовах із військовослужбовцями країн НАТО; послідовне формування професійної компетентності від рядового до командира взводу; акцентування на практичній частині підготовки, яка сприяє особистісному та професійному зростанню курсантів; упровадження двох напрямів спеціалізації: цивільна з орієнтацією на гуманітарні дисципліни для бакалаврату та військова для магістратури, що спрямовані на стимулювання мотивації професійної підготовки під час формування майбутнього офіцера. Імплементація стандартів НАТО в освітній процес українських ВВНЗ полягає у розвитку критичного мислення, системного аналізу, знання суспільних процесів, ініціативності, відповідальності, комунікативних навичок, стресостійкості та володіння іноземними мовами. Вона підкреслює комплексний підхід до поетапної інтегрованої професійної підготовки, що охоплює навчання, виховання, професійний та особистісний розвиток майбутніх офіцерів.

Перспективами подальших розвідок із проблеми дослідження є: адаптування та імплементація розроблених положень і рекомендацій для різних рівнів і профілів підготовки майбутніх офіцерів; виявлення педагогічних резервів, інноваційних технологій і шляхів удосконалення професійної компетентності фахівців сил безпеки і оборони різноих спеціальностей і спеціалізації з урахуванням стандартів НАТО, реальних потреб, світового досвіду та новітніх тенденцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алімпієв А. М., Толок І. В., Литвиненко М. І. Моніторинг якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів Збройних Сил України : наук.-метод. посіб. / за заг. ред І. В. Толока. Харків : ХНУПС, 2017. 243 с.
2. Андрущенко В., Передборська І. Філософія освіти : навч. посіб. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 329 с.
3. Аністратенко К. Функції командування вищого військового навчального закладу в управлінні дистанційним навчанням курсантів. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2018. № 1 (37). С. 9–17.
4. Артюшин Г. М. Соціогуманітарна складова безперервної професійної підготовки військових кадрів в Україні. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2019. Вип. 4. С. 26–42.
5. Багрій В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. *Зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 6. С. 10–15.
6. Бажан Т. О., Бажан Є. А., Лобач Ю. С. Оцінювання навчальної діяльності студентів як складова контролю якості освіти. *Актуальні питання контролю якості освіти у вищих медичних навчальних закладах* : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 22 березня 2018 р. Полтава, 2018. С. 18–20.
7. Балагур Л. О. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до управління основними підрозділами охорони державного кордону : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2015. 227 с.
8. Барановська Л. В. Особистісно орієнтований підхід до професійної підготовки майбутніх офіцерів військового управління тактичного рівня :

автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомирський державний університет ім. І. Франка. Житомир, 2014. 22 с.

9. Біжан І. В. Організація навчально-виховного процесу, методичної і наукової роботи у вищій військовій школі : підручник. Харків : ХВУ, 2001. 401 с.

10. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства. Київ : Наукова думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення: 15.12.2023).

11. Білявець С. Я. Методична система формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання військово-спеціальних дисциплін : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02; 13.00.04 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2019. 565 с.

12. Богданюк О. Д. Професійна компетентність майбутніх офіцерів прикордонників – основа якісної підготовки до службової діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2013. Вип. 29. С. 27–29.

13. Богунов С., Черних О., Черних Ю. Основи організації та функціонування системи військової освіти Великобританії: аналітичний огляд. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2017. № 2. С. 35–48.

14. Бойко О. В. Теорія і методика формування лідерської компетентності офіцерів Збройних сил України : моногр. Житомир : Вид. О.О.Євенок, 2020. 667 с.

15. Бойчук Ю. Д. Сучасні здоров'язбережувальні технології. Харків : Оригінал, 2018. 724 с.

16. Бондарев Г. В., Круть П. П. Основи військової психології : навч. посіб. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 272 с.

17. Булах І. Є., Волосовець О. П., Вороненко Ю. В. Система управління якістю медичної освіти в Україні. Дніпропетровськ: АРТПРЕС, 2003. 212 с.

18. Бурий С. В., Горячева К. С., Кучерявий А. О., Рижиков В. С., Соколіна О. В., Черних Ю. О. Інноваційні педагогічні технології та методики в освітньому

процесі військових навчальних закладів провідних країн-членів НАТО і України: монографія. Київ : НДЦ ВІКНУ, 2018. 320 с.

19. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

20. Вавілова Н. Політика військової освіти: досвід США для України. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2021. № 2 (43). С. 18–23.

21. Ваврик Р. В. Розвиток професійної готовності викладачів загальновійськових дисциплін до педагогічної діяльності у вищих військових навчальних закладах : монографія. Житомир : ЖДУ, 2007. 302 с.

22. Вагіс А. Формування фахової компетентності студента як синергетичний процес. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. Vol. 5. No. 2. June 2017. P. 5–8.

23. Варій М. Й., Козяр М. М., Коваль М. С. Військова психологія і педагогіка : навч. посіб. Львів : Сполом, 2003. 624 с.

24. Васянович Г. П. Методологічні контексти педагогічної науки на сучасному етапі її розвитку. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 9–31.

25. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 316 с.

26. Вітер Д. В., Мітягін О. О. Професіоналізація військової освіти в Україні: головні напрямки, зміст та перспективи. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2020. Вип. 1 (41). С. 81–90.

27. Вітченко А. О., Рибчук О. О. Діагностика сформованості фахової компетентності майбутніх викладачів ВВНЗ як педагогічна проблема. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2015. № 1 (31). С. 50–63.

28. Воєнна доктрина України: затверджено Указом Президента України від 24.09.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015#Text> (дата звернення: 25.12.2023).

29. Войцехівський О. Л. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності в пунктах пропуску через державний кордон : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2012. 252 с.

30. Грішнова О. А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки : монографія. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2004. 254 с.

31. Галімов А. В. Компетентність сучасного офіцера як результат професійної освіти : проблема визначення. *Вісник Національного університету оборони України : Питання педагогіки*. 2013. № 2 (33). С. 32–35.

32. Гапоненко Г., Гапоненко С. Особливості організації процесу фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах України та провідних країнах світу. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер.: Педагогічні науки*. 2016. № 4 (6). С. 55–65.

33. Гащук В. А. Педагогічні умови деонтологічної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2016. 233 с.

34. Гнидюк О. П. Педагогічні умови підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до фізичного самовдосконалення : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2015. 236 с.

35. Гнидюк О. Я. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з нанесення контрольованих прикордонних районів: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2013. 206 с.

36. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне : Волинські обереги, 2012. 192 с.

37. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ ; Вінниця, 2008. 278 с.

38. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

39. Гринчишин Д. Г., Гумецька Л. Л., Карпова В. Л. та ін. Короткий тлумачний словник української мови. Київ : Рад. школа, 1978. 296 с.

40. Гриньків О. О. Військова освіта як складова забезпечення службово-бойової діяльності державної прикордонної служби України. *Військова освіта і наука: сьогодення та майбутнє* : тези доповідей XV Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 29 листопада 2019 р. Київ, 2019. Ч. 2. С. 14–19.

41. Грицевич Т. Л., Гузенко І. М., Капінус О. С., Мацевко Т. М., Романишин А. М. Психологія бою : навч. посіб. Львів : Астролябія, 2017. 352 с.

42. Гуревич Р. С. Інформаційне суспільство як важливий чинник розвитку освітнього середовища у ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2015. Вип. 43. С. 3–9.

43. Джеджула О. М., Хом'яківський Ю. Л. До питання побудови моделей навчальної діяльності студентів вищих навчальних закладів освіти. *Наукові записки Рівненського гуманітарного університету* : зб. наук. пр. Рівне : Вид-во РДПУ, 2000. Вип. 10. С. 71–76.

44. Діденко О. В. Лінгвосоціокультурна компетентність майбутніх офіцерів-правоохоронців: зміст, структура та особливості. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_2_8 (дата звернення: 15.12.2023).

45. Діденко О. В. Особливості впровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку майбутніх офіцерів у ВНЗ. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. 2014. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_3_6 (дата звернення: 15.11.2023).

46. Діденко О. В. До проблеми підготовки майбутніх офіцерів запасу в закладах вищої освіти. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогіка*. 2018. Вип. 3. С. 1–10.

47. Діденко О. В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2003. 18 с.

48. Дорожня карта вдосконалення мовної підготовки у Збройних Силах України (на 2021-2025 роки) від 01.03.2021. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2012_9_14 (дата звернення: 15.12.2023).

49. ДСТУ ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT). Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. Київ: ДП «УкпНДНЦ», 2016. 45 с.

50. Дубініна О. В. Методика вивчення стану сформованості професійної компетентності у майбутніх автослюсарів у центрах професійно-технічної освіти. *Теорія і методика управління освітою*. 2012. № 9. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_9/12.pdf (дата звернення: 5.10.2023).

51. Дубчінський В. В. Сучасний тлумачний словник української мови. Харків : ВД «Школа», 2006. 1008 с.

52. Євсюков О. Ф. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів у навчальному процесі вищого військового навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Харківський націон. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2006. 172 с.

53. Єжєєв М., Ніколаєнко С., Устименко О. Підготовка офіцерського корпусу та фахівців у сфері національної безпеки в США. Досвід для України. *Вісник Національної академії державного управління*. 2009. № 2. С. 314–323.

54. Єльнікова Г. В. Компетентнісний підхід до моделювання професійної діяльності керівника ВНЗ. *Теорія і методика управління освітою*. 2010. № 4. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_4/6.pdf (дата звернення: 13.11.2023).

55. Єльнікова Г. В., Зайченко О. І., Маслов В. І. та ін. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : монографія. Київ–Чернівці : Книги – XXI, 2010. 234 с.

56. Забіяко Ю. О. Професійна підготовка фахівців фізичної культури та спорту. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2013. № 2. С. 16–19.

57. Заболотна О. Р. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до роботи з технічними засобами прикордонного контролю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2012. 229 с.

58. Заболотний О. В. Організаційно-методичні засади адаптації та впровадження інноваційних педагогічних технологій та методик, застосовуваних у військових навчальних закладах провідних країн-членів НАТО, в освітній процес ВВНЗ, ВНП ЗВО МО України : звіт про НДР (заклучн.). Київ. нац. ун-т обор. України ім. І. Черняховського. Київ, 2018. 371 с.

59. Зельницький А. М. Вища військова освіта – проблема гарантування якості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2012. № 1(26). С. 23–25.

60. Зельницький А. М. Концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах. *Вісник Черкаського університету. Серія Пед. науки*. Черкаси. 2017. № 6. С. 71–83.

61. Зінічук І. Як реалізовується програма НАТО удосконалення військової освіти в Україні. *Армія FM*. 2021. URL: <https://www.armyfm.com.ua/yak-realizovuyetsya-programa-nato-udoskonalennya-vijskovoї-osviti-v-ukraini/> (дата звернення: 15.10.2023).

62. Зінчук І. Наука заради миру і безпеки. *Армія FM*. 2021. URL: <https://www.armyfm.com.ua/ukraina-stala-najbilshim-beneficiarom-programi-nauka-zaradi-miru-ta-bezpeki/> (дата звернення: 19.12.2022).

63. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2008. 608 с.

64. Інноваційні педагогічні технології та методики в освітньому процесі військових навчальних закладів провідних країн-членів НАТО і України : монографія / Бурий С. В., Горячева К. С., Кучерявий А. О., Рижиков В. С., Соколів О. В., Черних Ю. О. Київ : НДЦ ВІКНУ, 2018. 320 с.

65. Ісламова О. Порівняльний аналіз особливостей професійної діяльності і підготовки персоналу прикордонних мобільних підрозділів країн Євросоюзу і США. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2021. № 1 (43). С. 142–153.

66. Іщенко Д. В., Філіпов А. Ф. Основи військової педагогіки : навч.-метод. посіб. Хмельницький : Вид-во Нац. акад. ПВУ, 2002. 106 с.

67. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання : навч.-метод. посіб. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. 102 с.

68. Капінус О. Формування професійної суб'єктності у майбутніх офіцерів Збройних сил України. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 20. Т. 1. 2018. С. 157–162.

69. Клячко В., Білявець С., Діденко О., Дем'янюк Ю. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2022. № 1(28). Ч. 1. С. 90–104.

70. Коваль І. С. Обґрунтування критеріїв та рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців сил безпеки та оборони України. *Молодь і ринок*. 2024. № 2(22). С. 140–146.

71. Коваль М. С. Система професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти : монографія. Львів : ПАІС, 2019. 544 с.

72. Козяр М. М. Екстремально-професійна підготовка до діяльності у надзвичайних ситуаціях : монографія. Львів : Сполом, 2004. 376 с.

73. Колесник В. Зарубіжний досвід управління персоналом сил спеціальних операцій на прикладі збройних сил Сполучених Штатів Америки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 1. С. 97–101.

74. Конаржевська В. І. Досвід Збройних Сил Німеччини у підготовці майбутніх офіцерів до здійснення стратегічних комунікацій. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. праць. 2018. Вип. 60. С. 186–196.

75. Костенко В. А. Критерії та показники професійної компетентності молодого інспектора відділу нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби*. Хмельницький : НАДПСУ, 2007. № 41(2). С. 111–114.

76. Красильник Ю. С., Верхольник Г. О., Карпова-Чемерис Л. І. Військова психологія і педагогіка: інноваційний підхід : підручник. У 2 ч. Київ : НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2013. Ч. 2. 336 с.

77. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору [монографія]. Київ : Педагогічна думка. 2008. 424 с.

78. Кремень В. Г. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

79. Кучерявий А. О. Служіння офіцера як чинник проектування виховної роботи у навчальних закладах військового типу. *Вісник Черкаського університету. Педагогічні науки*. 2016. Вип. № 14. С. 53–60.

80. Лаврентьева Г. П., Шишкіна М. П. Методичні рекомендації з організації та проведення науково-педагогічного експерименту. Київ : ІТЗН, 2007. 74 с.

81. Лагодинський О. С. Індивідуалізація англомовної підготовки майбутніх магістрів військового управління у міжнародних відносинах. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки*. 2013. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_4_11 (дата звернення: 25.12.2023).

82. Лемешко О. Професійна компетентність як складова готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2016. № 1 (33). С. 179–184.

83. Лещеня С. В., Орленко І. П., Мелешко А. О., Забродський С. С. Інструкція з організації фізичної підготовки в Національній гвардії України. Київ, 2014. 140 с.

84. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови : практ. посібник. 3-є вид., доп. Львів : ЛДУБЖД, 2022. 90 с.

85. Литвин А., Коваль І. Професійна підготовка офіцерів Збройних сил України за стандартами країн НАТО. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 73, т. 2. С. 333–339.

86. Литвин А. В., Руденко Л. А. Модернізація професійної освіти України: науково-методичні засади. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Вип. 37. Київ ; Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. С. 128–132.

87. Лігоцький А. О. Теоретичні основи проектування сучасних освітніх систем. Київ : Техніка, 1997. 210 с.

88. Лісовський П. М. Військова психологія: методологічний аналіз : навч. посіб. Київ : Кондор-Видавництво, 2017. 290 с.

89. Лозова В. І. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. Харків : ОВС, 2006. 267 с.

90. Луговий В. І. Європейська концепція компетентнісного підходу у вищій школі та проблеми її реалізації в Україні. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 2. С. 13–25.

91. Луговська Е. М. Критерії оцінювання фахової компетентності техніків-механіків агропромислового виробництва. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 1. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13lemtav.pdf> (дата звернення: 15.11.2023).

92. Луцький О. Л. Розвиток управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2013. 299 с.

93. Любич Р. І. Критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх офіцерів НГУ в процесі фізичної підготовки. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, т. 3. С. 26–30.

94. Максименко С. Д. Психологія в соціологічній та педагогічній практиці: методологія, методи, програми, процедури : навч. посіб. Київ : Наукова думка, 1999. 216 с.

95. Максименко С. Д. Психологічні засади взаємозв'язку професійного навчання і розвитку особистості майбутнього фахівця : навч. посіб. Київ, 2003. 235 с.

96. Миропольська О. В. Формування професійної компетентності фахівців митних органів в умовах службової діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.04. Хмельницький, 2010. 20 с.

97. Мірошніченко В. І. Система патріотичного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників : моногр. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2012. 376 с.

98. Мітягін О., Вітер Д., Карпенко В. Формування моделі професійної військової освіти в Україні з урахуванням процедур оперативного планування НАТО. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2021. № 1 (43). С. 64–78.

99. Мішенюк Р. М. Результати експериментальної перевірки педагогічних умов розвитку професійної компетентності у майбутніх магістрів управління органами охорони державного кордону в процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки*. 2015. № 1. С. 145–160.

100. Моделювання педагогічного процесу та психологічного супроводу підготовки фахівців ризиконебезпечних та інших професій : моногр. / за ред. М. С. Ковалю, А. В. Литвина. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 396 с.

101. Национален военен университет «Васил Левски». URL: <https://www.nvu.bg/bg> (дата звернення: 15.09.2022).

102. Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного : офіційний сайт. Інформація для вступників URL: <https://www.asv.mil.gov.ua/?q=informaciya-dlya-vstupnykiv> (дата звернення: 12.12.2023).

103. Національний стандарт України. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT). Системи управління якістю. Вимоги. Видання офіційне. Київ: ДП «УНДІССІ», 2016. 30 с.

104. Нещадим М. І. Деякі методологічні проблеми розробки універсальної моделі військового фахівця. *Збірник наук. праць Національного університету оборони України*. 2000. № 1 (14). С. 3–10.

105. Нещадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2003. 852 с.

106. Ничкало Н. Г. Методологічна культура в науковому зростанні педагога-дослідника. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ – Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. Вип. 44. С. 22–29.

107. Олійник Л. В. Методична система навчання військово-спеціальних дисциплін магістрів військово-соціального управління : моногр. Хмельницький : НАДПСУ, 2017. 340 с.

108. Олійник Л. В. Мотивація досягнення як умова підвищення ефективності процесу учіння майбутніх магістрів військового університету. *Вісник Житомирського державного університету*. 2011. Вип. 55. С. 79–83.

109. Освітньо-професійна програма «Військове управління (за видами збройних сил)» другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону за спеціальністю 253 Військове управління (за видами збройних сил). Київ : НУОУ, 2023 25 с. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/project-onp-23-03-253.pdf> (дата звернення: 15.12.2023).

110. Повстин О. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності: теорія та практика : монографія. Львів : ЗУКЦ, 2018. 498 с.

111. Подтергера Є. М. Організаційно-педагогічні умови військової підготовки студентів вищих цивільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Південноукр. держ. педаг. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса. 2007. 233 с.

112. Положення про акредитацію закладів вищої освіти і спеціальностей у закладах вищої освіти та вищих професійних училищах : Постанова Кабінету Міністрів України від 9.08.2001 № 978. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-2001-п#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

113. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 977. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0880-19?lang=uk#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

114. Полторак С. Т. Методологія державного управління системою вищої військової освіти. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 2(57). С. 1–6.

115. Полторак С. Т. Трансформація системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО. *Наука і оборона*. 2018. Вип. 2. С. 3–10.

116. Приходько Ю. Підготовка військових фахівців у провідних країнах світу: основоположні засади та тенденції. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2017. № 3 (67). С. 287–299.

117. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України № 2233-XII від 25.03.92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text> (дата звернення: 15.08.2022).

118. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 15.08.2022).

119. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 : Про затвердження Ліцензійних умов провадження

освітньої діяльності : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 березня 2021 р. № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#n12> (дата звернення: 10.08.2023).

120. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

121. Про затвердження Порядку заміщення на конкурсній основі вакантних посад науково-педагогічних працівників у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти та керівників закладів фахової передвищої військової освіти, військових ліцеїв, що належать до сфери управління Міністерства оборони України : Наказ Міноборони України, МОН України від 25.08.2021 № 251/926. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1567-21#n7> (дата звернення: 10.10.2023).

122. Про затвердження нормативів чисельності студентів (курсантів), аспірантів (ад'юнктів), докторантів, здобувачів наукового ступеня кандидата наук, слухачів, інтернів, (клінічних ординаторів) на одну штатну посаду науково-педагогічного працівника у вищих навчальних закладах III і IV рівня акредитації та вищих навчальних закладах післядипломної освіти державної форми власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1134. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1134-2002-%D0%BF> (дата звернення: 10.10.2023).

123. Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п#Text> (дата звернення: 10.10.2023).

124. Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.06.2000 № 963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2000-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

125. Про затвердження Положення про вищі військові навчальні заклади : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 травня 2021 р. № 467. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/467-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

126. Про затвердження Положення про військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти : Наказ МОН України, Міноборони України від 15.08.2018 р. № 910/412. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1229-18#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

127. Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти : Наказ Міноборони України від 09.01.2020 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text> (дата звернення: 02.01.2020).

128. Про затвердження Порядку формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2013 № 306. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306-2013-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

129. Про затвердження Типових нормативів для розроблення штатів (штатних розписів) вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та військових ліцеїв : Наказ Міноборони України від 23.02.2018 № 82. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0340-18> (дата звернення: 10.08.2023).

130. Про організацію підготовки офіцерського, сержантського і старшинського складу у вищих військових навчальних закладах, закладах фахової передвищої військової освіти Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти : Наказ Міноборони України від 05.07.2022 № 175. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0175322-22#Text> (дата звернення: 10.08.2023).

131. Про освіту : Закон України від 5.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 10.10.2023).

132. Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України : Указ Президента України від 10.12.2008 № 1153/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153/2008#Text> (дата звернення: 10.10.2023).

133. Про трансформацію системи військової освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.12.1997 № 1410. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF> (дата звернення: 10.10.2023).

134. Професійний стандарт офіцера тактичного рівня Збройних Сил України : затверджено Генеральним штабом ЗСУ. Київ : МО України, 2018. 35 с. URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/ifk-prof-standart-tr-017-bachelor-1.pdf> (дата звернення: 18.12.2023).

135. Прохоров О. А. Формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності на засадах педагогічного менеджменту : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2011. 308 с.

136. Радкевич В. О. Науково-методичне забезпечення якості професійної освіти і навчання. *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи* : зб. наук. пр. Київ: НВП Поліграфсервіс, 2015. Вип. 6. С. 5–20.

137. Рахманов В. Забезпечення якості вищої військової освіти та проблеми розвитку професійної військової освіти в Україні. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Національного уні-ту оборони України. Київ, 2023. Вип. №1 (47). С. 242–253.

138. Рибалка В. В. Психологія праці особистості : навч.-мет. посібник. Київ ; Кременчук : ПП Щербатих, 2006. 76 с.

139. Рижиков В. С. Аналіз вітчизняного досвіду та досвіду країн членів НАТО щодо гарантування якості підготовки офіцерських кадрів. *Науковий вісник інноваційних технологій*. 2019. Вип. 1(21) С. 6–14.

140. Рижигов В. С. Методика використання «мозкового штурму» на семінарських заняттях в професійній підготовці у вищих військових навчальних закладах (ввнз). *Молодь і ринок*. 2018. № 5 (160). С. 26–32.

141. Рижигов В. С. Теорія і практика конструювання цільових моделей (професіограм) та процесу професійної підготовки майбутніх юристів : моногр. Херсон : ТОВ «Айлант», 2010. 280 с.

142. Рижигов В. С. Теорія та практика ігрового навчання в професійній підготовці майбутніх юристів. Херсон : ТОВ «Айлант», 2013. 215 с.

143. Рижигов В. С., Горячева К. С. Методика впровадження дидактичних та рольових ігор в освітній процес військової освіти як практика прийняття рішень в умовах обстановки наближеної до бойової. *Молодь і ринок*. 2018. № 7 (162). С. 17–22.

144. Романенко Є. О. Реформування Збройних сил України за стандартами НАТО. *Публічне урядування*. 2016. № 3. С. 142–150.

145. Руденко Л. Неперервна освіта : акмеологічний підхід. *Молодь і ринок*. 2010. № 6(65). С. 42–45.

146. Саган В. В. Професійна готовність офіцера прикордонника до ведення господарської діяльності прикордонного підрозділу як педагогічна проблема. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби*. Хмельницький : НАДПСУ, 2020. №4 (23). С. 291–306.

147. Саган В. В. Сутність, особливості змісту і структура поняття «професійна готовність офіцера прикордонника до ведення військового (корабельного) господарства». *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби*. Хмельницький : НАДПСУ, 2021. № 1. С. 283–298.

148. Садовнік В. П. Структурованість системи наукового пізнання. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. 3(28). URL: <http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/view/321> (дата звернення: 28.12.2023).

149. Сиротенко А. Оборонна реформа: системний підхід до оборонного менеджменту. Київ: НУОУ, 2020. 274 с.

150. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. *Методологія науково-педагогічних досліджень : підручник*. Рівне : Волинські обереги, 2013. 360 с.

151. Сідаш В. В. *Інноваційний розвиток вищої військової освіти України: досвід, тенденції, перспективи, особливості підготовки військових льотчиків*. Харків : Цифрова друкарня № 1, 2012. 456 с.

152. Скворок І. М. *Підготовка офіцерів запасу в зарубіжних країнах. Військова освіта : зб. наук. пр.* Київ : НУОУ, 2013. № 1. С. 207–216.

153. Скопенко О. І., Цимбалюк Т. В. *Сучасний словник іноземних слів*. Київ : Довіра, 2006. 789 с.

154. Соловійов В. *Психолого-педагогічні умови підвищення готовності майбутніх викладачів фізичного виховання до педагогічної діяльності. Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 3. С. 152–161.

155. Соловійов В. Ф. *Педагогіка та психологія : навч.-метод. посіб.* Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2018. 92 с.

156. Стандарт вищої освіти: другий (магістерський) рівень за спец. Забезпечення військ (сил) : наказ Міністерства освіти і науки України 05.04.2022 р. № 293. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzheni.Standarty/01/31/254-Zabezp.viysk-mah.05.04.22.pdf> (дата звернення: 28.12.2023).

157. Станішовський А. *Методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня в українських вищих військових навчальних закладах : метод. реком.* Львів : ЛДУБЖД, 2023. 32 с.

158. Станішовський А. *Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України : метод. реком.* Львів : ЛДУБЖД, 2023. 26 с.

159. Станішовський А. *Особливості підготовки офіцерів тактичного рівня сухопутних військ. Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 10 червня 2022 р.* Чернігів : Академія ДПтС, 2022. С. 38–41.

160. Станішовський А. Трансформація системи військової освіти в Україні та сучасні стандарти військової освіти країн НАТО : метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 24 с.

161. Станішовський А. С. Аналіз інтегрованої компетентності випускника вищого військового навчального закладу. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. № 9(15). С. 696–707.

162. Станішовський А. С. Концептуальні засади трансформації військової освіти: європейський дискурс. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2023. № 14(32). С. 441–451.

163. Станішовський А. С. Методика використання психолого-педагогічного супроводу курсантів ВВНЗ в процесі освітньої діяльності. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. Вип. № 12(18). С. 1023–1031.

164. Станішовський А. С. Мотиви професійного становлення офіцера-2030. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. Вип. № 12(18). С. 1003–1012.

165. Станішовський А. С. Напрями підвищення якості підготовки майбутніх офіцерів у військових вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2023. № 1(10). С. 235–251.

166. Станішовський А. С. Наукова діяльність курсанта як засіб покращення теоретичних знань із загальновійськових дисциплін. *Modern problems of science, education and society : Proceedings of the 10th International scientific and practical conference, Kyiv, Ukraine, 4–6 December 2023*. Kyiv : SPC «Sci-conf.com.ua», 2023. P. 881–883.

167. Станішовський А. С. Окремі аспекти та напрямки імплементації досвіду країн ЄС щодо вдосконалення системи військової освіти в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 84. С. 238–244.

168. Станішовський А. С. Основи модернізації підготовки офіцерів Збройних сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО : посібник. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 100 с.

169. Станішовський А. С. Основні напрямки вдосконалення іншомовної компетентності науково-педагогічних працівників. *Science and society: modern trends in a changing world* : Proceedings of the 1st International scientific and practical conference, Vienna, Austria, 18–20 December 2023. Vienna : MDPC Publishing, 2023. P. 21–27.

170. Станішовський А. С. Теорія і практика ігрового навчання із загальновійськових дисциплін у ВВНЗ за практиками провідних країн світ. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. Вип. № 12(18). С. 1013–1022.

171. Станішовський А. С. Шляхи підвищення результативності самостійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів. *Current challenges of science and education* : Proceedings of the 4th International scientific and practical conference, Berlin, Germany, 11–13 December 2023. Berlin : MDPC Publishing. 2023. P. 415–417.

172. Станішовський А. С., Зорик І. В. Проблема якості підготовки військових фахівців. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : монографія / за ред. М. Коваля, Н. Ничкало; упоряд. А. Кузик, А. Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 214–217.

173. Станішовський А., Литвин А. До питання підготовки офіцерів Збройних Сил України за стандартами провідних країн НАТО. *Видатні постаті*

психології: історія, сучасність і перспективи : матеріали VIII регіон. наук. семінару, м. Львів, 10 травня 2020 р. Львів, 2022. С. 172–176.

174. Станішовський А., Литвин А. Завдання модернізації професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України. *Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності* : збірник тез доповідей I наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Львів, 20–21 жовтня 2022 р. Львів : ЛДУБЖД, 2022. С. 373–376.

175. Степко М. Ф., Болубаш Я. Я., Лемківський К. М., Сухарніков Ю. В. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес. Київ : МОНУ НМЦВО, 2004. 26 с.

176. Стратегія воєнної безпеки України: затверджено Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (дата звернення: 12.10.2023).

177. Стріха С. В. Трансформація системи військової освіти України на шляху України до НАТО. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2019. Вип. 2 (40). С. 147–156.

178. Телелим В. М., Приходько Ю. І. Інноваційна спрямованість військової освіти: поняття та сутність, рушійні механізми. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2015. № 1 (31). С. 3–16.

179. Телелим В., Тимошенко Р., Приходько Ю. Військова освіта в системі безпеки та оборони. *Наука і оборона*. 2013. № 4. С. 21–28.

180. Тимошенко Р. Т., Лук'яненко С. В., Єфімов Д. В. Можливості та досвід використання системи імітаційного моделювання JCATS при підготовці артилерійських підрозділів. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони* : зб. наук. праць. Київ, 2020. № 2(38). С. 139–144.

181. Типові нормативи для розроблення штатів (штатних розписів) вищих військових навчальних закладів, військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти та військових ліцеїв : наказ Міноборони України від 23.02.2018

№ 82. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0340-18#Text> (дата звернення: 18.11.2023).

182. Тінченко Я. Де взяти нових командирів. Настав час змінити українську військову освіту. *Український тиждень*. 2016. URL: <https://m.tyzhden.ua/Society/155279> (дата звернення: 11.12.2022).

183. Толлок І. В. Методика проведення експериментального дослідження формування психолого-педагогічної компетентності військових фахівців оперативно-тактичного рівня підготовки. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. 2012. Вип. 33. С. 37–40.

184. Толлок І., Супрунов Ю. Особливості підготовки військових фахівців тактичного рівня у ВНЗ США та окремих країн НАТО. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2018. № 1. С. 259–271.

185. Торічний О. В. Теоретико-методичні засади формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.02 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2013. 383 с.

186. Торічний О. В. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників засобами проектної діяльності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогіка*. 2016. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_1_10 (дата звернення: 18.12.2023).

187. Устименко О., Капосльоз Г., Полторак М. Ретроспективний аналіз підготовки фахівців для збройних сил України в системі вищої військової освіти крізь призму антитерористичної операції. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2019. № 1 (39). С. 214–226.

188. Філософський енциклопедичний словник / 2-ге вид. ; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; гол. редкол. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

189. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.

190. Хайрулін О. М. Актуальні питання розвитку системи психологічного забезпечення діяльності військ у контексті імплементації військових стандартів НАТО. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2016. С. 109–113.

191. Цебренко А. В. Термінологічне поле дослідження проблеми стимулювання діяльності вчителя. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2017. № 43. С. 282–292.

192. Червяков О. І. Щодо особливостей правового статусу курсанта. *Науковий вісник академії муніципального управління. Серія «Право»*. 2013. Вип. 3. С. 36–42.

193. Червякова О. В. Компаративіський аналіз концепцій військового права: вітчизняний та закордонний досвід. *Галузь військового права у сучасних умовах державотворення* : тези доп. учасників наук.-практ. онлайн-сем. Київ : НДІ ППСН, 2020. С. 43–47.

194. Черних О., Мітягін О., Черних Ю. Аналіз сучасного стану системи військової освіти Республіки Польща: досвід для України. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2019. № 1 (35). С. 200–208.

195. Черних О., Черних Ю. Система військової освіти у Збройних Силах Чеської Республіки. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2020. № 2.(42). С. 339–350.

196. Черних Ю. О., Черних О. Б. Основи організації та функціонування системи військової освіти Німеччини – аналітичний огляд. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка* 2017. Вип. № 57. С. 238–248.

197. Черних Ю., Приходько Ю. Стан і проблеми сучасного етапу розвитку військової освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2013. Вип. 30. С. 47–51.

198. Чернілевський Д. В., Томчук М. І., Дубасенюк О. А., Антонова О. Є., Захарченко В. І., Вознюк О. В., Сіранчук Н. З. Методологія наукової діяльності :

навчальний посібник, вид. 3-є, перероблене / за ред. Д. В. Чернілевського. Вінниця : АМСКП, 2012. 364 с.

199. Чернявський В. В. Стандартизація підготовки фахівців морської галузі на засадах компетентнісного підходу. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія : Педагогічна.* Кам'янець-Подільський, 2013. Вип. 19. С. 250–253.

200. Чудик А. В. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до застосування спеціальних засобів та заходів фізичного впливу у процесі оперативно-службової діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Націон. академія держ. прикорд. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2015. 223 с.

201. Шинкарук О. М. та ін. Порадник молодому офіцеру Державної прикордонної служби України на етапі становлення та входження у посаду в органах охорони державного кордону. Хмельницький : НАДПСУ, 2015. 480 с.

202. Яворська Г. Х., Перевознюк Н. М. Іншомовне ділове спілкування у контексті професійної підготовки майбутніх економістів : монографія. Одеса : Букаєв Володимир Вікторович [вид.], 2018. 339 с.

203. Ягупов В. В. Військова психологія : навч. посіб. Київ : Тандем, 2004. 656 с.

204. Ягупов В. Військове виховання: історія, теорія та методика : навч. посіб. Київ : Вид-во Київського університету, 2002. 560 с.

205. Ягупов В. В. Методологічні основи розуміння та обґрунтування понять «компетентність» і «компетенція». *Нові технології навчання.* Київ. Вінниця, 2011. Вип. № 69, ч. 1. С. 23–29.

206. Ягупов В. В. Основи військово-дидактичних знань : навч. посіб. Київ : РВЦ «Київський університет», 1999. 376 с.

207. Ягупов В. В. Теорія і методика військового навчання : монографія. Київ : Тандем, 2000. 380 с.

208. Яременко В. В., Сліпущко О. М. Новий тлумачний словник української мови. Київ : Акотін, 2001. 927 с.

209. Яцино О. В. Особливості підвищення кваліфікації фахівців служб персоналу в збройних силах США. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 7 (81). С. 71–80.

210. Яцино О. В. Форми та методи підвищення кваліфікації фахівців служб персоналу Збройних сил США. *Військова освіта* : зб. наук. пр. Київ : НУОУ, 2018. № 2 (38). С. 231–240.

211. Яцишина Н. В. Модель формування прагматичної компетентності майбутніх перекладачів. *Педагогічні науки*. 2017. Вип. LXXX, т. 1. С. 208–213.

212. Artino A. R. Think, feel, act: Motivational and emotional influences on military students' online academic success. *Journal of Computing in Higher Education*. 2009. 21(2). P. 146–166.

213. Augier M., Hughes W. Innovative Thinking: The Role of Professional Military Education. 2019. URL: <https://cimsec.org/innovativethinking-the-role-of-professional-militaryeducation> (дата звернення: 28.02.2023).

214. Avidov-Ungar O. A model of professional development: Teachers' perceptions of their professional development. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*. 2016. Vol. 22. Issue 6. P. 653–669.

215. Bakhov I., Ryzhykov V., Kozyr A., Yunyk D., Yunyk T., Features of the Formation of an Officer of the Armed Forces as the Sole Leader (Manager) of a Military Organization. *International Journal of Recent Technology and Engineering (IJRTE)*. 2019. Vol. 8, No. 4. P. 9626–9630.

216. Bartone P. T., Snook S. A., Forsythe G. B., Lewis P., Bullis R. C. Psychosocial development and leader performance of military officer cadets. *The Leadership Quarterly*. 2007. Vol. 18. Issue 5. P. 490–504.

217. Bešić M., Spasojević D. Montenegro, NATO and the divided society. *Communist and Post-Communist Studies*. 2018. Vol. 51. Issue 2. P. 139–150.

218. BI-SC Collective Training and Exercise Directive (CT&ED) 075-003. NATO. 2013. URL: https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/bi-sc-75-3_final.pdf (дата звернення: 18.12.2023).

219. Bi-SC Education and Individual Training Directive 075-007. NATO. 2015. URL: https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/Bi-SC_75-7_NEW.pdf (дата звернення: 28.10.2023).

220. BI-Strategic Command Directive 075-002. Education and Training Directive. NATO. 2016. URL: https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/BI-SC_75_2_New.pdf (дата звернення: 28.10.2023).

221. Boe O. Developing Leadership Skills in Norwegian Military Officers: Leadership Proficiencies Contributing to Character Development and Officer Competency. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2015. Vol. 186. P. 288–292.

222. Bogdanov P. Perspectives and development of the Bulgarian military-educational system. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*. 2020. Vol. 52, No 3(197). P. 489–500.

223. Brągoszewska D. Annual summary of the NATO DEEP programme. *Polish Naval Academy*. 2019. URL: <https://www.amw.gdynia.pl/index.php/en/about-us/news/item/2957-roczne-podsumowanie-programu-nato-deep> (дата звернення: 28.09.2023).

224. Canadian Armed Forces professional development framework. Government of Canada. URL: <https://www.canada.ca/en/departement-national-defence/services/benefits-military/education-training/professional-development/framework.html> (дата звернення: 28.09.2023).

225. Canadian Army. Government of Canada. URL: <http://www.army-armee.forces.gc.ca/en/ctc/index.page> (дата звернення: 28.09.2023).

226. Cherviakova O. V., Mekheda V. D. Violations of the laws or customs of war under military law: comparative analysis of international and internal legislation of Ukraine. *Проблеми законності*. 2021. Вип. 152. С. 8–18.

227. d'Andurain J., Stolberg A. Defense Education Enhancement Program: The NATO Functional Clearing-House on Defense. *Connections*. 2012. Vol. 11, No. 4. P. 53–58.

228. Defence Education Enhancement Programme (DEEP). NATO, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_139182.htm (дата звернення: 8.07.2023).

229. Defence Education Enhancement Programme (DEEP). Strategy for distance learning support. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/12/pdf/211209-deep-strategy-dist-learn.pdf (дата звернення: 8.06.2023).

230. Didenko O., Zoriy Y., Rudenko L., Lytvyn A., Halimov A., Lutskyi O. Formation and development of professional creativity of future officers in higher military educational institutions. *Laplage Em Revista*. 2021. Vol. 7 (C). P. 141–152.

231. Doctoral degree: PhD at the Faculty of Mathematics and Natural Sciences. University of Oslo. URL: <https://www.mn.uio.no/english/research/phd/> (дата звернення: 18.07.2023).

232. Feaver P. D. The right to be right: Civil-military relations and the Iraq surge decision. *International Security*. 2011. Vol. 35. P. 87–125.

233. Flyvbjerg B. Making social science matter: Why social inquiry fails and how it can succeed again. Cambridge, MA : Cambridge University Press, 2001. 212 p.

234. Forsythe G. B., Snook S., Lewis P., Bartone P. T. Making Sense of Officership: Developing a Professional Identity for 21st Century Army Officers. *The Future of the Army Profession* / L. J. Matthews (Ed.). Boston, Massachusetts : McGraw-Hill. 2002. P. 357–378.

235. Freidson E. Professionalism: The third logic. Cambridge, MA : Polity Press, 2001. 250 p.

236. Gates R. Final address to U.S. Military Academy cadets. 2011. URL: <http://www.americanrhetoric.com/speeches/robertgateswestpointspeech.htm> (дата звернення: 8.07.2023).

237. Grant G. How Ukraine can build an army to beat Putin. *Kyiv Post*. 2018. URL: <https://archive.kyivpost.com/article/opinion/op-ed/glen-grant-ukraine-can-build-army-beat-putin.html> (дата звернення: 18.09.2023).

238. Hersh M. Professional Ethics and Social Responsibility: Military Work and Peacebuilding. *IFAC-PapersOnLine*. 2017. Vol. 50. № 1. P. 10592-10602.

239. Hibbert K. Cultivating capacity: Phronesis, learning, and diversity in professional education. *Phronesis as professional knowledge: Practical wisdom in the professions* / Kinsella E. A., Pitman A. (Eds.). Rotterdam, the Netherlands : Sense, 2012. P. 61–71.

240. Holian L., Adam T. Veterans' Education Benefits: A Profile of Military Students Who Received Federal Veterans' Education Benefits in 2015–16. *Stats in Brief*. U.S. Department of education, 2020. 28 p. URL: <https://eric.ed.gov/?id=ED603686> (дата звернення: 8.07.2023).

241. Horyń W. Pedagogika szkoły wyższej wobec wyzwań. *Problemy i dyskusje*. 2001. № 6. S. 91–96.

242. Howard M. Narratives of war. *The Times Literary Supplementary*. 2013. URL: <http://www.the-tls.co.uk/tls/public/article1239841.ece> (дата звернення: 8.07.2022).

243. Hornby A. S. *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*. Vol. II. 8th Edition, Oxford University Press, Oxford, 2010. 1713 p.

244. Jalili D., Annen H. Professional Military Education. A Cross-Cultural Survey. Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Warszawa, Wien, 2019. 234 p.

245. Johansen R. B., Laberg J. C., Martinussen M. Measuring military identity: Scale development and psychometric evaluations. *Social Behavior and Personality: An International Journal*. 2013. No. 41(5). P. 861–880.

246. Johnson-Freese H., Haring E., Ulrich M. The Counterproductive «Sea of Sameness». *Joint Force Quarterly*. 2014. No. 74. P. 68–74.

247. Johnson-Freese J. The Reform of Military Education: Twenty-Five Years Later. *Orbis. A Journal of World Affairs*. 2012. Vol. 56. No. 1. P. 135–153.

248. Kai Y., Shaoluo H. Simulation Technology and Analysis of Military Simulation Training. *Journal of Physics: Conference Series*. 2021. Conf. Ser. 1746. URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1746/1/012020> (дата звернення: 8.07.2023).

249. Kim S.Y., Kim Y. H., Lee D-H. Effects of Military Training Based on the Virtual Reality of Army Using AHP Method. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*. Vol. 12. No. 6(2021). P. 551–556.

250. Kinsella E. A., Pitman A. Engaging phronesis in professional practice and education. *Phronesis as professional knowledge: Practical wisdom in the professions* / Kinsella E. A., Pitman A. (Eds.). Rotterdam, the Netherlands: Sense, 2012. P. 1–12.

251. Korea Army Academy (Yeongcheon) or KAAY. URL: <https://www.kaay.mil.kr:458/kaay/1142/subview.do> (дата звернення: 23.07.2022).

252. Lasoń M. Kształcenie w siłach zbrojnych w Polsce i na świecie w XXI wieku. Wybrane aspekty. Wprowadzenie. *Bezpieczeństwo: teoria i praktyka*. 2019. No. 3. P. 13–14.

253. Lavnikov O., Leshchenko H., Maksymenko L., Stanishovskyi A., Vovchasta N., Sheliukh O. Formation of the future translators individual style. *AD ALTA : Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. Vol. 11. Issue 2. Special issue XXII. P. 6–11.

254. Maslii O., Volovnyk V., Babenko O. Formation of Professional Competence of Future Officers of the Logistics Troops (Forces) Supply of the Armed Forces of Ukraine. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*. 2020. Vol. 11. P. 134–158.

255. Masliy O., Ivanchenko I., Deriuhin V., Olekhnovych V., Yaniuk S. Identification of Significant Components of Logistics Readiness of Future Officers of Army Support Units (Forces). *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2021, 13(3). P. 401–428.

256. Mayer S. Embedded Politics, Growing Informalization? How NATO and the EU Transform Provision of External Security. *Contemporary Security Policy*. 2011. Vol. 32. No. 2. P. 308–333.

257. McMaster H. R. Continuity and change: The army operating concept and clear thinking about future war. *Military Review*. 2015, 95. P. 6–20.

258. Medvid M., Dem'yanyshyn V., Chernichenko I., Honchar V. and Liutyi V. The Development of Readiness for the Educational Activities in Teachers of Higher Military Educational Institutions. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2021. Vol. 516. P. 416–422.

259. National Defence Academy. URL: <https://www.mod.go.jp/nda/english/> (дата звернення: 8.07.2023).

260. NATO 2020: Assured Security; Dynamic Engagement: Analysis and Recommendations of the Group of Experts on a New Strategic Concept for NATO. NATO, 2010. URL: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_63654.htm (дата звернення: 12.09.2022).

261. NATO Education, Training, Exercise and Evaluation (ETEE) Policy : MC 0458/3 (Final). 03 September 2014. URL : [https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/MC0458-3-Final-NATO-EDUCATION,-TRAINING,-EXERCISES,-AND-EVALUATION-\(ETEE\)-POLICY-03-Sep-14.pdf](https://www.coemed.org/files/Branches/DH/Files_01/MC0458-3-Final-NATO-EDUCATION,-TRAINING,-EXERCISES,-AND-EVALUATION-(ETEE)-POLICY-03-Sep-14.pdf) (дата звернення: 8.08.2023).

262. Nicolin I., Nicolin B. Overview regarding the certification of a new military jet aircraft for school and training. *International Conference of Aerospace Sciences «AEROSPATIAL 2018»*, 25–26 October 2018, Bucharest, Romania. DOI: 10.13111/2066-8201.2019.11.1.18 (дата звернення: 18.06.2023).

263. Organisational structure. Quality assurance service / David Aghmashenebeli National Defence Academy of Georgia. URL: <https://eta.edu.ge/en/page/32/quality-assurance-service> (дата звернення: 5.11.2023).

264. Österberg J., Nilsson J., Hellum N. The motivation to serve in the military among Swedish and Norwegian soldiers : a comparative study. *Journal of Defense Resources Management*. 2020. Vol. 11, No. 1. P. 30–42.

265. Österberg J., Oskarsson E., Nilsson J. Perceptions of Officer Training Among Newly Employed Officers and Specialist Officers in the Swedish Armed Forces

– A Qualitative Study. *Scandinavian Journal of Military Studies* logo. 2021. Vol. 4 (1). P. 50–61.

266. Österberg J., Rydstedt L., Kleiven J., Fors Brandebo, M. The path to job satisfaction. Applying the theory of purposeful behavior to military conditions. *Journal of Defense Resources Management*. 2017, 8(1). P. 27–42.

267. PfP Consortium of Defence Academies and Security Studies Institutes: Annual Report 2012. Vienna and Garmisch-Partenkirchen, 2013. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/170017/pfpc_ar_2012.pdf (дата звернення: 8.07.2023).

268. Piechka L., Honchar M., Koval M., Kusiya M., Lytvyn A., Levchuk N. Innovative Educational Environment in the Conditions of Educational Reform: Neuropsychological Approach. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2022. Vol. 13, Issue 1Sup1. P. 80–93.

269. Rapp W. E. Civil-military relations: The role of military leaders in strategy making. *Parameters*. 2015, 45. P. 13–26.

270. Richard D., Hooker Jr. Taking the War Colleges from Good to Great. *Parameters : The US army war college quarterly*. 2019. Vol. 49. No. 4. P. 5–13.

271. Sanghi S. Building Competencies. *Industrial Management*. 2009. Vol. 51. No. 3. P. 14–17.

272. Second language training in the Canadian Armed Forces: The official website of the Government of Canada. URL: <https://www.canada.ca/en/departement-national-defence/services/benefits-military/education-training/professional-development/second-language-training.html>. (дата звернення: 13.07.2023).

273. Shadlow N., Lacquement R. A. Winning wars, not just battles: Expanding the military profession to incorporate stability operations. *American civil-military relations: The soldier and the state in a new era* / Nielsen S. C., Snider D. M. (Eds.). Baltimore, MD : John Hopkins University Press. 2009. P. 112–132.

274. Silverstone S. A., Ramsey R. Who are we teaching – Future second lieutenants or strategic leaders? Education for strategic thinking and action. *Infinity Journal*. 2016. P. 10–15.

275. Simpson E. War from the ground up: Twenty-first-century combat as politics. London, England : Hurst. 2012. 285 p.

276. Smirnov S. Analysis of professional training of future reserve officers in the system of modern military education. Science and Education a New Dimension. *Humanities and Social Sciences*. 2019. Vol. VII(33). Issue 199. P. 49–52.

277. Smith D. G., Rosenstein J. E. Gender and the Military Profession: Early Career Influences, Attitudes, and Intentions. *Armed Forces & Society*. 2017. Vol. 43(2). P. 260–279.

278. Soeters J. Organizational Cultures in the Military. Handbooks of Sociology and Social Research – Handbook of the Sociology of the Military / G. Caforio, M. Nuciari (Eds.). Cham : Springer, 2018. P. 251–272.

279. Sookermany A. Military Education Reconsidered: A Postmodern Update. *Journal of Philosophy of Education*. 2017. Vol. 51. No. 1. P. 310–330.

280. STANAG 6001. ATrainP-5: Language Proficiency Levels. Edition A Version 2. NATO Standardization Office. 2016. URL: <https://www.natobilc.org/files/ATrainP-5%20EDA%20V2%20E.pdf> (дата звернення: 8.06.2022).

281. Stanishovskyi A. The use of interactive methods in the training of tactical officers in military educational institutions. *Economics & Education: International Scientific Journal*. 2022. Vol. 7. Issue 2. P. 20–25.

282. Stavridis J. G., Rokke E. J., Pierce T. C. Crafting and managing effects: The evolution of the profession of arms. *Joint Force Quarterly*. 2016. Vol. 81. P. 4–9.

283. Stolberg A., Johnson S., Kupe L. Building Partner-Nation Capacity Through the Defense Education Enhancement Program. RAND Corporation, 2018. 21 p. URL: <https://doi.org/10.7249/PE286> (дата звернення: 8.07.2023).

284. Strategic Defence Review: 2021–2025. 82 p. https://mod.gov.ge/uploads/2021/november/Strategic_Defence_Review_2021-2025.pdf (дата звернення: 12.09.2023).

285. Studeren bij Defensie. Defensie. URL: <https://www.mil.be/nl/werken-bij-defensie/studeren-bij-defensie/> (дата звернення: 8.12.2023).

286. Subject: DEEP Newsletter. March 2018. URL: <https://www.isofms.org/resource/dm/150178450089621138.pdf?n=DEEP+newsletterMar+2018.pdf> (дата звернення: 26.07.2022).

287. The Doctrine for Human Resources Management in the Armed Forces, announced by the Ministry of Health. No. OH-179/06.03.2013.

288. The White House. National Security Strategy. 2022. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf> (дата звернення: 8.07.2023).

289. Travis D. Saving Samuel Huntington and the need for pragmatic civil-military relations. *Armed Forces & Society*. 2017. Vol. 43. P. 395–414.

290. Tuning Educational Structures in Europe. URL: <http://www.unideusto.org/tuningeu/> (дата звернення: 28.07.2022).

291. U.S. Army Training and Doctrine Command. U.S. Army operating concept: Win in a complex world, 2014. URL: <https://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/tp525-3-1.pdf> (дата звернення: 8.06.2022).

292. U.S. Joint and Coalition Operational Analysis. Enduring lessons from the past decade of operations. *Decade of war*. 2012. Vol. I. URL: <http://handle.dtic.mil/100.2/ADA570341> (дата звернення: 6.07.2023).

293. U.S. Joint Chiefs of Staff. Joint publication 1: Doctrine for the armed forces of the United States, 2013. URL: http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1.pdf (дата звернення: 8.08.2023).

294. U.S. Military Academy. West Point leadership development system handbook, 2015. URL: [http://www.usma.edu/strategic/SiteAssets/SitePages/Home/WPLDS%202015%20Handbook%20\(FINAL\).pdf](http://www.usma.edu/strategic/SiteAssets/SitePages/Home/WPLDS%202015%20Handbook%20(FINAL).pdf) (дата звернення: 18.07.2022).

295. Universität der Bundeswehr München. URL: <https://www.unibw.de/home-en> (дата звернення: 2.02.2023).

296. University of the German Federal Armed Forces. Military. URL: http://military.wikia.com/wiki/University_of_the_German_Federal_Armed_Forces (дата звернення: 8.07.2023).

297. Unmatched Academic Experience. US military academy. URL: <https://www.westpoint.edu/admissions/why-west-point> (дата звернення: 18.05.2023).

298. Vallejo-Rosero P., García-Centeno M. C., Delgado-Antequera L., Fosado O., Caballero R. A. Multiobjective Model for Analysis of the Relationships between Military Expenditures, Security, and Human Development in NATO Countries. *Mathematics*. 2021. Vol. 9. Issue 1. doi: <https://doi.org/10.3390/math9010023>. (дата звернення: 5.04.2023).

299. Waggener A. Joint Professional Military Education. A Retrospective of the Skelton Panel. *Joint Force Quarterly*. 2015. Vol. 77. P. 55–59.

300. Warren J. W. The centurion mindset and the army's strategic leader paradigm. *Parameters*. 2015. Vol. 45. P. 27–38.

301. Wei-Kui W., Xue-Ming H., Yue-Qiang Z. The Integration of military academy education and national education to build a new military personnel training system. *Science and Technology Progress and Countermeasures*. 2011. Vol. 23. P. 161–164.

302. Willschick A. In Too 'DEEP'. NATO as an Institutional Educator. *NATO Association of Canada*. 2013. URL: <https://natoassociation.ca/in-too-deep-nato-as-an-institutional-educator/> (дата звернення: 18.09.2023).

303. Yaremko R., Vavryniv O., Tsiupryk A., Pereylygina L., Koval I. Research of content parameters of the professional self-realization of future fire safety specialists. *Amazonia Investiga*. 2022. No 11(53). P. 288–297.

304. Zhang F., Cai F., Ling Y. Integrated Military and Civilian Education Training of Military Talents. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Vol. 480. 2020. P. 340–344.

ДОДАТКИ

Додаток А

Глосарій ключових термінів

Безперервне професійне навчання військових – фундаментальна військова освіта з підготовки на посади офіцерського складу на певному рівні вищої освіти з присудженням відповідного ступеня та одержанням диплома державного зразка після успішного завершення навчання [299] в поєднанні з курсовою підготовкою офіцерів і військових фахівців, що проводиться у процесі виконання службових функцій на посадах у військах (силах) на основі лідерських курсів перед призначенням на вищі посади з видачею відповідного відомчого сертифікату після успішного завершення курсів [244; 300].

Військова освіта – корпоративна система підготовки військових фахівців до виконання завдань, зумовлених специфікою функціонування збройних сил і потребою їх застосування в конкретних умовах [159].

Вищий військовий навчальний заклад – заклад вищої освіти державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського і старшинського) складу з метою задоволення потреб Збройних Сил України [118].

Гарантія якості військової освіти – освітні, управлінські, організаційні та морально-психологічні запоруки, за допомогою яких ВВНЗ забезпечує належні результати освітньої діяльності та якість військової освіти випускників.

Модернізація сектору безпеки та оборони – реалізація державної політики у воєнній галузі, сфері оборони і військового будівництва, що передбачає виконання завдань зі зміцнення кадрового потенціалу, а також гармонійного розвитку людських ресурсів як провідної складової військового резерву та має на меті досягнення технічної та оперативної сумісності з країнами НАТО [85].

Професійна військова підготовка (*Professional Military Education*) – це складний і багатоетапний процес, спрямований на індивідуально-професійний розвиток курсантів, який поєднує теоретичну та практичну підготовку за спеціальністю, розвиток лідерських якостей, формування професійних (морально-бойових) компетентностей, інтегрування їх у цілісну здатність якісно виконувати функціональні обов'язки та адаптацію до сучасних військових стандартів.

Професійна компетентність офіцера – здатність аналітично мислити й ефективно виконувати конкретні службові функції та вирішувати складні завдання щодо оборони країни відповідно до обов'язків і місії військового фахівця, в динамічних умовах, з урахуванням вимог і стандартів НАТО.

Рівні здобуття військової освіти: тактичний рівень (L-1B – фаховий курс; L-1C – командний курс; L-2 – командно-штабний курс); оперативний рівень (L-3 – курс офіцерів об’єднаних штабів оперативного рівня); стратегічний рівень (L-4 – курс вищого керівного складу; L-5 – курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики) [85].

Стандарт НАТО (NATO STD) – документ, що встановлює, регламентує загальні правила, визначає спільний порядок дій, закріплює єдину термінологію; його призначено для застосування органами військового управління країн-учасниць Північноатлантичного договору, конкретними організаціями та підрозділами. Стандарти НАТО об’єднані у складну ієрархію нормативних документів, серед яких виділяють: власне стандарти (NATO STDs); угоди (STANAGs); рекомендації зі стандартизації (STANRECs); пов’язані документи (Standardization Related Documents, SRDs) – доктрини, директиви, настанови, довідники, тренувальні матеріали тощо; стратегічні плани із стандартизації (NSO/NSA Strategic Plan) [85].

Стандарт «Освіта та індивідуальна підготовка» (BI-Strategic Command Education and Individual Training Directive) – визначає компетентності офіцера з: управління військами (Troop Leading Procedures), прийняття військових рішень (Military Decision Making Process), планування операції (Operation Planning Process), планування спільної операції (Joint Operation Planning Process) [220].

Стандартизація в межах НАТО – розробка та реалізація концепцій, доктрин, процедур і проєктів із метою досягнення та підтримання функціональної сумісності, взаємозамінності й уніфікації, необхідних для забезпечення належного рівня взаємосумісності й оптимізації використання ресурсів у сферах оперативної діяльності, матеріально-технічного забезпечення й адміністрування (NATO std AMSP-01) [85].

Стратегія воєнної безпеки України – документ оборонного планування, мета якого – забезпечення реалізації державної політики у сфері оборони та визначення шляхів реалізації пріоритетів державної політики у воєнній сфері, сферах оборони та військового будівництва [176].

Якість військової освіти – відповідність програмних результатів навчання (сукупності професійних компетентностей, морально-бойових якостей, демократичного світогляду та творчих здібностей) вимогам, встановленим стандартами військової освіти, які характеризуються як готовність випускників успішно виконувати посадові обов’язки і завдання у процесі професійної діяльності в мирний і воєнний час.

Додаток Б

Таблиця Б.1 – Перелік компетентностей курсантів ВВНЗ після першого етапу навчання (перший рік)

Назва компетентності	Зміст компетентності
Інтегральна компетентність	K01. Здатність інтегрувати знання, вміння та навички для ефективного виконання службових обов'язків рядового складу, прийняття обґрунтованих рішень в умовах невизначеності та зміни обставин, а також адаптація до нових викликів і умов військової служби. Включає розуміння тактичних аспектів військової діяльності, здатність до самоорганізації, самоконтролю та постійного професійного розвитку.
Загальні компетентності	K02. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, працювати в команді, критично мислити та вчитися протягом життя. Включає розвиток навичок лідерства, взаємодії з колегами і командирами, здатність до вирішення конфліктів, а також впевненість у своїх діях та рішеннях [226]. K03. Здатність до ефективної комунікації англійською мовою в професійній сфері. Включає розуміння та використання військової термінології.
Спеціальні компетентності	K04. Здатність ефективно застосовувати знання тактики для ведення бойових дій малими групами. Включає розуміння та виконання тактичних завдань, координацію дій у складі підрозділу, використання прикриття, маневрування та підтримку бойового духу в групі. K05. Здатність виконувати спеціалізовані завдання військового характеру. Включає навички розроблення та використання військових карт, проведення інженерних робіт, будівництво бліндажів, траншей тощо, розмінування та забезпечення безпеки території. K06. Здатність до рукопашного бою та самозахисту в різних ситуаціях. Включає знання технік рукопашного бою, використання холодної зброї, фізичну підготовку та психологічну готовність до безпосереднього контакту з противником. K07. Здатність точно та швидко використовувати різні види зброї, включаючи стрілецьку зброю, гранатомети, вогнемети, ПТРК, Javelin і NLAW. Включає знання технічних характеристик зброї, навички стрільби в різних умовах, технічне обслуговування зброї та тактичне використання різних видів зброї в бою. K08. Здатність управляти малими безпілотними літальними апаратами (БПЛА) для розвідки та інших військових завдань. Включає знання принципів роботи БПЛА, навички їх запуску, управління та аналізу отриманої інформації для проведення розвідки та підтримки бойових операцій. K09. Здатність до роботи з зенітно-ракетними комплексами (ЗРК). Включає навички виявлення, відстеження та знищення повітряних цілей. K10. Здатність до проведення інженерної та військової розвідки. Включає навички збору та аналізу інформації про місцевість, ворожі позиції та інженерні споруди, використання технічних засобів розвідки та підготовку звітів і рекомендацій для командування. K11. Здатність виконувати тактичні маневри та діяти в умовах

	недостатньої видимості. Включає навички орієнтування на місцевості, використання приладів нічного бачення, проведення нічних операцій та забезпечення безпеки підрозділу в умовах обмеженої видимості. K12. Здатність до ефективної комунікації та зв'язку в різних військових умовах. Включає знання та використання військових засобів зв'язку, радіообладнання, протоколів зв'язку, а також здатність до швидкої і точної передачі інформації в бойових умовах. K14. Здатність до керування військовою технікою, включаючи водіння бронетранспортерів (БТР). Включає знання технічних характеристик та функціонування військової техніки, навички водіння в різних умовах, а також використання її в тактичних операціях. K15. Здатність підтримувати належний рівень здоров'я та фізичної працездатності засобами фізичної підготовки, управляти процесом фізичного вдосконалення особового складу [35; 156].
--	---

Таблиця Б.2 – Перелік компетентностей курсантів ВВНЗ після другого етапу навчання (другий рік)

Назва компетентності	Зміст компетентності
Інтегральні компетентності	K01. Здатність інтегрувати знання, вміння та навички для ефективного виконання службових обов'язків командира відділення, прийняття обґрунтованих рішень в умовах невизначеності та зміни обставин, а також адаптація до нових викликів і умов військової служби. K02. Здатність діяти відповідально, проявляти лідерські якості, управляти підрозділом та забезпечувати його успішну діяльність як у військовій, так і в цивільній сфері.
Загальні компетентності	K03. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, працювати в команді, критично мислити та вчитися протягом життя. K04. Здатність до ефективної комунікації англійською мовою в професійній сфері, включаючи ведення документації, проведення брифінгів та участь у міжнародних військових навчаннях та операціях. K05. Здатність використовувати сучасні інформаційні технології для пошуку, аналізу та представлення інформації, а також для планування та управління військовими операціями.
Спеціальні компетентності	K06. Здатність ефективно застосовувати знання тактики для ведення бойових дій малими групами, розробляти стратегії та тактики, приймати обґрунтовані рішення в умовах бойових дій. K07. Здатність виконувати інженерні завдання та інші тактичні завдання, для забезпечення безпеки та ефективності військових операцій. K08. Здатність до рукопашного бою та самозахисту в різних ситуаціях, включаючи використання холодної зброї та технік рукопашного бою. K09. Здатність точно та швидко використовувати різні види зброї, включаючи стрілецьку зброю, гранатомети, вогнемети, ПТРК, Javelin і NLAW, для забезпечення вогневої підтримки підрозділу. K10. Здатність управляти безпілотними літальними апаратами (БПЛА) для проведення розвідки та підтримки бойових операцій. K11. Здатність до роботи з зенітно-ракетними комплексами (ЗРК) та іншими системами ППО для виявлення, відстеження та знищення

	повітряних цілей. K12. Здатність до проведення інженерної та військової розвідки, використання технічних засобів розвідки та підготовка звітів і рекомендацій для командування. K13. Здатність виконувати тактичні маневри та діяти в умовах недостатньої видимості, використовуючи прилади нічного бачення та інші спеціалізовані засоби. K14. Здатність до ефективної комунікації та зв'язку в різних військових умовах, включаючи використання військових засобів зв'язку та протоколів зв'язку. K15. Здатність до керування військовою технікою, включаючи водіння бронетранспортерів та БМП, забезпечення технічного обслуговування та використання її в тактичних операціях. K16. Здатність розробляти і здійснювати ефективні навчально-тренувальні заходи для підлеглих, підтримувати їх мотивацію та професійний розвиток. K17. Здатність до міжкультурної комунікації та аналітичного мислення, зокрема у сфері філології, що включає теорію та практику перекладу, літературознавство, лінгвістику та культуру. K18. Здатність до управління ресурсами, планування операцій та ефективної комунікації в команді, забезпечуючи успішне виконання завдань підрозділом. K19. Здатність до самовдосконалення та постійного професійного росту, підтримуючи високий рівень особистої дисципліни та відповідальності. K20. Здатність до інтеграції знань з різних дисциплін для комплексного підходу до вирішення професійних завдань, забезпечуючи високий рівень підготовки як військового, так і цивільного фахівця. K21. Здатність підтримувати належний рівень здоров'я та фізичної працездатності засобами фізичної підготовки, управляти процесом фізичного вдосконалення особового складу.
--	--

Таблиця Б.3 – Перелік компетентностей курсантів ВВНЗ після третього етапу навчання (третій-четвертий рік)

Назва компетентності	Зміст компетентності
Інтегральні компетентності	K01. Здатність інтегрувати знання, вміння та навички для ефективного виконання службових обов'язків командира взводу, прийняття обґрунтованих рішень в умовах невизначеності та зміни обставин, а також адаптація до нових викликів і умов військової служби. K02. Здатність діяти відповідально, проявляти лідерські якості, управляти підрозділом та забезпечувати його успішну діяльність як у військовій, так і в цивільній сфері.
Загальні компетентності	K03. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, працювати в команді, критично мислити та вчитися протягом життя. K04. Здатність до ефективної комунікації англійською мовою в професійній сфері, включаючи ведення документації, проведення брифінгів та участь у міжнародних військових навчаннях та операціях.

	K05. Здатність використовувати сучасні інформаційні технології для пошуку, аналізу та представлення інформації, а також для планування та управління військовими операціями.
Спеціальні компетентності	K06. Здатність ефективно застосовувати знання тактики для ведення бойових дій малими групами та великими підрозділами, розробляти стратегії та тактики, приймати обґрунтовані рішення в умовах бойових дій. K07. Здатність виконувати інженерні завдання та інші тактичні завдання для забезпечення безпеки та ефективності військових операцій. K08. Здатність до рукопашного бою та самозахисту в різних ситуаціях, включаючи використання холодної зброї та технік рукопашного бою. K09. Здатність точно та швидко використовувати різні види зброї, включаючи стрілецьку зброю, гранатомети, вогнемети, ПТРК, Javelin і NLAW, для забезпечення вогневої підтримки підрозділу. K10. Здатність управляти безпілотними літальними апаратами (БПЛА) для проведення розвідки та підтримки бойових операцій, та їх технічне обслуговування. K11. Здатність до роботи з зенітно-ракетними комплексами для виявлення, відстеження та знищення повітряних цілей. K12. Здатність до проведення інженерної та військової розвідки, використання технічних засобів розвідки та підготовка звітів і рекомендацій для командування. K13. Здатність виконувати тактичні маневри та діяти в умовах недостатньої видимості, використовуючи прилади нічного бачення та інші спеціалізовані засоби. K14. Здатність до ефективної комунікації та зв'язку в різних військових умовах, включаючи використання військових засобів зв'язку та протоколів зв'язку. K15. Здатність до керування військовою технікою, включаючи водіння бронетранспортерів та БМП, забезпечення технічного обслуговування та використання її в тактичних операціях. K16. Здатність розробляти і здійснювати ефективні навчально-тренувальні заходи для підлеглих, підтримувати їх мотивацію та професійний розвиток. K17. Здатність до міжкультурної комунікації та аналітичного мислення, зокрема у сфері філології, що включає теорію та практику перекладу, літературознавство, лінгвістику та культуру. K18. Здатність до управління ресурсами, планування операцій та ефективної комунікації в команді, забезпечуючи успішне виконання завдань підрозділом. K19. Здатність до самовдосконалення та постійного професійного росту, підтримуючи високий рівень особистої дисципліни та відповідальності. K20. Здатність до інтеграції знань з різних дисциплін для комплексного підходу до вирішення професійних завдань, забезпечуючи високий рівень підготовки як військового, так і цивільного фахівця. K21. Здатність підтримувати належний рівень здоров'я та фізичної працездатності засобами фізичної підготовки, управляти процесом фізичного вдосконалення особового складу.

Таблиця Б.4 – Перелік компетентностей випускника ВВНЗ [174]

Назва компетентності	Зміст компетентності
Інтегральна компетентність	Здатність ефективно розв’язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузях озброєння та військової техніки, застосовуючи теорії та методи військових і технічних наук в умовах високої комплексності та невизначеності.
Загальні компетентності	K01. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо, враховуючи впровадження стандартів НАТО, міжнародні норми та етичні стандарти військової служби. K02. Здатність приймати обґрунтовані рішення, базуючись на сучасних технологіях та методах, таких як аналіз чи систем штучного інтелекту. K03. Знання та розуміння предметної області в контексті використання сучасного озброєння та військової техніки за спеціальністю, включаючи штучний інтелект. K04. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, особливо при інтеграції з іноземними контингентами і під час міжнародних операцій. K05. Здатність планувати й управляти часом, ефективно розподіляючи ресурси у складних і технологічно насичених операціях. K06. Визначеність і наполегливість щодо вирішення поставлених завдань і покладених обов’язків, з використанням технічних навичок за двома спеціальностями. K07. Здатність мотивувати підлеглий особовий склад і рухатися до спільної мети, що включає вдосконалення фізичної підготовленості та їх виносливості. K08. Здатність вільно спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, ефективно передаючи технічну й оперативну інформацію. K09. Здатність вільно спілкуватися іноземною мовою, що особливо важливо для взаємодії з міжнародними партнерами та НАТО. K10. Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлюючи цінності демократії та сталого розвитку в контексті глобальної безпеки і військових викликів. K11. Здатність зберігати і примножувати моральні, культурні, наукові цінності та досягнення суспільства, розвиваючи розуміння військової історії та технологічних інновацій. K12. Знання з педагогічно-психологічного супроводу підлеглого особового складу, зокрема в умовах високотехнологічних і стресових операцій. K13. Знання педагогічної теорії та уміння застосовувати її на практиці, особливо в процесах навчання та розвитку навичок із використанням новітнього озброєння та техніки. K14. Здатність аналізувати і критично оцінювати інформацію з різних джерел. K15. Здатність керувати різноманітними групами, ефективно спілкуватися та досягати цілей за допомогою командної роботи. K16. Здатність ухвалювати рішення, керуючись високими моральними стандартами, що відповідають вимогам військової етики та міжнародного гуманітарного права.

	K17. Розуміння основ кібербезпеки та здатність захистити інформаційні системи від кібератак. K18. Здатність ефективно управляти стресовими ситуаціями та розуміння емоцій інших, що важливо для підтримання морального духу команди. K19. Вміння аналізувати поточні тенденції та передбачати можливі зміни в оперативному середовищі. K20. Здатність швидко засвоювати нові знання та технології, адаптуватись до змін, що постійно відбуваються в сфері військових технологій і стратегій.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	K21. Здатність здійснювати підготовку озброєння та військової техніки та ефективно використовувати її під час ведення бою (за видами, родами Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України). K22. Здатність застосовувати штатне озброєння та військову техніку підрозділу (за видами, родами Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України). K23. Здатність вміло застосовувати усі види стрілецького озброєння, гранатометів і мінометів, які застосовуються під час виконання завдань. K24. Здатність вміло застосовувати безпілотні літальні апарати, обслуговувати і здійснювати нескладний ремонт. K25. Здатність розв'язувати спеціалізовані задачі за напрямом професійної діяльності. K26. Здатність планувати, організовувати і вести бій підрозділом (за видами, родами Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України), включаючи з особовим складом іноземних держав так і у взаємодії з підрозділами іноземних держав. K27. Здатність оцінювати технічні характеристики озброєння та військової техніки армій держав-членів НАТО, інших країн, способів їх дій. K28. Здатність оцінювати противника та прогнозувати найбільш ймовірні варіанти його дій при вирішенні бойових завдань в різних видах бою. K29. Здатність здійснювати морально-психологічне забезпечення у військовому підрозділі. K30. Здатність виконувати функціональні обов'язки в ході навчальної та бойової діяльності підрозділу. K31. Здатність здійснювати водіння базових машин підрозділу, включаючи бронетранспортерів, бойових машин піхоти (за видами, родами Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України), організувати їх підготовку до маршу та технічне обслуговування. K32. Здатність працювати автономно та в команді (включаючи навички лідерства), виконуючи посадові обов'язки офіцера тактичного рівня в ході повсякденної діяльності та бойового застосування озброєння та військової техніки підрозділу (за видами, родами Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України). K33. Здатність використовувати спеціалізоване програмне забезпечення для оцінки бойової ефективності зразків і комплексів озброєння та

	військової техніки, вирішення інших професійних завдань на командному пункті батальйону (за видами, родами Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законів України). К34. Здатність переносити тривалі різнопланові фізичні навантаження. К35. Здатність виконувати завдання за другою вищою освітою за цивільною спеціальністю. К36. Здатність організовувати повсякденну діяльність роти (батареї), підтримувати бойову готовність та відновлювати боєздатність особового складу та озброєння і військової техніки підрозділу. К37. Здатність організовувати та керувати бойовою підготовкою роти (батареї), здійснювати контроль за її ходом та вдосконалювати її в процесі повсякденної діяльності з урахуванням надходження нового озброєння та військової техніки. К38. Здатність здійснювати мобілізаційну, організаційно-штатну та кадрову роботу. К39. Здатність ефективно застосовувати різноманітні техніки боротьби та самозахисту в різних ситуаціях, включаючи на полі бою.
--	--

Додаток В

Таблиця В.1 – Складові освітньої діяльності країн НАТО

№ з/п	Основні аспекти	Окремі приклади реалізації в освітній діяльності
1.	Акредитація освітньої програми	Стандарт МС 0458/3, або Military Committee Education and Training Policy (МСЕРТ) [261], який визначає загальні принципи і напрям освіти та навчання в рамках НАТО був використаний усіма країнами НАТО, як стратегічний фреймворк для розвитку освітніх програм, також підкреслює важливість адаптації військовослужбовців до змін у безпековому середовищі, інтеграції технологій у навчання та підготовки до міжнародного співробітництва. У Німеччині процес акредитації військових навчальних закладів строго відповідає як національним, так і міжнародним стандартам освітньої якості. Федеральне міністерство оборони Німеччини відіграє ключову роль у забезпеченні відповідності військових освітніх програм загальноприйнятим освітнім стандартам. Воно активно співпрацює з місцевими акредитаційними агентствами, які контролюють дотримання високих вимог до якості вищої освіти. Ця співпраця включає регулярні перевірки та оновлення освітніх програм, щоб забезпечити їх актуальність та відповідність сучасним освітнім і професійним стандартам. Така система не лише підвищує якість освіти, але й сприяє міжнародному визнанню німецьких військових навчальних закладів. У Великобританії Королівська військова академія Сандхерст акредитована Middle States Commission on Higher Education, забезпечуючи світове визнання її випускників. Крім того, Велика Британія впроваджує спеціалізовані стандарти для певних напрямків військової освіти, зокрема акредитацію інженерних та інших фахових програм. Ці стандарти дозволяють забезпечити не тільки високий рівень фахової підготовки, але й її відповідність сучасним вимогам військово-технічної галузі, сприяючи подальшій інтеграції британських військових кадрів у міжнародні структури. Франція втілює унікальну систему акредитації, яка вбудовує військову освіту в єдині національні освітні рамки. Військові навчальні заклади, зокрема Еколь Мілітер, слідує встановленим національним і міжнародним стандартам освіти. Це дозволяє гарантувати, що випускники отримують ступені та кваліфікації, визнані в усьому світі. Завдяки цьому французькі військові академії підтримують високий рівень освітніх стандартів, що сприяє розвитку професійних та адаптивних офіцерів, готових до викликів сучасних міжнародних військових операцій. Наприклад, військові академії Німеччини, Великобританії, Франції та інших країн НАТО зазвичай мають національну акредитацію відповідно до місцевих освітніх органів та додатково можуть бути акредитовані міжнародними організаціями для забезпечення відповідності загальноприйнятим стандартам. В цьому контексті, академії такі як Німецька військова академія або Британська Королівська військова академія Сандхерст можуть використовувати спеціалізовані стандарти для різних напрямів підготовки, які

		включають інженерні програми або програми військового лідерства. У Доктрині управління персоналом Збройних Сил Болгарії зазначено, що завданням військово-освітньої системи є навчання військовослужбовців та цивільних осіб, спрямованих на здобуття освіти, кваліфікації та компетенції, а також на формування ціннісні орієнтації та настроїв, фізичні та психічні якості, що відповідають потребам збройних сил щодо нарощування необхідної обороноздатності [272]. Враховуючи те, що основою військово-освітньої системи є навчання військовослужбовців, більшість провідних країн світу мають структуровану систему освіти, поєднуючи військову підготовку для формування військового професіонала із освітньою програмою за військовою спеціальністю або цивільною, що в перспективі дасть змогу військовослужбовцю адаптуватися до цивільного життя. Військові навчальні заклади США дотримуються високих стандартів акредитації, які регулюються різними організаціями залежно від типу програм. Наприклад, Marine Corps University акредитована Південною асоціацією коледжів і шкіл на здобуття магістерських ступенів, а її програми Joint Professional Military Education (JPME) — Комітетом начальників штабів Збройних Сил США (USMCU). National Defense University також має акредитацію, надану Middle States Commission on Higher Education (MSCHE) і є членом цієї організації. Крім того, деякі спеціалізовані програми, як Joint Professional Military Education, акредитовані спеціальним процесом, визнаним Міністерством оборони США. Також програми з інформаційної безпеки акредитовані як центри академічної відмінності в освіті з інформаційної безпеки Агентством національної безпеки і Міністерством внутрішньої безпеки США (National Defense University). Акредитація військових навчальних закладів США включає не тільки встановлені національні стандарти, але й спеціалізовані акредитації, в залежності від специфічних програм. Наприклад, West Point (Офіцерська академія США) акредитована Middle States Commission on Higher Education і забезпечує випускникам ступінь бакалавра науки. Також, програми цієї академії акредитовані за інженерними та іншими спеціалізованими дисциплінами згідно з Американською радою з інженерної освіти (National Defense University). Наприклад, Вест-Пойнт [223] і Королівський військовий коледж Канади пропонують 4 річну програму навчання за якими кожному випускнику присуджується – бакалавр. Тому, важливу роль відіграє оцінка якості освітньої діяльності ВВНЗ, яка має формуватися на основі результатів навчання протягом усіх років формування курсанта як професіонала-офіцера [302].
2.	Іноземна мова	Найвідоміші стандарти НАТО з військової освіти, зокрема ті, що стосуються мовної підготовки, включають серію документів STANAG (стандартні угоди), які диктують вимоги до володіння іноземними мовами військовими особами. STANAG 6001 встановлює чіткі рівні володіння мовою, від елементарного до досконалого, і служить основою для мовного тестування [280]. Формування мовної компетентності військовослужбовців під час навчання у військових навчальних закладах є критичним для успішного виконання спільних

		місій під егідою НАТО, оскільки здатність до взаєморозуміння є ключовою [81]. У країнах НАТО існують різноманітні програми для вивчення іноземних мов курсантами, що підготовлені з урахуванням потреб міжнародної військової співпраці. Ось декілька прикладів: English Language Training Program – це програма, спрямована на підвищення рівня володіння англійською мовою, яка є стандартною робочою мовою НАТО. Такі програми зазвичай включають інтенсивні курси з англійської мови, спеціалізовані військові лексика та комунікативні навички. NATO Standardization Agreements (STANAG 6001) – Лінгвістичні стандарти НАТО, що визначають рівні володіння іноземними мовами. Програми, які готують до іспитів за цими стандартами, спрямовані на підготовку військових до спілкування на професійному рівні у міжнародному військовому середовищі. Partnership Language Training Center Europe (PLTCE) – центр, розташований в Німеччині, який пропонує курси з вивчення англійської мови та інших мов НАТО для підвищення здатності військовослужбовців ефективно спілкуватися в міжнародних операціях. Inter-European Air Forces Academy (IEAFA) – пропонує спеціалізовані курси англійської мови для льотного та технічного персоналу військово-повітряних сил країн НАТО. Defense Language Institute Foreign Language Center (DLIFLC) в США – надає інтенсивні курси з різних мов світу, включаючи англійську, для американських військовослужбовців та їх союзників із НАТО. United Kingdom Defence Academy Language School – у Великобританії ця школа пропонує курси з англійської мови для міжнародних військових курсантів, а також курси інших мов для британських військових. École Militaire Interarmes (Saint-Cyr) у Франції пропонує курси з французької мови для іноземних військових та інтенсивні мовні програми для своїх курсантів, підготовлених для міжнародної служби. Bundeswehr University Munich в Німеччині пропонує курси німецької мови як для міжнародних, так і для національних військових курсантів, а також інші мовні програми для підготовки до участі в міжнародних місіях. Scuola di Lingue e Traduzioni Militari в Італії пропонує військовим курси італійської мови та інших іноземних мов, які необхідні для міжнародних операцій. Belgian Royal Military Academy пропонує курси французької, нідерландської та англійської мов, з акцентом на підготовку офіцерів до міжнародної військової співпраці. Наприклад, в Канаді широко використовується програма вивчення мов ALLIES (Autonomous Language Learning in Interaction with Elements in Synergy), яка дозволяє курсантам вивчати англійську та французьку мови через інтенсивні шестигодинні модулі на тиждень, починаючи з вступних тестів та відповідної підготовки до різних рівнів володіння [286].
3.	Онлайн	На сьогоднішній день онлайн-навчання є актуальним усьому світі,

навчання	оскільки COVID-19 внесла свої корективи в освітню діяльність вищих військових навчальних закладів [212]. На початок пандемії стало зрозуміло, що вищі військові навчальні заклади повинні адаптуватися і трансформувати свої освітні програми змішаної системи навчання. У листопаді 2020 року Програмою підвищення оборонної освіти (DEEP) проведено віртуальний семінар з питань професіоналізації дистанційної освіти в якому взяли понад 200 учасників з 34 країн НАТО. У квітні 2021 році, з метою забезпечення якості освітньої діяльності ВВНЗ прийнято Стратегію для підтримки дистанційного навчання [286]. NATO не має специфічних стандартів для дистанційної освіти, але підтримує її через різні стратегії та програми, що включають NATO e-Learning Strategy для розвитку онлайн курсів, що охоплюють різні аспекти військової діяльності, Individual Training & Education Programme (ITER), що пропонує дистанційні навчальні курси для підвищення кваліфікації, Defense Education Enhancement Program (DEEP), що покращує якість військової освіти через розробку програм, включаючи дистанційне навчання, та ініціативи по багатонаціональному розвитку здібностей, які дозволяють країнам НАТО спільно розробляти навчальні ресурси та програми. Ці зусилля не тільки підвищують стандарти освіти, але й сприяють міжнародному визнанню та обміну досвідом. Розвиток дистанційного навчання також розглядається в Вірменії [212], Азербайджану [284], Чорногорії [217], Болгарії [222], Грузії [184] тощо. З метою доступу у будь-який час і в будь-якому місці через Інтернет військовослужбовців до навчання США у 2007 році США розроблено систему онлайн-навчання під назвою «Система розширеного дистанційного навчання» (ADL), в 2008 році впроваджено прототип дистанційного навчання (AME-DL), який є комбінацією передових електронних засобів навчання, моделювання та веб-технологій. У 2009 р. декілька ВВНЗ США впровадили електронне навчання за програмою eArmyU. Незважаючи на тенденцію розвитку дистанційного навчання в період дистанційне навчання в той час мала певні труднощі в онлайн-дискусіях [246, 247]. Joint Professional Military Education (JPME), що пропонується через National Defense University у США, є ключовою складовою в підготовці офіцерів американських збройних сил. Ця освітня програма призначена для забезпечення стратегічного розуміння військових операцій і тісної співпраці між різними видами військ, що є особливо важливим у межах НАТО. Програма включає в себе курси з національної безпеки, стратегічного планування, військової етики та лідерства. Кожен курс акредитований для забезпечення відповідності до найвищих стандартів військової освіти, що дозволяє учасникам курсів використовувати здобуті знання для просування по службі та в міжнародних місіях. Cyber Security Training, яке надається U.S. Army Cyber Center of Excellence, сконцентроване на підготовці військових спеціалістів у сфері кібербезпеки. В контексті зростаючих кіберзагроз курси покликані підготувати військових до захисту національних
----------	---

	інформаційних систем та мереж. Програма включає розширені модулі по кіберзахисту, криптографії, аналізу зломів та реагуванню на інциденти. Участь у таких програмах не лише забезпечує високий рівень практичних навичок, але й гарантує акредитацію курсів, що дозволяє учасникам отримувати визнання своїх кваліфікацій на міжнародному рівні, зокрема в рамках місій НАТО. Defence Academy of the United Kingdom надає широкий спектр онлайн курсів, які покривають важливі аспекти оборони і безпеки. Курси з міжнародної безпеки та військового лідерства є частиною їх програми та спрямовані на розвиток розуміння глобальних оборонних питань та підготовку курсантів до лідерських ролей у складних міжнародних умовах. Ці курси акредитовані для забезпечення, що вони відповідають національним та міжнародним освітнім стандартам, що дозволяє випускникам використовувати свої знання і навички у міжнародних оборонних і миротворчих місіях. Royal Military Academy Sandhurst пропонує спеціалізовані онлайн модулі з лідерства, які доступні не тільки для британських, але й для міжнародних курсантів. Ці модулі покликані розвивати ключові лідерські компетенції, які необхідні для ефективного командування у військовому контексті. Програми Сандгерсту строго регулюються та акредитовані відповідними організаціями, забезпечуючи високу якість навчання та міжнародне визнання кваліфікацій, яке є критично важливим для майбутньої кар'єри курсантів. Canadian Forces College пропонує онлайн курси зі стратегічних досліджень та військового лідерства. Ці курси розроблені для підготовки канадських та міжнародних офіцерів до викликів сучасного бойового середовища та стратегічного планування. Курси акредитовані та орієнтовані на забезпечення випускників компетенціями, які будуть визнані на міжнародному рівні у рамках НАТО та інших міжнародних оборонних організацій. Cyber Operator Course в Канаді спеціалізується на підготовці фахівців у сфері кібероперацій та кібербезпеки. Цей курс акцентує на розумінні кіберзагроз та розвитку навичок для захисту і відновлення кіберінфраструктури. Акредитація програми забезпечує, що курсанти отримують актуальні та відповідні знання, які відповідають національним та міжнародним стандартам в галузі кібербезпеки, зокрема в контексті військових операцій. На сьогоднішній день онлайн навчання за допомогою електронного навчання має все ж такі переваги: - зручність та гнучкість з точки зору часу та місця або отримання навчальних даних; - доступність до безкоштовної великої кількості навчальних посібників; - можливість налагоджувати стосунки між тими, хто навчається шляхом дискусій та співпраці під час спільних виконання практичних завдань; - недороге навчання для тих, хто хоче здобути освіту онлайн;
--	---

		- оптимізація витрат ВВНЗ на науково-педагогічний склад, утримання будівель і споруд; - можливість проходити більш складніші процеси навчання в певних галузях для більш успішних курсантів; - професіоналізацію науково-педагогічних працівників шляхом скорочення штатних працівників через впровадження електронного навчання; - можливість самоосвіти за різними темпами навчання.
4.	Науково-педагогічний склад	Науково-педагогічні працівники відіграють основну роль у формуванні професіонала-офіцера у ВВНЗ, оскільки якість викладання має розглядатися як засіб покращення ступеня професіоналізму курсантів. Стандарт МС 0458/3 визначає загальні принципи та вимоги щодо підготовки педагогічного складу, забезпечуючи належний рівень їх компетентності для виконання науково-педагогічної діяльності. НАТО використовує ряд стандартів та політик для забезпечення злагодженості у підготовці та освіті, а також для інтеграції зусиль із підвищення кваліфікації військовослужбовців та цивільного персоналу. Одним із ключових елементів цієї системи є Allied Command Transformation (ACT), яке відіграє важливу роль у створенні та підтримці сучасної освітньої інфраструктури. ACT займається трансформацією та стандартизацією освітніх практик у НАТО, забезпечуючи, щоб навчальні курси відповідали поточним та майбутнім вимогам альянсу. Доповнюють цей напрямок NATO Quality Assurance (QA) Standards for Education and Training, які включають акредитацію, оцінку та сертифікацію програм і курсів, гарантуючи, що вони відповідають місії та стратегічним цілям НАТО. Для підтримки операційної сумісності між силами країн-членів НАТО розроблено Interoperability Standards, що охоплюють навчальні програми та методики і забезпечують ефективну співпрацю військовослужбовців з різних країн. Крім того, велике значення має Professional Military Education (PME), яке фокусується на розвитку критичного мислення, стратегічного розуміння та міжкультурної компетенції, підготовлюючи військовослужбовців до викликів сучасного бойового середовища та міжнародної безпеки. НАТО також активно розвиває Continuing Professional Development (CPD), які дозволяють постійно оновлювати навички та знання військових та цивільних членів організації, відповідаючи на виклики, пов'язані з технологічним розвитком та змінами в міжнародній обстановці. Ці ініціативи відображають прихильність НАТО до високих стандартів у науково-педагогічній діяльності, що сприяє підготовці ефективних та компетентних військових лідерів. Науково-педагогічна діяльність НАТО охоплює широкий спектр ініціатив та програм, спрямованих на зміцнення оборонних здібностей через освіту та дослідження. NATO Defense College (NDC), розташований у Римі, є ключовим освітнім та дослідницьким центром, який надає вищу освіту в області безпеки та оборонної політики для вищих військових та цивільних керівників з країн-членів та партнерів НАТО. Курси коледжу зосереджені на сучасних геополітичних викликах та стратегіях НАТО, що підкреслює зобов'язання організації

		до сучасних освітніх методів. Також значущу роль відіграє Наукова та технологічна організація НАТО (STO), яка як основний виконавчий орган НАТО відповідає за сприяння інноваціям і технологічному розвитку в обороні, об'єднуючи понад 6000 науковців і інженерів для спільних досліджень та розробок. Додатково, Програма «Наука заради миру та безпеки» (SPS) сприяє вирішенню безпекових викликів через наукові проєкти у сферах, таких як екологічна безпека, кібербезпека, оборонні технології, і боротьба з тероризмом, що відображає глибоке залучення НАТО у глобальні дослідницькі ініціативи. Інтерактивна онлайн-освіта через НАТО e-Learning portal та активна співпраця з численними університетами по всьому світу, які розробляють дослідницькі програми та навчальні курси, є ключовими елементами, що забезпечують доступ до новітніх досліджень та інновацій в галузі оборони та безпеки. Ці заходи підтверджують відданість НАТО міжнародній співпраці та підтримці миру та стабільності на глобальному рівні. Для комфортного навчального навантаження у США співвідношення науково-педагогічних працівників до чисельності здобувачів становить 1 викладач на 3,5 курсанта [267]. На кафедрі ВВНЗ США зазвичай 75% офіцерів, з них 80% проходять ротацію після 3–4 років військової служби, 20% здобувають ступінь доктора філософії до закінчення терміну перебування на посаді без відриву від військової служби, що служить мотиваційним чинником для продовження військової служби у ВВНЗ до 65 років. Науково-педагогічні працівники за посадами доцент і професор – це військовослужбовці або працівники які мають вчене звання доцент чи професор а також науковий ступінь доктора наук [252,с.47]. Кожен факультет має мати у своєму складі не менше 4 науково-педагогічних працівників, які відомі в певних галузях [225]. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників за програмою DEEP є завершальним етапом надання освітньої допомоги ВВНЗ країнам-членів DEEP, формування в них педагогічних компетентностей, які стимулюють критичне мислення тих, хто навчається. Питання розвитку методики викладання серед науково-педагогічних працівників країн-членів DEEP [82] є розглядаються в Азербайджані, Македонії, Грузії тощо.
5.	Інноваційні технології	Інноваційні технології відіграють центральну роль у системі військової освіти НАТО, забезпечуючи критично важливу підготовку військовослужбовців та офіцерів до сучасних викликів. Використання технологій, таких як віртуальна реальність та симулятори, революціонізує тренувальний процес, створюючи безпечне середовище для репетиції бойових сценаріїв, що дозволяє знижувати вартості та ризики порівняно з традиційними методами. Акцент на інтерактивному навчанні та дистанційній освіті під час пандемії COVID-19 забезпечив безперервність навчання, а застосування штучного інтелекту в навчальних програмах підсилює аналітичні можливості і сприяє покращенню стратегічного планування. Освіта в сфері кібербезпеки стає все більш важливою через зростання кіберзагроз, а міжнародна співпраця та обмін знаннями через

		програми, такі як DEEP, підвищують стандарти освіти і забезпечують єдність підходів серед країн-членів. Ці інноваційні ініціативи ефективізують навчальний процес і допомагають військовим адаптуватися до швидко змінюваних умов сучасного бойового середовища. Країни НАТО активно впроваджують ці технології: Сполучені Штати лідирують у використанні віртуальної реальності та симуляторів, як-то Synthetic Training Environment, що створює занурювальне навчальне середовище. Великобританія фокусується на кібернавчанні, розробляючи курси для кіберзахисників. Німеччина інтегрує штучний інтелект для аналізу військових операцій, Канада активно використовує дистанційне навчання, а Норвегія розробляє навчальні програми для військових в Арктичних умовах. Також застосовуються технології, такі як Microsoft HoloLens для авгментованої реальності, VBS4 для створення деталізованих бойових сценаріїв, а Cyber Range та Cyber Flag для проведення кібернавчань, підвищуючи готовність до різноманітних викликів сучасного військового контексту. Один з найкращих методів удосконалення практичних навичок військовослужбовця до різних ситуацій є застосування сучасних центрів симуляції та комп'ютерних ігор, які є досить актуальними в Польщі [249], Канади [224-225] тощо. Навчання курсантів в Туреччині на основі віртуальної реальності [249] полягає в створенні віртуального середовища, яке схоже на реальне поле бою. Центр бойової підготовки Канади використовує найсучасніші технології для покращення підготовки майбутніх лідерів, кожне завдання варіюється за складністю системи моделювання в залежності від здібностей тих, хто навчається та оперативної спроможності. У канадському навчальному центрі маневрів шляхом застосування інноваційних засобів курсанти проходять різні вправи в середовищі, які точно моделюють конфлікти із застосуванням сучасних сил, засобів та акторів [240].
6.	Формування компетентності в курсантів	Формування компетентності в курсантів НАТО здійснюється через комплексний підхід, що інтегрує теоретичні знання та практичні навички, активно використовуючи передові технології, такі як симулятори і віртуальна реальність, і зосереджує увагу на міжнародних взаємодіях через тренінги та обмінні програми. Навчальні програми направлені на розвиток ключових компетенцій, включаючи лідерство, стратегічне мислення, кібербезпеку і міжкультурну комунікацію, які необхідні для ефективної співпраці у міжнародних місіях, а також акцентують на значенні етики та прав людини. Здатність офіцера бути спроможним виконувати спільні завдання у багатонаціональних місіях, навчаннях та операціях із військовослужбовцями країн-членів НАТО з питань забезпечення миру є досить вагомим аспектом формування професіоналізму під час освітньої програми у цілому світі [273]. Військовослужбовці мають бути здатними до критичного мислення, вміти управляти змінами, повинні бути лідерами в колективі, і цей комплекс тих компетентностей, які формуються додатково під час навчання майбутнього офіцера як в Збройних Силах Канади [272] так і в більшості провідних країнах. Регулярне оцінювання та

		самовдосконалення є частиною освітнього процесу, забезпечуючи адаптацію курсантів до змінюваних вимог сучасного військового середовища. Водночас, різноманітні стандарти НАТО, такі як STANAG 6001, STANAG 2525, а також програми, як DEEP і ITER, визначають компетентності через докладний аналіз та вимоги до навчання, що дозволяє забезпечити ефективність виконання місій в міжнародному контексті, підтримуючи стандартизацію військових навчальних програм і методик.
7.	Мотивація здобувачів	В провідних країнах світу існують безліч мотиваційних програм вибору освіти у ВВНЗ, які суттєво відрізняються від мотиваційних програм цивільних закладів освіти. В США існує дві популярні ветеранські програми здобуття безкоштовної вищої освіти під назвами «The Montgomery GI Bill» і «The Post-9/11» [259]. Внаслідок цього ветерани війни, які проходили службу в гарячих точках мають можливість стати офіцерами та в перспективі адаптуватися до цивільного життя, адже вони здобувають цивільну освіту за програмою бакалавр чи магістр. У Збройних Силах Канади з метою мотивації до навчання у ВВНЗ існують різні програми здобуття вищої військової освіти для їх сім'ї, для прикладу переміщення військовослужбовця з одного регіону в інший гарантується безкоштовним навчанням [297], якщо військовослужбовець захворів чи отримав поранення для сім'ї передбачено до 20 000 доларів на освіту [283]. Таким чином, військова освіта в Канаді регламентується шляхом мотивації військовослужбовців та членів сім'ї, що дає змогу укомплектовувати вищі військові навчальні заклади конкурентоспроможними майбутніми офіцерами. Досить цікавою програмою мотивації навчання у вищих військових навчальних закладах є в Японії, де студенти та курсанти які поступають на навчання отримують зарплату від Міністерства оборони Японії та отримують цивільну освіту, яка також є мотиваційним чинником [231]. West Point пропонує своїм курсантам повністю фінансову освіту вартістю понад 240 000 доларів США. Включає навчання, книги, проживання та харчування, а також медичне та стоматологічне страхування. Курсанти також отримують щомісячну стипендію (від 200 до 525 доларів США) для оплати інших шкільних та особистих витрат. Кожному випускнику гарантується працевлаштування з щорічним компенсаційним пакетом від приблизно 70 000 доларів США та збільшенням, пов'язаним з підвищенням по службі. Цей пакет також включає безкоштовне медичне обслуговування, відмінні пенсійні пакети, неоподатковувану житлову допомогу та 30 днів оплачуваної відпустки на рік [263].
8.	Фінансування	Кожна країна-член НАТО зобов'язана забезпечувати фінансування своїх оборонних та військово-освітніх інституцій з національного бюджету, визначаючи обсяги фінансування в залежності від своїх оборонних потреб та політичних пріоритетів. Натомість, існують додаткові аспекти та ініціативи на міжнародному рівні, які доповнюють це базове фінансування. Серед них – програми НАТО, такі як NATO Defense Education Enhancement Program (DEEP), що

		спрямовані на поліпшення якості військової освіти через консультації, тренінги та ресурси. Крім того, військові академії та інституції активно залучаються до міжнародних освітніх та дослідницьких програм, отримуючи гранти від різних міжнародних організацій та урядових агентств. Деякі військові навчальні заклади також співпрацюють з приватним сектором для впровадження новітніх технологій та навчальних методів, отримуючи фінансову підтримку від корпорацій. Крім того, країни-члени НАТО можуть вносити внески в спеціальні фонди НАТО для підтримки спільних ініціатив, таких як військова освіта та дослідження. Така комплексна система фінансування забезпечує необхідні ресурси для розвитку військової освіти та зміцнення обороноздатності країн-членів НАТО. В 2017 році бюджет DEER складав понад 2000 000 доларів на удосконалення освітнього процесу НАТО [301].
9.	Формування лідера	Стандарти НАТО з формування лідера орієнтовані на розвиток комплексу необхідних якостей для ефективного керівництва та прийняття стратегічних рішень в умовах складних геополітичних та військових викликів. Перш за все, це включає високий рівень компетентності, що передбачає глибокі знання у військовій сфері та розуміння стратегій НАТО. Поряд з цим, вимагається висока етичність та інтегритет у веденні ділових відносин, щоб дії лідерів відповідали цінностям та стандартам НАТО. Ключовими навичками є сильна комунікація та здатність до побудови ефективних відносин у команді, а також стратегічне мислення та прийняття рішень на основі аналізу ситуації. Лідерам також потрібна адаптивність до змін та здатність швидко реагувати на непередбачені обставини. Ці стандарти створюють вимоги до професійного розвитку учасників освітніх програм НАТО, сприяючи формуванню кадрів, здатних до викликів у сфері безпеки та оборони. Формування лідерів в освітній програмі НАТО відбувається за допомогою різноманітних ініціатив та навчальних заходів, спрямованих на розвиток керівницьких якостей та лідерського потенціалу учасників. Основні аспекти цього процесу включають лідерське навчання через спеціалізовані курси та семінари, практичні вправи та симуляції, менторство та коучинг від досвідчених лідерів, а також міжнародний обмін та співпрацю. Ці програми спрямовані на створення компетентних та відповідальних лідерів, здатних ефективно діяти в умовах складних геополітичних та військових викликів, надаючи учасникам не лише теоретичні знання, але й практичні навички та досвід для успішного виконання лідерських обов'язків. Структура розвитку лідера у Вищих військових навчальних закладах чітко відображена в Збройних Силах Канади [283], яка була розроблена в результаті роботи Officership 2020 і NCM Corps 2020. Ця структура побудована на моделі професійного розвитку майбутнього офіцера чітко заснованого на компетентностях за 4 рівнями: початковий, середній, достатній та високий.
10.	Магістратура	Курсанти НАТО мають можливість одночасно здобувати військову освіту у військових навчальних закладах НАТО та цивільну освіту у цивільних університетах або коледжах. Це є частиною стратегії професійного розвитку, яка спрямована на підготовку військових

		лідерів, які мають глибокі знання не лише у військовій сфері, але й у цивільних галузях, таких як міжнародні відносини, політичні науки, економіка, право, соціологія та інші. Наприклад, курсанти можуть вступати до військових навчальних закладів, де отримують основи військової науки, такі як стратегічне планування, військова тактика та стратегія, командне керівництво та інші аспекти, які необхідні для служби у військах. Паралельно з цим вони можуть записатися на програми магістра у цивільних університетах, де вивчають цивільні науки, зокрема міжнародні відносини, дипломатію, глобальні виклики, економіку, право та інші предмети. Цей підхід дозволяє курсантам розвивати не лише військові навички, але й глибокі знання у різних цивільних галузях. Вони отримують можливість засвоїти актуальні теоретичні знання та практичні навички, які можна застосовувати як у військовій, так і у цивільній сферах. Це забезпечує більш глибокий та різноманітний погляд на проблеми та виклики сучасного світу та підготовку до ефективної діяльності як у військовому, так і у цивільному середовищі. Наявність в офіцера диплома – магістра, є ключовим аспектом для його кар'єрного зростання. Тому в 2018 році в провідному військовому вищому навчальному закладі Сандхерста що знаходиться в Англії запроваджено магістратуру на ранньому етапі офіцерської кар'єри, що дає можливість навчатися без відриву від військової служби і має важливий мотиваційний важіль для проходження військової служби [267].
11.	Моніторинг освітньої діяльності	У Грузії в структурі управління ВВНЗ є внутрішня служба забезпечення якості освіти, яка оцінює наукову та науково-технічну діяльність ВВНЗ, сприяє впровадженні інноваційних методів викладання, розробку методів оцінення тощо [304]. Моніторинг якості освіти в США покладається на приватні заклади освіти, які є незалежними і після оцінення освітнього процесу рівень ВВНЗ прогресує щодо вибору професії молоддю.
12.	Інтеграція в цивільну освіту	У 2019 р. військова освіта Китаю інтегрується у військово-цивільну освіту [286], оскільки сучасний командир для ведення війни має застосовувати наукове мислення, розум і бачення, повинен володіти науковими методами для розв'язання складних ситуацій на полі бою [101]. Бельгія є яскравим прикладом підготовки магістрів, оскільки Міністерством оборони повністю оплачується навчання в цивільних навчальних закладах для тих, хто укладає угоду на проходження військової служби за контрактом після навчання [251]. Студенти мають можливість вивчитися на лікаря, фармацевта, стоматолога тощо і якщо відсутня можливість проходження військової служби випускниками, вони зобов'язані відшкодувати витрати за навчання. Національний військовий університет Василя Левського (Болгарія) пропонує для студентів 17 спеціальностей за бакалавратом, 20 магістратури [206], що дає можливість студентам і курсантам мати великий вибір. У Південній Кореї [251] ті, хто навчаються отримують зразу два диплома бакалавру: за цивільною та військовою спеціальністю [45].

Додаток Г.1

Анкета

для оцінювання загального рівня професійної компетентності курсантів

Загальна інформація

- 1) Прізвище, ім'я, по батькові:
- 2) Військове звання:
- 3) Навчальний заклад:
- 4) Спеціальність:
- 5) Курс навчання:
- 6) Вік:

Теоретичні знання

1. Оцініть ваш рівень знань теоретичних основ військових та технічних наук за вашою спеціальністю:
 - ☐ Відмінний
 - ☐ Добрий
 - ☐ Задовільний
 - ☐ Незадовільний
2. Наскільки добре ви знайомі з сучасними теоріями та методами розв'язання спеціалізованих задач у галузі озброєння та військової техніки?
 - ☐ Дуже добре
 - ☐ Добре
 - ☐ Задовільно
 - ☐ Погано
3. Чи можете ви застосувати свої знання для аналізу та розв'язання комплексних військових задач?
 - ☐ Завжди
 - ☐ Часто
 - ☐ Іноді
 - ☐ Ніколи

Практичні навички

4. Оцініть вашу здатність застосовувати теоретичні знання на практиці для розв'язання проблем, пов'язаних з вашою військовою спеціальністю:
 - ☐ Дуже висока
 - ☐ Висока
 - ☐ Середня
 - ☐ Низька

5. Як часто ви берете участь у практичних заняттях, що включають розв'язання спеціалізованих задач у галузі озброєння та військової техніки?
- ☐ Завжди
 - ☐ Часто
 - ☐ Іноді
 - ☐ Ніколи
6. Наскільки впевнено ви почуваєтеся під час роботи з військовою технікою та озброєнням в умовах високої комплексності та невизначеності?
- ☐ Дуже впевнено
 - ☐ Впевнено
 - ☐ Невпевнено
 - ☐ Дуже не впевнено

Здатність до аналізу та розв'язання проблем

7. Як часто вам доводиться розв'язувати складні задачі, пов'язані з озброєнням та військовою технікою, в умовах обмеженої інформації та невизначеності?
- ☐ Дуже часто
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
 - ☐ Ніколи
8. Чи можете ви навести приклад успішного розв'язання складної задачі у галузі озброєння та військової техніки, яке вимагало застосування теорій та методів військових і технічних наук?
- ☐ Так (будь ласка, опишіть нижче)
 - ☐ Ні

Опис прикладу:

9. Наскільки ефективно ви використовуєте аналітичні методи для вирішення спеціалізованих задач у вашій галузі?
- ☐ Дуже ефективно
 - ☐ Ефективно
 - ☐ Помірно ефективно
 - ☐ Не ефективно

Комунікативні навички та командна робота

10. Оцініть ваші навички роботи в команді під час розв'язання спеціалізованих задач:
- ☐ Відмінні

- ☐ Добрі
- ☐ Задовільні
- ☐ Незадовільні

11. Як часто ви ініціюєте та берете участь у командних проєктах або завданнях, пов'язаних з військовою технікою та озброєнням?

- ☐ Завжди
- ☐ Часто
- ☐ Іноді
- ☐ Ніколи

Мотивація та саморозвиток

12. Наскільки ви мотивовані до постійного професійного розвитку та самовдосконалення у галузі військової техніки та озброєння?

- ☐ Дуже мотивований
- ☐ Мотивований
- ☐ Середньо мотивований
- ☐ Немотивований

13. Як часто ви берете участь у додаткових навчальних заходах (семінари, тренінги, конференції) для підвищення своєї компетентності?

- ☐ Дуже часто
- ☐ Часто
- ☐ Рідко
- ☐ Ніколи

Оцінка загальної компетентності

14. Оцініть свій рівень інтегральної компетентності у розв'язанні складних спеціалізованих задач у галузі озброєння та військової техніки за шкалою від 1 до 10 (де 1 – дуже низький, 10 – дуже високий).

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4
- ☐ 5
- ☐ 6
- ☐ 7
- ☐ 8
- ☐ 9
- ☐ 10

Додаткові коментарі

15. Які труднощі ви найчастіше зустрічаєте при розв'язанні складних задач у галузі озброєння та військової техніки?
16. Що, на вашу думку, можна покращити в освітньому процесі для підвищення вашого рівня професійної компетентності?
17. Які додаткові знання та навички ви хотіли б отримати у ході навчання?
Зворотний зв'язок
18. Ваші пропозиції та зауваження щодо покращення програми навчання.
19. Чи є у вас бажання взяти участь у додаткових програмах підвищення кваліфікації? Якщо так, у яких саме?

Дякуємо за участь у опитуванні! Ваші відповіді допоможуть покращити процес підготовки майбутніх офіцерів.

Додаток Г.2

**Анкета
для оцінювання професійної компетентності курсантів
(розширена)**

Загальна інформація

- 1) Прізвище, ім'я, по батькові:
 - 2) Військове звання:
 - 3) Навчальний заклад:
 - 4) Спеціальність:
 - 5) Курс навчання:
 - 6) Вік:
-
1. Ви можете взаємодіяти з офіцерами НАТО у свої повсякденній військовій діяльності?
 - ☐ Повністю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні
 2. Чи знаєте ви основні етичні стандарти військової служби згідно з міжнародними нормами?
 - ☐ Так, знаю детально
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не знаю
 3. Як часто ви берете участь у заходах, спрямованих на підвищення соціальної відповідальності військовослужбовців?
 - ☐ Дуже часто
 - ☐ Іноколи
 - ☐ Ніколи
 4. Чи використовуєте ви сучасні технології для прийняття обґрунтованих рішень у військовій службі?
 - ☐ Завжди
 - ☐ Іноді
 - ☐ Ніколи
 5. Які методи аналізу ви застосовуєте при розробці військових планів?
 - ☐ Використовую сучасні методи
 - ☐ Використовую традиційні методи
 - ☐ Не використовую методи аналізу
 6. Чи знайомі ви з основами застосування штучного інтелекту для аналізу військових даних?
 - ☐ Так, знайомий

- ☐ Частково знайомий
 - ☐ Ні, не знайомий
7. Оцініть ваш рівень знань сучасного озброєння НАТО за спеціальністю.
- ☐ Високий
 - ☐ Середній
 - ☐ Низький
8. Наскільки добре ви володієте технікою, що включає елементи штучного інтелекту?
- ☐ Дуже добре
 - ☐ Добре
 - ☐ Погано
9. Як часто ви використовуєте сучасні технології у своїй повсякденній військовій діяльності?
- ☐ Завжди
 - ☐ Іноді
 - ☐ Ніколи
10. Як ви оцінюєте свою здатність швидко адаптуватися до нових умов?
- ☐ Відмінно
 - ☐ Добре
 - ☐ Задовільно
 - ☐ Погано
11. Чи маєте ви досвід інтеграції з іноземними контингентами під час міжнародних навчань?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
12. Як ви будете діяти в умовах невизначеності під час виконання військових завдань?
- ☐ Дуже ефективно
 - ☐ Ефективно
 - ☐ Не ефективно
13. Як ви будете планувати свої дії під час виконання складних військових операцій?
- ☐ Дуже ретельно
 - ☐ Задовільно
 - ☐ Погано
14. Чи використовуєте ви сучасні технології для управління часом та ресурсами?

- ☐ Так, завжди
 - ☐ Іноді
 - ☐ Ніколи
15. Наскільки ефективно ви зможете розподілити ресурси під час виконання операцій?
- ☐ Дуже ефективно
 - ☐ Ефективно
 - ☐ Не ефективно
16. Як часто ви доводите до кінця всі поставлені перед вами завдання?
- ☐ Завжди
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
17. Оцініть вашу здатність використовувати технічні навички для вирішення складних задач.
- ☐ Висока
 - ☐ Середня
 - ☐ Низька
18. Чи зустрічалися ви з ситуаціями, коли вам доводилося використовувати знання з двох спеціальностей одночасно?
- ☐ Так, часто
 - ☐ Іноді
 - ☐ Ніколи
19. Як ви юуде мотивувати своїх підлеглих до досягнення спільної мети?
- ☐ Постійно
 - ☐ Іноді
 - ☐ Рідко
20. Чи будете проводити ви тренування для підвищення фізичної підготовленості підлеглих?
- ☐ Так, регулярно
 - ☐ Іноді
 - ☐ Ніколи
21. Як ви оцінюєте свою фізичну витривалість?
- ☐ Висока
 - ☐ Середня
 - ☐ Низька
22. Як ви оцінюєте свої навички усного спілкування державною мовою?
- ☐ Відмінні

- ☐ Добрі
 - ☐ Задовільні
 - ☐ Погані
23. Наскільки добре ви вмієте писати технічну документацію державною мовою?
- ☐ Дуже добре
 - ☐ Добре
 - ☐ Погано
24. Як часто вам доводиться передавати оперативну інформацію державною мовою?
- ☐ Постійно
 - ☐ Іноді
 - ☐ Рідко
25. Як ви оцінюєте свої навички спілкування іноземною мовою?
- ☐ Відмінні
 - ☐ Добрі
 - ☐ Задовільні
 - ☐ Погані
26. Чи маєте ви досвід взаємодії з колегами іноземною мовою?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
27. Як часто ви використовуєте іноземну мову у військовій діяльності?
- ☐ Постійно
 - ☐ Іноді
 - ☐ Рідко
28. Наскільки ви обізнані про свої права та обов'язки як військовослужбовець?
- ☐ Дуже обізнаний
 - ☐ Задовільно обізнаний
 - ☐ Погано обізнаний
29. Як часто ви берете участь у заходах, що спрямовані на підвищення обізнаності про демократичні цінності та сталий розвиток?
- ☐ Дуже часто
 - ☐ Іноді
 - ☐ Ніколи
30. Чи усвідомлюєте ви важливість демократії та сталого розвитку для глобальної безпеки?

- ☐ Так, повністю усвідомлюю
 - ☐ Частково усвідомлюю
 - ☐ Ні, не усвідомлюю
31. Як ви підтримуєте моральні та культурні цінності у вашому підрозділі?
- ☐ Постійно
 - ☐ Іноді
 - ☐ Рідко
32. Наскільки добре ви знайомі з історією та технологічними інноваціями у військовій сфері?
- ☐ Дуже добре
 - ☐ Добре
 - ☐ Погано
33. Як часто ви берете участь у заходах, спрямованих на збереження та примноження наукових досягнень?
- ☐ Дуже часто
 - ☐ Іноді
 - ☐ Ніколи
34. Як ви оцінюєте свої знання з педагогічного супроводу?
- ☐ Відмінні
 - ☐ Добрі
 - ☐ Задовільні
 - ☐ Погані
35. Чи вмієте ви застосовувати психологічні методи для підтримки підлеглих у стресових ситуаціях?
- ☐ Так, вмію
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не вмію
36. Як часто ви використовуєте педагогічно-психологічний супровід у повсякденній військовій діяльності та під час стажування?
- ☐ Постійно
 - ☐ Іноді
 - ☐ Рідко
37. Як ви оцінюєте свої знання з педагогічної теорії?
- ☐ Відмінні
 - ☐ Добрі
 - ☐ Задовільні
 - ☐ Погані

38. Чи вмієте ви ефективно застосовувати педагогічні методики у навчанні підлеглих?
- ☐ Так, вмію
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не вмію
39. Як часто вам проводять заняття з використанням новітнього озброєння та техніки?
- ☐ Постійно
 - ☐ Іноді
 - ☐ Рідко
40. Як ви оцінюєте свою здатність аналізувати інформацію з різних джерел?
- ☐ Відмінно
 - ☐ Добре
 - ☐ Задовільно
 - ☐ Погано
41. Як часто ви застосовуєте критичне мислення під час оцінки отриманої інформації?
- ☐ Завжди
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
 - ☐ Ніколи
42. Чи можете ви навести приклад ситуації, коли вам довелося критично оцінювати суперечливу інформацію?
- ☐ Так (опишіть ситуацію нижче)
 - ☐ Ні
43. Як часто ви керуєте групами під час навчання та стажування?
- ☐ Постійно
 - ☐ Іноді
 - ☐ Рідко
44. Оцініть вашу здатність до ефективного спілкування з підлеглими.
- ☐ Відмінно
 - ☐ Добре
 - ☐ Задовільно
 - ☐ Погано
45. Як ви досягаєте поставлених цілей за допомогою командної роботи?
- ☐ Дуже ефективно
 - ☐ Ефективно

- ☐ Не ефективно
46. Як часто ви стикаєтеся з моральними дилемами під час виконання навчання та стажування?
- ☐ Часто
 - ☐ Іноді
 - ☐ Рідко
47. Чи знаєте ви основні принципи військової етики та міжнародного гуманітарного права?
- ☐ Так, добре знайомий
 - ☐ Частково знайомий
 - ☐ Ні, не знайомий
48. Як ви ухвалюєте рішення в ситуаціях, що вимагають високих моральних стандартів?
- ☐ Завжди керуюсь моральними принципами
 - ☐ Іноколи керуюсь моральними принципами
 - ☐ Рідко керуюсь моральними принципами
49. Як ви оцінюєте свої знання в галузі кібербезпеки?
- ☐ Відмінні
 - ☐ Добрі
 - ☐ Задовільні
 - ☐ Погані
50. Як часто ви застосовуєте заходи для захисту інформаційних систем від кібератак?
- ☐ Завжди
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
51. Чи маєте ви досвід відбиття кібератак або вирішення кіберінцидентів?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
52. Як часто ви стикаєтеся зі стресовими ситуаціями під час виконання службових обов'язків?
- ☐ Дуже часто
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
53. Як ви оцінюєте свої навички управління стресом?
- ☐ Відмінні
 - ☐ Добрі

- ☐ Задовільні
 - ☐ Погані
54. Як ви підтримуєте моральний дух вашої команди у стресових ситуаціях?
- ☐ Дуже ефективно
 - ☐ Ефективно
 - ☐ Не ефективно
55. Як часто ви аналізуєте поточні тенденції у військовій сфері?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
56. Як ви оцінюєте свою здатність передбачати зміни в оперативному середовищі?
- ☐ Відмінно
 - ☐ Добре
 - ☐ Задовільно
 - ☐ Погано
57. Чи можете ви навести приклад, коли ваше передбачення змін допомогло успішно виконати завдання?
- ☐ Так (опишіть ситуацію нижче)
 - ☐ Ні
58. Як швидко ви засвоюєте нові знання та технології?
- ☐ Дуже швидко
 - ☐ Швидко
 - ☐ Повільно
59. Як часто вам доводиться адаптуватися до змін у військових технологіях та стратегіях?
- ☐ Дуже часто
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
60. Як ви оцінюєте свою здатність швидко адаптуватися до нових умов?
- ☐ Відмінно
 - ☐ Добре
 - ☐ Задовільно
 - ☐ Погано
61. Як ви оцінюєте свої знання з технічного обслуговування озброєння та військової техніки механізованої роти?
- ☐ Відмінні

- ☐ Добрі
 - ☐ Задовільні
 - ☐ Погані
62. Чи знаєте ви порядок підготовки озброєння та військової техніки механізованої роти перед бойовими завданнями?
- ☐ Відмінно
 - ☐ Добре
 - ☐ Задовільно
 - ☐ Погано
63. Чи мали ви досвід ефективного використання озброєння та військової техніки механізованої роти під час навчання та стажування?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
64. Як часто ви використовуєте штатне озброєння механізованої роти у навчальних умовах?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
65. Наскільки ви впевнені у своїх навичках застосування штатного озброєння механізованої роти?
- ☐ Дуже впевнений
 - ☐ Впевнений
 - ☐ Невпевнений
66. Чи мали ви досвід тактичних навчань із застосуванням штатного озброєння механізованої роти ?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
67. Оцініть свою здатність ефективно використовувати різні види стрілецького озброєння, які використовують в механізованих ротах.
- ☐ Відмінна
 - ☐ Добра
 - ☐ Задовільна
 - ☐ Погана
68. Чи мали ви досвід застосування гранатометів та мінометів під час навчань та стажування?
- ☐ Так, маю

- ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
69. Як часто ви тренуєтеся з використанням стрілецького озброєння, гранатометів та мінометів?
- ☐ Дуже часто
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
70. Як ви оцінюєте свої навички застосування маленьких безпілотних літальних апаратів (БПЛА)?
- ☐ Відмінні
 - ☐ Добрі
 - ☐ Задовільні
 - ☐ Погані
71. Чи маєте ви досвід обслуговування та легкого ремонту БПЛА?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
72. Як часто ви використовуєте БПЛА під час навчання?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
73. Як часто ви стикаєтеся зі спеціалізованими задачами у вашій професійній діяльності?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
74. Наскільки ефективно ви розв'язуєте спеціалізовані задачі?
- ☐ Дуже ефективно
 - ☐ Ефективно
 - ☐ Не ефективно
75. Чи мали ви досвід розв'язання складних спеціалізованих задач у військових умовах?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
76. Як часто ви плануєте та організовуєте бойові операції роти протягом навчання?
- ☐ Постійно

- ☐ Часто
 - ☐ Рідко
77. Як ви оцінюєте свої навички планування та організації бою?
- ☐ Відмінні
 - ☐ Добрі
 - ☐ Задовільні
 - ☐ Погані
78. Як часто ви оцінюєте технічні характеристики озброєння та військової техніки НАТО?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
79. Наскільки добре ви знайомі з озброєнням та технікою армій держав-членів НАТО?
- ☐ Дуже добре
 - ☐ Добре
 - ☐ Погано
80. Чи маєте ви досвід порівняння технічних характеристик озброєння та військової техніки різних країн?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
81. Як часто ви аналізуєте дії противника під час проведення практичних занять?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
82. Наскільки добре ви вмієте прогнозувати дії противника?
- ☐ Дуже добре
 - ☐ Добре
 - ☐ Погано
83. Чи мали ви досвід успішного прогнозування дій противника у наближених до бойових умовах?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
84. Як часто ви забезпечуєте морально-психологічну підтримку у вашому підрозділі та під час стажування?

- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
85. Наскільки ефективно ви вмієте підтримувати моральний дух вашого підрозділу?
- ☐ Дуже ефективно
 - ☐ Ефективно
 - ☐ Не ефективно
86. Чи мали ви досвід вирішення конфліктних ситуацій у підрозділі?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
87. Як часто ви виконуєте свої функціональні обов'язки під час навчальної та бойової діяльності?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
88. Наскільки ви задоволені своєю здатністю виконувати функціональні обов'язки?
- ☐ Дуже задоволений
 - ☐ Задоволений
 - ☐ Незадоволений
89. Чи мали ви досвід виконання функціональних обов'язків у наближених до бойових умов?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
90. Як часто ви здійснюєте водіння базових машин механізованої роти?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
91. Наскільки ви впевнені у своїх навичках водіння бронетранспортерів та бойових машин піхоти?
- ☐ Дуже впевнений
 - ☐ Впевнений
 - ☐ Невпевнений
92. Чи маєте ви досвід організації підготовки машин до маршу та їх технічного обслуговування?

- ☐ Так, маю
- ☐ Частково
- ☐ Ні, не маю

93. Як ви оцінюєте свої навички автономної роботи та роботи в команді?

- ☐ Відмінні
- ☐ Добрі
- ☐ Задовільні
- ☐ Погані

94. Чи мали ви досвід виконання обов'язків командира роти тактичного наближених до бойових умов?

- ☐ Так, маю
- ☐ Частково
- ☐ Ні, не маю

95. Як ви оцінюєте свої лідерські навички під час роботи в команді?

- ☐ Відмінні
- ☐ Добрі
- ☐ Задовільні
- ☐ Погані

96. Як часто ви використовуєте спеціалізоване програмне забезпечення для оцінки бойової ефективності?

- ☐ Постійно
- ☐ Часто
- ☐ Рідко

97. Наскільки добре ви володієте спеціалізованим програмним забезпеченням для оцінки бойової ефективності?

- ☐ Дуже добре
- ☐ Добре
- ☐ Погано

98. Чи мали ви досвід використання програмного забезпечення для вирішення професійних завдань на командному пункті?

- ☐ Так, маю
- ☐ Частково
- ☐ Ні, не маю

99. Як ви оцінюєте свою здатність переносити тривалі фізичні навантаження?

- ☐ Відмінно
- ☐ Добре
- ☐ Задовільно

- ☐ Погано
100. Як часто ви стикаєтеся з необхідністю переносити тривалі фізичні навантаження під час виконання службових обов'язків?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
101. Чи проходили ви спеціальні тренування для підвищення витривалості?
- ☐ Так, проходив
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не проходив
102. Чи мали ви можливість здобути другу вищу освіту за цивільною спеціальністю?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
103. Як часто ви тренуєтеся організовувати повсякденну діяльність роти?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
104. Наскільки ви впевнені у своїй здатності підтримувати бойову готовність підрозділу?
- ☐ Дуже впевнений
 - ☐ Впевнений
 - ☐ Невпевнений
105. Чи мали ви досвід відновлення боєздатності особового складу та озброєння підрозділу?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
106. Як часто ви плануєте бойову підготовку роти в навчальному процесі?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
107. Як ви оцінюєте свою здатність керувати бойовою підготовкою роти?
- ☐ Відмінно
 - ☐ Добре
 - ☐ Задовільно

- ☐ Погано
108. Чи мали ви досвід вдосконалення бойової підготовки роти з урахуванням нового озброєння та техніки?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
109. Як ви оцінюєте свої навички з мобілізаційної, організаційно-штатної та кадрової роботи?
- ☐ Відмінні
 - ☐ Добрі
 - ☐ Задовільні
 - ☐ Погані
110. Чи мали ви досвід вирішення кадрових в навчальному процесі?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю
111. Як часто ви тренуєтесь з різних технік боротьби та самозахисту?
- ☐ Постійно
 - ☐ Часто
 - ☐ Рідко
112. Наскільки ви впевнені у своїх навичках самозахисту та боротьби?
- ☐ Дуже впевнений
 - ☐ Впевнений
 - ☐ Невпевнений
113. Чи мали ви досвід застосування технік боротьби і самозахисту?
- ☐ Так, маю
 - ☐ Частково
 - ☐ Ні, не маю

Дякуємо за участь у опитуванні! Ваші відповіді допоможуть покращити процес підготовки майбутніх офіцерів.

КОНЦЕПЦІЯ

розвитку навчально-матеріальної бази ВВНЗ на 2025–2030 рр.

Визначення проблеми, на розв'язання якої спрямована Концепція

Україна, як держава, що прагне інтеграції з НАТО та інших міжнародних безпекових структур, стикається з низкою викликів у сфері військової освіти. Зокрема, існує значний розрив між існуючими навчально-матеріальними базами провідних країн НАТО матеріально-технічної бази українських вищих військових навчальних закладів (ВВНЗ).

Важливим аспектом є модернізація та розвиток навчально-матеріальної бази ВВНЗ, яка повинна відповідати сучасним вимогам за зразками провідних країн НАТО. Недостатня матеріально-технічна база та застаріле обладнання негативно впливають на якість підготовки військових фахівців, що, у свою чергу, знижує рівень готовності та боєздатності Збройних Сил України.

Однією з ключових проблем є відсутність сучасних навчально-тренувальних об'єктів на території ВВНЗ із симуляторами військових транспортних засобів країн НАТО, симуляторів тактичних сценаріїв, медичних симуляторів, симуляторів рукопашного бою, симуляторів тактичних командних прав, симуляторів дій командира на командному пункті та навчальних прорам ігрового типу. Це обмежує можливості курсантів отримувати навички та знання, необхідні для ефективного виконання службових обов'язків у сучасних умовах ведення бойових дій.

Також важливим є питання недостатньої підготовки науково-педагогічного складу до використання новітніх методів і технологій навчання, які є основним критерієм у країнах НАТО. Це стосується як технічної оснащеності аудиторій та лабораторій, так і наявності відповідних навчальних матеріалів та програмного забезпечення.

Недоліки в матеріально-технічному забезпеченні також призводять до обмеження можливостей для проведення спільних навчань і тренувань з військовими підрозділами країн-членів НАТО. Це ускладнює інтеграцію Збройних Сил України в міжнародні військові структури та знижує рівень оперативної сумісності.

Концепція гармонізована з основними стратегічними документами України, у тому числі Законом України "Про національну безпеку України", Стратегією національної безпеки України, Стратегічним оборонним бюлетенем України, Програмою діяльності Кабінету Міністрів України, Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р.

Причини виникнення проблеми та обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

Більшість військових навчальних закладів в Україні використовують застарілі технічні засоби і методи навчання, які не відповідають сучасним вимогам і стандартам НАТО. Відсутність сучасних симуляторів, тренажерів та мультимедійних навчальних засобів обмежує можливості для ефективної підготовки курсантів.

Обмежене фінансування військової освіти призводить до недостатньої модернізації матеріально-технічної бази навчальних закладів. Відсутність інвестицій у розвиток інфраструктури і навчальних засобів ускладнює адаптацію до сучасних вимог військової підготовки.

Недостатня увага до стратегічного планування та координації розвитку навчально-матеріальної бази становить значну проблему. Відсутність узгоджених стандартів та методик, що відповідали б стандартам НАТО, ускладнює процес модернізації.

Відсутність сучасних програм підвищення кваліфікації для науково-педагогічних працівників обмежує їх можливості ефективно передавати нові знання та навички курсантам. Обмежені можливості для обміну досвідом з викладачами з країн-членів НАТО та участі у міжнародних навчальних програмах також негативно впливають на якість викладання.

Багато навчальних програм не відповідають сучасним вимогам та оперативним потребам НАТО. Недостатня інтеграція практичних занять та тренувань, спрямованих на розвиток необхідних навичок, обмежує можливості курсантів підготуватися до сучасних військових викликів.

Аналіз причин виникнення проблеми й обґрунтування необхідності її розв'язання програмним методом

До основних причин виникнення зазначених проблем належать:

- програмний метод забезпечує комплексний та системний підхід до модернізації навчально-матеріальної бази, що включає стратегічне планування, координацію дій та моніторинг результатів;
- програмний метод дозволяє оптимально розподіляти фінансові, матеріальні та людські ресурси, що забезпечує ефективне використання коштів та максимізацію результатів, включення механізмів фінансування та залучення інвестицій для модернізації навчально-матеріальної бази сприяє її стійкому розвитку;
- розробка та впровадження програм, що відповідають стандартам НАТО, забезпечує підготовку військових фахівців, здатних діяти в умовах сучасних викликів та загроз, це також забезпечує високий рівень оперативної сумісності між Збройними Силами України та військами країн-членів НАТО;
- програмний метод дозволяє розробляти сучасні навчальні програми та методики, що включають передові технології та практичні заняття, це також

сприяє підвищенню кваліфікації науково-педагогічного складу через участь у міжнародних тренінгах та семінарах, що забезпечує високу якість викладання.

- впровадження програм розвитку сприяє створенню конкурентного середовища серед військових навчальних закладів, що стимулює постійне вдосконалення та інновації, це підвищує престиж військової освіти та залучає талановиту молодь до військової служби.

Необхідність розв'язання проблеми розвитку навчально-матеріальної бази вищого військового навчального закладу до зразків провідних країн НАТО обумовлена критичною важливістю забезпечення високої якості військової освіти та підготовки фахівців, здатних ефективно виконувати службові обов'язки у сучасних умовах ведення бойових дій. Програмний метод є найбільш ефективним підходом, що забезпечує комплексне вирішення проблеми через систематичний та стратегічний підхід до модернізації навчально-матеріальної бази.

Мета Концепції

Метою Концепції є створення сучасної, ефективної та інноваційної системи військової освіти, яка забезпечить підготовку висококваліфікованих військових фахівців, здатних діяти відповідно до стандартів та вимог НАТО.

Визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми на основі порівняльного аналізу можливих варіантів

Для визначення оптимального варіанта розв'язання проблеми модернізації навчально-матеріальної бази ВВНЗ необхідно провести порівняльний аналіз можливих варіантів. Враховуючи різні аспекти кожного варіанту, такі як витрати, ефективність, терміни реалізації та відповідність стандартам НАТО, можна вибрати найкращий підхід.

Можливі варіанти розв'язання проблеми:

1) *Покращення існуючих ресурсів без значних інвестицій.* Вдосконалення існуючих ресурсів без значних інвестицій може мати свої переваги та недоліки. Цей підхід дозволяє знизити витрати на розвиток навчально-матеріальної бази та швидко впровадити відповідні зміни, особливо в умовах обмежених бюджетних ресурсів. Проте, такий підхід обмежує ефективність підготовки курсантів ВВНЗ через обмежені можливості модернізації існуючих систем та може ускладнити співпрацю з іншими країнами-членами альянсу через невідповідність стандартам НАТО. Також короткострокові рішення можуть потребувати повторної модернізації в майбутньому, що збільшить загальні витрати та сповільнить процес розвитку. Тому, хоча вдосконалення існуючих ресурсів без значних інвестицій може бути швидким та економічно вигідним рішенням, його обмеженість та можливі ризики вимагають уважного розгляду військовим керівництвом та врахування у стратегічному плануванні.

2) *Поступова модернізація навчально-матеріальної бази.* З одного боку, цей підхід дозволяє рівномірно розподіляти витрати та поступово впроваджувати

в освітній процес ВВНЗ нові технології, що сприяє стабільному розвитку системи. Проте такий процес зазвичай потребує тривалих термінів реалізації, що може уповільнити загальний процес модернізації та спричинити проблеми з координацією між різними частинами системи. Крім того, обмежена оперативна сумісність під час модернізації може ускладнити перехід до нових технологій та вимагати додаткових зусиль для забезпечення безперебійності у роботі. Таким чином, необхідно уважно враховувати як переваги, так і недоліки поступової модернізації навчально-матеріальної бази для забезпечення ефективного та стійкого розвитку системи військової освіти.

3) *Комплексна модернізація через залучення міжнародної допомоги та інвестицій.* Цей підхід відзначається високою ефективністю, а також можливістю отримання сучасного обладнання та технологій завдяки залученню зовнішніх ресурсів країн НАТО. Процес міжнародної співпраці, можливі затримки у фінансуванні можуть призвести до збільшення загальних термінів реалізації проекту та затримок у впровадженні в освітній процес сучасних навчально-тренувальних об'єктів.

4) *Створення нових навчально-тренувальних об'єктів.* З одного боку, це забезпечує повну відповідність стандартам НАТО, використання сучасного обладнання та можливість проведення спільних навчань з військовими підрозділами країн НАТО. Проте такий процес супроводжується дуже високими витратами та тривалими термінами реалізації.

Порівняльний аналіз варіантів:

Критерії	Варіант 1: Покращення існуючих ресурсів	Варіант 2: Поступова модернізація	Варіант 3: Комплексна модернізація	Варіант 4: Створення нових навчально- тренувальних об'єктів
Витрати	Низькі	Помірні	Високі	Дуже високі
Ефективність	Низька	Помірна	Висока	Дуже висока
Терміни реалізації	Короткі	Середні	Середні	Довгі
Відповідність стандартам НАТО	Низька	Помірна	Висока	Дуже висока
Оперативна сумісність	Низька	Помірна	Висока	Дуже висока
Можливість залучення міжнародної допомоги та інвестицій	Низька	Помірна	Висока	Висока
Ризики	Низькі	Помірні	Високі	Високі

Порівняльний аналіз показує, що комплексна модернізація з залученням міжнародної допомоги та інвестицій (Варіант 3) є оптимальним варіантом розв'язання проблеми. Цей варіант забезпечує високу ефективність, відповідність стандартам НАТО, можливість отримання сучасного обладнання та технологій, а також створює умови для міжнародної співпраці та оперативної сумісності. Хоча

цей варіант вимагає значних початкових інвестицій і координації, довгострокові вигоди перевищують можливі ризики та витрати. Реалізація комплексної модернізації дозволить суттєво підвищити якість військової освіти, забезпечити підготовку висококваліфікованих військових фахівців, готових діяти відповідно до сучасних вимог і стандартів НАТО, та сприятиме підвищенню обороноздатності Збройних Сил України.

Шляхи та способи розв'язання проблеми

1. Модернізація матеріально-технічної бази:
 - закупівля сучасного обладнання: симулятори, тренажери, мультимедійні навчальні засоби, лабораторне обладнання;
 - реконструкція та будівництво нових навчально-тренувальних об'єктів: навчальні корпуси, лабораторії, полігони для практичних занять;
 - інтеграція передових інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ): впровадження систем управління навчанням (LMS), онлайн-курсів, засобів дистанційного навчання.
2. Підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу:
 - проведення тренінгів та семінарів: програми підвищення кваліфікації, тренінги з новітніх методик навчання, семінари з використання сучасних технологій;
 - участь у міжнародних навчальних програмах: обміни досвідом з викладачами з країн-членів НАТО, участь у спільних навчаннях та конференціях;
 - створення центрів педагогічної майстерності: центри для розвитку педагогічних навичок та підтримки викладачів.
3. Розробка та оновлення навчальних програм:
 - впровадження стандартів НАТО у навчальні програми: розробка нових курсів, що відповідають вимогам та оперативним потребам НАТО;
 - інтеграція практичних занять та тренувань: збільшення кількості практичних занять, використання симуляторів та тренажерів для відпрацювання реальних ситуацій;
 - регулярний перегляд та оновлення програм: підтримання актуальності навчальних програм відповідно до змін у військових доктринах та технологіях.
4. Залучення міжнародної допомоги та інвестицій:
 - співпраця з міжнародними організаціями та країнами-членами НАТО: отримання грантів, технічної допомоги та інвестицій для модернізації навчально-матеріальної бази;
 - підписання угод про співпрацю та партнерство: укладання угод з військовими навчальними закладами країн НАТО для спільних проєктів і програм;

- фандрайзинг та залучення приватних інвестицій: пошук приватних інвесторів та компаній, зацікавлених у підтримці військової освіти.

5. Створення умов для оперативної сумісності:

- організація спільних навчань та тренувань: проведення спільних військових навчань з підрозділами країн НАТО, обмін досвідом;
- впровадження стандартів та процедур НАТО: розробка та впровадження навчальних матеріалів та процедур, що відповідають стандартам НАТО;
- моніторинг та оцінка якості підготовки: створення системи оцінки якості освіти, проведення внутрішніх та зовнішніх аудитів.

Терміни виконання Концепції

Реалізація концепції розвитку навчально-матеріальної бази ВВНЗ до стандартів НАТО потребує ретельного планування та поетапного виконання. Пропонується реалізувати програму протягом п'яти років, поділених на кілька етапів:

1. Перший рік:

- проведення аудитів наявної матеріально-технічної бази;
- розробка стратегічного плану модернізації;
- початок підготовки викладачів та інструкторів.

2. Другий рік:

- закупівля першої партії сучасного обладнання та його встановлення;
- розробка нових навчальних програм та їх впровадження;
- початок співпраці з міжнародними партнерами та залучення інвестицій;

3. Третій рік:

- продовження модернізації матеріально-технічної бази;
- проведення перших спільних навчань та тренувань з підрозділами країн НАТО;
- розширення програм підвищення кваліфікації для викладачів.

4. Четвертий рік:

- завершення основних етапів модернізації матеріально-технічної бази;
- повна інтеграція нових навчальних програм та методик;
- продовження міжнародної співпраці та участь у міжнародних проєктах.

5. П'ятий рік:

- підведення підсумків реалізації програми;
- проведення оцінки ефективності впроваджених заходів;
- коригування стратегії розвитку на основі отриманих результатів.

Цей підхід забезпечить поступове та системне впровадження необхідних змін, що дозволить максимально ефективно використовувати ресурси та досягти поставлених цілей у розвитку навчально-матеріальної бази ВВНЗ до зразків провідних країн НАТО.

Очікувані результати виконання Концепції

Модернізація навчально-матеріальної бази ВВНЗ. Планова закупівля та впровадження сучасних симуляторів, тренажерів та мультимедійних навчальних засобів, що відповідають стандартам НАТО. Крім того, буде проведено реконструкцію та будівництво нових навчальних корпусів, лабораторій та полігонів, а також впроваджено сучасні інформаційні та комунікаційні технології у навчальний процес.

Підвищення якості навчального процесу. Програма передбачає розробку та впровадження навчальних програм, які відповідають стандартам НАТО та оперативним потребам сучасних збройних сил. Інтеграція практичних занять та тренувань, що використовують передові технології та методики, дозволить збільшити кількість та якість практичних занять для курсантів.

Підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу. Для викладачів та інструкторів будуть проводитися регулярні тренінги, семінари та курси підвищення кваліфікації. Науково-педагогічний склад зможе брати участь у міжнародних навчальних програмах та обмінах з країнами-членами НАТО. Також будуть створені центри педагогічної майстерності для розвитку та їх підтримки.

Забезпечення оперативної сумісності. Проведення спільних навчань та тренувань з військовими підрозділами країн НАТО сприятиме підвищенню рівня оперативної сумісності. Впровадження стандартів та процедур НАТО у навчальний процес підвищить рівень підготовки курсантів до виконання завдань у міжнародних операціях.

Залучення міжнародної допомоги та інвестицій. Отримання грантів та технічної допомоги дозволить модернізувати навчально-матеріальну базу. Укладання угод про співпрацю та партнерство з військовими навчальними закладами країн НАТО, а також залучення приватних інвесторів та компаній до підтримки військової освіти сприятиме додатковому фінансуванню.

Підвищення престижу військової освіти. Підвищення якості військової освіти та підготовки курсантів сприятиме залученню талановитої молоді до військової служби. Створення конкурентного середовища серед військових навчальних закладів стимулюватиме інновації та постійне вдосконалення.

Очікувані результати виконання Концепції, визначення її ефективності

Реалізація Концепції розвитку навчально-матеріальної бази ВВНЗ до стандартів НАТО дозволить суттєво підвищити якість військової освіти, забезпечити підготовку висококваліфікованих військових фахівців, готових діяти відповідно до сучасних вимог і стандартів НАТО, та сприятиме підвищенню обороноздатності Збройних Сил України.

Оцінка результатів навчального процесу. Буде проводитися Центром контролю якості військової освіти (Центр) моніторинг та оцінка успішності курсантів у навчанні та практичних заняттях. Аналіз рівня підготовки курсантів до виконання завдань відповідно до стандартів НАТО дозволить визначити ефективність навчальних програм.

Вимірювання якості підготовки. Регулярні внутрішні та зовнішні аудити навчального процесу, а також залучення незалежних експертів Центру для оцінки якості навчання та підготовки дозволять підтримувати високий рівень військової освіти.

Моніторинг рівня кваліфікації викладачів. Оцінка Центром результатів участі НПП у тренінгах та семінарах, а також аналіз впровадження нових методик навчання у навчальний процес допоможуть підвищити якість проведення занять.

Оцінка рівня оперативної сумісності. Аналіз результатів спільних навчань та тренувань з військовими підрозділами країн НАТО, а також вимірювання рівня підготовки курсантів до виконання завдань у міжнародних операціях дозволять оцінити рівень оперативної сумісності.

Ефективність управління ресурсами. Оцінка ефективності використання фінансових, матеріальних та людських ресурсів, а також аналіз досягнення запланованих цілей та результатів Концепції забезпечать оптимальне використання ресурсів.

Залучення інвестицій та міжнародної допомоги. Моніторинг обсягу отриманих грантів та технічної допомоги, а також оцінка ефективності використання залучених коштів для модернізації навчально-матеріальної бази ВВНЗ сприятимуть додатковому фінансуванню.

Підвищення престижу військової освіти. Аналіз рівня зацікавленості молоді у вступі до вищих військових навчальних закладів та оцінка змін у їх рейтингах на національному та міжнародному рівнях дозволять визначити престиж військової освіти.

Оцінка фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів, необхідних для виконання Концепції

Для виконання Концепції розвитку навчально-матеріальної бази до стандартів НАТО необхідно забезпечити значні фінансові ресурси. Це включає витрати на закупівлю сучасного обладнання та технологій, реконструкцію та будівництво нових навчальних корпусів, лабораторій та полігонів, а також вартість навчання та підвищення кваліфікації науково-педагогічного складу. Основними джерелами фінансування є державний бюджет, міжнародні гранти та допомога від НАТО, Європейського Союзу та інших організацій, а також приватні інвестиції та власні кошти навчальних закладів.

Закупівля навчально-тренувальних ресурсів включає придбання сучасних симуляторів, тренажерів та мультимедійних навчальних засобів, лабораторного обладнання для наукових досліджень та практичних занять, а також інформаційних та комунікаційних технологій (ІКТ), таких як комп'ютери, сервери

та програмне забезпечення для управління навчальним процесом. Реконструкція та будівництво нових об'єктів передбачає модернізацію існуючих навчальних корпусів, лабораторій та полігонів, будівництво нових навчальних аудиторій, лабораторій та спортивних споруд, а також обладнання приміщень системами безпеки та комфорту.

Трудові ресурси є ключовим елементом успіху програми. Це включає підвищення кваліфікації НПП через участь у тренінгах, семінарах та міжнародних обмінах, найм нових фахівців з досвідом роботи за стандартами НАТО, а також створення Центрів педагогічної майстерності. Адміністративний персонал також потребує розширення та підвищення кваліфікації для управління проєктами модернізації. Крім того, необхідно наймати та готувати технічних фахівців для обслуговування нового обладнання та технологій.

Оцінка ефективності програми включає вимірювання Центром досягнень, таких як успішність курсантів та рівень їх підготовки до виконання завдань. Моніторинг ефективності використання фінансових, матеріально-технічних та трудових ресурсів дозволяє порівняти результати з початковими планами та вжити коригуючих заходів у разі змін. Регулярна звітність та аудит, а також зворотний зв'язок від курсантів, НПП та незалежних експертів Центру допоможуть оцінити якість навчання та підготовки.

Реалізація Концепції розвитку навчально-матеріальної бази до стандартів НАТО вимагає комплексного підходу, що включає ретельне планування, моніторинг та оцінку ефективності. Це дозволить забезпечити успішну реалізацію програми та досягнення поставлених цілей, що суттєво підвищить якість військової освіти, забезпечить підготовку висококваліфікованих військових фахівців і сприятиме підвищенню обороноздатності Збройних Сил України.

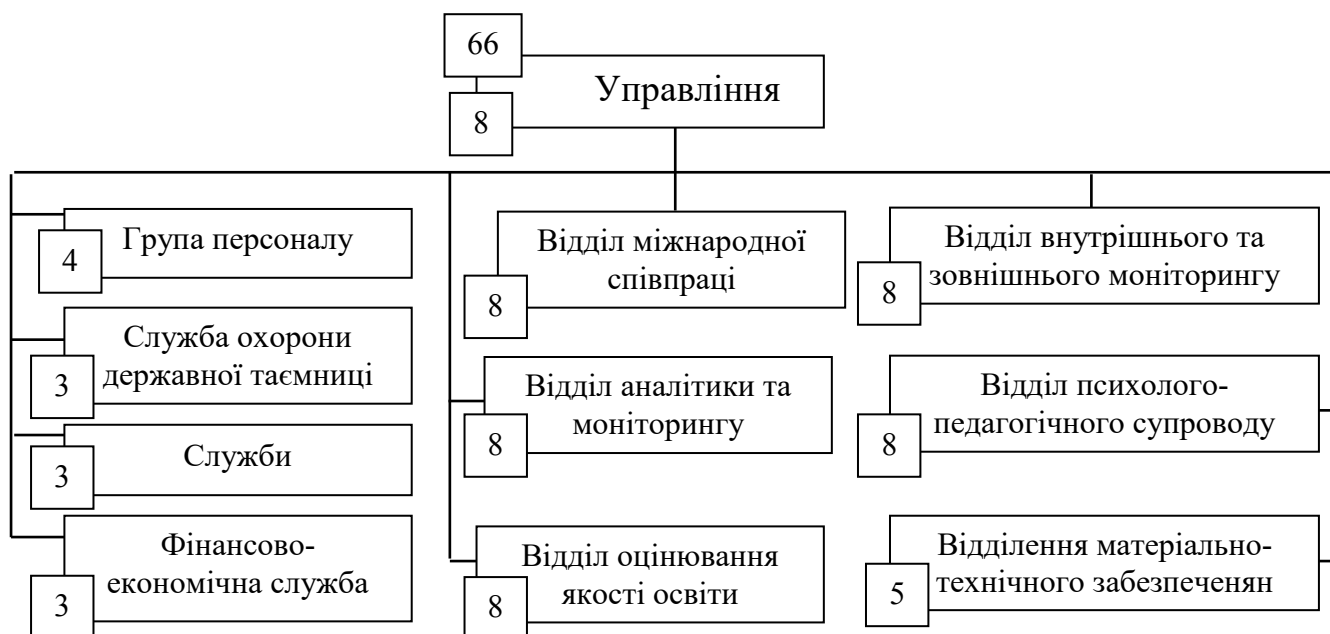
Додаток Е

**Таблиця Е.1 –Психолого-педагогічний супровід курсантів
(орієнтовна схема діяльності науково-педагогічних працівників)**

Суб'єкти освітнього процесу ВВНЗ		
Науково-педагогічний працівник	Курсовий офіцер	Курсант
Діагностико-прогностичний етап (збір інформації про сутність проблеми і визначення шляхів її вирішення)		
Діагностика: - оцінка рівня знань і професійних умінь за освітньою програмою, включаючи знання сучасних методів і технологій за дисциплінами; - аналіз соціально-психологічного клімату у колективі та стилю взаємодії з курсантами і колегами; - вивчення мотивації та стимулювання для підвищення ефективності навчального процесу.	Діагностика: - оцінка рівня підготовки та навичок за освітньою програмою; - аналіз стилю взаємодії з курсантами та здатність до індивідуального підходу до кожного курсанта; - вивчення ефективності комунікації та здатності до співпраці з науково-педагогічними працівниками.	Діагностика: - визначення особистісних особливостей і професійних компетентностей, необхідних для успішного завершення навчальної дисципліни; - аналіз емоційного стану, рівня тривоги та готовності до виконання службових обов'язків; - оцінка ступеня адаптації до навчального процесу та здатності до самостійної та колективної роботи.
Когнітивно-розвивальний етап (формування системи знань, практичної допомоги у подоланні проблем)		
Навчання НПП: - проведення проблемних семінарів та консультацій з актуальних питань психолого-педагогічного супроводу та методів її покращення; - проведення тренінгів з педагогічних технік і методів формування лідерських якостей в курсантів; - організація практичних занять для засвоєння педагогічних навичок і технологій, включаючи педагогічні симуляції та взаємне спостереження; - забезпечення завдань для самоосвіти і використання педагогічних матеріалів і ресурсів, включаючи бібліотерапію; - організація педагогічних	Навчання курсових офіцерів: - проведення тренінгів з педагогічних технік і методів формування лідерських якостей у курсантів; - проведення проблемних семінарів та консультацій з актуальних питань психолого-педагогічного супроводу та методів її покращення; - організація щотижневих дискусій із психологами і психотерапевтами щодо корекції психолого-педагогічного супроводу курсантів з урахуванням їх особливостей.	Тренінги для курсантів: - проведення тренінгів з розвитку когнітивних навичок, позитивного мислення та розвитку особистості; - організація тренінгів з розвитку емоційного інтелекту, комунікативних навичок і соціальної впевненості; - надання практичної допомоги у подоланні стресу та ефективного управління часом; - організація щотижневих дискусій з психологами і психотерапевтами щодо формування особистості.

читань і педконсіліумів для обміну досвідом і вирішення психолого-педагогічних питань; - організація щотижневих дискусій з психологами і психотерапевтами щодо корекції психолого-педагогічного супроводу курсантів з урахуванням їх особливостей.		
Корекційно-рефлексивний (вирішення поточних проблем, автономізація отриманих навичок)		
- організація тренінгів із профілактики професійного вигорання, спрямованих на підвищення рівня самообізнання, стресостійкості та ефективних стратегій управління емоціями; - проведення регулярних сесій саморефлексії та аналізу власної педагогічної діяльності з метою виявлення потенційних проблем і шляхів їх вирішення.	- здійснення індивідуальних консультацій з підтримки емоційного самопочуття та ефективного керування стресом у військовому оточенні; - надання можливостей для саморефлексії щодо власних стратегій навчання та керівництва, а також пошук нових методів інструктажу та підтримки курсантів.	- проведення тренінгів з розвитку навичок емоційної саморегуляції та стресоустойчивості, спрямованих на підвищення самосвідомості й уміння ефективно керувати власними емоціями; - організація сесій групової підтримки і взаємоопіки, де курсанти можуть ділитися своїми досвідами, висловлювати свої турботи й отримувати підтримку від колег і курсових офіцерів.

**Перспективна схема організації
Центру контролю якості військової освіти**

ПОЛОЖЕННЯ
про Центр контролю якості військової освіти
(проект)

1. Центр контролю якості військової освіти (далі – Центр) є відокремленим структурним підрозділом Департаменту військової освіти і науки Міністерства оборони України, призначеним для забезпечення високих стандартів навчання у вищому військовому навчальному закладі за місцем його дислокації, розвитку міжнародної співпраці з ВВНЗ країн-членів НАТО, експертного оцінювання якості освіти, контролю впровадження рекомендацій і стандартів НАТО в освітній процес, аналізу стану матеріально-технічної бази, мотивації та стимулювання учасників навчального процесу, а також аналізу навчальних планів і програм, проведення моніторингу психолого-педагогічного супроводу курсантів.

Центр безпосередньо підпорядковується начальнику Департаменту військової освіти і науки Міністерства оборони України (згідно з розподілом обов'язків), який спрямовує, координує та контролює його діяльність.

2. Центр у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України та міжнародними договорами України, іншими актами законодавства України, наказами Міністерства оборони, директивами Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України, а також цим Положенням.

3. Основними завданнями Центру є:

- розвиток міжнародної співпраці з вищими військовими навчальними закладами (ВВНЗ) країн-членів НАТО у сфері військової освіти;
- загальне експертне оцінювання якості освіти у ВВНЗ;
- аналіз та оцінювання рекомендацій і стандартів НАТО з урахуванням особливостей підготовки офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України;
- аналіз та оцінювання формування професійних компетентностей і морально-бойових якостей здобувачів освіти, кандидатів на навчання і випускників;
- аналіз професійних компетентностей і морально-бойових якостей науково-педагогічного складу, рівень їхньої підготовленості до занять з регулярним оприлюдненням рейтингів викладачів;
- аналіз навчальних планів підготовки військових фахівців, бюджету навчального часу на вивчення навчальних дисциплін, зокрема на теоретичну та практичну підготовку;
- аналіз професійних програм підготовки військових фахівців;
- аналіз стану матеріально-технічної бази ВВНЗ та вироблення пропозицій щодо його покращення;

аналіз мотивації та стимулювання змінного та науково-педагогічного складу щодо підвищення ефективності освітнього процесу;

проведення зовнішнього і внутрішнього моніторингу формування професійних компетентностей здобувачів освіти;

реалізація системи психолого-педагогічного супроводу в процесі професійної підготовки;

аналіз стану та вдосконалення системи індивідуальної та колективної підготовки здобувачів освіти;

розробка та підтримка електронних платформ для дистанційного навчання та управління навчальним процесом;

впровадження стандартів і вимог НАТО в програмне забезпечення для підтримки навчальних програм та оцінювання якості освіти;

розробка систем для автоматизації процесів оцінювання, моніторингу, аналізу та звітності;

забезпечення стабільної роботи програмного забезпечення, його оновлення та вдосконалення;

впровадження заходів для захисту даних та інформаційних систем від кіберзагроз.

4. Центр відповідно до покладених на нього завдань:

розвиває міжнародну співпрацю з ВВНЗ країн-членів НАТО у сфері військової освіти, включаючи обмін досвідом, організацію спільних навчань та семінарів, а також участь у міжнародних проєктах;

здійснює загальне експертне оцінювання якості освіти у ВВНЗ, проводячи незалежні аудити та акредитації навчальних програм, що відповідають вимогам та стандартам НАТО;

аналізує та оцінює рекомендації і стандарти НАТО з урахуванням особливостей підготовки офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України, адаптуючи їх до національних умов та вимог;

проводить оцінювання формування професійних компетентностей і морально-бойових якостей здобувачів освіти, кандидатів на навчання та випускників, використовуючи сучасні методи й інструменти для забезпечення високого рівня підготовки;

оцінює професійні компетентності і морально-бойові якості науково-педагогічного складу, визначає рівень їхньої підготовленості до занять, регулярно оприлюднюючи рейтинги викладачів та надаючи рекомендації для їхнього професійного розвитку;

аналізує навчальні плани підготовки військових фахівців, бюджету навчального часу на вивчення навчальних дисциплін, зокрема на теоретичну та практичну підготовку, забезпечуючи відповідність вимогам сучасної військової освіти та стандартам НАТО;

розробляє та аналізує професійні програми підготовки військових фахівців, враховуючи новітні тенденції та вимоги до військової підготовки;

оцінює стан матеріально-технічної бази ВВНЗ, розробляє пропозиції щодо її покращення, включаючи закупівлю сучасного обладнання, оновлення інфраструктури та впровадження новітніх технологій;

аналізує мотивацію та стимулювання змінного та науково-педагогічного складу, розробляє програми для підвищення ефективності освітнього процесу, створюючи стимули для професійного зростання та інноваційної діяльності;

проводить зовнішній і внутрішній моніторинг формування професійних компетентностей здобувачів освіти, використовуючи сучасні методи оцінювання та забезпечуючи постійне вдосконалення навчального процесу;

реалізує систему психолого-педагогічного супроводу в процесі професійної підготовки, забезпечуючи підтримку курсантів на всіх етапах навчання та розвитку;

аналізує стан та вдосконалює систему індивідуальної та колективної підготовки здобувачів освіти, впроваджуючи новітні методики та практики;

розробляє та підтримує електронні платформи для дистанційного навчання та управління навчальним процесом, забезпечуючи доступність та ефективність навчання в будь-яких умовах;

впроваджує стандарти та вимоги НАТО в програмне забезпечення для підтримки навчальних програм та оцінювання якості освіти, забезпечуючи інтеграцію сучасних технологій та практик;

розробляє системи для автоматизації процесів оцінювання, моніторингу, аналізу та звітності, підвищуючи ефективність та прозорість навчального процесу;

забезпечує стабільну роботу програмного забезпечення, його оновлення та вдосконалення, підтримуючи високу якість технічного забезпечення навчального процесу;

впроваджує заходи для захисту даних та інформаційних систем від кіберзагроз, забезпечуючи кібербезпеку та конфіденційність інформації в освітньому процесі;

бере участь в організації наукової та науково-технічної діяльності ВВНЗ;

опрацьовує в установленому порядку запити та звернення народних депутатів України, листи органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших установ та організацій, об'єднань громадян та звернення громадян;

розробляє проєкти законів, інших нормативно-правових актів, а також проєкти наказів, доручень Міністерства оборони за напрямом діяльності Центру;

здійснює експертизу проєктів нормативно-правових актів за напрямком діяльності Центру;

забезпечує умови для здійснення контрольних заходів, що проводяться відповідно до законодавства;

розглядає рекомендації та вживає заходів для усунення недоліків, виявлених під час проведених контрольних заходів, відповідно до законодавства;

здійснює заходи в сфері запобігання і протидії корупції;

проводить діяльність, пов'язану з державною таємницею, відповідно до законодавства;

готує інформаційно-аналітичні та довідкові матеріали, звіти та доповіді за напрямками діяльності Центру;

подає інформацію щодо діяльності Центру для розміщення на WEB-сайті Міністерства оборони;

бере участь, в межах компетенції, у заходах міжнародного співробітництва; здійснює інші функції згідно з призначенням.

5. Центр для виконання покладених на нього завдань має право в установленому порядку з питань, що відносяться до його компетенції:

за дорученнями керівництва Міністерства оборони скликати наради, створювати комісії та робочі групи, із включенням до їх складу фахівців за погодженням з відповідними керівниками структурних підрозділів Міністерства оборони, Генерального штабу Збройних Сил України та інших органів військового управління;

залучати експертів та інших спеціалістів державних, недержавних установ і організацій та волонтерів (за їх згодою) до виконання покладених на Центр завдань;

одержувати необхідну інформацію, документи і матеріали від структурних підрозділів Міністерства оборони, Генерального штабу Збройних Сил України, інших органів військового управління, вищих військових навчальних закладів;

використовувати інформаційні електронні бази даних Міністерства оборони і Генерального штабу Збройних Сил України, державні та урядові системи зв'язку й інформатизації.

6. Центр під час виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку зі структурними підрозділами Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України, іншими органами військового управління, військовими частинами, військовими навчальними закладами установами, організаціями та суб'єктами господарювання, органами державної влади і місцевого самоврядування.

7. Центр очолює начальник Центру контролю якості військової освіти (далі – начальник Центру), якого призначає на посаду і звільняє з посади начальник Департаменту військової освіти і науки Міністерства оборони України в порядку, встановленому законодавством України.

Начальник Центру безпосередньо підпорядковується начальнику Департаменту військової освіти і науки Міністерства оборони України, який спрямовує, координує та контролює його діяльність.

8. Начальник Центру відповідає за:

- організацію виконання завдань, покладених на Центр;
- організацію діяльності та керівництво Центром, його здатність виконувати завдання за призначенням, трудову (військову) дисципліну в Центрі;
- підбір кадрів, організацію їх допідготовки та підвищення кваліфікації;
- забезпечення охорони державної таємниці в Центрі відповідно до вимог режиму секретності та здійснення постійного контролю за його станом;
- забезпечення технічного захисту інформації в Центрі згідно з вимогами законодавства та здійснення контролю за його станом;
- організацію ведення службового діловодства, забезпечення захисту службової та конфіденційної інформації;
- організацію та ефективне функціонування внутрішнього контролю;
- організацію мобілізаційної підготовки в Центрі.

9. Начальник Центру в межах своїх повноважень видає накази, організовує і контролює їх виконання та здійснює інші заходи, спрямовані на виконання Центром покладених на нього завдань і функцій.

Начальник Центру має право скасовувати видані ним накази.

10. Начальник Центру:

здійснює керівництво Центром та організовує його роботу, координує і контролює роботу структурних підрозділів Центру, визначає пріоритети діяльності Центру та шляхи їх виконання, затверджує плани роботи Центру та звітує про їх виконання;

затверджує розподіл повноважень між своїми заступниками, положення про структурні підрозділи Центру, функціональні обов'язки військовослужбовців та посадові інструкції працівників Центру;

веде листування у встановленому порядку з державними органами та іншими установами, робить запити до органів виконавчої влади для отримання необхідної інформації;

скликає службові наради за участю представників структурних підрозділів апарату Міністерства оборони, Генерального штабу Збройних Сил України, інших органів військового управління, установ та організацій Міністерства оборони та Збройних Сил України;

подає в установленому порядку пропозиції щодо призначення (прийняття на роботу), переміщення (переведення), звільнення керівників структурних підрозділів Центру, працівників (військовослужбовців) Центру, їх заохочення та притягнення до відповідальності згідно із законодавством України;

аналізує і контролює стан військової, трудової та виконавської дисципліни в Центрі, вживає заходів щодо їх покращення;

організовує переведення Центру на функціонування в умовах особливого періоду;

організовує документообіг, здійснює контроль за збереженням службових документів у Центрі та своєчасним їх здаванням на державне зберігання до архівних установ у встановленому законодавством порядку;

інформує начальника Департаменту військової освіти і науки про факти надання Центру (його посадовим і службовим особам) доручень, які не належать до завдань Центру чи виходять за межі його повноважень, про відмову підрозділів або посадових осіб в наданні документів, інших матеріалів, необхідних для вирішення поставлених завдань;

організовує роботу щодо запобігання та протидії корупції, забезпечує регулярну оцінку корупційних ризиків у діяльності Центру, здійснює відповідні антикорупційні заходи щодо їх усунення;

представляє Центр у відносинах зі структурними підрозділами Міністерства оборони, Генерального штабу Збройних Сил України, іншими органами військового управління, військовими частинами, військовими навчальними закладами, установами, організаціями та суб'єктами господарювання.

11. Начальник Центру має заступників.

Заступники начальника Центру з числа військовослужбовців призначаються на посади і звільняються з посад за поданням (погодженням) начальника Центру в порядку, встановленому законодавством України.

За відсутності начальника Центру його обов'язки виконує один із заступників.

12. Керівництво структурними підрозділами Центру здійснюють їх керівники.

Керівники структурних підрозділів Центру з числа військовослужбовців призначаються на посади і звільняються з посад за поданням начальника Центру в порядку, встановленому законодавством України.

13. Фінансове, логістичне, медичне забезпечення та інші види забезпечення покладаються на вищий військовий навчальний заклад за дислокацією контролю якості військової освіти.

14. Структуру Центру затверджує Міністр оборони України за поданням заступника Міністра оборони України (згідно з розподілом обов'язків).

15. Центр має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, а також інші печатки і штампи, необхідні для забезпечення діяльності Центру.

Додаток Л

Основні елементи освітньої системи за стандартами НАТО

Таблиця Л.1 – Освітня складова

Компетенція	Опис
Стратегічне мислення	Здатність розуміти широкі стратегічні цілі та перспективи дії НАТО в глобальному контексті.
Критичне мислення	Здатність аналізувати інформацію, визначати пріоритети та приймати об'єктивні рішення в складних ситуаціях.
Лідерство та управління	Навички ефективного керівництва командою та здатність координувати дії різних підрозділів для досягнення спільних цілей.
Системний аналіз	Здатність розуміти складні системні взаємозв'язки, оцінювати ризики та прогнозувати наслідки рішень у різних сценаріях
Стратегічне планування	Здатність розробляти та виконувати стратегічні плани, визначаючи кращі можливості для досягнення місій і завдань.
Аналітичні здібності	Здатність аналізувати складні ситуації, оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення на основі доступної інформації.
Співпраця та міжкультурна чутливість	Здатність працювати в міжнародному середовищі та співпрацювати з представниками різних культур та націй
Адаптивність та реагування на зміни	Здатність швидко адаптуватися до змін у військовій, політичній і геополітичній ситуації та вчасно реагувати на нові виклики.
Етика та професійні стандарти	Здатність діяти згідно з високими етичними стандартами та професійними цінностями, характерними для НАТО та її членів
Знання соціальних процесів	Розуміння впливу політичних, економічних та культурних факторів на ситуацію в конкретному регіоні або країні.
Управління в інформаційному середовищі	Забезпечує ефективний обмін інформацією та комунікацію в умовах великого потоку даних і інформаційної війни.
Принципи збройної боротьби	Засновані на знаннях тактичних та стратегічних методів ведення бойових дій для забезпечення безпеки та захисту інтересів НАТО.
Міжнародне гуманітарне право	Надає розуміння обмежень і правил ведення війни, захисту цивільного на
Соціально відповідальна поведінка	Забезпечує виконання стандартів НАТО та міжнародних норм, дотримання етичних стандартів у військовій службі, інтегруючи соціальну відповідальність в діяльність
Педагогіка та психологія	Знання педагогічних теорій і методів, що допомагають керувати особовим складом у стресових ситуаціях

Нова модель освіти для курсантів Збройних Сил України вимагає широкого спектра знань, включаючи критичне мислення, системний аналіз, розуміння соціальних процесів, управління в інформаційному середовищі, основи міжнародного тощо. Це допоможе офіцерам розуміти й адаптуватися до швидко змінюваного світу.

Таблиця Л.2 – Загальні компетентності

Компетенція	Опис
Ініціативність	Здатність самостійно робити рішення та діяти в межах своїх повноважень.
Відповідальність	Готовність відповідати за свої рішення та дії.
Комунікативність	Навички ефективної взаємодії з іншими.
Стресостійкість	Здатність витримувати психологічний та емоційний навантаження.
Психологічна адаптивність	Здатність пристосовуватися до змінних обставин та умов.
Саморозвиток	Здатність до самовдосконалення та неперервного навчання.

Для успішного виконання обов’язків офіцера курсанти мають розвивати ключові компетенції, такі як ініціативність, відповідальність, комунікативність, стресостійкість, психологічна адаптивність і здатність до саморозвитку. Ці загальні навички допоможуть їм ефективно та продуктивно працювати в будь-якому військовому контексті.

Таблиця Л.3 – Професійна складова

Компетенція	Опис
Критичний аналіз	Здатність аналізувати військові ситуації та робити виважені рішення.
Вирішення тактичних завдань	Здатність розв’язувати тактичні завдання на рівні взводу, роти і батальйону.
Застосування новітнього озброєння і військової техніки	Навички використання сучасних військових технологій та обладнання.
Управління підрозділом	Здатність ефективно керувати військовими підрозділами.
Стресостійкість	Здатність ефективно працювати під стресом і високим навантаженням.
Виносливість	Фізична та психологічна готовність до виконання важких завдань.
Знання двох іноземних мов	Володіння мінімум двома іноземними мовами на високому рівні.

Тест Р. Амтхауера

Перший субтест – «Логічний відбір». Мається на увазі дослідження індуктивного мислення, мовних навичок. Завдання випробовуваного – завершити речення одним із наведених слів. Кількість завдань – 20. Час виконання – 6 хв.

Другий субтест. Вивчення здібностей до абстрагування, оперування вербальними поняттями. У кожному завданні випробовуваному пропонують п'ять слів. З них чотири пов'язані між собою за змістом, а одне – зайве. Це слово і є шуканим. Кількість завдань – 20. Час виконання – 6 хв.

Третій субтест – «Аналогії». Виявлення рівня комбінаторних здібностей. У кожному завданні випробовуваному пропонується 3 слова. Між першим і другим є певний зв'язок. Після 3 слова – прочерк. Із п'яти запропонованих до завдання версій відповідей потрібно зупинити свій вибір на такому слові, яке можна зв'язати з третім у такий самий спосіб, що й два перших. Кількість завдань – 20. Час виконання – 7 хв.

Четвертий субтест – «Класифікація». Оцінювання рівня здатності формулювати певну точку зору. Піддослідний має об'єднати два слова спільним уявленням. Кількість завдань – 16. Час виконання – 8 хв.

П'ятий субтест – «Завдання на лічбу». Оцінювання рівня формування практичного математичного мислення. Субтест має бути складений із 20 арифметичних завдань. Час виконання – 10 хв.

Шостий субтест – «Ряди чисел». Аналіз індуктивного мислення, здатності оперування числами. Потрібно знайти закономірність побудови числового ряду в 20 завданнях і продовжити його. Час виконання – 10 хв.

Сьомий субтест – «Вибір фігур». Призначений для дослідження комбінаторних здібностей. Піддослідному пропонують картки, де представлені розбиті на кілька частин геометричні фігури. Необхідно знайти картку з фігурою, яка відповідає розділеній на частини. Кількість завдань – 20. Час виконання – 7 хв.

Восьмий субтест – «Завдання з кубиками». Вивчаються показники, схожі за характером із тими, які вимірювалися в сьомому субтесті. У кожному з 20 завдань пропонується куб, певним чином змінений щодо низки кубів. Потрібно співвіднести представлений куб з одним із тих, що позначені буквами. Час виконання – 9 хв.

Дев'ятий субтест. Тут підібрані завдання на виявлення здатності зосереджувати увагу та зберігати в пам'яті вивчене. Випробовуваний зобов'язаний запам'ятати низку певних слів і знайти їх серед інших, запропонованих у завданні. Слова, призначені для запам'ятовування, занесені в таблицю за певними групами. Загальна кількість слів, що запам'ятовуються, – 25. Час запам'ятовування таблиці – 3 хв. Кількість завдань – 20. Час виконання – 6 хв.

Статистичний аналіз результатів оцінювання інтелектуального розвитку курсантів

Для розрахунку середнього значення (Mean) було використано формулу:

$$\bar{X} = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N N_i,$$

де $\bar{X}$ – середнє значення, N – кількість спостережень, X_i – значення окремого спостереження.

Для розрахунку стандартного відхилення було використано формулу:

$$s = \sqrt{\frac{1}{N-1} \sum_{i=1}^N (X_i - \bar{X})^2}.$$

У нашому випадку, середнє значення загальної обізнаності для контрольної групи після 9 місяців:

$$\bar{X}_{\text{контр}} = \frac{43,0+43,9+52,3+55,1}{4} = 48,575.$$

Середнє значення загальної обізнаності для експериментальної групи після 9 місяців:

$$\bar{X}_{\text{експ}} = \frac{43,0+49,5+55,1+64,5}{4} = 53,025.$$

Стандртне відхилення для контрольної групи після 9 місяців:

$$\begin{aligned} S_{\text{контр}} &= \\ &= \sqrt{\frac{1}{4-1} [(43,0 - 48,575)^2 + (43,9 - 48,575)^2 + (52,3 - 48,575)^2 + (55,1 - 48,757)^2]} \\ &= \sqrt{\frac{1}{3} [(-5,575)^2 + (-4,675)^2 + (3,725)^2 + (6,525)^2]} = \\ &= \sqrt{\frac{1}{3} \{31,06 + 21,85 + 13,88 + 42,56\}} = \sqrt{\frac{109,35}{3}} \approx 06,04. \end{aligned}$$

Стандртне відхилення для експериментальної групи після 9 місяців:

$$\begin{aligned}
 S_{\text{експ}} &= \\
 &\sqrt{\frac{1}{4-1} [(43,0 - 53,025)^2 + (49,5 - 53,025)^2 + (55,1 - 53,025)^2 + (64,5 - 53,025)^2]} \\
 &= \\
 &\sqrt{\frac{1}{3} [(-10,025)^2 + (-3,525)^2 + (2,075)^2 + (11,475)^2]} = \\
 &\sqrt{\frac{1}{3} \{100,5 + 12,42 + 4,31 + 131,66\}} = \sqrt{\frac{248,89}{3}} \approx 9,12.
 \end{aligned}$$

Т-тест для незалежних вибірок:

$$t = \frac{\bar{X}_{\text{контр}} - \bar{X}_{\text{експ}}}{\sqrt{\frac{s_{\text{контр}}^2}{n} + \frac{s_{\text{експ}}^2}{n}}},$$

де $n = 107$:

$$t = \frac{48,575 - 53,025}{\sqrt{\frac{6,04^2}{107} + \frac{9,12^2}{107}}} = \frac{-4,45}{\sqrt{\frac{36,48}{107} + \frac{83,18}{107}}} = \frac{-4,45}{\sqrt{0,34 + 0,78}} = \frac{-4,45}{1,16} \approx -3,84.$$

Додаток П

Відомості про апробацію результатів дисертації

– VI Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи» (Україна, м. Львів, 4–5 листопада 2021 р.). Виступ на тему: *«Проблема якості підготовки військових фахівців»* (програма, колективна монографія).

– VIII регіональний науковий семінар «Видатні постаті психології: історія та сучасність» (Україна, м. Львів, 10 травня 2022 р.). Виступ на тему: «До питання підготовки офіцерів Збройних Сил України за стандартами провідних країн НАТО» (програма, збірник матеріалів).

– Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022» (Україна, м. Чернігів, 10 червня 2022 р.). Виступ на тему: *«Особливості підготовки офіцерів тактичного рівня сухопутних військ»* (збірник матеріалів).

– I науково-практична конференція з міжнародною участю «Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності» (Україна, м. Львів, 20–21 жовтня 2022 р.). Виступ на тему: *«Завдання модернізації професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України»* (програма, збірник матеріалів).

– X Міжнародна науково-практична конференція «Modern problems of science, education and society» («Сучасні проблеми науки, освіти та суспільства») (Україна, м. Київ, 4–6 грудня 2023 р.). Виступ на тему: *«Наукова діяльність курсанта як засіб покращення теоретичних знань із загальновійськових дисциплін»* (збірник матеріалів).

– X Міжнародна науково-практична конференція «Modern problems of science, education and society» («Сучасні проблеми науки, освіти та суспільства») (Україна, м. Київ, 4–6 грудня 2023 р.). Виступ на тему: *«Формування soft skills у*

курсантів вищих навчальних закладів як запорука науково-педагогічного працівника» (збірник матеріалів).

– X Міжнародна науково-практична конференція «Modern problems of science, education and society» («Сучасні проблеми науки, освіти та суспільства») (Україна, м. Київ, 4–6 грудня 2023 р.). Виступ на тему: *«Роздуми про актуальність оперативного рівня військової освіти для науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів»* (збірник матеріалів).

– IV Міжнародна науково-практична конференція «Current challenges of science and education» («Сучасні виклики науки та освіти») (Берлін, Німеччина, 11–13 грудня 2023 р.). Виступ на тему: *«Шляхи підвищення результативності самостійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів»* (заочна участь; збірник матеріалів).

– I Міжнародна науково-практична конференція «Science and society: modern trends in a changing world» («Наука і суспільство: сучасні тенденції в мінливому світі») (Відень, Австрія, 18–20 грудня 2023 р.). Виступ на тему: *«Основні напрямки вдосконалення іншомовної компетентності науково-педагогічних працівників»* (заочна участь; збірник матеріалів).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Станішовський А. С. Основи модернізації підготовки офіцерів Збройних сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО : посібник. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 100 с.
2. Станішовський А. С., Зорик І. В. Проблема якості підготовки військових фахівців. *Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи* : монографія / за наук. ред. М. Коваля, Н. Ничкало; упоряд. А. Кузик, А. Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 214–217. <https://books.ldubgd.edu.ua/index.php/m/catalog/view/189/140/609-1>
3. Lavnikov O., Leshchenko H., Maksymenko L., Stanishovskyi A., Vovchasta N., Sheliukh O. Formation of the future translators individual style. *AD ALTA : Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. Vol. 11. Issue 2. Special issue XXII. P. 6–11. Web of Science <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/PDF/110222.pdf>
4. Stanishovskyi A. The use of interactive methods in the training of tactical officers in military educational institutions. *Economics & Education: International Scientific Journal*. 2022. Vol. 7, Issue 2. P. 20–25. DOI: <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2022-2-3>
5. Станішовський А. С. Окремі аспекти та напрямки імплементації досвіду країн ЄС щодо вдосконалення системи військової освіти в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 84. С. 238–244. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.43>
6. Станішовський А. С. Методика використання психолого-педагогічного супроводу курсантів ВВНЗ в процесі освітньої діяльності. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)*. 2023.

Вип. № 12(18). С. 1023–1031. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12\(18\)-1023-1031](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12(18)-1023-1031)

7. Станішовський А. С. Напрями підвищення якості підготовки майбутніх офіцерів у військових вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2023. № 1(10). С. 235–251. DOI: <https://doi.org/10.32755/sjeducation.2023.01.235>

8. Станішовський А. С. Аналіз інтегрованої компетентності випускника вищого військового навчального закладу. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. №. 9(15). С. 696–707. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9\(15\)-696-707](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-9(15)-696-707)

9. Станішовський А. С. Концептуальні засади трансформації військової освіти: європейський дискурс. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2023. № 14(32). С. 441–451. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14\(32\)-441-451](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-14(32)-441-451)

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Станішовський А., Литвин А. До питання підготовки офіцерів Збройних Сил України за стандартами провідних країн НАТО. *Видатні постаті психології: історія, сучасність і перспективи* : матеріали VIII регіонального наукового семінару, м. Львів, 10 травня 2020 р. Львів, 2022. С. 172–176.

11. Станішовський А. Особливості підготовки офіцерів тактичного рівня сухопутних військ. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2022* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Чернігів, 10 червня 2022 р. / гол. ред. О. М. Тогочинський. Чернігів : Академія ДПтС, 2022. С. 38–41.

12. Станішовський А., Литвин А. Завдання модернізації професійної підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України. *Соціально-психологічні та гуманітарні виміри безпеки життєдіяльності* : збірник тез доповідей І наук.-

практ. конф. з міжнар. участю, м. Львів, 20–21 жовтня 2022 р. Львів : ЛДУБЖД, 2022. С. 373–376.

13. Станішовський А. С. Наукова діяльність курсанта як засіб покращення теоретичних знань із загальновійськових дисциплін. *Modern problems of science, education and society* : Proceedings of the 10th International scientific and practical conference, Kyiv, Ukraine, 4–6 December 2023. Kyiv : SPC “Sci-conf.com.ua”, 2023. Р. 881–883.

14. Станішовський А. С. Шляхи підвищення результативності самостійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів. *Current challenges of science and education* : Proceedings of the 4th International scientific and practical conference, Berlin, Germany, 11–13 December 2023. Berlin : MDPC Publishing. 2023. Р. 415–417.

15. Станішовський А. С. Основні напрямки вдосконалення іншомовної компетентності науково-педагогічних працівників. *Science and society: modern trends in a changing world* : Proceedings of the 1st International scientific and practical conference, Vienna, Austria, 18–20 December 2023. Vienna : MDPC Publishing, 2023. Р. 21–27.

Праці, що додатково відображають наукові результати дисертації:

16. Станішовський А. Методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня в українських вищих військових навчальних закладах : метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 32 с.

17. Станішовський А. Трансформація системи військової освіти в Україні та сучасні стандарти військової освіти країн НАТО: метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 24 с.

18. Станішовський А. Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України : метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 26 с.

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
"ВІЙСЬКОВА АКАДЕМІЯ (м. ОДЕСА)"

65009, Одеса, Одеса-9, код 24983020. Тел.: (048) 264-30-89, факс: (0482) 69-22-94
 E-mail: vaodessa@ukr.net

від 22.02.2024 № 5/31/560
 на № _____ від _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника академії з наукової
 роботи – начальник науково-
 організаційного відділу
 кандидат технічних наук, доцент
 полковник

Д. ЛІСОВЕНКО

« 21 »

02

2024 року

АКТ**про реалізацію результатів наукового дослідження**

Станішовського Артура Степановича

**«МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ У
 КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ ДО СТАНДАРТІВ ПРОВІДНИХ КРАЇН НАТО»,**

яке представлене на здобуття ступеня доктора філософії
 зі спеціальності 015 Професійна освіта

Комісія у складі: голови – начальника кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін кандидата педагогічних наук полковника Остапчука Т. С.; членів комісії – професора кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін кандидата політичних наук, доцента Саєнко І. В. та доцента кафедри гуманітарних та соціально-економічних дисциплін кандидата педагогічних наук Шагової О. Ю. підтверджує цим актом те, що результати

дисертаційного дослідження Станішовського Артура Степановича «Модернізація підготовки офіцерів Збройних сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО» впроваджено та реалізовано в освітній процес у Військовій академії (м. Одеса) в рамках підготовки майбутніх офіцерів щодо формування в них професійної компетентності з урахуванням досвіду провідних країн світу, що містить інтегровані, загальні, фахові компетенції офіцера.

Результати, які отримані шляхом практичної апробації, підтвердили ефективність розробленої методичної системи підготовки офіцерів тактичного рівня, а саме: методика формування загальної та фахової компетентності майбутніх офіцерів за обґрунтованих педагогічних умов; проектування та реалізація навчально-методичного комплексу для працівників ВВНЗ щодо підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України шляхом імплементації стандартів НАТО. Крім того, розроблені методики визначення рівнів сформованості професійної компетентності офіцера-2030 з урахуванням досвіду провідних країн світу на основі встановлених критеріїв і показників впроваджено в освітній процес Військової академії (м. Одеса).

Результати, отримані завдяки упровадженню методичної системи підготовки і рекомендацій авторських положень А. Станішовського позитивно вплинули на якість фахової підготовки майбутніх офіцерів.

Голова комісії:

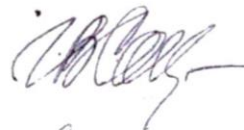
кандидат педагогічних наук

Т. ОСТАПЧУК

Члени комісії:

кандидат політичних наук, доцент

І. САЄНКО

кандидат педагогічних наук

О. ШАГОВА

ЗАТВЕРДЖУЮ

Тимчасово виконуючий обов'язки
начальника Вищого інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

полковник Олексій АНДРІЯШ

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження СТАНІШОВСЬКОГО Артура Степановича на тему «Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО»

Комісією у складі: голови – полковника ПОПКОВА Б.О., членів комісії – полковника МАСЬ Н.М., підполковника СТОРОЖУК Н.А., доктора педагогічних наук, професора Сафіна О.Д., складено цей акт про те, що педагогічна модель, організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України, інноваційна методична систему підготовки офіцерів тактичного рівня та напрями імплементації стандартів НАТО в освітній процес українських ВВНЗ, що є науковим результатом дисертаційного дослідження СТАНІШОВСЬКОГО Артура Степановича, було розглянуто на засіданні кафедри поведінкових наук та військового лідерства.

Перехід на стандарти НАТО передбачає покращення військової та тактичної підготовки, що дасть змогу військовим формуванням України більш ефективно виконувати бойові завдання. Це також підвищить обороноздатність України, що дозволить їй краще захищати свою національну безпеку, суверенітет, територіальну цілісність і недоторканність. Модернізація військової освіти також зумовлює кращу оперативну сумісність між Збройними Силами України і військами НАТО. Це має вирішальне значення під час спільних навчань або багатонаціональних операцій, оскільки забезпечує безперебійну співпрацю та кращу координацію на полі бою, потенційно рятуючи життя і підвищуючи ефективність реалізації запланованих акцій. Крім того, цей перехід дає можливість Збройними Силами України перейняти досвід і кращі практики країн НАТО. Це призведе до впровадження більш ефективних методів навчання, покращення процесів ухвалення рішень і більш оптимального використання ресурсів.

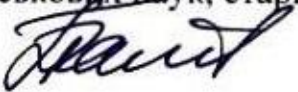
Заслужують схвалення обґрунтовані здобувачем організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх офіцерів, до яких віднесено: оновлення матеріально-технічної бази ВВНЗ; застосування системи імітаційного моделювання; модернізація навчально-методичного

забезпечення; вдосконалення психолого-педагогічного супроводу; створення центру якості освіти.

Позитивно оцінено розроблену авторську методичну систему підготовки офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ, яка містить методику формування загальної та фахової компетентності майбутніх офіцерів за обґрунтованих педагогічних умов, проєктуванні та реалізації навчально-методичного комплексу для працівників ВВНЗ щодо підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України шляхом імплементації стандартів НАТО.

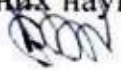
Матеріали дисертаційного дослідження, окремі елементи педагогічної моделі та організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України застосовано в освітньому процесі під час викладання таких навчальних дисциплін: «Військова психологія» та «Психологічне забезпечення». На основі рішення засідання кафедри військової психології та педагогіки (протокол № 19 від 14.05.2024 року) наукові результати проаналізовані, оцінені та впроваджені у систему освітнього процесу кафедри військової психології та педагогіки впродовж 2023-2024 навчального року.

Голова комісії:

кандидат військових наук, старший науковий співробітник
полковник Борис ПОПКОВ

Члени комісії:

кандидат психологічних наук, доцент
полковник Наталія МАСЬ

кандидат психологічних наук,
підполковник Наталія СТОРОЖУК

доктор психологічних наук,
професор Олександр САФІН

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» з навчальної та наукової роботи
полковник

Володимир МАРУЩЕНКО

« _____ » _____ 2024 рік

АКТ

**про реалізацію результатів дисертаційного дослідження
здобувача наукового ступеня доктора філософії
Станішовського Артура Степановича**

Комісія у складі: голови – начальника кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, кандидата педагогічних наук, Юр'єва С. О., членів комісії: заступника начальника кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Зонова О.В., старшого викладача кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Цепляєва Ю.В., старшого викладача кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Большакова О.О., склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Станішовського А.С. на тему «Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО» впроваджено та реалізовано в науковій та освітній діяльності Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».

Перелік реалізації та впровадження результатів дослідження:

1. У науково-дослідній роботі «Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО» дисертант обґрунтував теоретичні основи і розробив методологічні й педагогічні засади професійної підготовки курсантів Вищих військових навчальних закладів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО, а також запропонував авторську модель формування професійної компетентності та методичні системи підготовки офіцерів тактичного рівня, а також дотримання відповідних організаційно-педагогічних умов.

2. Дисертантом розроблено й апробовано методичну систему підготовки офіцерів тактичного рівня у ВВНЗ, яка містить методику формування загальної та фахової компетентності майбутніх офіцерів, розроблено методики визначенні рівнів сформованості професійної компетентності офіцера-2030 з урахуванням досвіду провідних країн світу на основі встановлених критеріїв і показників.

3. Підготовлений під керівництвом А.С. Станішовського навчально-методичний комплекс підготовки для працівників ВВНЗ щодо підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України шляхом імплементації стандартів НАТО.

Результати науково-педагогічного дослідження, що стосуються підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України до професійної діяльності мають належний науковий рівень, є достатньо обґрунтованими та переконливими. Запропоновані концептуальні підходи, організаційно-педагогічні заходи і методичні рекомендації за умови їх урахування і впровадження дадуть змогу здійснювати якісну військових фахівців Збройних Сил України, а також сприятимуть формуванню їхньої професійної компетентності.

Рекомендовано використовувати такі навчально-методичні матеріали і публікації:

1. Основи модернізації підготовки офіцерів Збройних сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО : посібник. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 100 с.
2. Станішовський А. С., Зорик І. В. Проблема якості підготовки військових фахівців. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : монографія / за наук. ред. М. Ковалю, Н. Ничкало; упоряд. А. Кузик, А. Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 214–217. <https://books.ldubgd.edu.ua/index.php/m/catalog/view/189/140/609-1>
3. Lavnikov O., Leshchenko H., Maksymenko L., Stanishovskyi A., Vovchasta N., Sheliukh O. Formation of the future translators individual style. AD ALTA : Journal of Interdisciplinary Research. 2021. Vol. 11. Issue 2. Special issue XXII. P. 6–11. Web of Science <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/PDF/110222.pdf>
4. Stanishovskyi A. The use of interactive methods in the training of tactical officers in military educational institutions. Economics & Education: International Scientific Journal. 2022. Vol. 7, Issue 2. P. 20–25. DOI: <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2022-2-3>
5. Станішовський А. С. Окремі аспекти та напрямки імплементації досвіду країн ЄС щодо вдосконалення системи військової освіти в Україні. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2022. № 84. С. 238–244.
6. Станішовський А. С. Мотиви професійного становлення офіцера-2030. Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). 2023. Вип. № 12(18). С. 1003–1012. Станішовський А. С. Теорія і практика ігрового навчання із загальновійськових дисциплін у ВВНЗ за практиками провідних країн світу. Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). 2023. Вип. № 12(18). С. 1013–1022. Станішовський А. С. Методика використання психолого-педагогічного супроводу курсантів ВВНЗ в процесі освітньої діяльності. Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»). 2023. Вип. № 12(18). С. 1023–1031. Станішовський А. С. Напрями підвищення якості підготовки майбутніх офіцерів у військових вищих навчальних закладах. Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки. 2023. № 1(10). С. 235–251.

7. Станішовський А. С. Аналіз інтегрованої компетентності випускника вищого військового навчального закладу. Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»). 2023. №. 9(15). С. 696–707.

8. Станішовський А. С. Концептуальні засади трансформації військової освіти: європейський дискурс. Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2023. № 14(32). С. 441–451.

9. Станішовський А. Методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня в українських вищих військових навчальних закладах : метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 32

10. Станішовський А. Трансформація системи військової освіти в Україні та сучасні стандарти військової освіти країн НАТО: метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 24 с.

11. Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України : метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 26 с.

Голова комісії:

Начальника кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, кандидат педагогічних наук, доцент
полковник

С. ЮР'ЄВ

Члени комісії:

Заступник начальника кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
підполковник

О. ЗОНОВ

Старший викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
підполковник

О.БОЛЬШАКОВ

Старший викладач кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту
працівник ЗСУ

Ю. ЦЕПЛЯЄВ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника інституту з наукової роботи – начальник науково-організаційного відділення
кандидат технічних наук, старший дослідник
полковник

Дмитро ФЕДОРЧУК

«26» квітня 2024 року

АКТ

про реалізацію результатів дисертаційного дослідження

здобувача наукового ступеня доктора філософії

Львівського державного університету безпеки життєдіяльності

Станішовського Артура Степановича

**«МОДЕРНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ ДО СТАНДАРТІВ
ПРОВІДНИХ КРАЇН НАТО»**

Комісія у складі: голови – начальника кафедри суспільних наук, кандидата педагогічних наук, доцента, полковника Ю. Корнійчука, членів комісії: професора кафедри суспільних наук, кандидата педагогічних наук, доцента О. Шкатули, доцента кафедри суспільних наук, кандидата педагогічних наук, доцента І. Островської-Бугайчук, склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження А. Станішовського на тему «Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО» впроваджено та реалізовано в науковій та освітній діяльності кафедри суспільних наук факультету лідерства Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова.

Актом підтверджується, що окремі положення проведеного дослідження впроваджені у процес викладання наступних навчальних дисциплін на різних рівнях вищої освіти за всіма освітніми програмами:

1. Основи військового лідерства.

Тема 5. Самомотивація та самоконтроль лідера.

Тема 6. Основні життєві цінності та професіоналізм сержанта-лідера.

Тема 9. Особиста ефективність лідера.

Тема 13. Психологія військової дисципліни.

2. Військова педагогіка та психологія.

Тема 11. Основні професійні цінності та професіоналізм сержанта.

3. Лідерство у професійній діяльності.

Тема 1. Поняття та характеристика морально-психологічного стану військовослужбовців.

Тема 19. Психологія процесів управління. Морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил України.

При розгляді результатів наукового дослідження Станішовського А. С. кафедрою було констатовано, що:

1. У дослідженні «Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО» автор сформулював теоретичні відправні пункти, розробив методологічні рамки та педагогічні основи для освіти курсантів вищих військових навчальних закладів у відповідності з нормами країн НАТО. Презентовано також власну модель для розвитку професійних навичок та методологічні рекомендації для підготовки офіцерів на тактичному рівні, враховуючи важливі організаційно-педагогічні аспекти;

2. Автором було створено і успішно випробувано навчальну програму для офіцерів тактичного рівня, що включає стратегії для розвитку універсальних та спеціалізованих здібностей майбутніх офіцерів, а також підходи до вимірювання їх професійної компетентності відповідно до досвіду провідних світових країн, базуючись на чітко визначених критеріях та показниках;

3. Під керівництвом А. Станішовського була розроблена навчально-методична програма, метою якої є підвищення ефективності освіти майбутніх офіцерів тактичного рівня у Збройних Силах України через імплементацію стандартів НАТО, орієнтована на викладачів вищих військових навчальних закладів. Результати науково-педагогічного аналізу, присвяченого навчанню майбутніх офіцерів Збройних Сил України для професійної діяльності, відзначаються високим науковим рівнем і міцною аргументацією, що робить їх переконливими.

Введення розроблених концепцій, організаційно-педагогічних ініціатив та методичних настанов може підвищити якість підготовки військових спеціалістів Збройних Сил України та позитивно вплинути на розвиток їх професійних компетентностей.

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри суспільних наук факультету лідерства Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова, протокол № 11 від 22 квітня 2024 року.

Голова комісії.

Начальник кафедри суспільних наук кандидат педагогічних наук, доцент

полковник

Ю. КОРНІЙЧУК

Члени комісії:

Професор кафедри суспільних наук кандидат педагогічних наук, доцент

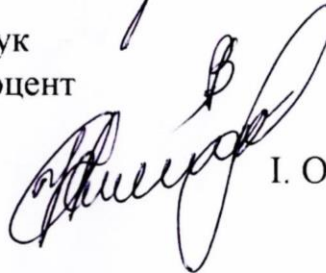
працівник ЗС України

О. ШКАТУЛА

Доцент кафедри суспільних наук кандидат педагогічних наук, доцент

працівник ЗС України

І. ОСТРОВСЬКА-БУГАЙЧУК

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор Національної академії
Державної прикордонної служби
України імені Богдана
Хмельницького
генерал-майор

Олександр ЛУЦЬКИЙ
« 13 » 05 2024 р.

АКТ

про реалізацію результатів дисертаційного дослідження здобувача наукового ступеня доктора філософії Станішовського Артура Степановича

Комісія у складі: голови – заступника ректора (проректора) з навчальної та наукової роботи Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктора педагогічних наук, доцента полковника Сергія БІЛЯВЦЯ;

Членів комісії:

заступника начальника науково-організаційного відділу – начальника відділення планування та контролю наукової та науково-технічної діяльності науково-організаційного відділу, доктора педагогічних наук, професора полковника Олександра ДІДЕНКА;

начальника навчального відділу кандидата юридичних наук, доцента полковника Андрія СОРОКИ;

професора кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін, доктора педагогічних наук, професора Олександра ТОРІЧНОГО, склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Станішовського А.С. на тему «Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО» впроваджено та реалізовано в науковій та освітній діяльності Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького.

Перелік реалізації та впровадження результатів дослідження:

1. В рамках наукової роботи «Модернізація підготовки офіцерів Збройних Сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО» дисертант встановив теоретичні основи та розробив методологію та педагогічні принципи для підготовки курсантів у вищих військових навчальних закладах Збройних Сил України, відповідно до стандартів країн НАТО. Також було представлено авторську модель розвитку професійної компетентності та методичні підходи до підготовки офіцерів тактичного рівня з урахуванням необхідних організаційно-педагогічних умов.

2. Дисертантом була розроблена та апробована методична система для підготовки офіцерів тактичного рівня в вищих військових навчальних закладах,

що включає техніки розвитку загальних та спеціалізованих компетенцій майбутніх офіцерів, а також методики оцінювання рівня професійної компетентності офіцера-2030 з урахуванням досвіду провідних країн на основі визначених критеріїв та індикаторів.

3. Під керівництвом Артура СТАНІШОВСЬКОГО був розроблений навчально-методичний комплекс для підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня Збройних Сил України через впровадження стандартів НАТО, призначений для викладачів вищих військових навчальних закладів.

4. Результати науково-педагогічного аналізу, присвяченого навчанню майбутніх офіцерів Збройних Сил України для професійної діяльності, відзначаються високим науковим рівнем і міцною аргументацією, що робить їх переконливими. Введення розроблених концепцій, організаційно-педагогічних ініціатив та методичних настанов може значно підвищити якість підготовки військових спеціалістів Збройних Сил України та відіграти ключову роль у розвитку їх професійної компетентності.

Рекомендовано використовувати такі навчально-методичні матеріали і публікації:

1. Stanishovskyi A. The use of interactive methods in the training of tactical officers in military educational institutions. *Economics & Education: International Scientific Journal*. 2022. Vol. 7, Issue 2. P. 20–25. DOI: <https://doi.org/10.30525/2500-946X/2022-2-3>

2. Станішовський А. С. Окремі аспекти та напрямки імплементації досвіду країн ЄС щодо вдосконалення системи військової освіти в Україні. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 84. С. 238–244.

3. Станішовський А. С. Мотиви професійного становлення офіцера-2030. *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія Економіка», Серія «Державне управління», Серія «Техніка», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. Вип. № 12(18). С. 1003–1012.

4. Станішовський А. С. Аналіз інтегрованої компетентності випускника вищого військового навчального закладу. *Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)*. 2023. №. 9(15). С. 696–707.

5. Станішовський А. С. Концептуальні засади трансформації військової освіти: європейський дискурс. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2023. № 14(32). С. 441–451.

6. Станішовський А. С. Методична система професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня в українських вищих військових навчальних закладах : метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 32 с.

7. Станішовський А. Трансформація системи військової освіти в Україні та сучасні стандарти військової освіти країн НАТО: метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 24 с.

8. Модель формування професійної компетентності майбутніх офіцерів Збройних сил України : метод. реком. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 26 с.

9. Основи модернізації підготовки офіцерів Збройних сил України у контексті переходу до стандартів провідних країн НАТО : посібник. Львів : ЛДУБЖД, 2023. 100 с.

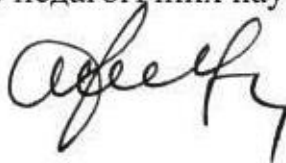
10. Станішовський А. С., Зорик І. В. Проблема якості підготовки військових фахівців. Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : монографія / за наук. ред. М. Ковалю, Н. Ничкало; упоряд. А. Кузик, А. Литвин. Львів : ЛДУ БЖД, 2023. С. 214–217. <https://books.ldubgd.edu.ua/index.php/m/catalog/view/189/140/609-1>

11. Lavnikov O., Leshchenko H., Maksymenko L., Stanishovskyi A., Vovchasta N., Sheliukh O. Formation of the future translator individual style. AD ALTA : Journal of Interdisciplinary Research. 2021. Vol. 11. Issue 2. Special issue XXII. P. 6–11. Web of Science <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110222/PDF/110222.pdf>

Голова комісії:

Заступник ректора (проректор) з навчальної та наукової роботи Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктор педагогічних наук, доцент

полковник

Сергій БІЛЯВЕЦЬ

Члени комісії:

Заступник начальника відділу – начальник відділення планування та контролю наукової та науково-технічної діяльності науково-організаційного відділу, доктор педагогічних наук, професор

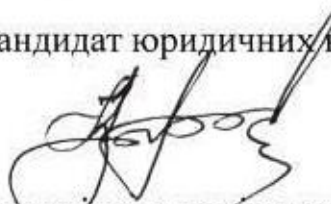
полковник

Олександр ДІДЕНКО

Начальник навчального відділу, кандидат юридичних наук, доцент

полковник

Андрій СОРОКА

Професор кафедри психології, педагогіки та соціально-економічних дисциплін, доктор педагогічних наук, професор

працівник

Олександр ТОРІЧНИЙ